

"Дерево бодхі. Повернення придурків-Романи]"

Читайте больше **БЕСПЛАТНОЙ** литературы
в онлайн-библиотеке
mir-knigi.org

Петро Яценко

Дерево бодхі. Повернення придурків

[Романи]

Дерево бодхі

I

1

Звук води, що текла на кухні, не віщував нічого доброго. Він був зовсім не таким, як звук зливи чи шум гірської ріки. Звук води, що падала і зникала, падала і зникала, Мар'яна відчувала наче шурхотіння колючого гравію, який сипався з ківша її пальців. Звук води, що текла, був втіленим у коливанні повітря в'язким зубним болем, самотністю, страхом. Кат ліниво прокинувся і спроквола розпочав намотувати кінчики Мар'яниних нервів на бігуді. Звук води віщував зміни.

Жінка охнула, у темряві спустила ноги з канапи і, відшукавши один липкий шльопанець, хапаючись за меблі, посунула на кухню.

У кухні ранок: Мар'яна не запинала тут штори. З носика крана гучним водоспадом ллється та піниться вода, вгвинчуючись у чорний отвір каналізації. Господиня зітхає й сідає. Безрозмірна нічна сорочка накриває низький табурет. Босу ногу Мар'яна ставить на шльопанець.

— Три гривні, ба-асовий ключ.

Раніше вода текла тонкою цівкою. Місяць тому вона, Мар'яна, викликала сантехніка. Він прийшов учора і кілька хвилин стояв під дверима, натиснувши гудзик дзвінка; далі почав стукати п'ястком долоні, а відтак — кричати. Повагавшись, Мар'яна відімкнула. Сантехнік був п'яний, але обережно поставив на її кухонний стіл розтерзану валізу з інструментами, розкрутив і скрутив змішувач, перекинув п'ятдесят грам і пішов. Разом із ним зникли три гривні, що лежали на телефонному столику.

Мар'яна виборсалась із хвилинного заціпеніння, полізла під мийку і перекрила воду масивним австрійським вентилям. Такі ще подекуди можна зустріти в старих будинках — тоді все мало більші розміри: стелі, грошові купюри, автомобілі...

Мар'яна знає, що вода не перекриється повністю, буде надокучливо й лунко крапати вночі. Вона озирає кухню. На столі лежить перекинута склянка, в яку Мар'яна зазвичай наливає підсолену воду, щоб «всмоктувати негативну енергетику». Уже підсохла калюжка з білими краями, мов соляне озеро, протекла на підлогу — просто до щілини між двома фарбованими дошками. Певне, дорогою вода зволожила крихти хліба, ворсинки котячої шерсті, пил, лялечки молей, піщинки... Словом, усю віковічну потеруху.

— Пішла, — каже Мар'яна.

На годиннику двадцять по сьомій. За десять хвилин прокинуться вони — сусіди знизу. Тоді Мар'яна ставитиме на ніч вже не склянку, а шапліка з підсоленою водою: негативної енергії буде багато.

Як виходить так, що вона хронічно заливає перший поверх, Мар'яні й самій невтямки. Останніми часами, правда, сусіди знизу вже не сваряться з Мар'яною. Вони мовчки дзвонять

до її дверей, мовчки ведуть її до себе додому і мовчки вказують на стелю. Вона глибоко зітхає і через тиждень, коли пляма підсохне, приходять до них із малярською щіткою. Вони показують на килимок перед своїми дверима. Вона лишає щітку, вичищає килимок, що вже просяк запахом сечі Рудня, і аж тоді, стоячи на розхитаному столі, тихо крекче й білить стелю.

Сусіди люблять книжки. Мар'яна працює в бібліотеці, якій вони винні сьомий рік. Вона, звичайно, не може їх звинувачувати, бо ж не будеш вимагати державні книжки (байрон, калевала, павезе чезаре, бредбері рей, казки народів світу, практична психологія, видання друге, доповнене...) від тих, чії стелі вже десять років білиш. Мар'яна навіть пропонувала їм помінати квартири, але вони перебиратися з першого поверху відмовились. А бородатий любитель книжок сказав з такою паскудною інтелігентською посмішечкою, що вона все одно коли-небудь у них опиниться, бо перекрыття, певне, прогнило.

— Кицю, ки-и-цю... Ну, якщо поліз на балкон, — уб'ю!

На спільному балконі сушиться білизна. Рудень любить скидати її додолу і спати зверху.

Учора через неповернуті книжки їй не дали премію, — згадує Мар'яна.

— А! Нехай. Нехай мають матеріальну сатисфакцію, бонус до того, що не вітаються, — каже вона й додає гірко-їдко: — Бідні інженери.

Мар'яна розчахує холодильник і крапає у столову ложку запашні краплі заспокійливого. Тишу розрубує телефонний дзенькіт, і в ложці виникає шторм: «Ну от, от!..» — Мар'яна відпиває просто з пляшечки і поволі йде в коридор.

Крізь тріскотіння й шуми гугнявий чоловічий голос з почуттям прокричав їй, що вона — «найкраща на світі».

— Безсумнівно, — гордо відповіла Мар'яна.

Незнайомец у слухавці акнув, сказав: «Ой, вибач... вибачте» — і перетворився на гудки.

Мар'яна поклала трубку і всміхнулась. У її тридцять п'ять років із тридцятьма п'ятьма кілограмами зайвої ваги і вільною кімнатою у двокімнатній квартирі вона не плекала ілюзій щодо чоловіків узагалі та причин їхньої уваги зокрема. «Тепер, — подумалось їй, — коли він дотелефонується до тієї, яку мав на увазі, то навряд чи скаже те саме з таким же запалом і натхненням. Якщо взагалі скаже. Боячись, що знов помилиться, він спочатку обережно запитає: то ти, Іринко, Софійко, Оксанко?.. А тоді вже розливатиметься нектаром. Але це буде не те, не те... Виходить, я — найкраща в світі?.. Дякую, Боже, і за таке щастя...»

Минуло двадцять хвилин. Сусіди не давалися чути. Очікування ставало нав'язливим, і жінка, вибивши в горнятко два яйця, вбралася, відчинила двері й пошльопала на перший поверх.

Перед дверима вона нахилилася, приносячись до килимка, піднесла палець до дзвінка й зупинилась у нерішучості: «А що як не дотече?..» — але палець тисне. Дзвоник — це проникнення всередину тоді, коли ти ще зовні, — відгукується сюрчанням. Тиша. Ще одне несміливе натискання — тиша.

За багато років, мешкаючи у двоповерховому особняку на чотири квартири, Мар'яна докладно вивчила звички сусідів. О сьомій тридцять вони прокидалися, пили чай, дивилися ранкові телепередачі, говорили про політику та ціни. Потім розходилися по кімнатах. Бородатий інженер ішов до кабінету з пожовклими від старості шпалерами, розвішаними на стінах

індійськими сувенірами (у сімдесятих він працював в Індії, на якомусь будівництві). Його дружина, відтоді як вони стали отримувати наукову пенсію — двісті доларів на двох, мала звичку відвідувати навколишні крамниці. Надолужує десятиліття злиденності. Як і більшість пенсіонерів, вони цікавляться народною медициною, удвох укладають атлас лікарських рослин.

Мар'яна про всяк випадок вишльопує з парадного надвір і зазирає у сусідські вікна — зашторені. Ще сплять, чи що б це могло означати?

...Половину вітальні у них займають книжкові шафи й діжа із сухим, майже муміфікованим фікусом, який, проте, якось існує. Коли Мар'яна малює стелю в кухні, сусіди зазвичай зачинаються у вітальні й затихають: читають.

Жінка піднімається до себе і смажить яечню. Її рухи рвучкі: сьогодні в бібліотеці дитячий ранок, треба не забути ноти і ще встигнути трохи розігратися, і, взагалі, попросити тьотю Алю, щоб чоловік прийшов настроїти піаніно, бо то ж неможливо...

2

— Ага, он ти... — хриплаві крики kota линули з вітальні, до якої Мар'яна заходила нечасто. Це була кімната небожительки-матері. — І як ти туди проліз? — Мар'яна роззулася, поклала збірки нот на телефонний столик і повісила на плечики свій літній плащ.

Кіт чкурнув із кімнати, ледь вона прочинила двері, і зник у сутінках коридору, лишаючи за собою шлейф їдконого запаху.

— Паскудник, а!.. Це він так мстить, — повчально сказала Мар'яна і клацнула вимикачем, короткозоро мружачись. — Басовий ключ, блін...

Зловивши літаючий віхоть котячої шерсті, Мар'яна («басовий ключ... басовий ключ») ухопила ганчірку і, ставши навколішки та обсипавши вогку пляму пральним порошком, вже заходилася прибирати — («цікаво, чи котяча сеча проникає так само, як і підсолена вода?..») — як раптом спинилася. Жінка піднялася з колін і повільно підійшла до столу, що стояв посеред кімнати, зазирнула під нього. Під столом на Мар'яну чекала дивовижа. Між двома мостинами паркету, трохи спучивши їх, вибивався блідо-зелений паросток. Він був доволі високий, з десяток сантиметрів, і мав нагорі два округлих листки, прокомпостованих деінде голками котячих зубів.

Мар'яна відкладає ганчірку і неквапом обдивляється паросток. «Як?!.. Я ж у суботу прибирала!.. Козора короткорова... корова короткозора... Пересадити в горщик», — і Мар'яна стала розмірковувати над наступним питанням: «Хто мені паркет розбере?» Думка просто зрізати, вирвати паросток навіть не виникала в Мар'яни, і якби її спитали: «чому?», відповідь була б проста й по-дитячому правильна: «Воно ж живе. Жити хоче, як ми».

Наступного ранку з дверей випав складений аркушик паперу. «Ну нарешті!» — промайнуло в Мар'яни майже з полегшенням. Проте розгорнувши, вона впізнала чергове «особисте» запрошення на курси антицелюлітного масажу й позбавлення зайвої ваги.

Спустившись поверхом, жінка сміливо натиснула гудзик дзвоника, інтуїтивно впевнена, що це безрезультатно й тому безпечно. Почекавши хвилю і, справді, не розпізнавши в квартирі жодних рухів, Мар'яна вже збиралася йти, коли двері помешкання навпроти відчинились. Виходила старша жінка з онуком, допомагала йому витягти торохкітливий барвистий велосипедик. Мар'яна привіталася, поцікавилася, куди поділися сусіди з «першої» і, діставши відповідь від онука, що округлив очі і викрикнув: «Умерли!», а від старої з фальшиво-солодкою

усмішечкою: «Не знаю, не виділа сьогодні, і вчора не виділа...», дещо здивована, попрямувала надвір. Позаду чувся дзвінкий дитячий голос, що запитував російською:

— Ба-а... а ба?.. Кудя люди после смерти деваются?

— Нікуди. На удобрення. На удобрення йдуть, — злостиво відгиркувалась стара.

3

З пересадкою несподіваного мешканця була морока. Мар'яна не наважувалась самотужки розібрати старий паркет. Це було рівнозначне тому, щоб розрити якийсь гробівець, порушити табу, а в бібліотеці, на роботі, колектив підібрався зі старих дівиць. Лишень прибиральниця «тьотя Аля» мала пенсіонера-чоловіка, який колись був учителем музики і раз або двічі на рік підтягував струни розхлябаній бібліотечної «України». Просити його розбирати трухляву підлогу Мар'яні було незручно. Звичайно, вона розказала всім про дивовижний паросток у кімнаті, і це було темою розмов на наступні півдня. Усі пригадували випадки зі свого життя, коли насінини проростали у найнесподіваніших місцях: у порожньому слоїку, на запилюженій шафі, під умивальником. Хтось навіть перегорнув підшивку газет і знайшов повідомлення, що в Мексиці спори якогось кактуса проросли в тілі дівчинки, яка ним вкололася.

Зрештою, Мар'яні порадили розколупати мостини кухонною сокиркою.

4

Поволі піднімаючись сходами на свій другий поверх, жінка почула стукіт й побачила учорашнього сантехніка, що тарабанив до її дверей. Мар'яна зупинилась і вперла руки в боки.

— Я ключ тут не лишав? — похмуро прогудів сантехнік, завваживши господиню.

— Ключ?

— Ну, газовий такий, залізний, — він показав, ніби ріже щось, тримаючи обіруч за вушка великі ножиці.

— Не бачила, — Мар'яна перегородила собою сходи. — І трояк свій не бачила. А от кран, за який ти горівку пив, бачила. Він тече. Так що давай, заходи.

— А не вийде.

— Чому?

— Я без інструмента...

5

Розкрутивши змішувач голіруч, сантехнік тихо вилаявся, стиснув зуби, впрів, загвинчуючи, і змішувач запрацював як належить.

— Чарку? — запропонувала господиня.

Він хижо вишкірився.

Мар'яна поманила його рукою в кімнату, увімкнула світло і вклякла на мить. Паросток був уже вдвічі вищим, ніж вранці, і грубшим!

— Оце? — дядько без усяких емоцій заглянув під стіл. — Зара зріжем.

— Та ні, — ледь оговталась жінка. — Я хочу, щоб *ви* паркет розібрали і *викопали* його з підлоги, з корінцями.

— Е! Тут чарки мало...

Невдовзі мостини безжальною чоловічою рукою було розкидано, і навіть незворушний сантехнік був подивований і чухав потилицю, озвучуючи те, що Мар'яна й сама чудово бачила:

— Пані, а його не можна витягти. То балка проросла.

Рослина розсунула не тільки паркет, а й пробилася поміж старих дощок, що лежали під ним. Стебло заглиблювалося таки значно нижче, і при неясковому світлі люстри можна було бачити, що воно виходить із коричневої масивної поверхні. Наче свіжа гілка від кострубатого стовбура.

— Тіко відпиляти, пані...

«Але як!? Балка — просушена й просмолена дубова колода, захищена від гниття й будь-якого шкідника, що лежить тут уже понад сотню років!..»

— Та-а, тоді ше не робили залізобетон... — лунав у повітрі коментар сантехніка.

— А що буде, як лишити його рости?

— Не знаю. Будете мати дерево... Ну, то я сходжу, пилку візьму, а ви туво... ехе-х... — дядько дуже пластично й виразно потримав у руках невидиму пляшку, підтримуючи її пальцями за горлечко.

— Обійдеся. А за ключем за тиждень приходь. Може, знайдеться.

Він пішов, а Мар'яна всілася на мамине високе ліжко, зібране, як і любила мати: у головах пір'яна подушка із вишитими хрестиком великими червоними квітами. Тичинки у квітів чорні, а стебла — чорно-червоні. Мар'яна наспівала «червоними і чорними...», і кутики її очей зблиснули. «То, може, душа мами так говорить...»

Мар'яна злізла з ліжка, підсіла навпочіпки до рослини і знизала плечима. Паросток став темнішим, подібним на свіжу гілку, роздвоївся. За формою листя Мар'яна не змогла визначити вид. Вона, щоправда, зналася на деревах не краще від загалу, але була певна, що це саме дерево. Не квітка, не кущ. В українському фольклорі душі можуть перекидатись на дерева.

6

Уранці, зачинивши за собою вхідні двері, Мар'яна відчула нестерпний запах. Чим нижче вона спускалася сходами, тим важчою ставала концентрація. Ніби Мар'яна рухалась не під'їздом, а зверху-вниз власним організмом, поступово наближаючись до того місця, де смачні наїдки перетворюються на предмет погорди й уникання. Місцем апогею виявився простір під сходами, де лежала купка, наче видушена з велетенського тубика. Протяг ворушив кількома зім'ятими папірцями з характерними заглибинами від пальців. То були списані олівцем аркуші блокнота, і це чомусь видалося Мар'яні неприродним.

Лихословлячи на адресу істот, що часом справляли свої потреби в парадному, яке не

замикалося, жінка вийшла на сонце. Вітер котив колами сміття. На асфальті бавились діти: кидали волохату китицю, намагаючись влучити у надбиту кришталеву вазу. Мар'яна підійшла до крейдяної лінії:

— Діти, ви не бачили чужого, що в під'їзді біди наробив?

Сміх:

— Ми не діти. Ми пацани.

— А то не чужий, — закричав малий у футболці з написом «Shevchenko», — то його папа! — він показав пальцем на Мар'яниного сусіду з першого поверху, і обидва хлопці негайно почали бігати одне за одним, а ще за мить — битися.

— Припиніть!! — наказала Мар'яна. — Припиніть мені негайно!! — вітер підкотив до її ніг колись білу, а тепер сіру від бруду китицю, певне, з дівчачої шапочки. Мар'яна легко копнула її, китиця несподівано пружно відскочила і не без допомоги вітру втрапила всередину вази.

— Відел!? Відел!?! — закричала компанія, і всі, включно з тими, що билися, наввипередки помчали до кришталевого «кошика».

«Окремо взяті відірвана китиця і надбита ваза — це смуток. Та в грі — це задоволення... А сир куплю в тієї охайної жінки...»

7

Коли Мар'яна повернулась з роботи, перед дверима її очікувало двоє чоловіків. Один був подібний на розвідника Штірліца, з вольовим обличчям, стрімким поглядом і сивиною на скронях. Його супутник був молодим і числився, певне, простим роботягою. Мар'яна колись бачила обидвох. Солідний чоловік пояснив Мар'яні, що він інженер ЖЕКу, і хотів би подивитися на її дерево. Мар'яні мужчина сподобався.

Отож, він став навколішки біля дерева, що було вже з метр заввишки, посвітив ліхтариком у шпарину біля його основи, хитнув головою й присвиснув.

— Що? — занепокоєна Мар'яна стояла поруч, мнучи в руках вицвілу кофтину.

Мужчина піднявся з колін, обтрусився і поглянув на неї багатозначно, немов досвідчений лікар:

— Сама живете?

— Сама.

— Хм-хм...

— Ну, кажіть же!

— Погано, — мужчина жував губи, дивлячись собі під ноги. — Коли такі от дерева...

— І що?

— Та нічо. Нічо доброго. Капремонт. А хто ж його зробить?.. Ходіть тут обережно, дуже не тупайте. Ті, що внизу, знають?.. Треба повідомити, як-не-як, теж люди...

— Може, який фірмач захоче купити, — подав голос роботяга, що весь час стояв мовчки і лише хитрувато посміхався. — Під магазин, офіс... недорого...

— Пішли! — шарпнув його за руку інженер, і обидва швидко забрались із Мар'яниного помешкання.

II

1

Коли радіо пропікало десяту вечора, жінка вдягла окуляри та відчинила високе вікно; прилягла на широке підвіконня, зазираючи вниз: вікна сусідів сьогодні знов темні. Тепле задушливе повітря проникло в прохолодну кімнату, і від контрасту стало зрозуміло, що в кімнаті трохи вогко, мов у листяному лісі. За дверима почулося шкряботіння й нявчання Рудня, що десь бігав цілісній день, а тепер хотів їсти. Він завше повертався, коли хотів їсти, ластився до Мар'яни, терся біля ніг і навіть дозволяв брати себе на руки, і не дряпався, коли вона його пестила. «Галодний кот — нікакіх хлапот», — жартувала господиня, і ще, замилувано дивлячись, як він наминає сардини чи печінку, інколи розмовляла з Руднем:

— Цікаво, якби ти мав їду десь інде, ти би не приходив до мене? — кіт косив оком, старанно розжовуючи тягучу печінку, і мовчав.

— Ну, кажуть, що ви, коти, прив'язані до помешкання, — провадила далі Мар'яна. — Ти б мене тут терпів, коли б я тебе не годувала?..

Не дочекавшись відповіді, вона відповідала сама:

— Я знаю. Я б не змогла тебе не покормити. Ти б дістав своїм нявкотом... А якби я не мала... не мала сама нічого їсти? Що б ти тоді робив, га?.. — одного разу саме на цьому питанні кіт вдавився, почав відхаркувати шматки їжі, і Мар'яна, врятувавши тваринку, в наступних монологів такої проблематики не зачіпала.

Теплий потік, відчутно інший, ніж повітря в кімнаті, продовжував хлюпати з вікна по голій Мар'яниній литці, об іншу терся Рудень, і вона вирішила піти прогулятися, взявши з собою кота.

Вона набрала повну кишеню котячого корму, легенько вдарила по морді Рудня, що вже був почав пазурами розтинати полу її плащика на смужки і щойно відчинила вхідні двері... голосно клацнув замок, і (ба-асовий ключ!!) просто перед нею — купа свіжого лайна. Папірці довкола були цього разу звичайні, з рулону. Затим був дзвінок до квартири навпроти, довге лементування удвох із сусідкою на тему: «от, сучі діти, засранці!», що завершилось прибиранням гиді за допомогою фанерки і викиданням в смітник надворі. Усе це супроводжувалось безперервним вимогливим нявчанням кота.

Але вечір ще не завершився. Жінка таки не відмовилась від прогулянки, навпаки, прогулянка тепер була їй конче необхідна. «Перед сном корисно пройтись, подихати повітрям, заспокоїти нерви», — це відомо всім. Неподалік трамвайний парк, і Мар'яна вирушає туди, бо за її розрахунками невдовзі повинен заїхати в депо останній трамвай, де кондукторкою працює її колежанка ще зі школи.

Несподіванок цього разу не сталося, крім однієї: Мар'яна з Руднем і подружкою проїхали в порожньому трамваї ще коло по маршруту. Мар'яна теревенила з Христею, а кіт періодично отримував корм. Христя зійшла поблизу свого будинку, а Мар'яна поїхала до парку, і з нього

нарешті пішла пішки додому поміж товстих лип з обпиляним гіллям.

2

Тим часом до під'їзду її будинку, який, як відомо, не зачинявся, вбіг захеканий чоловік середніх років, вбраний у досить пристойний костюм. Білки очей чоловіка, швидкі й прозорі, означали, що він, наче загнаний олень, здатен вирішувати все сам і, подібно до волелюбного індіанця, воліє загинути від втоми. Радше від втоми, ніж від поразки.

Спочатку чоловік було поткнувся під сходи, але передумав і вернув: точнісінько так, як уранці прибиральниця, яка з хитрою наївністю вирішила не помічати те, що лежало в закутку.

Чоловік з тупотінням побіг сходами вгору, одночасно знімаючи пасок. Між першим і другим поверхами він спинився, дослухаючись. З вулиці долинув шурхіт коліс автомобіля і майнув відблиск червоного й білого світла. Тоді мужчина різким рухом вискочив з піджака, являючи великі плями поту на сорочці під пахвами, перекинув ремінь через газову трубу на стіні — дзенькнула пряжка — дістав з кишені краватку з петлею і швидко припасував її до ременя — у під'їзді пролунали кроки. Пролунали й затихли.

Мужчина тим часом запхав голову до петлі й підтис під себе ноги, видавши булькочучий звук і почервонівши. Кроки швидко посунули наверх, з'явилося троє чоловіків неінтелігентної зовнішності. Двоє негайно схопили непритомного попід руки та підвели, точніше, піднесли вгору. Третій ляснув вішалника по обличчю і рвучко послабив петлю на його шиї — спотворена голова з висолопленим язиком безвільно звисла, впершись підборіддям у груди.

— Ну чого ти нас лякаєш? — тихо, наче над ліжком хворого, сказав той, що ляскав по обличчю. Добродушність його голосу була фальшивою, злою, знущальною, і тому ірреальною, бо він таки імітував це співчуття, але тільки з метою розізлити себе. Тепер він відчував лише огиду до цього цегляно-червоного обличчя і бажання пошвидше зробити так, щоб воно більше не існувало в його свідомості. І тут він відчув сморід, поглянув на брюки нещасного, змочені сечею, від якої той звільнився, щойно краватка перетисла йому артерію... Тоді цей, вочевидь, ватажок злодіїв раптом почувся розгубленим, бо йому на вернула паралель з дитиною, яка без будь-яких докорів сумління випорожняється під себе і може угукати й бути щасливою. Тоді він згадав про двох супутників і свій обов'язок виступити перед ними із мізерним кпином на адресу потерпілого, щоб вони ані на мить не втрачали віри в агресивність та безжальність ватажка. Але ватажкові було ліньки видушувати з себе це словесне лайно, бо ж який я ватажок, коли залежу від підлеглих? Чому я не можу чинити так, як хочу? Чому ось цей откнуряка — він мав на увазі жовтошкірого, з виразними вилицями і вузькими очами типа, — прокурих мою машину своїм тютюном? Я можу курити у своїй машині той самий тютюн, бо вона моя, а цей пацан мені ж не родич, чому я вожу його і ще отого, — ватажок зиркнув на худого фацета з боксерськими дефектами обличчя, — у моїй машині, наче рідних?.. Та не, — відгукнувся голос повсякденного розуму, — вони ж твої кореша, братани... Але якого... я буду казати заради них фігню тіпа: «Та ти грохи не в собі, мужик. Ти грохи, я бачу, розслабився...»?

У цей час обидвоє «колег» позирали на ватажка, очікуючи саме його реакції, бо ж лох законтачив його одяг. І ватажок розумів їх очікування, але йому стало раптом заздрісно такій безпосередності його жертви, такій свободі після вибору. Він зазирнув знову в обличчя, що хапало повітря ротом, судомно, і сказав: «Таки не можна вішати жінок. Це дуже їх спотворює. Жінка гине не від того, що її повішано чи застрелено, а від усвідомлення, що настав кінець її красі. Не можна вішати й чоловіків: врешті кожного з нас побачить якась жінка, і спотворить себе зовні, слізьми та криком, чи всередині — душевним потрясінням. Бо жінки, буває, сумують за нами...»

Бандити, стоячи перед ватажком, крадькома презирнулисьь.

3

Мар'яна в супроводі kota перейшла встелену бруківкою вулицю, яка в таку годину спорожніла й ховала в собі лиш відгуки дня, що заглибилися вже у пісок, м'який і теплий, нагрітий впродовж дня трамваями, автомобілями й шурханням підшов. Це було перекриття між першим і нульовим, підземним, поверхами міста. Хоча, мабуть, для мешканців андеґраунду поверхня, якою просувалась Мар'яна, була таки підлогою між землею й небом, другим рівнем, який був небезпечнішим, проте обіцяв більше скарбів, їжі, щастя.

— Не йди, — почувла Мар'яна позаду себе голос наче якогось свого неіснуючого коханця, з яким вона оце щойно посварилась, і тепер він благав її залишитися..

Жінка спинилася і рвучко озирнулась — нікого. Тротуари порожні, високо над бруківкою світить самотній ліхтар; лише дерева обабіч дороги приховують під кронами насичену чорноту. Може, звідтам?..

— Потанцюй зі мною...

Ні, це ближче... Ноги Мар'яни починають тремтіти, вона лякливо озирається довкола і в круговерті не бачить нічого, лише озирається, і вже танцює, виписуючи вайлуваті па по бруківці. Рудень лякається, забігає в чорноту між деревами, а Мар'яна, нічого не розуміючи, хоче спинятись, але голос зовсім поруч каже:

— Отак, добре... Візьми мене за руку, — вона скрикує і, наче сліпа, починає обмацувати розчепіреними пальцями повітря. — Другу руку на плече, — продовжує незнайомиць, що своєю невидимістю, невловимістю доводить Мар'яну до шалу, але не чуттєвого, а сакрального, дикого, вона готова вже тікати, верещати, божеволіти, та натомість відчуває, що рухи приносять їй полегшення, звільнення від такого неґраційного фіналу, і жінка, закусивши губу, мовчки танцює, намагаючись чомусь попасти ногою саме на середини бруківок, на квадратики, у русі зі своїм уявно-реальним партнером, який дихає рівно, однак, невпевнено. Вона якимось дивом відчуває його рухи, сама подібна на великого нічного метелика, що б'ється в шибку його чіткого голосу: — Так-к, ще раз... поворот, чу-дово, два кроки, два... ще два, те-пер на-зад... — вона танцює! Танцює!! Помахи крилець... її страх переплітається з його манерою, страх і чуттєвість — хіба це не одне й те саме? В обох випадках нам належиться померти, чи не так? — Р-раз... р-аз... — на мить їй здалося, що голос відокремлюється звідкілясь від дерев, точніше, від мороку в їхніх кронах, він дотягувався промінням до неї, лоскотав волоски на її шкірі, і коли вона отямилась, зрозуміла, що танцює вже на краю круглого отвору посеред бруківки — каналізаційного люку без кришки («він хоче скинути мене в люк!!!»), і Мар'яна спинилась, похитуючись, балансуючи на стоптаних підборах, стоячи на металевій дужці, наче на задній стінці годинника, панічно боячись провалитися в його механізм.

Вона повільно обійшла навколо цього отвору туди, вглиб, і вітер ворушив її волосся та настовбурчував пухирці гусячої шкіри. *Лише таксисти, що знають місто, як свої п'ять пальців, як свою квартиру, дивуються й перешіптуються, граючи в карти. Вони бо чудово знають, що в цьому світі нам належиться лиш те, що ми можемо бачити. Усі ми таксисти у наших...*

4

Вільним почуватися можна хіба після ув'язнення. Ситим — після їжі. Живим — після смерті. Інакше це все тобі не потрібне.

Мар'яна почувалася вільною, окриленою, заходячи у своє подвір'я. Була, певне, середина ночі, вікна в будинку темніли. Мар'яна штовхнула рипучі двері парадного, і дух, що долинув звідтіль, здався тепер їй не огидним, а звичайним, природним — запахом села, землі. Високо вгорі хтось кашляв. Це було далі, ніж її другий поверх: або глибше — за дверима, або ж вище — десь на горищі.

Жінка, сторожко зазираючи поперед себе, пішла наверх. Між першим і другим поверхами вона спинилась: на стіні, зачеплений за жовту газову трубу, висів чоловічий ремінь з блискучою пряжкою. Мар'яна придивилась уважніше і в непевному світлі тьмяної жарівки завважила, що ремінь звисає таки не з труби, а вище над нею перекинутий через покрученого, сухого, застиглого удава з потрісканою перепеченою шкірою. То був корінь або гілка дерева, що росла просто зі стіни, обваливши чималий шмат штукатурки. *Але ж подивіться на щенят: їм ніхто не розповідає казки, а вони є грайливі та веселі, і лише коли стають дорослими, починають сумувати й гавкати, усвідомлюючи, що втратили любові й безтурботність дитинства, і вони не здобувають шмат їжі виснажливим полюванням, а отримують його за гавкання?.. Тобто, за службу... Собаки для радості...*

Вона помітила щось сіре в кутику біля дверей. Нахилилась. Це була китиця. Мар'яна поклатла її в кишеню, оглянула свої запилені мешти й повільно рушила до квартири. Вона рухалася автоматично, ніби розділившись, розшарувавшись на дві Мар'яни: одну, що звично встромляла в шпарину зітертий ключ, і ту, що й досі не повернулася з танців. Але й цих осіб Мар'яна сприймала ніби збоку: повновиду жінку в стоптаних мештах і безрозмірних колготах тілесного кольору, зі спідницею до середини литок, у світло-синій кофтинці ріденької в'язки і божевільною зачіскою, яку вона створювала із укладеної на голову облізлої світлої коси. Другу ж Мар'яну вона могла собі лишень уявляти. Певне, що та виглядала так само, і що через її руку так само був перекинутий обов'язковий літній плащик кольору нестиглого персика, але вираз обличчя тієї іншої її відрізнявся від того, який вона могла бачити на собі, швидше, ніякого виразу й не існувало, просто та вона вешталася проїжджими частинами вулиць чи й досі танцювала десь там, *межи бруківкою* — наче лініями топографічної сітки, якими колись було розкреслене місто, чи залишками велетенської клавіатури, що призначена була для вводу в незбагненні глибини якихось даних, що, втім, виявились невтішними: люди навчилися користатися тонкими каналами поміж відполірованою поверхнею цих міських кахлів і плавали, наче венеційці, у човниках, на сірниках, проте тільки під час злив, а дехто навіть перетворився на птахів, лиш би не стати побаченим, зрозумілим, зареєстрованим. Тепер вони літають понад бруківкою, як оце досі літає інша Мар'яна, що не завершить свій танець і не спиниться, поки не настане ранок, і її тінь не змиють струмені води з поливальних машин.

5

Рештки ночі Мар'яна провела біля вікна, ніби очікуючи на чиєсь повернення.

Рудень прийшов додому ще затемна, тихо й делікатно пошкрябав двері і, покручуючи хвостом, повільно увійшов, з цікавістю глянувши на Мар'яну, влігся на ящику для взуття.

Ранок засірів туманом. Жінка, що здавалося, спала, стоячи біля вікна й спершись на підвіконня, ледь вловимо ворухнула головою. Вона побачила дерево.

Дерево пливло в ранковому тумані, крізь який просвічував лишень чорний кістлявий силует галуззя і велика гомілкорова кістка стовбура, що стояла нерухомо. Але ж дерево пливло, рухалося! Мар'яна пам'ятала це дерево з дитинства, ще коли з подружками розстилала в його затінку старий рушник, розсаджувала ляльок і розкладала пластмасове лікарське причандалля «юного доктора». Під деревом вони з подружками плели віночки з жовтих кульбаб, що лишали

на руках і сукенках жовті плями їдкою пилку й солодкого молочка зі стебел. Це було їхнє дерево, каштан, між корінням якого вони влаштували сховки з викладеним уламками білої плитки дном і засушеною квіткою... Мар'яна пригадує, що тоді, у дитинстві, каштан ріс навпроти їхнього під'їзду: так, без сумнівів, — просто навпроти, вона бачила його, зазираючи в отвір замка дверей парадного, чатуючи чи ховаючись від хлопців, що хапали її коси й намотували собі на руки. Вона дівчинкою дуже боялася болю, який спричиняло це зухвальство, і хлопці асоціювалися в неї з болем і цією великою замковою шпариною, а ще — слізьми. Мар'янка водночас боялася й дивувалася, заглядаючи в цю шпарину перед тим як вийти на вулицю: боялася сліз і болю, а уявляла, який великий, певне, мусить бути ключ, що зачиняв колись ці високі двері; якими велетами повинні бути ці люди, що користувалися такими великими ключами, вентилями, грошима, автомобілями; чи вони ще жили, висохлі, змалілі, зітерті, по якихось закутах, коли вона була мала?.. Але дерево! Ні, вона не могла помилитись (його посадили ще вони? ще тоді?..) — воно росло просто навпроти дверей під'їзду! Замружившись, із зав'язаними очками, Мар'яна робила двадцять п'ять маленьких кроків і впиралася руками в теплу деревину дверей. Рівно двадцять п'ять... Тепер цей каштан упирався просто у вікно її спальні.

...А як дивно було дізнатись, що люди в кінці дев'ятнадцятого — на початку двадцятого століть були нижчого зросту, ніж тепер. Чоловіки — метр шістдесят-сімдесят, а жінки — ще нижчі. Тобто, Мар'яна зі своїм «метр сімдесят вісім» була б просто недосяжною жінкою!.. Як же так? Може, тих людей тягнули вниз зв'язки важких ключів?.. Цікаво звучить оце «тих», так, наче вони — ті, що були перед нами, — інші. Ні. Інші були ключі. Люди ж і тепер такі самі. А дерева?..

Мар'яна відлинає від вікна, і протяг відносить її, наче ранкову мару, наче клопоть туману, блідий та відлякуючий, і несе до дверей, і далі — сходами вниз, на вулицю (вогку й сіру), де вона зливається з туманом, в якому так само пливуть і хитаються обриси її каштану; вона прямує до нього з однією метою: заплющити очі й відрахувати кроки до парадного... Що ж, дивуватись нічому: їх лишається двадцять шість — всього на один більше... Вона вертається і рахує кроки ще раз. Двадцять п'ять. Усе на місці. Та внутрішній голос, що тепер відчувається ясніше, ніж звичайно, такий, що й не подібний на голос, а значно швидший, мов музичний пасаж у темпі «віваче», мов поштовх, що зрозуміти можна: «Але-ж-ти-в-дитинстві-кроки-маленькі-маленькі-маленькі...» Значить, тепер відстань до дерева більша?..

...Скажіть, Олено Степанівно, а якщо дерева виробляють кисень, то звідки він береться взимку, коли листя нема?..

— Від інших дерев, Мар'яно, які по той бік екватору, або... або нам вистачає того кисню, що вони виробили за літо...

— Гуляєте?

— Гав... Гав-гав-гав-гав... гав...

— Архар!!

— Ні, — жінка побачила хлопця з дитинства, що тепер виріс і мав уже сам двійко дітей, хоч і гуляє з собакою в цьому тумані о п'ятій ранку (*хлопець — коси — боляче, хлопець — це боляче*).

— Ні? — здивовано.

— Гав...

— Архар! Харя...

— Ти не пам'ятаєш, оцей от каштан... то під ним ми колись бавились?..

— Та, — силует чоловіка повертається й дивиться на силует дерева, оповитий туманом, під яким рухається, копошиться коричнева шкіра розпливчастого ротвейлера. — Ніби той... Тут одне дерево росло.

— А що не так? — запитує Мар'яна.

— Що? — чоловік повертається обличчям до неї.

— Ти не помічаєш?

— А!.. — він сміється, згортаючи в складки обабіч рота синювату неголену шкіру щік. — Будинок трохи лівіше стояв — дрейфує! — «Ти ба, і він бачить...»

— Ти знаєш, Марко, все ж на світі не стоїть. Навіть континенти рухаються...

— А мені здається, то, Вітю, дерево.

— Може, — знизую плечем, — Архар, твою мати! Знову на мусорник поліз!..

Чоловік — дерево — тиша.

Туман розсіюється. «Чому, навіщо він тут відлюдьком із собакою ходить? — думає Мар'яна, вертаючи додому. — То треба йому чи собаці? Цей ранок?.. Цей каштан?.. Я сама...»

6

Тремтячими руками жінка відчиняє дверцята шафи у своїй кімнаті й, закусивши губу, добуває з її глибини вішак із чоловічим костюмом: під піджаком — сорочка з дрібним малюнком, краватка, зав'язана вузлом — тільки одягти й затягнути; дістає коричневі шкіряні туфлі сорок третього розміру, нарешті, із верхньої полицки — старомодного капелюха з сіро-блакитною стрічкою. На піджаку зліва — кілька медалей, значок «відмінник військово-спортивної підготовки», два ордени. Мар'яна важить їх у долоні — пальці тремтять ще дужче, вона шурхає по рельєфу нагород, відчуваючи в тілі солодкий трем і напругу. Уже накручує ручку підривної машинки мінер часів Другої світової у напахченій потом жовто-зеленкавій гімнастерці; уже натягує тятиву мускулястий лучник, солодкаво дивлячись у ціль; вона бачить, як грозові хмари труться одна об одну, мов коханці, мов пасажири в переповненій маршрутці.

Швидко, рвучкими рухами, жінка починає роздягатися, ніби їй раптом стало душно в її обolonці, ніби вона виросла зі свого одягу, який її тисне...

Скинувши все, Марічка-Маруся-Мар'яна перестає бути собою, вона вже інакша: з рельєфним опуклим животом, з грубими білими стегнами, з роденівськими пухкими передпліччями і важкими обвислими персами, що увінчуються жорсткими темно-бузковими ареолами, наче засохлими тарілочками відцвілих квітів. Але то не вона, не вона! — жінка хапає заздалегідь наготовлений медичний бинт і обмотує свої груди хоч і нервово, але досить вправно, так, що зрозуміло: вона проробляє це не вперше. Мар'яна зачиняється в кімнаті і нищить свої перса — свої жіночі ознаки, прибинтовуючи їх щільніше до себе, занурюючи їх назад, звідки виросли (*а їх не можна дуже стискати, це ж може бути... та нічого-нічого: вона не дуже сильно, вона акуратно...*)

Завершивши сплящувати груди, обмотана бинтом, наче переніши важку операцію, боса жінка швидко скручує косу у вежку на маківці, прагнучи закріпити її шпильками — падають під шафу, нахилиється, шукаючи, — волосся видно ззаду між стегон — у зачинені двері шкряботить й нявкає Рудень. Мар'яна знає, що, коли його не пустити, він нагидить. Її руки тремтять ще більше, і незважаючи на те, що в кімнаті прохолодно, жінка відчуває спеку-спеку-спеку... Він хоче увійти, це ж як соромно... він же ж десь гуляв, чорт!.. Дзвонить телефон. Коса падає Мар'яні на спину, жінка швидко хапає з шухляди сімейні труси й надягає, однією рукою хапаючись за клямку і впускаючи kota, що не хоче входити, а лише з інтересом зазирає. Телефон продовжує теленчати, Мар'яна вибігає в коридор, шпортається через kota, хапає слухавку:

— Ало!

— Ало, а хто то?

— Кого вам треба?

— А хто то? То собез?

— То квартира! Який собез?!.. — белькотіння, гудки.

Мар'яна тримає в руці трубку, відключити телефон вона не може — його дрти прикручено просто до мережі, видно, колись телефоніст «зекономив» розетку. Гупає серце. — Ще мені не вистачало зараз мати напад... Але я не можу: напруга, напруга... їй треба розрядити, інакше вона розірве мене, я вже почала... У ванній вона промокає ваткою кров з подряпини на носі і малює наслиним цурпалком чорного олівця вусики над верхньою губою. Вони виходять кричуще ненатуральними, але це не турбує Мар'яну. Вона дивиться на себе в дзеркало — на свій обмотаний бинтом тулуб — і босоніж іде назад до кімнати, зганяє Рудня з костюма, розкладеного на ліжку, натягає штани, довго шукаючи спеціально пробиту дірку в паску.

За кілька хвилин з кімнати виходить смішний похмурий чоловік у костюмі, в капелюсі, з краваткою. Він чимось подібний на розповнілу дитину, але тільки зовнішньо. У костюмі знаходиться будь-хто чоловічої статі, у костюмі знаходиться тіло, що колись належало жінці, але тільки тіло. Внутрішньо — це чоловік у жіночій подобі, чоловік, з кожної пори якого випромінюється шаленство від факту усвідомлення цієї метаморфози і того, як це — бути чоловіком, водночас лишаючись жінкою, повернутися в безкордоння, у можливість тимчасово бути Ніким.

Вона (називатимемо її «вона», «Мар'яна», нехай, за інерцією) прочиняє двері в мамину кімнату, бо там є дзеркало, в якому можна бачити себе на повен зріст. Вона знає, що в цій кімнаті відбудеться завершальна стадія її карнавалу-маскараду, надзвичайно інтимна й безповоротна, тож це ще більше збуджує Мар'яну, вбрану як чоловік. Напруга зростає до критичних меж, до пробою ізоляторів, коли вона, стоячи перед дзеркалом, кахикає грубим голосом і погладжує пухкою рукою ордени й медалі в себе на грудях — цю безперечну матеріалізовану мужність. Дрож, що пробігає її тілом, змушує Мар'яну міцніше притиснути одне до одного стегна.

Мар'яна і чоловік у люстрі втискали себе в себе, зменшувались в об'ємі, занурюючись усе глибше й глибше, прокручуючи час назад, повертаючи до джерела той клітинний вибух, в результаті якого вони народилися. *На кухні шипить молоко. У шафі лежить загорнутий у шматину газовий ключ. На ньому — пакунок з каліграфічним написом «похоронний пакет».*

З кишені піджака Мар'яна вийняла пачку антикварної «Ватри», яку вона пояснювала собі раніше як спосіб вберегтися від молі (насправді завжди бракує справжніх слів для пояснень), з

іншої — коробочку сірників. Мар'яна заспокоюється, знаючи, що се — око тайфуну, затишся перед буревієм, чиркає франтувато, погойдуючись взад-уперед у мештах з незав'язаними шнурівками... Ця деталь на мить протверезує Мар'яну, вона дмухає на сірник і акуратно кладе його на край лакованої мушлі, присідає, підтягнувши брюки на колінах і виконуючи характерний рух ліктями, що оголює манжети сорочки... Шнурівки ретельно, бездоганно-симетрично зав'язано, вона підводиться, і знов у її руці з'являється пачка цигарок, і рука знов тремтить. Жінка чиркає — сірник ламається. Чиркає — ламається... Чиркає зі смачним шурхотом... спалахує... Спалахує!!.. Вона підносить до рота цигарку, всмоктуючи її в нервовій жадобі майже до половини, намальовані вусики ворухнуться у люстрі, але вона стоїть спиною до світла, і тепер вони здаються на його обличчі майже справжніми. Стегна стискаються й розпружуються.

Вона прикурює від полум'я в дзеркалі, бачачи його на тлі маминого портрету, що висить на стіні у сутінках: чорного, темного й освітленого ранішніми променями, світлого до різі в очах гілля її кімнатного дерева, що так швидко росте, і кутик відсунутого до стіни столу... Мар'яна затягується лоскітливим теплим димом, стримується, щоб не кашляти — затягується вдруге і тихо конвульсує, заплющивши очі з червоними плямами й смугами на чорному тлі, дивиться на стелю, опустивши руку з цигаркою, що димиться, кашляє, втирає сльози, відчуваючи вогкість усередині й назовні — у кімнаті, сповненій запахом тютюнового диму й довгою сірою павутинкою, яку вона зауважила, дивлячись на стелю.

За мить вона біжить на кухню, почувуючись незручно в більших на п'ять розмірів мештах, наче в ластах, «і рухи в тебе, наче біжиш на кухню в ластах», і гасить цигарку, що згорає зашвидко, в краплині води, у мийці, дякуючи, що їй не доводиться ще відкривати кран, бо ж вода все капає-капає: вже з іншої причини й місця...

Тепер це вже знову Мар'яна: скидає з себе чоловічий капелюх, розтріпує волосся, знімає з шиї петлю краватки із нав'язливою думкою про те, що вона щось пропустила або й забула... забула. Щось, заради чого вона тепер червона й присоромлена. На мить їй паморочиться в голові, Мар'яна похитується, спершись до стіни, тоді свідомість вертає до неї разом із гучними поштовхами серця, жінка поволечки вбирається у свою оболонку, одіж, та, ставши навколішки, молиться Богу:

— Прости мене, прости грішну, прости... у маминій кімнаті!.. грішна, прости... я... я знаю, що це була я... так, це була я... це все я робила... прости мене!.. Я невдячна, я сліпа, я... я така щаслива! Що Ти в мене є, Боже!.. я зовсім здуріла.

III

1

«Бог звичний до будь-яких гріхопадінь, і єдине, що його бентежить, — це те, що всі наші вчинки супроти свого сумління є вчинками проти Бога. Коли грішимо ми — впадає у гріх і Він. Тож Бог змушений відокремитися від нас якнайповніше для того, щоб бути незалежним від нашого впливу, бо зробивши нас усіх однаковими й рівними поміж усіма іншими живими істотами, Він тим самим узалежнив нас одне від одного... І коли ти хочеш вирватися звідси і подолати кордон, який відділяє тебе від Нього, то усвідом, що інші теж прагнуть цього. Кожен хоче звільнитися із маси, відокремитись, стати як Бог, та зважай, що будь-хто, такий як ти, просто скаже: чи ти кращий від мене, чи я гірший від тебе, коли ти хочеш відділитися від мене?.. Злодій, коячи злочин, намагається передовсім бути врешті відокремленим від суспільства, нехай ув адекватний жорстокий спосіб; митець, що пошуковує слави, прагне числитися найкращим у своїй царині на противагу іншим; навіть

селянин-відлюдник, що ховається на хуторі посеред полів, є таким самим втікачем від світу, як і той, що полюбляє велелюддя...» — читає Мар'яна, сидючи на роботі, у бібліотеці. На її носі — окуляри в пластмасовій оправі, зі шнурочком; у неглибокому розрізі декольте видно позолочений хрестик на ланцюжку, її щоки все ще вкриті червоними прожилками — вуглинами від пожежі. Усе її ество являє собою згарище. Посеред згарища височить у небо власне вона, Мар'яна, її серцевина, кісточка з паростком, наче загартована вогнем і тому недоступна йому цегляна пічка з комином. Тепер їй нічого гріти, бо навколо — порожнеча. Власне, Мар'яна ні в чому не винна. Вона ж бо не вдіяла нічого протисутнісного. Просто її вихід поза межі себе, що закінчився так буденно, показав, що вона так само відповідає за вчинки інших, як і Бог, що її створив. Вона зрозуміла, що залежна.

Звичайно, вона могла вдатися й до боротьби, точніше, продовжити боротьбу, зміцнюючи себе як безчуттєву, позірно добру, працездатну жінку. Бабу. Скільки ж їх таких дивиться щовечора телевизор, мовчки співпереживаючи комусь?.. Чи, може, така незвична поведінка Мар'яни пояснюється тим, що в неї не було телевизора?.. Дуже просто: у неї не було телевизора, і їй нічим було себе розважити, отак... Але ж уже рік відтоді, як вона вдягає костюм діда, вона ще зо дві доби червоніє, і колеги по роботі запитують, чи в неї, бува, не лихоманка, а вона ще більше заливається фарбою й віднікується... Але ж як їй буває добре! Цікаво, що відбувається з атомами, з яких ми складаємося, коли ми відчуваємо оргазм?.. Є підоза, що Нічого.

— А як твоя рослинка? — питають у Мар'яни панянки-бібліотекарки.

— Та *нічого*, росте, — відгукується вона. — Росте швидко.

— Ти що, її поливала? — сміються. Вона теж посміхається:

— Ну та! Таке скажеш...

2

Мар'яна довго тримає пальця на кнопці біля сусідських дверей, прислухаючись до відлуння всередині, тулить носа до щілин, і їй видається, що з квартири пахне газом. Вона принохується ще й справді відчуває запах газу. Тоді Мар'яна схвильовується й чинить звично: дзвонить до сусідів. Чути, як відчиняються внутрішні двері, хтось припадає до вічка й мовчить, нарешті відгукується рипучим старечим голосом: «Хто там?»

— То я, Мар'яна, ваша сусідка з другого поверху...

— Яка ще Мар'яна?.. Якась Мар'яна... А, Мар'янка! — інтонації змінюються на привітніші.

— Тут газом чути...

— Ба! Цыганам не открывай! — чути наказ онука.

— А, кхі-кхі... Нікого вдома нема... Син і невестка в гостях... — долинає з-за дверей. — Ти в службу подзвони...

Мар'яна відходить від дверей, відчуваючи, що за нею пильно спостерігають у вічко, і знов пересвідчується, що в спільному коридорі виразно чути газом.

У себе вона набирає номер аварійної газу, і за п'ятнадцять хвилин на подвір'я з виттям приїжджають два пожежні автомобілі, а за ними — швидка, що спричиняє жвавий інтерес у сусідніх будинках: люди виходять на балкончики, відчиняють вікна... Мар'яна стоїть на подвір'ї.

Підбігає командир пожежників у яскравому захисному костюмі, певно, подарованому американцями:

— То ви сусідка?

— Я... А вас газовики викликали?..

— Що тут вибухнуло, не бачу...

— Я не викликала... Я газовиків...

Жінка-медик, що вийшла з бусика швидкої, тримаючи руки в кишенях халату, повільно підходить і з саркастичною усмішкою дивиться на розлюченого пожежника і розгублену Мар'яну:

— Що? Визвали всіх, кого можна?.. Будинок заміновано, чи котик на дерево заліз?..

Лікарка, звичайно, не має на увазі саме Мар'яну, а говорить узагальнено, але Мар'янці від того не легше, і вона думає, що про котика — це точно.

Ще чверть години медики й пожежники погрожують Мар'яні різноманітними штрафами, потім зв'язуються з диспетчерською і з'ясовують, що телефонувала літня жінка, яка була дуже схвильована й налякана і тому говорила незв'язно, згадувала страшний вибух, пожежу й просила порятувати її з онуком. Дзвонять до дверей сусідки, але квартира вже не подає ознак життя, і коли вже всі збираються їхати, на подвір'я завертає сірий УАЗик із жовтою смужкою і написом: «Аварійна. Газ».

Пожежники з медиками вирішують побути ще трохи. Газовики — двоє старших чоловіків із жилистими засмаглими руками — намагаються перекрити газ на весь будинок, але їм це чомусь несила. Газом стає виразно чути вже й надворі. Сім'ю з другого поверху та Мар'яну просять відійти від будинку подалі, а краще — прогулятися парком (зараз-з...). Медичний бусик виїжджає з невеликого подвір'я й зупиняється неподалік на вулиці. Більшість глядачів з будинків довкола вже втратили інтерес до події, але кілька облич ще липнуть до вікон. Друга квартира зберігає мовчанку, незважаючи на всі погрози й обіцянки лих.

Прибігають захекані газовики, що перекрили газ ледь не на весь мікрорайон, але в тому, чи перекрили остаточно, вони не впевнені. Пожежник несе загрозливого виду інструмент, помальований яскраво-жовтою фарбою, певно, теж подарунок американців, — стара деревина дверей першої квартири м'яко хрускає — полотно злітає з петель і повисає на ланцюжку.

— Вони дома! — трагічним голосом коментатора футбольного матчу каже молодий пожежник у старому пожежному комбінезоні. За дверима — ґратка-гармошка, замкнута великим висячим замком явно зсередини, а не зовні; рух ломакою — замок із дзенькотом падає, відділившись від грубої дужки, ґратку смикають, складаючи, а вона несподівано і з гуркотом теж валиться в коридор — інший кінець її виявляється не прибитим, ґратка тримається лише на замку... Пожежники плюються, газовики обережно заходять в коридор, озираються, ідуть на кухню. У квартирі темно, хоч ще не вечір, — певно, господарі зашторили вікна.

— Тут газу не є! — кричать з кухні. — Не штиня!

Пожежники тупцюють у коридорі. Раптом у дверях квартири навпроти клацає замок, вони прочиняються, виходить стара, тримаючи за колечко якісь ключі:

— А то... от сусіди нам оставляють. На всякий случай... А я... Вдома нікого нема. Син і невестка пошлі... — усі обертаються й дивляться на неї, хтось ногою з брязкотом попихає складену ґратку до стіни.

— Дарма ламали, — кажуть газовики, що вернулись із кухні, — то, мабуть, на загальній трубі стик свистить.

— А тут от саседка ключі якраз принесла, — гигає молодий пожежник, киваючи на розгублену стару, що стоїть капцями на трісках в поламаному одвірку. Командир пожежників плює на підлогу й каже:

— Паехалі.

— А двері опечатувати? — говорять газовики. — У нас печатки не є.

— У нас теж не є, — буркає командир пожежників і йде, відставивши набік бабцю-сусідку. За ним — двоє його підлеглих в старих пожежних брезентах, наче дві скромні курки за хвацьким яскравим півнем.

За хвилину до квартири боязко заходить Мар'яна, за нею, з цікавістю озираючись, — молода жінка з короткою стрижкою і багатю мімікою, далі в одвірку з'являється високий хлопець із відеокамерою на плечі.

— Влад, ты пока что выломанные двери запечатли, — махає йому жінка, і хлопець, стиснувши губи в смужку, виходить з коридору. — О! Тут еще чувствуется запах! — підносить пальці до носа і тре пучки жінка. — Мене звати Настя, — переходить вона на українську, звертаючись водночас до всіх у коридорі, — телевізійна патрульна служба...

До Мар'яни її щебетання долітає як у глибокий колодязь — зверху і дуже невідповідне, чуже її внутрішній тиші. «Вы, я так понимаю... я вас спрошу, запитаю, а вы скажете... сейчас мы запишем тут синхрончик... витік газу стався на вулиці Замкового Саду... завдяки пильності мешканців...»

3

Коли знов і вкотре настає вечір, коли вона йде назустріч вечорові, коли її очі напіввідкриті, Мар'яна бачить себе в його помешканні. В її руці — два ключі від дверей зламаної оселі, яку тепер охороняє вона, хоча це смішно: як оселю вечора можна охороняти?.. Тут на підвіконні, за фіранками, з'являються глиняні відбитки чіїхось облич, що так подібні на котяті, і Мар'яна бачить чергу заклопотаних людей, що ніби стоять у метро, і кожен кидає жетончик, мимохідь занурює обличчя в м'яку глину, їде, а глина твердне. «Відбитки часу, повз який ми рухаємося. Ми є майстрами ескалаторів, ми точно знаємо, де слід стояти, щоб побачити захід сонця», — вона підводить очі до стелі, намагаючись знайти там залишки води з перекинутої склянки (о, невже вона ще шукає, невже вона не перейшла?! Невже це її ще турбує, — ця подібна на правду імпровізація, одноманітне довільне розташування предметів: перекинута склянка, засохлі калюжки, біла сіль по краях...). Бачиш, Мар'яно, як легко вжитися в свій час. Ти просто його уважно розглядаєш, і невдовзі — ти там, і зовсім скоро ти дивишся на себе вже з нього — з цього часу, і бачиш у ньому себе, — а це дзеркало, йому немає кінця.

А на стелі замість... — моря. Саме кілька морів, вона в цьому впевнена.

Тепер ти мусиш іти до моря, Мар'яно. Саме так. Рухатись до моря — це прагнення кожного, паломництво, хадж.

Вона підходить до діжки з фікусом, що стоїть у вітальні, дивиться уважно на нього, її обличчя сяє любов'ю, так, наче зараз вона грає для дітей вічну й розвиваючу «Місячну сонату». Мар'яна звичайна, вона проста, у неї ледь пломеніють щоки.

— Це фікус, — каже вона. — І там, нагорі, у мене... теж фікус, — вона вдивляється в його листя й бачить його структуру, волокна, що наче ледь уловимо рухаються, і тоді Мар'яна торкається дерева пальцем, переконуючись, що воно штучне, шматяне, хоч і посаджене на справжній землі, і ця китиця з дитячої шапочки — іграшка — є несправжньою, хоч і зроблена зі справжнісінької бавовни і пофарбована справдешнім хімічним барвником.

«Як чудово воно зроблене!» — тішиться жінка й прямує до кабінету, де візерунок на старих шпалерах пахне сухими водоростями. Вечір розчиняє її в собі, вечір поглинає Мар'яну цілком, і стає неможливо визначити, де в цій домі вечір, а де — вона. Тепер є очевидним те, що вечір — то властивість кожної окремої особи, і так само, як для нас насправді таємною є причина, чому Сонце зникає за видноколом, для Мар'яни є секретом, чому вечір відбувається одночасно для всіх.

4

Прийдешнього дня, у суботу, передавши чергування у зламаний (слід зізнатися, головню з Мар'яниної провини) квартирі сусідці з другого поверху, Мар'яна піднялася до себе, запакувала до картатої торби дідів костюм, кинула зверху його старий капелюх і почимчикувала на барахолку.

Життя складається з ритуальних рухів. Похід на барахолку був для Мар'яни одним із них. Ціна, яку правила жінка за костюм, не була високою, але й не низькою, тому продати річ швидко Мар'яна не сподівалась. Уже давно пішли з молотка й забулися килим, що висів у Мар'яниній кімнатці, дещо з посуду, була продана за оголошенням зайва швейна машинка, а цей дідів костюм вперто лишався в неї. Останніми часами жінка думала, що не випадково. Ще позаторік вона, повернувшись із барахолки рознервована, приміряла костюм на себе, вчепивши на додачу ще й дідові нагороди, і раптом несподівано відчула розпруження.

Може, дідो займався цим у цьому костюмі, чи вона раптом відчула себе іншою, не собою, чи так уявила собі приниженим діда, кониками якого часто була обурена й ображена. Тепер вона була в його костюмі, із його нагородами, владна над ним, як ніколи, і дідо не міг більше запропонувати їй на двадцятиріччя морквину, сказавши, щоб вона її берегла на всяк випадок, коли не знайде собі хлопа. Старий невідомо яким чином зробив з нею це: після своєї смерті змусив відчутти оргазм вдруге після перших дитячих дослідів.

На барахолці Мар'яну багато хто знав, і вона зналася з багатьма. Продаж був також і приводом для спілкування, який завдяки проданим речам Мар'яна ніби втрачала.

Можна виокремити жінок, які стоять тут головню не для того, щоб позбутись непотребу й заробити, а й щоб отримати порцію сонця на кінчик носа й поспілкуватись із сусідками: тимчасовими й постійними. Це такий собі торговий поїзд, потрапивши в купе якого можна почути багацько життєвих історій. Продавши костюм, Мар'яна позбулася б цього приводу, і повинна була думати, що продаватиме наступного разу.

Що ж, того дня їй трапився вже інший танц-партнер у серпанку беззмістовних діалогів, вбраний у костюм, в якому ще позавчора перед дзеркалом вишивала вона, а до того в нього був залюблений дід, кажучи перед смертю, що не може забрати його з собою, тому не матиме нічого проти, якщо його поховають голим. Так-так, він безсоромно лежатиме в труні,

затискаючи в руках замість свічки свого піндюра. «Уявіть: старого діда Петра ховають наголяса, і всі навколо засуджують його, бо заздять! І всі старі баби, яких я знав у млодошчі, тепер суворі й безжальні, тепер, перед самою смертю, що їх уже перестає хвилювати, шипітимуть, як змії, як гадюки, а я лежатиму гордо понад їх усіх, і все це буде мені до сраки!»

Його таки поховали вбраним, але не в цей костюм, а в інший. «А цей, цю нечисть, слід обов'язково було викинути чи подарувати, чи продати...» Поки про це йдеться, Іван Григорович крутиться на підборах у мокрому піску зі шматочками дрібно покришеної цегли, наче моркви. Мар'яна бере в сусіда тріснуте люстро, але забобонний покупець Іван Григорович не хоче дивитись у розбите дзеркало й вивертає голову, намагаючись заглянути собі за спину. Щось тріщить. «Підходить... підходить», — кивають головами продавчині секунд-хенду.

— Я не буду переконувати, — каже Мар'яна байдуже, — подобається — беріть, не подобається — не беріть... Тут один ремінь чого вартий!

Іван Григорович дивиться й справді зауважує чудовий шкіряний пасок із цікавою пряжкою: чорномалеве тло з червоними камінцями по краях, вставленими дуже акуратно. «Ну, Лувр, йолкі-палкі, китайці роблять!» — подумав Іван Григорович і дещо помилився, бо ремінь був із В'єтнаму. — Що, разом із медальками продаєте? — хитро примружився він, поглядаючи на орденські планки.

Іван Григорович цінував барахолку саме за такі сюрпризи. Йому таланило: у прасці він знайшов срібний перстень 1865 року. Потім в того ж чоловіка він купив ще дві старі праски, бронзову статуетку і довоєнний фотоапарат «Агфа», в якому щось таємниче калатало (скрепка). Іван Григорович так і не здогадався, що срібний перстеник був із дуже дешевого срібла й гаптований під старовину шляхом пресування під ніжкою табуретки й витримування кілька діб у агресивному середовищі.

Іван Григорович, звичайно, не був бідним, що означає: він отримував не одну лише зарплатню, тобто, не був чистим на руку, але був не останнім скнарою, тому далекі колеги, зважаючи на його бідненький «прикид», вважали Івана Григоровича майже чесною людиною.

— Та, і з медалями, — сказала Мар'яна, — висипаючи жменьку потьмянілих жовтуватих дисків, які не були покладені в могилу діда, бо йому не належали, а просто виявились частиною майна старого гультя. — То бонус, сюрприз першому покупцю! — засміялась Мар'яна, дивлячись на сусідів, і ті теж веселилися.

Іван Григорович ототожнював себе зі слідчим, що серед інших марудних справ провадив і розслідування злочину проти невідомого, який дивним чином опинився і ще дивнішим — зник із під'їзду Мар'яни так само, як і зі сторінок нашої оповіді.

Слідчі є особливим штамом людей, чиїм професійним обов'язком є дізнаватися істину, а дізнавшись, зробити все можливе, щоб перекрити всі шляхи до її пізнання іншим, які не наділені даром дисципліни, щоб адекватно поводитись із Істиною. Слідчі мають багато спільного зі священниками і у свій спосіб намагаються пізнати божественне. Інколи неусвідомлено вони дістають його, дотикаються до нього, але тільки на якийсь час. Ніде так близько ми не підходимо до істини, як у жорсткій взаємодії правосуддя й злочину, і ніде ми не відчуваємо так наочно мур, який відділяє нас від цього знання. Ми всі в грі, виходи з якої так надійно й ретельно замуровано, що складається враження, ніби це зробила людина, а не якийсь позаземний розум. Що ж до злочинця, то правосуддя є нічим іншим, як узаконеним насиллям, інакше кажучи, злочином. Чи не природно, що правоохоронці відчувають свою спорідненість зі злочинцями і часто діють так, як вони?.. Коли ж існує якась межа, за якою світ можна

побачити таким, яким він є, то ця межа розташована десь тут, на цій землі, тисячі разів помежованій мандрівцями Карпатських і Кримських гір, які сподіваються віднайти її саме там, у доступних їм горах, наче боячись признатися собі, що, маючи дві відносно симетричні частини тіла, ми не здатні бачити цю межу, а тільки вдихати повітря обабіч, будучи розділеними навпіл. Усе відкрите нам. Але праве око заперечує те, що може бачити ліве, так, як права рука тисне таку ж руку тим чоловікам, з якими б лівою ти ніколи не привітався. І не тільки тому, що це незручно.

Істину, розуміння, сенс шукають усі, але тільки слідчі отримують за це свою незаслужену платню.

А пасок Іванові Григоровичу дуже пасував.

5

Вечір теплий, ностальгійний. Водопровідник сидить на лавці перед будинком і базикає сам із собою:

— ...От раніше наша професія була ніби як в сажотруса. Нас не поважали, а тепер, як сажотрусів, поважають, придумують прикмети, а чому? Бо люди зрозуміли, що всі насправді мокрі. Ніхто не вийде звідсіль сухим. Люди ж розумні. Розумніші за філософів. Розумніше не балакати про щось без результату, а просто про це й не знати... Дроти, аноди, катоди, резистори, транзистори, лампи... у хаті я тіко того добра мав, що мати сварилися... а потім... пішов в училищу і кинув, бо не моє. Але я би не кинув так, жеби не один випадок. Мій вуйко працював на радіоцентрі, там, де вишка телевізійна, ну от я ходив до нього, ходив, а якось він каже: давай, я тобі дещо покажу — і веде мене в підвал, а там... там такі труби, як ото в котельні, і все гуде, дзвенить, і голова чешеться. Вуйко мені сказав, що то радіохвилі, енергія... така, жи дроти б її не витримали, дротів їй замало, а труби — то якраз... і я подумав, що коли воно все кудись вилітає, то десь, певно, осідає... на наших головах. Невидиме. Проходить крізь нас і ніби й не дотикає, уявляєш?.. — се був шматок його враження, яке він, тимчасово відсторонившись від світу, звіряв уявному слухачеві. — То от. Я не хотів із такою штукою мати справи. Його ж чорт зна. То не вода...

У вікні виникає Мар'яна, зачиняючи квартиру.

— То шо, не пиляти?.. — кричить водопровідник.

— Не пиляй.

— А нашо я пилку ніс!?

— То віднеси назад!..

Уже восьма, і скоро зачиниться навіть ритуальна контора «Фараон», розташована в підвір'ї. Та наразі ще в її тіснуватій кімнаті двоє відвідувачів неквапом розглядають каталоги. «Спалювання — це тепер модно... Європа... європейськи... Європою... Можна організувати доставку до київського крематорію... Але так, це неекономно... Який вид поховання ви обираєте?.. Ця труна екологічно чиста, коштує дорожче...»

Дбаючи про зручність смерті, співробітники «Фараона» досягають зручності життя. Хтось досяг зручності життя і тепер тут намагається подбати про зручність смерті. У тих, і в тих є справи.

О восьмій зазвичай вертає із вуличних заробітків сліпий баяніст із сусіднього підвір'я. Він

вважає, що ідея, яка нібито належить Сковороді, про «сродність праці», не є фактом, а просто ідеєю. Кожен ніколи не буде задоволений роботою до кінця. Кожного митця годує хлібороб, і годує лише тому, що впевнений, що колись цей митець звільнить його, хлібороба, від важкої праці. Хлібороб, на думку баяніста, мусить вірити, що митець вищий від нього, а симбіоз хлібороба й митця можливий та неефективний.

У високому будинку, відблиск вікон якого часом засліплює Мар'яну, за столом, освітленим червонястим згасаючим сонцем, розшифровує записи з диктофону молодий чоловік:

— Ким ви працюєте?

— Я акушер-гінеколог... Я допомагаю з'являтися на світ... Умію лікувати й запобігати різноманітним... Так, я дістаю задоволення від своєї роботи.

— ...Я інженер-програміст, айтішник одним словом. Моя робота дуже мені подобається. Це цікаво і складно, потребує постійної напруги розуму.

— Ви випиваєте?

— Е-е... Інколи пиво. Люблю пиво. Горілку і там коньяк — на свята або в компанії. Чому?.. Як... це розслабляє. Насолода від життя.

— Ви працюєте на будівництві?

— Та, я майстер-штукатур, муляр і ще плитку кладу.

— Вам подобається ваша робота?

— Та як сказати... Робота важка.

— А хотіли б не працювати?

— Хіба таке буває?.. Та не, знудився б. Якби-м мав гроші, все 'дно б працював...

— Яка ваша посада?

— Я бібліотекарка.

— Що ви робите?

— Видаю читачам книжки, заповнюю формуляри, слідкую за поверненням, упорядковую...

— Дякую.

— ...ще підливаю вазонки. Їх у нас дуже багато.

— Ваша робота вам подобається?

— Так, але якби ж більше платили...

— Ким працюєте ви?

— Я менеджер, керую людьми.

— Багатьма?

- Півсотні десь.
- Радість від праці відчуваєте?
- Так щоб аж... Працюю і все. Це дає мені добрий заробіток. Там... квартира, авто...
- Втомлені?
- Трохи є. Давно не відпочивав.
- Дякую.
- Скажіть, а навіщо воно вам треба?
- Що саме?
- Це соціопитування, чи як ви казали...
- Моніторинг громадської думки.
- Хм, та.
- Це ми визначаємо, чи задоволене населення своєю роботою.
- Але ж ви мене не питали, чи я задоволений.
- Гаразд, — сміх, — чи ви задоволені?
- Ні.
- Ви працюєте?
- Ні, я безробітний, сорі, тимчасово непрацюючий.
- Мрієте знайти роботу?
- Звичайно.
- Вам подобається працювати?
- А кому подобається? — сміється.

Будинок, в якому мешкає Мар'яна, весь просяк іржавими плямами й запахом пересмаженої картоплі... чорні жучки та метелики у плафонах, що перетворюються від доторку в сірий пил, картаті шматяні й гумові килимки під дверима, напівстерті сходи та рельєфи на ручках... дух котячої сечі й засохлих квітів. Це могла бути вулиця Підвальна, бо там багато напівпідвалів, у яких досі живуть стрункі жінки, намальовані й вбрані за останньою барахольною модою; чи вулиця Липинського, виключно через назву якої буревій повалив більшість молодих тополь, а натомість було насаджено деревця лип.

Це Місто Сільського Типу. І трамвай міг би виявитися поїздом, що гуркотів щоразу мостом, який тримається на одному лиш болтові чи заклепці і так стоятиме довіку, бо все, що над нами, завше тримається на чомусь смішно-ненадійному, але ніколи не впаде просто так.

Вулицю з таким же успіхом можна було назвати вулицею Січневого Повстання або Липневих

Вакацій. От нам і проста топографічна прив'язка...

З верхніх вікон чути гомін сварки та жіночий зойк: «Почему она, эта сучка, так ко мне относится!?!» Мар'яна миє посуд і розмірковує, чому в містах прижилися тварини й птахи переважно темних кольорів. Старій з першого поверху зле. Її невістка викликає швидку, а онук бавиться у війну.

6

Стара бачить, що смерть — то не конче помирання. Це може бути просто доживання свого віку до кінця. Старіють лише ті, кому вигідно старіти, або ті, які не вміють зупинити час. Час гри. Вхід і вихід. Старість — це останній урок, остання інструкція. Просто, коли вона вбирається в чорне, то відчуває себе Таємницею. Вона прожила своє життя. Це як завершена книжка, після якої насправді нема ані радості, ані скорботи. Ні, вона не почне жити заново, не перетвориться на якусь іншу персону. Тепер її просто не стане... Інше її помешкання з деревом, яке видно просто з вікна, як і має бути, її нове-старе вбрання, її вагітність, її сила, її тиша, порошинки в сонці, коли відсуваєш фіранку.

IV

1

Дочекавшись, поки черговий відвідувач всядеться читати, Мар'яна розгорнула товстий «Релігійний вісник» на закладці «Божа воля» й, насунувши окуляри, почала шукати місце, на якому спинилась. Вона проорала всі борозенки букв уздовж і поперек намарно. Текст трансформувался, його неможливо було впізнати. Мар'яна про всяк випадок погортала сторінки, але навряд чи хтось за вихідні переклав закладку. Стаття так і називалася, число було те саме... То змінився текст про Бога, чи за вихідні змінився Бог?

2

На третій день подорожі вона таки дісталась до моря. Власне, «дісталась»: не побачила, не примандрувала. Мар'яна дісталась до моря: шурхіт набігаючих хвиль, велич, що запрошує влитися в себе людину так, як запрошує й непереборно манить чисті ручаї. Ріка — це мегаполіс, велике місто. Море — це сльози, кінець і початок життя. Його можна зрозуміти й осягнути так, як це роблять щодня тверді долоні рибалок з посинілими венами татувань і дрібками тютюну, що, наче смальта, закарбувався у неприродно глибоких лініях їхнього життя. Але цей сейнер із пом'ятими бортами та поіржавілими обідками ілюмінаторів, з жирним мазутом і паклею в трюмі, дирчанням і смородом дизельного двигуна, весь укритий зеленим слизом і масляною фарбою... Так от, цей старий сейнер, склеєний з фарби й мазуту, наче з пап'є-маше, — він завше був і лишатиметься не підкорювачем, не дослідником, а тільки равликом на спині моря, молюском, чие тіло — моряки на чолі з капітаном — перебуває, а шкаралуца, обточена хвилями, зникне, щоб ніколи більше не зникати.

Мар'яна, як і всі ми, коли після довгої перерви й блукань дістаємось нарешті моря і бачимо його, стала просто бризкою океану, що тимчасово піднялась над його поверхнею: в китайських піногумових шльопанцях, у легкому широкому платті в білих квітах і з солом'яним ширококрисим капелюхом під пахвою. Море ж з'явилося перед нею таким, яким є насправді: воно являло собою величезний простір водяних пагорбів, з яких ковзали на надувних матрацах відпочивальники. Це найбільша дурниця — міряти висоту «над рівнем моря», бо насправді ніякого рівня нема й не може бути. «Вони, хвилі, насправді нікуди не рухаються! — думала Мар'яна, споглядаючи лагідь моря. — Так, вони нерухомі. Нам лише видається, що море

хвилюється. Насправді хвилюємось ми, коли його бачимо, насправді це ми поспішаємо так, що воно видається нам текучим і пласким».

3

Вона згадувала, як котрогось дня завітала до бляшаної кабінки «Центру експериментів над тілом» і попросила зробити собі пірсинг. Її вабила естетика. Вона зробила собі пірсинг, і її заразили. Тепер вона помре швидше, ніж мала б. Хоча ніхто не дізнається, коли вона мала б... І вона живе. Її тіло тепер стало красивішим. Естетичнішим. *«Коли ти чиниш добро, ти виявляєш гординю. Так ти ставиш себе вище від тих, що чинять те, що ти вважаєш злом»* («Релігійний вісник»).

...Хлопець, чії руки від ліктів до передпліч було помережано чорним і синім, який до всіх звертався на «ти» і мав щось шизануто-блискуче в зіницях, наче туди було вмонтовано неонові трубки... «Розумієш, — сказав він спокійній Мар'яні, що сиділа навпроти нього на стільчику. — Розумієш. Якщо всі будуть знати, що ми заражаємо їх вірусом, — він намалював на дощечці крейдою «040», — вони ж не підуть до нас, — і він перекреслив написане навхрест, а потім промовисто перехрестив свій засмаглий живіт із портретом Че Гевари. — Але незрозуміло, чому люди таки приходять, — він витяг звідкілясь табличку з написом: «Тут тебе можуть заразити чудовим вірусом 040 (побічні явища, як при...)», наступне слово, мабуть, було сленговим і незрозумілим Мар'яні. — На сусідньому пляжі заражають банальним герпесом, в кого його ще нема, ще далі — адаптованою лихоманкою, від якої по тілі просто вискакують плями; там, у місті, — він кивнув на уявне недалеко містечко, — взагалі інсталиують що попадеться. Просто раніше всі про це знали, — він простягнув Мар'яні табличку, — а тепер це невигідно. Це бізнес. Краса — це те, за що тре не тільки платити. Уяви, що ти зайшла не в нашу халабуду на пляжі, а в жертвник. Тепер ти стала естетичнішою...»

— Це не шкодить здоров'ю, — заперечила Мар'яна, і їй захотілося вмастити хлопця по пилу, а потім розвалити цю халабуду, мов дитячу пасочку, і поховати його разом із його вірусами там, під табличкою «Тут тебе можуть...»

— Жінка не є естетичною за своєю природою, — веде він далі. — Вона є більше егоїстичною і лякливою, тому боїться показувати свою природність, ховаючи її за машкарою. Чим більше машкари — тим більше страху. Туфлі з обцасами — це не просто туфлі, це інша хода, постава, зміна візуального об'єкту плюс втома м'язів, розриви сухожил, падіння, вивихи, навіть переломи. Колготи — це уява, це нова шкіра без волосся й дефектів, блискуча та гладка. Усе це нове, що мусить знищувати старе. Життя підсовує нам у яскравій обгортці повно різноманітних пасток — смертельних і не дуже — але не печалься: у кожній на тебе чекають приємні подарунки, — він посміхнувся, і неонові трубки в його очах зблиснули.

— Гаразд, я зрозуміла, — покірно сказала Мар'яна Василівна, як маленька дівчинка Мар'янка, якій щойно вибудувалося чотирнадцять, і для якої цей хлопець невдовзі стане першим коханцем.

— У твоєму випадку, — почувала вона вслід, виходячи з «Центру експериментів над тілом», — булавка під бровою може спричинити зизоокість. Мінздоров'я попереджає!..

— Мені пофіг чи нафіг... одним словом, однаково, — сказала Мар'яна Василівна. — Ніхто не знає, коли йому судилось померти...

— От-от, — глухо долинуло за її спиною, — я не лікар, і тому теж так кажу...

Вийшовши із задушливої півтемряви, вона майже фізично відчула, як дійсність тисне на неї

усією своєю красою, забиваючи подих, заважаючи що-небудь згадати та зрозуміти. Дійсність змушує захоплюватися її жагою, неперервністю, сонцем. Море оглушує Мар'яну і ковтає цілком. Це пастка.

«Є можливість трохи побути на гребені хвилі», — так думає не серфінгіст. Так думає жінка з тридцятьма п'ятьма кілограмами зайвої ваги.

4

Увечері до її квартири зійшлися на чай: завідувачка бібліотеки, хронічно втомлена очікуванням виходу на пенсію, Христина — весела кондукторка, що прибула просто на трамваї, і з нею — маленька жінка в чорних, пропахлих потом колготах. Усі всілися за стіл у кімнаті, поруч із деревом. Мар'яна розливала заварку.

— ... Тепер з шістдесяти років, — доказує завідувачка. — *Тепер ми всі сидимо під ним.*

— А я чула, потім буде з шістдесяти п'яти, — відгукується жінка в чорних колготах. — Ми не подібні на них, і в той же час ми — як дерева, бо нам головне — простір, безвідносно до того, що з ним межує...

— Картопля цьогоріч дуже дешева, — каже Мар'яна. — Морква в мене не вродила. А морква дорога... і воно захопило нас повільно й тихо. Тепер воно — наш сусід, від якого багато що залежить. Воно майже наш господар, частина нашого організму, про яку ми повинні піклуватися.

— Вони приймуть закон, яким взагалі не дадуть пенсію аж до смерті, — печально говорить завідувачка. — *Воно таке, як ми, воно так само дбає про себе.*

— Христинко, а ти чого не береш пиріжки? — припрошує Мар'яна.

Рудень заліз на деревце, жує листя.

— Я шось не хочу... бо наше тіло, на противагу розумові, знає, що є позамежа і намагається досягти її своїми, тілесними, способами, а розум, навпаки, хоче осягнути знання засобом стримування тіла. У дерева цього конфлікту нема. Коли ти підеш у керунку тіла, то втратиш розум, а ця рослина, це дерево, дає нам можливість іти за ним.

— Принцеса Нехочу має на вухах скибки лимонів, і коли їй радять скинути їх і одягнути чудові прикраси, вона відповідає (всі разом): «Не хочу!»

— Ти хоч усвідомлюєш, що не буде ніякого Принца? — каже Мар'яні Христина.

— І як ти живеш без телевізора? — облизує ложечку з варенням жінка в чорних колготах. — *Дерева настільки швидкі, що ми не можемо вловити їхні рухи, тому запам'ятовуємо їх такими, якими побачили вперше, незмінними.*

— Та за що ж я його відремонтую? Мені хвата тільки на kota й трохи на себе, — смішливо відказує Мар'яна. — *Ми тому й так пестимо наших тваринок, щоб їм було важче від нас відмовитись,* — вона дивиться на Рудня. — *Це неможливо! Бачити, як він геніально придурюється!.. Дівчата! А давайте візьмемось за руки й походимо довкруг дерева!*

— Заспівай нам, Мар'яно. Ти наче сумна, — говорить завідувачка.

— Та в мене й так у голові весь час звучить якась музика. Я оце навіть тепер жую в такт.

— И днем, и ночью ко-от учо-о-ный... — наспівує Христина.

— Воно не заступає тобі світло? — питає жінка в чорних колготах.

— Та я тут раз на дню буваю.

— Та-а, оце в тебе сенсація, — каже Христина.

— Хіба ж то дивина? — заперечує завідувачка бібліотеки. — От якби воно росло зверху вниз, зі стелі... *от, воно, Мар'янку, наше невір'я: ми ставимось до чуда як до даності. Дуже простий спосіб невір'я. Нехай перед нами буде двісті речей, до яких ми не звичні, ми все одно зможемо їх пояснити і розтлумачити. Єдине, що ми не можемо пояснити, чому вони існують саме так?*

— Не, Мар'янку, тобі тут самотньо, — кривить рота жінка в чорних колготах. — *Воно ж не знає, що росте тут поза всіма правилами, не знає, що воно означає для нас. Воно взагалі може не відчувати, що таке «ми», а тільки наслідки наших дій.*

— Чому самотньо? Є кіт. Та й ви не забуваєте. *Насправді люди теж ніколи не помиляються. Звичайно, я ненормальна...*

— Знаєш, Мар'янку, і я зізнаюся, — перебиває завідувачка. — Я теж ненормальна. Я тебе вчора в бібліотеці бачила як оце зараз. Ти була в купальнику, вся якась розгублена, так, наче б у тебе, не дай Боженько, шось вкрали... Я ахнула й чомусь позаздрила тобі навіть... От що бува... Задуха. У задусі й не таке примариться... І з тебе вода накапала на паркет.

— То з вазонків накапало...

На їхньому столі стоїть ваза з хризантемами, зрізаними з клумби померлої сусідки.

Стара, безсумнівно, знеслася на небо, хоч і страждала на ноги. Небіжчиця не була донькою царя, на відміну від Гаутами Будди, чи бабцею олігарха. Але вона була жінкою. Їй ніхто не сприяв і не перешкоджав, вона була нікому не відомою. Стара тихо просто працювала й жила, не сподіваючись надто... Таких як вона набагато більше. Практично кожен другий поруч із нами — маг, учитель, чарівник, просвітлений, неповторний, чудовий, мудрий, вічний, інакший, святий, Пророк, Месія і такий же грішний, як і ми, грішні. Вони маскуються під дерева, очерет, під сирій тротуар, під перехожих і співробітників, і мають єдину ваду: самі часто забувають, хто вони насправді.

Стара жінка такою й запам'яталася нам: стоячи розгублено в отворі дверей, у ще не припалій куряві, із ключами в тремтячій руці. Вона хотіла давно відчинити ці двері, але це вдалося їй лише тепер, коли дверей не стало. Їй кортіло поритися в шухлядах, зазирнути в холодильник, погримати каструлями на кухні... їй приваблювало це житло, наче недочитана в дитинстві казка, і її мудрість полягала хоча б у тому, що розуміла: зайти в чуже житло — це *не погано*. Не вдертися, не вломитися, а увійти, відчинивши двері.

5

Мар'яна поралася на кухні, допомагаючи лаштувати поминальну трапезу, а за дверима четверо чоловіків проносили гріб. Що це були за люди? Їх ніхто не знав.

На кухню зайшов священник:

— Це ваш кіт у коридорі?

— Мій, — Мар'яна витерла руки до фартуха.

— У вашому коті — біс, — сказав священник. — Це по його очах видно. Біси часто вселяються в котів. Я це знаю.

— Як блохи? — зі щирим розпачем і довірою мовила Мар'яна, і якби не ця довіра, священник образився б, а так він ледь всміхнувся кутиками очей:

— Я їх виганяю. Ось моя візитка.

6

У подвір'ї кричали діти та птахи. Заввишки дерево сягнуло вже майже половини кімнати й тягло своє гілля до вікна. Стовбур був струнким, наче вісь, навколо якої все тепер оберталося: люди, будинок, місто... Листя — соковите, м'ясисте; коріння випиналося з-під паркету — чіпкі напружені м'язи. Це дерево не знало, що таке справжній вітер, воно ніколи не пило дощу, взагалі, невідомо, як воно росло, бо Мар'яна жодного разу його не полила. Та по всьому було видно, що вологи дерево мало вдосталь. До речі, воно не знало, що таке справжня земля! Це була навіть не рафінована, теплична, генетично модифікована рослина з великим фосфорецуючим написом «не містить холестерину», це було ще щось віддаленіше від справжнього життя, і тому неймовірно з погляду цього життя, неможливе... Справді, що це життя могло знати про це дерево? А що знало дерево про життя?.. У своїй відірваності від усього й високості другого поверху, у впевненості в тому, що тут можна рости, воно подібне на людину. Так само, як і людина, воно є сполученням низького й високого, темряви й світла, холоду й тепла, добра і зла, і так само, як людина, воно завше переконане, що там, угорі, — таки світло.

V

1

Єдиний атрибут костюма, який слідчий Іван Григорович пошкодував викидати, — то був пасок («Завдяки йому продала», — хвалилася подружкам Мар'яна). Удома Іван Григорович довго розглядав ремінь, а потім заправив його до робочих брюк, дбайливо поклавши в шафу старий пасок — з розчовганими дірками й потертою пряжкою.

Уночі Іван Григорович схилився над сплячою дружиною, уявляючи себе відданим сторожовим собакою, який охороняє її сон, але раптом виявив, що в такій позиції легко відходять гази, що мучили його цілий вечір. Звук був доволі гучним. Дружина вдала, що прокинулась, бо не спала. Його спосіб випускати продукти розкладу квасолевої зупи був для неї нестерпним фактом, і кілька хвилин Іван Григорович був об'єктом її ненависті...

2

...Він зняв ремінь і почав намотувати його на руку. Він робив так завжди, коли допит заходив у безвихідь.

— Та, бачу, у вас теж в'єтнамський... — несміливо сказали по той бік стола.

— Теж?..

— Ну, як у... він там у партнерській поїздці був. Із їхніми там...

Івана Григоровича давно вже цікавило питання взаємодії добра і зла. Хоча з плином часу і набуттям досвіду він все частіше ставив перед собою вже інше питання: «Чому вони, власне, мають взаємодіяти? А коли це просто різні стани одного, мов холод і спека, свято й будень, день і ніч?»

Тепер потойбіч стола сидить уже Мар'яна, і він хоче витиснути з неї правду так, начебто вона, правда, є повсюдною, а Мар'яна лише рупор, канал, через який ця правда звучатиме. І, що важливо, будучи на подібній посаді, Мар'яна чинила б так само.

— Найбільше, що духовно шматує людину, — каже Іван Григорович, — це залишене непокараним, а часто й винагороджене зло... Ми працюємо для того, щоб зло було покаране.

3

Прийдешньої ночі їй наснилося Зло. Вона жила чи в гуртожитку, чи то в нічліжці, а чи в бараці на тринадцять місць із божевільно високою платнею: 20 доларів за ніч. Після важкої праці вона спала на якомусь ліжку за перегородкою — подібні можна зустріти в громадських туалетах і офісах — трохи вищою рівня очей. Мар'яна не пам'ятала, як вона заснула, але прокинулась від гуркоту музики, що долинала відразу з кількох джерел. Жінка лежала на матраці й бачила під білою пішвою свої ноги і металеву спинку ліжка, осоружну, зелено-блакитну. Мар'яна знала, що надворі глупа ніч: третя, може, друга... У великій кімнаті, радше, залі, де вона перебувала, поділений перегородками на відсіки, наче плацкартний вагон, горіло тьмяне світло. Мар'яна зі своєї постелі бачила стілець, на якому, розвалившись, сидів хлопець із голеною засмаглою головою. Його потилиця й шия утворювали майже рівну лінію, і це лякало Мар'яну. Обличчя хлопця було сконцентроване, жовтувата смаглява шкіра й очі осявало зовні світло, нижня губа відвисла. Він дивився телевизор.

Не тілом, а ніби внутрішнім зором, самими очима, жінка підвелася й зазирнула за перегородку. По телевизору передавали естрадний концерт, але зображення було погане: періодично екраном бігали смуги, кадр зміщувався й ставало видно лиш ноги артистів, а решту екрану заповнювало біло-чорне шумовиння. Часто зображення зникало взагалі. Тоді з динаміків на всю кімнату розповсюджувався тріск і шум, який збудив Мар'яну. Вона знала, що напрацювалася, що хоче спати, але звук заважав їй, тим більше, що з інших закутів теж линули уривки пісень впереміш з тріскотінням. Там перед телеприймачами сиділи такі самі молоді хлопці, може, товариші цього молодика, і так само чомусь не спали, зосереджено споглядаючи телепередачі. Жінка не знала, чим вони займалися вдень чи минулого вечора, як заробляли собі на хліб, але те, що вони так нахабно по двоє, по троє дивилися вночі свої телевизори, так відсторонено, застигло, давало їй підстави навіть не звертатися до них із єдино можливим проханням. Мар'яна ввісні заплющила очі, гадаючи, що, може, слід звернутись до них дипломатично, в тумбочці є навушники, треба дати їх їм, але... вони дивляться телевизор по двоє-троє... Вони не сплять чи лише вдають, що не сплять. Від них віє мороком. Вони дивляться в Час.

Це було нестерпно: какофонія шуму й музики заважала їй знову заснути ввісні, і Мар'яна прокинулась насправді. Було тихо. Старий будильник виклацував півшосту ранку, але саме вночі він чомусь спішив на півгодини, отже насправді була п'ята. Зі щілини між шторами на килимок падало світло, в якому пролітали птахи й тополиний пух. Мар'яна знов поклатала голову на подушку. Хтось далеко-далеко, за перегородкою, розказує монотонним порохнявим голосом:

«...питає в них: хто на світі найкрутіший? І вони пішли спочатку до Масіка з Варшавської, того чорного... Ну, знаєш Масіка?.. Ну от, і питають у нього, тіпа, чи он крутий, бо в нього вже тоді було бабла до фіґа, красна спартівна «Міцубісі» і мабіла... бо ніхто ше не мав мобіли, ну і ребят він держав па-серйознаму... бешений...»

Зло, виявилось, теж має свої казки.

«Єслі тебе ґаварят астанавіть, — ти абязан астанавіть!»

Їхні коротко стрижені потилиці нагадували морські міні часів Другої світової з обрубками волосся, наче з пиптиками детонаторів.

Проміжок між сном і пробудженням у Мар'яни на тім скінчився. Вона взяла кухонного ножа, вийшла надвір і вирізала ще кільканадцять хризантем з квітника, що його плекала стара. Квіти вона поставила У вазу, а вазу — на трюмо в кімнаті матері.

4

Чим була для неї подія з чоловіком, чия поява залишилась просто уривком цієї оповіді? Його доля лишилась нерозгаданою. Безперечно, він існував, він жив, він був, так само реально, як існував цей будинок, Мар'яна і дерево у вітальні її квартири, як кривдники, ці троє невідомих, яких ми знаємо насправді так інтимно-близько, так реально, як існує цей текст. Тут Мар'яні слід було самотужки дослідити причини влади, гордині, авторства. *Шурхітливе тепло його плаща, запах, коли він нахиляється низько над тобою і дихає тобі в обличчя. Незголені волоски на його щоці, червоні прожилки в жовтуватих білках. Наче галуззя.*

Так, як той незнайомиць, зникають герої фільмів, вистав, книжок. Прив'язаність до них втрачається. «Залиште своє повідомлення після сигналу», — говорить спотворений жіночий голос, і справді за цим чути Символ Нашої Епохи — сигнал, створений акустичною частотою кварцового генератора, підсилений на телефонній станції, як і на інших телефонних станціях усього світу, переданий на невідомо далеку відстань (*якщо всі дроти на Землі скласти в одну лінію...*), сигнал, що періодично буває в космосі, але являє собою то коливання струму, то електромагнітну хвилю; той, що спричиняє запалювання міриадів крихітних лампочок, наче зізд, усіляких можливих світловипромінюючих пристроїв, п'езотелефонів, контрольних гучномовців старих бобінних магнітофонів, що досі у відсталих країнах записують деякі телефонні розмови, а в більш розвинених — усі, плюс розмови відсталих країн... І це архаїчне, мегалітичне, просте, як світ і потойбічне, мов темрява, «пі-і-і-п» означає в даному разі *запрошення* говорити, а в деяких штатах Сполучених — *дозвіл* тягнути на себе ручку рубильника, що вмикає струм електричного стільця. В СРСР воно означало донедавна кінець телевізійних передач і мало на меті *пробуджувати* глядача, що заснув. Тепер майже на всіх каналах є нічні програми.

Держава існує чи то завдяки підсвідомій згоді з пануючим ладом, чи то через неусвідомлення можливості іншого ладу. Коли усвідомлення можливості іншого ладу настає, «піп» виривається на свободу, на деякий час звільняється від дротів, існуючий лад змінюється. Це як «пі-пі» в дитинстві, що означає «звільнись». «Піп» — це наш рефлекс. Наступна революція почнеться з короткого гучного сигналу «пі-і-п», тому пропоную цей сигнал негайно заборонити.

5

Ми просто лишали знак про себе. Не триваліший за інші. Але цікавий настільки, щоб його можна було дослухати принаймні до половини:

«Мене звати Мар'яна. Мене звали Мар'яна. Мені двадцять один. Я покидаю тут усе... Мене... А зрештою, яка різниця? Я працював на себе... Сьогодні... я не знаю. Просто. Бувай... Моє ім'я... Га?.. Не перебивай! Я Аня. Я хотіла... але так не буває... Мене звати Іван Григорович. Де я працював, значення не має... але мені скоро шістдесят. І я... мій номер тепер нічого не значить. Прощай... Мене звати Галя. Я тут непогано влаштувалась, трохи погуляла, але... І це не самогубство. Щось на кшталт від'їзду на «пе-ем-же»... Привіт. Я Наталя. Я не наркоманка, мені вісімнадцять...»

Вони розчиняються. Першими зникають їхні імена, наче те, що й ніколи не позначало їх, але тоді змінюються їхні лиця. І видно, що їм страшно. Моторошно. Вони бояться, але це триває якусь мить, а тоді й ця мить перетворюється на минуле, хитається, мов маятник, до майбутнього й нарешті врівноважується. Відтепер часу немає. Вони нікому не заподіяли зла. «Хоча добра, здається, теж...» Вони проносяться крізь натовп, що теж невдовзі від'їжджає, крізь клунки з липким варенням і полуницями, крізь гаманці, повні брудних купюр зі страшними обличчями й дитячих фотографій, крізь «Тіки я прошу вас, будь ласка, не біля туалету...» — «Як нема... Ну, а якщо пошукати... В мене тут у паспорті...» Але всі найкращі місця вже заброньовано, розкуплено, зайнято... Вони обліплюють химерними бароковими візерунками старовинні вази в антикварному салоні, і в зозуль у замшелих годинниках на мить зблискують дерев'яні зіниці, а тінь від химер на вкритих лаком поверхнях сецесійного бюро змінює свої накреслення, наче від мелодії флейти, і хтось говоритиме з продавцем — позначеним печаттю усіх пороків старим з акуратною сивою борідкою, — що антикваріат — то речі, що були ближче до якогось розв'язку, від якого ми все віддаляємось. Борідка робить старого продавця антикваріату надлюдиною, бо вона є акуратною, але пороки роблять його ще більш надлюдиною, бо як він із такою кількістю гріхів зміг створити собі таку добропорядну, естетичну зовнішність? Це не обличчя перекупників золота і валютних мініяйл, чиї очі покриті маслянистою плівкою, обличчя засмагли, а руки весь час сверблять, їхні очі випинаються вперед, як у хамелеонів, і влітку вони стоять біля входу до ювелірної крамниці зі старою вивіскою, вбрані в яскраві пляжні сорочки, і це, до речі, єдина ювелірна крамниця в цьому районі з такою старою вивіскою. Вони наче п'ють із неї березовий сік, кров, золото. А він просто торгує антикваріатом. Торгує уламками часу. Торгує мотлохом. Але подивіться на його очі! Коли він помиратиме, його каштанові очі помруть останніми.

6

Мар'яна набрала номер телефону з візитки, яку дав їй священник. Ніхто не відповідав, але Мар'яна продовжувала говорити, пробиваючись крізь рівномірні гудки, які наче знущалися з неї:

— ...А ви вважайте, що цей ремінь — так само нізвідки. Його нема. Це неможливо. Бо виходить, що той чоловік повісився на дереві, якого нема. Якого не може бути напевне. Він був часткою старого міфу про двох і про плід на дереві. Плід пізнання... — усе це призначалося насправді слідчому Івану Григоровичу, але Мар'яна чомусь вирішила, що довіритися священнику буде краще, правильніше. *Тепер він висів на цьому паскові, і перед ним стояли троє, але насправді його життя вирішував один — той, чиє тепло й запах: свіжості, тютюну, минулої зливи, бензину, запах міста, запах огіркового лосьйону ми так добре знаємо, а ті двоє були просто підлеглими, несамотійними, новими, що він, той один, їхній ватажок, знадив... Чи... чи вони були двоголовим змієм? Чи... чи знадив той, хто висів на дереві, бо хто може висіти на дереві, як не змії?.. Хіба що плід.*

Зі стелі в її квартирі відвалився шмат штукатурки, оголився блідий корінь. «Це дерево неправильне, воно як божевільний. Повинні ж бути принаймні божевільні дерева, якщо божевільних людей нині не існує...»

Квіти на підвіконнях бібліотеки росли, утворюючи під собою хащі сухого листя, відмерлих пагонів, пелюсток, що, відірвавшись, змінювали свій колір на чорний з червоного, поволі темніли, збігались, наче кинуті до полум'я. Цей повільний вогонь пожирав їх, наче справжній, який ковтає осінні листя. У змові з вітром він розвіює дим узбіччями автотрас, сіється поживкою стернею, перекидає уривки загублених SMS-ок та попіл, що його струшують з важких цигарок водії-далекобійники. Вони курять, сподіваючись позбутися денного безсоння, нервів, щему незрозумілої їм гнітючої юності. Їхні вантажівки викидають із труб пари відпрацьованого палива, наче спогадів, загулих давно-давно-давно... Вони їдуть уперед, лишаючи на дорозі частку себе, вони рухаються, спалюючи чиєсь сонце, землю й дощі, викидаючи їх геть, наче каталоги давно неіснуючих бібліотек, переліки забутих кимось вражень. Вони курять і випускають дим. Вони переміщуються в себе тільки їм відомим маршрутом. Попіл їхніх цигарок змішується з порохом на узбіччях, влаштовує бали з вітром.

Порожня кабіна. «Часом вони не повертаються», — думаєш ти, і летиш, а машина їде. Чорний з червоного. Зелений з червоного... через жовтий. У трьох кольорах закодоване народження й вогонь. *Червона пелюстка в'яне — вогонь.* «Червоне, жовте, зелене. Зелене, жовте, червоне... Світлофори — теж дерева...»

Мар'яна кладе долоню на скло. Скло прогинається.

— От, диви, що прийшло, — завідувачка із зітханням показує Мар'яні гарний великий конверт.

— Що це?

— Допомога. Пам'ятаєш, до тебе все такий старий ходив, газети читав?

— Той хрич, що залицявся?.. Ну. І що?

— То в нього син у Канаді, виявляється...

— Та?.. Ти ба, я такого кавалера прогавила! — регоче Мар'яна. — Шо ж він не заходить?

— Та він уже вмер.

— Угу, — похмурніє Мар'яна.

— Ну, так от. Той син там якийсь багатий. Допомогу нам пропонує. Типу грант. На ремонт там, модернізацію, закупівлю фондів... Оно мені нада, та морока, перед пенсією?..

— Ану дайте сюди, — Мар'яна вихоплює конверт. — Я сама з тим поїду, куди слід. Попробую. Інтересно ж.

— Ну дивись, дивись, мо' ще якого Креза старого там знайдеш... Але в свободное від роботи врем'я!

— Та звичайно, Маріє Іванівно...

Мар'яна відчинила високі двері й занурилася в маленький біоценоз нового колективу: симпатії, антипатії, випадкові й невідповідні зв'язки. На верхівці споживання — начальник... Мар'яна вирішила, що слід обов'язково розстрілювати людей із глумливими пиками. Бо що значить глумлива пика? Вона означає, що людина обманює тебе, розуміючи, що ти знаєш, що тебе обманюють. Але ти, на жаль, нічого не можеш вдіяти. Та чому ж нічого?.. Ось до кабінету хтось зазирає, і людина з глумливою пикою раптом підводить свої широкі брови, і від того її пика стає ще огиднішою, людина піднімає пальця і раптом вся піднімається з-за столу і, кажучи, «один момент» — вискакує з кабінету. Тоді Мар'яна миттєво хапає зі столу печатку і ставить її на папері (*ой, та що ж мені за це буде, так же ж не можна...*), і коли глумлива пика повертається через півмиті, то застає Мар'яну почервонілою; але начальник, заколопотаний тепер якоюсь новою обладнанням, вже неувважний до Мар'яни, і каже їй на-останок, що «це все дуже складні технічні питання, і я не здатен взяти це навантаження під свою відповідальність, це ж просто таким, як ви, незнайомим з усім процесом, здається, що тільки підписати документ, завізувати — і все... Щодня до нас приходять із такими от... грантами, пропозиціями всякими і не просто так, а з відповідних установ там всяких, фондів, але я кажу, що це державна установа, це управління... Розумієте?»

— Так, розумію, — кліпає очима Мар'яна Василівна, як маленька дівчинка Мар'янка, для якої цей дядечко-начальник є батьком. Занудним, суворим батьком. Чому в літературі так вигідно досліджувати героя самотійно, відокремлено від батьків?.. *Її батько ще спить, поклавши голову на праву руку, в кухні говорить радіо, цокає механічний годинник, з вулиці тихо світить сірість, стіни злуцують шкіру, за дверима пересуваються сусіди і тиша, що наповнює навіть ноти й дитячі іграшки.*

4

Удома до печатки вона додає ще й підпис. Рука Мар'яни зовсім не тремтить.

— *Це ж проста задача, дитино! Чому ти так не віриш в математику? Це ж найвизначніша наука з усіх! Ну, ще раз послухай:*

«Один комбайн збирає 12 тонн пшениці на день, а в кожному комбайні є двоє комбайнерів, загалом за день було зібрано 36 тонн пшениці. Скільки було комбайнів і скільки комбайнерів?» Ну, подумай...

— *Я не знаю...*

— *Скільки було комбайнерів та комбайнів?.. Ну, дивись, правда, просто?.. Тепер, Мар'яно, ти її розв'яжеш?.. І її, і оцю подібну задачку...*

— *Ні.*

Регіт у класі.

— *Іди, сідай, іди, іди, щоб я тебе не бачила... Двійка.*

— *Анно Іванівно, а її не можна розв'язати... — регіт.*

— *Як не можна?*

— *А якщо комбайн поламався? А коли комбайнер захворів або п'яний?.. Чи погоди нема...*

— *Боже, дитино, що ти таке говориш!?*

Попелюшка була найпотворнішою зі сестер: стара діва, що витрачала півзарплатні на тістечка. Але їй таланило! Коли сестри отримали заслужені відпустки, щоб провести їх, готуючи закутки на зиму, до Попелюшки надійшло запрошення на бал.

— О, як же ми заздимо тобі, Попелюшко! Поїдеш у столицю. А в столиці тепер гар-рно! Сто років там не була-м. Там, мабуть, до тебе залицятиметься Принц, тож візьми від нас усе: ось тобі мій новий плащик... А від мене ось парасолька, не нова, але без дірки, як у тебе... А от тобі новенькі бальні туфельки. Гарні. Десять років у шафі лежали. Не дочекалась я свого балу... А от тобі на дорогу тістечка я спекла, візьми, щоб не спатичіти в дорозі. Тебе ж мацатиме сам Принц!..

Попелюшка дякувала за все добрим феям і, схопивши під пахву коробку з туфельками, поспішила геть, уся захоплена фантастичними мріями й липкими думками, яку ж кашу заварила із тим грантом... Ба-асовий ключ, гроші не дадуть так просто, а ще якесь представництво в Києві, треба їхати, і що ж за це їй буде, бо начальство ні сном, ні духом... Може, подзвонити, сказати так і так... Ба-асовий ключ, і що за презентація?..

І Попелюшка потрапляє в столицю, де її зустрічають, у золоченій кареті возять містом, показуючи фонтани й монументи, королівські палаци й пам'ятники, вона просить зупинитися біля церкви, їй дають п'ятнадцять хвилин на молитву...

Вона вірила в Бога, іноді, навіть досить систематично «іноді» ходила до церкви, але коли дослідити систему поглядів Попелюшки, то виходило, що ця жінка назбирала з усіх релігій найприємніше і вірила в це. ...Переселення душ в нові тіла після смерті, язичницькі прикмети й забобони, ортодоксальне християнство з його беззаперечним відкиданням інших релігій... Вона в натовпі екзальтовано вітала Папу, її вабив буддизм з його вірою в себе, та найчастіше Попелюшка керувалась атеїстичним цинізмом, обурившись, коли під час молитви до неї підійшли люди із зажуреними обличчями й великою скринєю для пожертв.

Ще було захоплення надемоційними телепроповідниками з Америки, що вистрибували й кидались на вас з екрана, наче паячки на дротиках і батарейках. Вони веселили вас в ім'я Бога, звинувачували вас в ім'я Бога, любили, дратували й душили вас своїми ніжними рожевими пальцями в ім'я нашого Господа. Попелюшка дивилась, мов на звірів у зоопарку, на лисих індуїстів, буддистів, кришнаїтів, вкритих замість одягу пелюстками квітів. Вони співали «харі Крішна» безмежну кількість разів, поки повітря навколо них не наповнювалось запахом чайних троянд, гіацинтів, магнолій, поту, а наелектризовані хмари не оповивали лисі голови тих замріяних людей, наче німби.

Попелюшка вірила РУН-вірі, що була українською національною, і тому теж дуже знадливою і правильною. Вона боялася ісламу й іудаїзму. Вона боялися глобалізації. Усі ми боїмося глобалізації, тому називаємо Бога у різний спосіб. Ми всі поділені за ознаками: національністю, расою, психотипом, знаком зодіака, рівнем добробуту, нормами споживання... Глобалізація — це хаос, що чекає за порогом. Це тваринний світ, це рослини. Вони втратили розуміння індивідуальності. Вони — пізніша за нас стадія розвитку, досконаліша. Вичерпається газ і нафта. Усе стане універсальним: країни, політики, закони, люди, імена, мода, телебачення, гроші, мораль, армія, поліція, колір шкіри... Деревя просто усвідомили своє призначення. Їм не потрібні закони. Їм не потрібен транспорт. Вони свідомі аж до *втрати свідомості*.

Попелюшці, як і більшості, набридли ритуали. Вона вірила в Бога, але не вірила Богові.

— О! То ви — пані Мар'яна! Можна до вас так звертатися?.. А з вами...?

— Начальство не змогло. Справи.

— Так, буває, розумію... Прошу, сідайте ось тут, ваше місце дванадцяте, перший ряд. Ви підготували промову?.. Коротенько, хвилин на п'ять, не більше...

І розпочався бал. Там було багато попелюшок, але Принц, звичайно, звернув увагу саме на нашу Попелюшку, бо ж недаремно вона їла в дорозі чарівні тістечка. Принц і сам був неабиякий ласун, і Попелюшка відразу це зрозуміла, споглядаючи його велику лисину, і частувала Принца розкришеним домашнім печивом з кульочка. Розносили шампанське. Фуршетний стіл... канапки... шампанське... вікна... стіл... — У тебе не кружиться голова так, у танці?.. — фуршетний стіл... шампанське... інші пари... вікна... стіл...

Вона вже бачила його колись, але інакшим. Це було там, на морі. Він був так само старшим від неї на двадцять років, так само лисим і одруженим. Але то був не він. Вона прогулювалась берегом увечері, коли сонце вже зайшло, здаля долинала музика.

— Ви не бажаєте?

— Бажаю.

Се був один із тих чудових вечорів, які бувають лише в дитинстві. Невідоме призначення пар, що лежать на піску в напівтемряві, шурхіт рапатового язика моря, що все лиже берег, немов карамельку. Язик великої корови з повним вименем ікри й медуз, корови, що їсть водорості, викладені для неї купками вздовж усього узбережжя, на всіх пляжах.

Танці під звуки далекої дискотеки із чоловіком, якого вона давно знала. Цієї думки вона не могла позбутись, аж поки не змирилася з нею.

— У вас чудове чуття ритму.

— Я піаністка.

Година, як це буває в попелюшок, настала раптово. Вона мала квиток і не мала грошей на таксі. Принц викликав їй таксі зі свого стільникового телефону і поїхав разом із нею. До відходу поїзда залишалась хвилина.

На вокзальному ескалаторі Попелюшка скинула туфлі, в яких мучилась цілий день, і прожогом кинулася вгору по сходах. Принц на кілька митей затримався внизу, спостерігаючи, як великий силует Попелюшки, розштовхуючи люд і вибачаючись, просувається вгору, а тоді раптом заквапився вслід. Він був уже на другому поверсі вокзалу, коли ескалатор викинув йому під ноги пару попелюшчиного взуття. Принц підтримав за лікоть якусь бабусю, нахилився й підняв туфельки.

Мар'яна вже була на пероні, поїзд рушив, і вона припустила за ним з максимальною швидкістю, на яку була здатна. Її волосся розлетілося, бо заколка загубилась, рожеві п'яти, що не встигли забруднитися вокзальним порохом, бухали бруком у такт із серцем. Хтось наставив на Попелюшку фотоапарат. Вона вже не бігла, вона летіла, гублячи позаду залишки чарів. Її

помітили і зірвали стоп-кран...

Принц поклав туфельки в чорний поліетиленовий пакет з написом «BOSS» і привіз до спорожнілого офісу. Там він про всяк випадок зачинився в кабінеті, помастив туфлі «разноскою» і міряв, аж поки вони не допасувалися.

Через місяць в одній зі столичних газет на останній сторінці було вміщене велике фото Попелюшки, що летіла на тлі поїзда, з підписом: «Фея українських залізниць».

VII

1

— Зачекайте, я скажу. Я все мушу говорити сама. Коли ви передаєте чужі слова, то все одно це говорю я. І коли я чую те, що мені говорять інші, — це так само мої слова, бо це я їх чую, я їх розумію чи не розумію... — вона ковтнула воду зі склянки й видихнула в залу: — Кохання... Цю тему в попередні часи досліджували дуже докладно, оскільки прояви любові є нібито ірраціональні, і тому нібито божественні. Вони керувались принципом: «Хто знайде Любов, той знайде Істину», але весь час займалися сексом... Якщо в минулому столітті кохання ще намагались віднайти, то тепер воно загублене остаточно. Природа поступово позбувається любові, замінивши її естетикою: запах, фасон, колір, форма, звук... Секс — то прояв нераціонального, нестерпно-природного, це поезія тіла: його ми змушуємо повторювати одні й ті самі рими-рухи, поки не досягнемо попадання, розуміння. Секс — це як гра з китицею... вибачте, гра в кошик.

...Чому ми любимо в дитинстві гойдалки? Чому досі не вийшов з ужитку механічний годинник із внутрішнім маятником?.. Тіло використовується, як камертон; слова і рими використовуються, як камертон... і рівномірне цокання підборів... і биття серця... Але, попадаючи нарешті, ми виходимо з гри лише на мить від миті. Тільки смерть за означенням є ритуалом виходу з гри, тоді як вірші — адреси в позаторішньому...

«Кожна розмаїтність, зрештою, є лише цілком передбачуваними видозмінами одноманітності, кількість яких є кінцевою» («Релігійний вісник»).

«Насправді світ не надається до класифікації» («Релігійний вісник»).

2

Виспавшись і виплакавшись, Попелюшка сіла в маршрутку. Усю дорогу (а за містом бусик їхав зі швидкістю понад сто кілометрів) жінка, що сиділа перед нею, хрестилася, а вільною рукою тримала дитину. Водій весь час розмовляв із якимсь дядьком, одночасно курил і жонглював двома апельсинами. На панелі приладів у нього лежав мобільний телефон, і коли він двічі чи тричі теленчав, Мар'яна відверталася і дивилась у вікно, споглядаючи полонини, що проносились далеко під ними, і шалений канкан придорожних стовпчиків. Спостерігати за тим, як водій із вправністю професійного жонглера одночасно кермує, курил, розмовляє по телефону, щось відповідає попутнику і при цьому переміщає в просторі тридцятьо душ зі швидкістю ста десяткох кілометрів, у Мар'яни не ставало снаги.

Земельна ділянка Мар'яни розташовувалась неподалік від очисних споруд, просто над нею проходила високовольтна лінія електропередач, а трохи далі видніли склади добрив та паливно-мастильних матеріалів. Та якби Мар'яна прослідкувала подальший шлях вирощених нею овочів, це б неабияк її здивувало.

На ринку в обумовленій годині до неї зазвичай підходив добре вбраний чоловік і закупав гуртом все, що Мар'яна приносила: зелень, яблука, огірки, моркву... Чоловік прямував на стоянку, перевантажував усе з кульків до салону свого мінівена, сідав за кермо та прямував до аеропорту.

Дорогою йому траплявся трамвай, що стояв біля зупинки, і чоловік, згідно з правилами, зупиняв авто, спостерігаючи, як знавіснілі від дощу та війни пенсіонери простягають руки й обличчя до поруччя, намагаючись відразу ступити на сходинки, але їх відштовхують пасажирки, що виходять з трамваю, і тоді пенсіонери піднімаються в останню атаку та сваряться довгими кулеметними чергами, на що ті, які вихлюпуються з вагону, відповідають короткими пострілами впритул.

У трамваї, на задньому майданчику, притиснута до скла, їхала Мар'яна. Вона бачила, як молодий хлопець стрибає на одній нозі за трамваєм, тримаючи милиці в руці. Він був уже недалеко, коли трамвай рушив. Мар'яна помахала йому рукою зі співчутливою посмішкою. Він вільною рукою весело помахав їй у відповідь.

3

Лайнер рейсу Відень-Париж прибував в аеропорт «Орлі» о дванадцятій десятій. Овочі їхали в «Рено»-пікапі темно-синього кольору, що прямував до невеличкого замку. Його присутність видавали лиш вистовбурчені зі зелених крон свинцеві покрівлі веж.

За розсувною брамою пікап очікував чоловік в уніформі кухаря.

Ще за годину у велику залу їдальні, жваво спілкуючись, входила родина тримача контрольного пакета акцій транснаціональної корпорації, основним джерелом прибутків якої є вирощування генетично модифікованої сої.

Усі сідають за круглий стіл: голова сімейства — чоловічок низького зросту, в джинсах і футболці, з глибоко посадженими сірими очима і густо притрушеним сивиною волоссям; його дружина-італійка з владним і лагідним поглядом пантери. Разом із ними за стіл, шумно відсуваючи стільчики, гепаються двійко різного віку янгололиких хлопчиків зі здоровими зубами і світлими шевелюрами та чорнява дівчинка. Перед кожним на тарілці лежить морквина: діти мають важку форму алергії на свіжі фрукти.

Стіл уже накрито, але темношкірий офіціант питає приємним баритоном:

— Що ви будете сьогодні? (*франц.*)

— Чаю, — сказав маленький чоловік.

— І мені, будь ласка, чаю, — мелодійно рикнула пантера.

Після трапези, коли діти чемно встали, подякували й пішли, голова сімейства почав бешкетувати. Він їв черешні, і бив кожною черешнею об край миски, стверджуючи, що таким чином глушить хробака, і це дуже гуманно. Те глухе бамкання довго лунало залом їдальні, поки не забембало і не набридло. Тоді він покірно погодився їсти хробаків у черешнях живими, «мов устриць» — сказав він.

По краю миски з черешнями лазила гусінь, ніяк не наважуючись обрати, по який бік упасти.

— А так само, як у жінку, можна закохатись, наприклад, у комаху, — це був другий етап, друга

стадія його бешкетів, уже не смішна, а зухвала. — Що це за комахофілія?.. А ти придивись до її рухів. Ти хитаєш тільки стегнами, а вона хитає всім тілом! Постійно виконує танок живота! І вона так само не помічає тебе, мов перехожа краля. Ти для неї в цей період часу не існуєш. Вона має свій інтерес, мету і наміри, до яких наполегливо прямує. Нехай це просто їжа, комфорт, діти. А ти підійди до неї, проведи перед нею лінію, — він пальцем перекреслює шлях гусені, — і ти ввійдеш у її світ, нехай ненадовго, але обидвох ти спочатку злякаєш, збентежиш... Поглянь, як прекрасно вона реагує! Уяви собі цей бісик цікавості в її очах і ледь вловиму грайливість. Не зрозумій мене неправильно. У цьому світі можна бути закоханим і любити безліч речей, але більшість чоловіків у певний час вибирає чомусь жінку. Зрештою, як ти уявиш собі, наприклад, статеві зносини і насолоду від спілкування з гусінню?.. Хоча, пригадую, ти розповідала, як користувалась у дитинстві мухою, поки не зрозуміла, що це негігієнічно... Так, правда, у цьому в жінки більше вибору. Зрештою, що таке жердина в стріп-клубах, як не символічне дерево? Воно нагадує радше стовбур, ніж символічний фалос, як вважають декотрі. Та все це забавки. Кожен дуріє як знає... Ну що, звільнимо комашку із зачарованого кола? Я, здається, вже з'їв її будинок.

— Може, просто віддати її на кухню?

— Може, просто її вбити? Вона і так помре.

— Ага, ти так. Ну, порятуй її, порятуй. Бачиш, вона впала...

— Але вона народить нам дітей, які з'їдять нас колись, це правда.

— Я візьму її на черешню і викину у вікно, — вона встає з-за столу.

«Ми не можемо її полюбити, не здатні зробити щось для неї, — говорить маленький чоловік, лишившись наодинці, — хоча вона зробила для нас багато просто своїми наївними спробами облізти цю миску довкола... Так, краще не чіпати ані гусинь, ані жінку, що йде своїм шляхом. Потім не знатимеш, що з нею робити. Нехай падає сама, куди хоче. Нехай падає, мов достигла черешня».

4

У приймальні лікаря Мар'яна була другою після грубаса, що тримав руки на колінах і час від часу тихенько гикав. *Обидвоє залежали від їжі, води, повітря, від спілкування з собі подібними...*

Грубас заговорив першим:

— Такі ідіотичні інструкції... Для ідіотів справді.

Мар'яна подивилась на нього з інтересом, а він помітно нервував, стискаючи й розтискаючи пальці, притопуючи ногами:

— Ну!.. Ну!.. Там же написано було — «берегти від дітей, не ковтати!» Я подумав: «Хіба можна його ковтнути?» І проковтнув.

— Ви це про що?

— Про приймач китайський. Лікар каже, що з часом це буде все проблематичніше. Операція дорого коштує... А він був без батарейки. Він невеличкий. Він лежить так, вертикально, і вверху, на мінусі, лужне середовище, а внизу — кислотне. Чи навпаки... Словом, різниця

потенціалів у півтора вольта.

— І давно?

— Та скоро півроку вже... Ні, він мене дуже не подразнює, корпус такий округлий... Тепер я «чревовещатель», як кажуть москалі. А по-нашому не знаю, як буде. «Черевобалак» чи що?

Мар'яна зауважила, що справді не надала значення тому, що неподалік приглушено грає радіо.

— ...Голосно працює, коли кетчуп з'їм. Він налаштований на одну хвилину, то я вже від безвиході її полюбив. Найпаршивіше було, коли вночі грало. Але я тепер знаю, чого не їсти, щоб він тихіше працював. А у вас?..

— А в мене пірсинг. Теж по глупості.

...Смерть це просто. Її немає. Коли ти занурюєшся в неї, ти розумієш, що вона тікає, занурюючись натомість в тебе, звивається, скочується в білі липкі кульки...

— Це що, лікарю, в жуйку?

— Хм, так, у жуйку... Це голуби, що летять від пострілу грому, обминаючи вікна, дроти, дерева... вікна, дерева, погляди... Це не слабкість. Це лоскотно.

— Лоскотно?

— Хм, так, лоскотно... Справді, лоскотно.

— Лікарю, я вже два тижні ходжу до вас, але іноді помічаю, що розмовляю сама з собою.

— Так, це справді по-дурному... Я — лікар, і ви до мене ходите... А знаєте, я завжди хотів жити не в місті, а за містом, у пригороді, де серед особняків є п'ятиповерхові багатоквартирні будинки з цегли, і там квартири на дві-три тисячі дешевші...

— Лоскотно?

— Приходьте в п'ятницю, у мене прийом після обіду, в другу зміну...

— Лоскотно? — вже з дверей кабінету перепитує Мар'яна.

5

Людина-приймач стояла внизу, у холі поліклініки. Грубас куриє. Бабця-гардеробниця дивилася на нього з ненавистю.

— Ну що? — пожвавився він, побачивши Мар'яну, яка вайлуватю спускалася зі сходів.

— Усе добре. Зняли.

— А?.. — він здивовано тицьнув на її брову, пробиту наскрізь срібною шпилькою.

— Не, то не. Ця мені подобається. Мені з іншого місця зняли.

VIII

1

Протягом довшого часу спостережень Мар'яна вивчила багатьох осіб, що більш-менш регулярно справляли свої потреби в парадному. Це були офіціант у білосніжній сорочці й чорній камізельці, що працював у барі через дорогу; таксист у димчастих окулярах, який приїжджав на таксі кольору кави з молоком, але насправді жовтому; двоє молодих жінок зі знебарвленим волоссям і в трусах «танго», що просвічували крізь тонку тканину літніх штанів. Хлопчики, що сикали на стінку, ставши в рядок, повідставлявши набік сміттєві відра. Шістдесятилітній Цезар у кремовому береті теж виходив із під'їзду з високо піднятою головою. Його ніс був різко окреслений і починався просто з-під дашка берета, а підборіддя було вистромене вперед, мов спис. У руці Цезар тримав рулон туалетного паперу... І, видається, перелік цих людей був далеко й далеко не повним. Вони здійснювали своєрідне паломництво. Перетворювались на мить на тварин, дітей, рослини, що, скидаючи восени листя, таким чином теж випорожнюються. Усі ці люди щось зрозуміли. Щось таке, чого не розуміла Мар'яна, що було для неї неприйнятним, диким, чужим.

«Чи восени з мого дерева опадє листя? Бо якщо ні, то це дерево — ніяка не помилка. Йому просто тут добре, воно пристосоване до такого життя й житла так, як достосували його до себе ми».

2

— Ну, чого ти нас так лякаєш? — рука підсунула Попелюшці стілець, Попелюшка сіла, сама не своя, червона, мов помідор-малинівка. Її губи й руки тремтіли, очі сльозилися, Попелюшка почувала себе винною. Це був він — той, що вішав. Його голос був лагідним, але ця лагідність була злою, знущальною і тому моторошною. Плодом цього разу була Мар'яна.

— Такі справи так не вирішуються, розумієш? — каже вища ланка споживання біоценозу. Ланка з широким глумливим обличчям і маленькими смужками-очима. — Я можу за фальсифікацію притягнути тебе. Але я того робити не буду. Так що йди. Йди собі. І більше не роби такого, не встрявай... Ти будеш там працювати на посаді завідувачки, бо ту стару квочку вже слід відправляти на пенсію, в'язати онукам рукавички... Всьо. Іди, іди, щоб я тебе не бачив, — він махнув на Мар'яну рукою, наче на велетенську набридливу муху.

Переступивши поріг своєї оселі, Попелюшка розшарувалася на кільканадцять осіб: двох жінок, шістьох чоловіків, одну дитину і голого алкоголіка без статі, що сидів, притулившись до стіни: гладке тіло без виразних статевих ознак, попелясто-сива голова з плаксивим ротом. Воно. *«Хочеш загадку?.. На горі стояла дубова колода, і кожен мусив підніматись на гору й битися в ту колоду головою. До крові. Тоді з ним щось ставалося, і він сам змушував інших битися в колоду. Згодом колода зігнула й упала. Питається: нашо було битися в неї головою?..»*

3

Сусідська квартира на першому поверсі нарешті опломбована. Хтось прибив на двері металеву смужку й повісив замок.

Мар'яна перетрусила ноти. Вибрала затерту брошулку «Праздник в школе», пошурхала на кухню. Рудень терся об ноги, няквав, даючи зрозуміти, що хоче їсти. Мар'яна взяла його на руки, сіла. Вона довго сидить і пестить голодного кота: «Мамо, мамо! Я хочу їсти!» — «Зачекай, сину, зачекай... Дай-но натішитися тобою. Дай я тебе постискаю» — «Але мам!..»

До ранку Мар'яна кидала випрану китицю в палехську вазу, яку подарували їй на іменини сусіди з барахолки.

Уранці пролунав стук у двері. Це сантехнік. Питає, що сталося. Мар'яна говорить і не розуміє

своєї мови. Її мова розпадається на звуки, і вона сприймає тільки упаковки слів, їхню мелодику, колір, форму. Українська звучить, як італійська з арабською. Вона пригадає інші відомі їй мови. Російська є сумішшю німецької з арабською, польська — це шипіння води, це шурхіт гравію, що тече між її пальців. Її вода в крані говорить польською, адже змішувач, певне, ставив поляк... Тече, тече... ти її не чіпай. Нехай тече. Нехай говорить. Ось твій газовий ключ. Але ти все одно приходиш. Я буду тобі розповідати... Хочеш?

Водопровідник киває і дивиться в очі.

— Резистор — це тепло нашого життя, що витікає швидко в усі щпарини, це проблеми, це час... Конденсатор — це бар'єр між чоловіком і жінкою, між «так» і «ні». Немає нічого тоншого й водночас міцнішого від цього бар'єру. Котушка індуктивності — то є вічність, клей, який все об'єднує і розчиняє; діод — це пропуск, це смерть. Усе решта похідне. Червоне — то любов, а чорне — двісті двадцять вольт.

А тепер іди, іди, щеня, забирайся... давай забирайся, ти ж п'яний, як щеня... — Мар'яна легкими поштовхами випроваджує очманілого водопровідника в коридор і затраскує за ним двері.

— Ах, тиш... — він колує двері носом мешта, налігши долонями на дверне полотно, штовхаючи його, мов вагонетку. — Що ти знаєш про самотність?.. А? Що ти знаєш про самотність...

Розгублений, він поволі спускається сходами: «Яке червоне? Яке чорне? Я ж мав справу... Всі білі...»

Час водопровідника не збігається з часом Мар'яни. Він живе ще далі в минулому, ніж вона.

5

Тепер Мар'яна має іржаву пилку. Вона кладе її на здутий паркет поруч зі стовбуром. Чи можна пестити дерево? Чи воно відчуває страх? І якщо так, то які ж ці відчуття... Чи вони інші, ніж у нас... і в кого вони справжні?..

Бароковість: естетика сполучалася із поняттям багатства. Багатство виражалось через надлишковість у прикрасах...

Сучасна архітектура визначається досягненнями будівельної індустрії: естетичним вважається найтехнологічніше (і найдорожче): дзеркальні поверхні, ліфти, скло, армований бетон, хромовані й металізовані поверхні, вода, дорогі породи дерева... Зручність дорого коштує.

Що буде дорого коштувати завтра? Те, що коштувало колись? Антикваріат? Прості сільські житла, що лиш подекуди збержуться? Підземні печери? Чи мобільні будиночки на колесах? А я знаю, що колись ті, що мешкають нині в котеджах, житимуть на деревах. Найдорожче коштуватимуть саме вони. Старі півтисячолітні дерева з розгалуженою кроною, дуби, баобابی чи ще там щось. Дорожчого не буде.

— Тебе немає! — шипить Мар'яна. — Тебе не може бути, розумієш?.. Ти хочеш сховатися тут? Від них... Він нас не сховаєшся! Ти станеш моїм господарем? Зруйнуєш мене, мій дім?.. Ти паразит, що забирає моє світло, світло моїх днів... плине... Тобі тут до-обре? Воша!..

Мар'яна пиляє... Металеві зуби пили кришать вологу деревину.

У зв'язку із глобалізацією температури, глобальним потеплінням чи похолоданням, зона підвищених опадів, в апендиксі якої знаходиться місто, забралась кудись на Захід або й просто зникла. Тож опади в радіусі півтори тисячі кілометрів навколо міста були так само усереднені, і шкільні карти та атласи з лініями, що позначав дощі в міліметрах на рік, безнадійно застаріли. Ніхто не міг сказати тепер, чи опади зависокі, чи занижкі, чи літо прохолодне і чи не занадто тепла зима. Насправді ж уся глобалізація полягає в усередненні. Середньорічна температура на Землі прямує до десяти градусів за Цельсієм.

У подвір'ї тусуються алкаші, голосно діляться враженнями:

— І бачу: летюча тарілка, мати його! І на ній — людина!

— Як людина?

— Намальований на весь ріст волосатий чоловік.

— Там була людина! Чули!

— Та цить, помовч, слухай далі... Помниш «Волгу»? Стару?

— Ну, і що?..

— Там ше на капоті олень пришпилений...

— Його зара збоку малюють.

— І на «Ягуарі» звершок є, і на... — ерудит перелічував марки авто.

— Так от. Тепер уявіть, що на цьому драндулеті мисливці поїхали в ліс. Полювать на того ж оленя... Ну, на оленя. Живого.

— І що?

— Тому я був обережним.

Мар'яна пиляє...

Море — вчитель. Воно навчило її підніматися в повітря, коли чергова хвиля здійснювала набіг на її босі ноги. Цей кількасантиметровий політ аж ніяк не був наслідком страху перед водою, Мар'яна не відчувала ані захоплення, ні гордості через це. Це не вивищувало, ані принижувало її ні над іншими відпочивальниками, ані над Морем. Збоку це теж виглядало дуже природно, і тому нікому не впадало у вічі. Мар'яна не створювала бризок, майже як пірнальник, що отримує за стрибок найвищу оцінку. Просто вона сама була в цей час хвилею. Гойдалась на ній разом із нею.

Мар'яна пиляє... Чи відчують дерева біль?..

— А чоловіки!? Чоловіки?.. Там були?.. — допитуються в неї подружки.

— Та. Там був один чоловік. Він любляв весь час лежати на воді. Інколи, у безхвиля, він так навіть читав. Я бачила його весь час на тлі бабки, що сиділа на арматурині. Я бачила або бабку з прозорими крильцями, або його, але коли я бачила її, я знала, що він там, за нею, в морі...

Мар'яна човгає металом по дереву, а хіба ж це не рима, хіба не спроба пізнати щось,

потрапити, вцілити всередину... Звільнитися й потрапити, влучити і стати вільною...

...Він обрав собі за об'єкт споглядання жінку з гарною фігурою, і чим далі дивився на неї, тим глибше в море запливала його дружина. Нарешті, коли він переключив увагу на ледь помітну крапку її голови, вона, що здавалось, уже готова потонути, борсаючись у хвилях, стала вертати до берега.

«Дерево росте, діти, і тому його можна вважати книгою, що весь час змінюється, вдосконалюється й одночасно старіє, переплітає листя, мов rischi рун, рухається, живе».

«Висновок один, — говорить вона, — усе, що призначене для того, щоб підвищити естетичність, є штучним, неестетичним. Справді правильним є те, що являє собою порив вийти за межі правил. Дитинство — спроба звільнитися від правил, пияцтво — теж. Ви подивіться на немовля і на пияка. Вони поведуться однаково...»

У Мар'яни дзвонить телефон.

— Що поробляєш? — запитує знайомий жіночий голос.

— Гляжу женські журнали.

— А ти ще ставиш оту воду в склянці на ніч?

— Ставлю.

— І що, помагає?

— Помагає.

— Ох, і мені треба... Але боюсь, я вранці забуду, вип'ю...

— Пити не можна. Треба вилити в унітаз лівою рукою.

— Лівою?

— Так, обов'язково тільки лівою.

Мар'яна пиляє... Гілки з шелестом падають на долівку.

Усі її нічні турботи, від яких на ранок не залишалося жодного сліду... Куди всі позникали? Єдину подружку-єврейку забрав у дитинстві автобус. Великий червоно-білий «Ікарус». Мар'яна сховалася від нього за деревом і заздрила, бо ж її нікуди не забирали, бо вона лишалась. Сама.

Що ви знаєте про самотність?

Лягти й піднятися над ліжком. Наче тверда кулька всередині приходить у рух, постукуючи м'яко-металево: «кву-ук», «кву-ук» об інші кульки, і ти вже насправді вище над ліжком, вище над рівнем, призначеним для тебе... Стояти на порозі кухні і раптом зависнути між порогом і притолокою. Тебе ніхто не повинен у цей час бачити. Ти зможеш, коли матимеш сили. Так знесилена оса просто повзає по вікні. А насправді — ходить... («Чому ми так зневажаємо плазунів? — думає Мар'яна. — За спосіб пересування?..»)

«Який Бог на дотик?» (Релігійний вісник).

Дерево стало подібне на стару новорічну ялинку: пожовклий патик. Кіт упав на спину, котулявся по підлозі та сміявся. Мар'яна реготала разом із ним.

— А бачиш, — сказала вона, насміявшись. — Ти таке ж, як ми. Таке ж беззахисне... Воно беззахисне, і тепер воно це знає.

Мар'яна відчинила шафу... Залежно від вбрання, дерево скидалося почергово то на статечну пенсіонерку, що доживає й прогулюється парком, то на циганку, яка жебрає на узбіччі, то на черницю, що ревно молиться і б'є чолом, наче мусульманин... Тоді дерево перетворювалося на ветерана-інваліда, на жінку, що її розчепірено верстатом гінеколога, і нарешті — на класичне городне опудало, зім'яте та скинуте в урвище вітром.

Тоді до неї прийшов він. Кохався з тілом дерева. Він обіймав — воно стугоніло. Мар'яну терзало сумління. Дерево обманювало його, мов квіти орхідей, що приваблюють комах за допомогою запаху самки, кольору, але не мають нектару. Так і воно приваблювало його своїм вбранням. Він був потрібен йому, дереву, як партнер. Він танцював із ним.

«Бог не вмер. Він збожеволів» (Релігійний вісник).

Мар'яна підняла з підлоги одну з гілок і почала обривати листя: «Любить — не любить». Останній листок був змарнілим. Мар'яна здивувалась і не відірвала його. «Любить».

«Воно ж росте не лише вгору. Воно росте ще й вглиб! Ні, воно не таке, як ми...» — Мар'яна обертається до Рудня, що лиже лапу:

— Ти чому сміявся!? Он ти чому сміявся!..

Ступаючи по листю, вона підійшла до патика: «Ти, ти вибач, я... не можу дочекатися твоїх плодів... я так тебе буду розсаджувати, гілочками...» — що доводило: брехня і правда — теж частини одного.

...Мелодія зникла з її пальців. Вона знала її напам'ять, але тепер не могла пригадати. Дитячі голови, що було притихли зовсім, тепер починали знову шепотіти й стиха хихотіти. Мар'яна втратила здатність грати. Вона хотіла сказати з фальшивим натхненням: «Діти! Слухайте тишу!» Але забула, що можна щось придумати. Вона була інструментом без голосу, інструментом, від якого відмовився музикант. Мар'яна не вміла, не могла нічого заграти. Вона була й музикантом без інструменту. Це було смішно. І вона розсміялася щиро, невимушено. Вона сміялась так хіба тоді, коли... Діти злякались і притихли.

«...А правда, що ваша сусідка, ну, та, що померла... — дві жінки з сусіднього будинку лузають насіння. — Там весь час грала музика «тікет ту зе мун — тікет ту зе мун». Запам'яталось...» — «Та, вона просила сина, щоб їй поставили...» — відказує Мар'яна.

«Ніяких сусідів насправді не існувало! — раптом осінило її. — Просто в їхній одяг перебиралися різні люди, що приходили до будинку кожен своїм, часом дуже вигадливим шляхом... Вони й не могли повертати книжки до бібліотеки!..»

Чим було для них це помешкання? Можливо, таких квартир багато. І кожен з нас має ключі від якоїсь із них. І коли дружина, нишпорячи в антресолях у пошуках бозна-коли запротореного туди дуршляка, знаходила поцятковану іржею в'язку й запитувала чоловіка: «Геню, а це від чого?» — і дзвеніла нею, наче дзвіночком, привертаючи побіжний погляд і ледь вловиму увагу думки, Геню відповідав: «А, це... від проданого гаража», «від старих замків», «від бабиної комори», «від щастя» і таке інше. Тепер же в цій добре налагодженій системі щось поламалося. І це ставало ледь не екзистенційною проблемою. Мар'яна ставила собі питання, чи ж не є вона причиною такого зламу, неподобства, несправності? Чи ненароком не накоїла вона чогось такого, через що внизу тепер порожньо, а нагорі, в неї, з'явилося тепер оце?

9

Увечері вікна першої квартири почали відблискувати жовтим електричним світлом на старий асфальт. Мар'яна накинула свій літній плащ і вийшла.

Двері відчинили. У коридорі горіло світло, чулися дитячі голоси. Це були люди з іншими обличчями, але їх Мар'яна колись упізнала' би. Це була нова партія мешканців квартири.

— Я що хотіла сказати... — Мар'яна раптом розчервонілася.

— Мар'яно, — її фрази ніби не зауважили, — запрошуємо вас на чай. І Рудня...

Вона зніяковіло посміхнулася:

— Я тільки піду перевдягнуся.

З прочинених дверей її оселі чулися голоси птахів та шурхіт вітру. В її помешканні були сутінь і прохолода.

2004—2005 рр.

Повернення придурків

I

Якщо двоє різної статі, гуляючи парком, гамселять одне одного по головах, знайте — це закохана пара.

Якщо двоє однієї статі, гуляючи парком, лупцюють одне одного — це закохана пара. І лише ті, хто йде парком, узявшись за руки, є злочинцями та порушниками громадського спокою.

Українське спостереження

Тепер, коли ми з Мулою готуємося вирушити в нашу останню путь, я напружую усі свої м'язи. Я пригадую, як воно починалося — моє придуркувате життя, і не можу пригадати. Зате добре закарбувався в пам'яті день, коли вбили Продавця лотерейних квитків, і коли від нас пішла наша дівчина. Той день був такий, як і сьогодні, — сонячний та по-весняному свіжий.

Ми з Мулою сьогодні вбрані як ніколи — у дорогі чорні костюми, при краватках, щоправда, у Мули кишені піджака та штанів неестетично випнуті: він понапихав туди яблук.

Поруч із нами, на мості над річкою, упоперек дороги, стоїть наша щойно придбана «Шкода»:

червона, із затемненими вікнами, з усіма можливими наворотами. Як кажуть — «повний фарш»... хоча ні, нам не вистачило грошей на сигналізацію. Проте є магнітола, антикорозійна обробка, центральний замок...

Перед нами робітники в яскравих помаранчевих камізельках, з ознаками ошелешеності на неголених засмаглих фізіономіях — налякано-поспішно забирають з дороги знак «Проїзд заборонено» та кілька смугастих дощок і стовпчиків, що перекривали рух. Робітники щось лагодили на мості й відсунули з ряду інших один залізобетонний блок. Ці блоки стоять обабіч мосту і перешкоджають невправним водіям шубовснути з півсотметрової висоти у воду. Та проміжку, що утворився, нашій «Шкоді» достатньо...

Підбіг захеканий дорожній патрульний, якого ми не захотіли брати із собою. Ми з Мулою питально дивимось на нього, а він ніяково усміхається, розводить руками, в одній з яких тримає свою чорно-білу паличку. Нарешті надихавшись, каже:

— А я от провжджати прийшов.

— Хочеш? — Мула простягає йому на долоні зелене велике яблуко.

— Може, передумаєте? — питає з надією патрульний.

— Ні, — кажемо ми, — тобі не слід.

Дорожній патрульний зітхає, бере яблуко й соковито кусає.

Робітники, побачивши з нами представника влади, який не тільки нас не спиняє, а ще й їсть наше яблуко, фігіють до останньої межі (якщо цей стан може мати остатню межу) і, перешіптуючись та лякливо на нас трьох озираючись, закидують піском та гравієм заглибину в мостовому асфальті на місці, де стояв блок. Це, значить, щоб наша «Шкода» докотилася до краю прірви м'яко й без потрясінь.

Усе вже готове, і ми з Мулою перезираємося, відчиняємо дверцята, я сідаю за кермо та підкручую ключ запалювання. Мотор пихкає і починає тихо рівномірно гуркотіти. Я натискаю на газ, нагнітаючи оберти, і, націлившись в отвір між бетонними блоками, хочу зірвати машину з місця, а ошелешені робітники скупчилися по обидва боки від нас, мружаться на сонце, пороззявляли роти й повитягали, мов гуси, шиї — спостерігають. І тут патрульний кидається на нашу «Шкоду», розтікається по склу дверцят, стукаючи по ньому рукою і щось пальцем показуючи.

Я забираю ногу з акселератора та опускаю скло.

— Там ті... — кричить, хвилюючись і занурюючи голову до салону патрульний, — ну... мішки з газом. Їх треба порвать, а то хто зна...

— Маєш ніжик? — питає в нього Мула.

Патрульний відклеюється від нашої машини, біжить до робітників, повертається назад із великим ножем з плямами іржі на лезі.

Я скеровую авто в один з бетонних блоків і несильно вдаряю його... Нічого не стається, лише чути, як побилися годину тому встановлені протитуманні фари.

Ми від'їжджаємо та гупаємо в блок сильніше — у кабіні вибухає, і перед нами з Мулою

виростають такі білі штуки — подушки безпеки. Мула, який тримав ніж, відрізає їх, і тепер нам уже нічого не повинно заважати.

Я знову даю задній хід, вирулюючи до отвору між блоками. Дорожній патрульний з кислотою міною махає нам своїм жезлом. Ми розганяємося, під колесами «Шкоди» шурхає насипаний на місці забраного бордюра гравій, я втискаю педаль газу до самого останку, і тоді під нами вже не стає нічого — ніякої опори. Авто застигає на якусь мить над прірвою, рухаючись за інерцією вперед, і в цю мить ми з Мулою радісно вигукуємо, і я сигналю, бо настав момент нашого нехай останнього, але тріумфу.

Краєвид перед нами летить наверх та змішується в невиразну кашу зелено-коричневих смуг і плям, і я знову починаю згадувати той день, коли від нас пішла наша дівчина, і коли вбили Продавця лотерейних квитків...

Його не любив ніхто. А ви б любили завжди професійно щасливого та усміхненого чоловіка невизначеного віку, вагою понад сто кілограмів, в якого з рота всепоглинаюче тхне м'ятною жуйкою, і який усім своїм центнером м'яса нахабно гупає у ваші двері, набридає, канючить, переконуючи придбати квиток, який «завтра обов'язково виграє»?..

І цей лотерейник підморгує вам значуще, і шкірить з усіх сил усі свої тридцять три штучні зуби (власні йому повибивали ще на початку кар'єри, і, кажуть, він поставив собі на один більше, ніж має звичайна людина, — на всяк випадок).

Продавець лотерейних квитків був з дитинства переконаний, що кожна людина народжується, живе, працює та відкладає гроші лишень для того, щоб придбати в нього квиток.

— Ви купите в мене тридцять квитків! — зазвичай захоплено вигукував він у вашій спальні рано-вранці, або зазираючи до вашої вбиральні у найвідповідальніший момент. — І тридцять перший отримаєте безкоштовно!!..

Та переговори з лотерейником завершувалися переважно ось такою його втомленою фразою: «Візьміть хоч три квитки, і один я так дам...»

Після його відвідин оселю слід було зо дві доби провітрювати, аби зник жахливий м'ятний різкий запах його жуйки, яку він ніколи, здається, не випльовував.

Треба до цього додати, що зі «щасливих і, безперечно, виграшних» лотерейних квитків, розповсюджених Продавцем за всі роки його роботи, не виграв жоден! Жодної гривні!!.. І водночас Продавець був якось не по-сучасному вихований та навіть витончено-чемний, модно і яскраво вбраний, розмовляв до нудоти правильною літературною мовою (так розмовляють українською лише відмінники філологічних факультетів та деякі росіяни). Одне слово, Продавець лотерейних квитків був справжня наволоч і виродок.

Звичайно, що його не любив ніхто. Отож, ніхто надто й не сумував з його смерті. Усіх нас, мешканців приміського села, цікавило лише одне питання: хто його вбив?

Були щодо цього різні припущення. Деякі сусіди казали — це якісь хроби вкотре придбали в нього купу «тальонів», звичайно, нічого не виграли і вирішили помститися — «чіста пугануть», але перестарались. Інші переконували, що Продавця банально хтось хотів пограбувати, але це сталося вранці, і тому Продавець крім своїх лотерейних квитків не мав при собі ані копійки. Йому не повірили і вколошкали. А наша сусідка баба Ганка, повертаючись із церковної відправи, просто зітхала й примовляла: «Кінець світу».

Ми з Мулою слухали все це й раділи, бо нікому тепер нас зайве турбувати. А цей нахаба-Продавець часто набридав нам, і вбили його, до речі, на стежці, що вела саме до нашої хати. Хоча за весь час ані я, ані Мула не придбали в нього жодного квитка. О, безперечно, Продавець мав хист втуляти людям примари майбутнього щастя! Але на нас його завжди клинило. Що візьмеш із двох придурків?..

Ми з Мулою мешкали в цьому приміському селі в будиночку, що дістався мені у спадок від баби. Це хороше місце. При будинку був яблуневий сад, і це особливо подобалося Мулі. Він доглядав за деревами так, що, здавалося, пестив кожен їх листочок, а решту часу проводив на кухні, випікаючи свої плячки, або лежав у гамаку в саду чи сидів на стільчику, дихаючи пахощами яблуневого цвіту. А мені подобалася вдача Мули, бо він завжди був небагатослівний, щиро усміхнений і завжди мав хороший настрій, а ще всіх пригощав яблуками, які в нього, на відміну від плячків, вдавалися напрочуд смачні та соковиті.

Я ж марнував дні переважно на своєму книжковому підприємстві, чи «словесній лабораторії», як її називав Мула, що її влаштував частково у своїй кімнаті, частково — у підвалі будиночка. Бо мій дід теж лишив мені спадок, і це була велетенська кількість просочених пилом книжок, які чомусь знаходилися всі у великих, помальованих на коричнево скринях на горищі.

Не знаю чому, але я був упевнений, що весь цей запас друкованого паперу слід переробити. Я вирізав із поганих книжок слова й повні речення (усі книжки тієї бібліотеки я поділяв на погані, хороші та незрозумілі), видирав цілі сторінки й абзаци та ліпив їх до купи. Бо, як учив мене мій дід, із десятка поганих книжок можна зібрати одну хорошу, а з кількох хороших книжок можна скласти одну надзвичайно хорошу.

Отож, я проводив дні й ночі у підвалі, вирізав, клеїв, іноді навіть щось своє дописував, малював ілюстрації, роздягав ці книги від суперобкладинок, варив їх в окропі, капав на них свічковим парафіном (поки не закінчилися свічки), поливав позиченою в Мули кулінарною пахучою есенцією та пересипав ваніллю. Адже хороша книжка неодмінно повинна мати принаймні добрий запах!

За рік роботи я спромігся переробити так одну скриню книжок із наявних п'яти.

Якось під ранок я заснув на горищі просто на одній зі скринь, і мені наснився мій дідусь. Він гуляв у нашому яблуневому саду, дивився на мене скрушно, похитував головою, і коли я уві сні похвалився йому тим, яку роботу виконав, він лише посміхнувся печально й покрутив пальцем біля своєї скроні. Тоді мені стало дуже соромно, я відчув, як у мене горять щоки, а дід показав мені папірець, на якому було написано: «Великий Скарб». Я спитав у нього, що це значить, але мій родич зник, і я прокинувся.

Відтоді ми з Мулою почали палити книжками нашу грубку. Спочатку то були переважно погані й незрозумілі книжки, як от: «Методика загальної електродинаміки» чи «Конспекти з'їздів КПРС» у двадцяти томах, проте Мула вигадав, що плячки на такій літературі печуться зле та підгорають, тому ми спалили ще й усі хороші видання. Їх стало лише на тиждень.

Одного разу ми спустили з горища чергову порцію «палива», і Мула вкинув у вогонь книжку, на якій я ще встиг прочитати слово «скарб». У мене затремтіли руки, я хапанув металеву вигрібачку і все ж добув з вогню це видання. Автором книжки був якийсь Д. Д. Джончич, а називалася вона «Великий Скарб». Я відчув у крові адреналін, і ми із здивованим Мулою схилилися над книжкою, яка ще димілася і смерділа розплавленим дерматинном обкладинки... Коротше кажучи, у ній ми знайшли вісімдесят п'ять ще радянських рублів. Для мого діда, мабуть, це справді був колись скарб. А в книзі йшлося про багатство надр нашої матінки-

Землі... Ті давно не дійсні гроші ми спалили разом із книжкою і ще довго замислено дивилися на вогонь.

Мула ходив на базар продавати свої плячки, які в нього ніхто не купував, а коли повертався, то ми з ним обідали чи вечеряли разом тими плячками. Я ж подорожував до міста у видавництво і пропонував там свої зроблені з чужих слів книжки. Та молода секретарка з відсутнім поглядом, у навушниках, з яких її голова отримувала музику, дуже дивувалася щоразу, коли помічала нарешті мене, а тоді кричала, не знімаючи навушників:

— А! Це ви той... Не пам'ятаю, як ваша фамілія... Я ж вам казала: ми печатаємо тільки класиків: детективи, бестселери іностранные... Вас не печатаємо...

— А почитайте, що я приніс, — кричав я їй, простягаючи свою грубу теку з аркушами. Але секретарка вже розлючено кліпала своїми підведеними синім очима з довгими віями, кажучи рішуче:

— Не! У нас ніхто не читає!

— Тоді хоч понюхайте, як гарно воно пахне!

Але й нюхати вона відмовлялась. І я йшов геть довгим темним коридором з гарними дверима обабіч.

При виході з коридору завжди тупцювало двоє-трьох патлатих хлопців чи дівчатка із сумними очима. І я знав, що це поети — найбільш депресивний прошарок населення. Я б організував для них сонячні ванни та роздавав би безкоштовно шоколадні цукерки та квитки до цирку. Мені їх, чесне слово, шкода, і вони теж, як і я, — придурки.

Крім придурків, є ще хробаки, робітники й продавці. Хробаки, або ж хроби, називаються так, бо мозок в них, на відміну від людей, розташований не в голові, а десь інде. Якщо відтяти такому хробу голову, він ще довго може жити, немов справжній хробак, і навіть працювати.

Хроби зовні нічим від людей не відрізняються: одягаються майже так, як люди, ходять майже так, як люди, навіть уміють говорити. Проте з першого погляду можна відрізнити хроба від продавця, придурка чи робітника. І ще, на відміну від людей, хроби дуже живучі, бо простіше влаштовані та фізично сильніші.

Робітники працюють зазвичай на хробів або продавців, бо ті мають гроші, а самостійно побудувати собі будинок чи полагодити авто хроби — не вміють, а продавці — не мають часу. Міліціанти, лікарі, учителі, різні службовці — це теж переважно робітники або продавці, бо придурка на роботу не візьмуть (та ми на це й не підемо!), а хроби на такі посади інколи потрапляють, але дуже швидко скоюють стільки лиха, що скоро їх звільняють або ж вони йдуть самі, бо не їхнє це.

Робітники й продавці — найбільші верстви. Хробів дещо менше, але теж багато. Придурків зовсім мало. Я знаю одного — це я. І ще Мула каже, ніби він теж придурок. Значить, нас принаймні двоє... а! ледь не забув — ще поети!..

Правда, є крім названої мною, ще одна меншина — це боси. Вони бувають Великі або малі, але виходять переважно з верстви продавців. Боси керують хробами, продавцями й робітниками, причому продавцями й робітниками вони керують за допомогою хробів.

Хробаки є дуже відданими своїм господарям і навіть, за прикладом японських якудзів,

відтинають собі мізинця на лівиці та дарують своєму босові. Той палець все одно їм не потрібен, і їм це не боляче, а в носі можна колупатися мізинцем від правиці або патроном. Боси на свята вішають собі на шию справжні намиста з таких мізинців, і чим більшим є їх число, тим могутнішим і крутішим вважається бос.

Ми ж, придурки, не відрізняємося від решти людей і хробів лиш тим, що так само любимо гроші. Мула любить гроші, бо на них можна купити купу різних приправ до його пляцків і ще нові добрива та інструменти для догляду за садом; а я люблю гроші, бо на них можна придбати легковий автомобіль.

Коли я, засмучений, повертався з міста після відвідин видавництва, то, щоби підняти собі настрій, обов'язково віднаходив неперевершений, іскристий, відполірований і скляний автосалон у будинку на розі двох великих вулиць. Там, за склом, стояли легковики.

Я ніколи не наважувався зайти досередини: вже дуже було там помпезно і врочисто, а може, такого блазня, як я, узагалі б не пустили. Отож, я стояв на вулиці й роздивлявся крізь вітрину нові блискучі авто на таких собі постаментах.

Увечері автомобілі були підсвічені, і тоді їх хромовані емблеми та фари зі світловідбивачами підморгували мені, сяяли й посміхалися, запрошуючи до себе в гості. І моєю мрією було колись наважитися й помацати рукою це неймовірне багатство, погладити ці червоні й сріблясті передні крила, може, навіть зазирнути до салону... Хоча я був упевнений, що за таке нечуване зухвальство мені негайно натовчуть боки два хроби-охоронці — ті, що стоять при розсувних дверях, при вході.

Я повертався додому й розповідав про все побачене Мулі. І за якийсь час Мула теж захворів цією хворобою. Він терпляче очікував мене надворі біля видавництва, і ми разом ішли до автосалону після того, як майже збожеволіла від мого нахабства секретарка кидала в мене кактусом у пластмасовому вазончику...

Ми могли стояти біля вітрини автосалону годинами, навіть під дощем, навіть до закриття магазину і після нього, а тоді, утомлені й щасливі, поверталися до нашого приміського села і засинали, ледь переступивши поріг нашої хати.

Я не знаю, скільки часу все це тривало б, якби у вівторок в нашому яблуневому саду не з'явилася дівчина. Першим її побачив Мула. Побачив і привів до хати. Перед тим був дощ, і дівчина, певне, ховалася під похилим віттям великої верби над потічком неподалік, бо мала мокрі ноги, а у волоссі — безліч мокрих подовгастих вербових листочків. І я чомусь спочатку, вилізши зі свого підвалу і ще не призвичаївшись до світла, упізнав у ній русалку або ж мавку, що її Мула відловив після дощу.

Ми зняли з неї мокрі босоніжки, дали їй рушника, я напоїв дівчину гарячим чаєм, а Мула пригостив щойно випеченими яблучними пирогами. Вона попросила ще гребінець, і ми кинулися розшукувати гребінець по всьому будиночку, а коли повернулися ні з чим, вона була вже розчесана, сиділа за столом і сміялася, бо гребінець, виявилось, лежав поруч на підвіконні.

Вона була гарна, як квітка.

І ця дівчина, що з'явилася в нас під вечір у вівторок, почала жити з нами. Вона не розповідала нам, звідки вона прийшла, і не сказала, як її звать, а ми з Мулою не запитували, бо якщо людина не хоче казати щось сама, не варто допитуватися в неї і змушувати казати неправду.

— Твої пироги з яблуками непогані, — сказала вона Мулі в той перший день у нас, — та завтра

я візьмуся до печі й що-небудь начаклюю.

— У нас нема продуктів, — мовив Мула, — лише борошно, яблука і трохи спецій.

А вона відповіла:

— Ого-го!

Вона, мабуть, і справді вміла чаклувати, бо наступного дня з того борошна, яблук та води сотворила стільки смаколиків! Ми поїли, а з рештою Мула пішов на ринок і повернувся без них, але з грошима.

— На ці гроші ми купимо насіння та добрива і негайно засіємо город, — сказала вона.

— У нас нема городу, — мовив я.

— То зробіть, — знизала плечима наша дівчина.

І ми знайшли на горищі іржаві городники, почистили їх та почали копати й перегортати землю. Наша дівчина сиділа поруч на траві, між жовтих кульбабок і, сміючись, нашіптувала нам, коли ми спинялися, аби перепочити:

— Відпочивати не час. Швидше, швидше, а то весна закінчиться!

Ми з Мулою не хотіли, аби весна минула до того, як ми скопаємо город, і тому починали працювати з подвоєним завзяттям.

Коли нарешті велика ділянка була скопана, ми розмітили її, поробили грядки, порозсипали добрива та якісь пігулки проти бур'яну, а наша дівчина саджала насіння.

Вона була спритна, мов білочка.

Згодом вона взялася вчити Мулу пекти смачні тістечка й тортики, а за кілька днів, коли в Мули почало виходити, дійшла черга до мене та до моїх книжок. Вона спустилася до мого льоху, до моєї занедбані словесної лабораторії, обнюхала мої книжки, показавши відстромленого великого пальця і сказавши: «Супер!.. Особливо ця ванільна», і взяла кілька на ніч почитати.

Приходу наступного ранку я чекав так, як не чекав ще жодного ранку у своєму житті. У мене навіть тремтіли руки! Річ у тім, що, крім мене, моїх склеєних книжок ще ніхто на світі не читав. Мула був неписьменний, а коли я кілька разів спробував почитати йому вголос, він дуже швидко засинав, навіть сидячи із розплющеними очима, і потім годі було видобути з нього хоч якусь думку.

Отже, зранку я чекав на Неї, як ніколи ні на кого не чекав. А вона не з'являлася зі своєї кімнати.

Уже минув час сніданку, а її все не було, і я чомусь подумав, що наша дівчина зачиталася моїми книжками: читає й нічого не помічає. Я послав до її кімнати Мулу, а сам зійшов до свого підвалу.

За кілька хвилин вона спустилася до мене, потягуючись і радісно позіхаючи:

— Доброго ранку! Давно так чудово не спала!.. Знаєш, після твоїх книжок такі кольорові сни!..

Я зрадів.

— Ти не ображайся, — продовжила вона, — але самі книжки, ну... не дуже добрі... погані. Це тому, що ти ліпив їх із чужих слів. Ліпи зі своїх — так вони виходитимуть значно кращими. Я відчуваю.

— Дякую, — сказав я і раптом зауважив, що в цьому завжди темному льосі стало ясно, мов удень.

Наша дівчина була світла, ніби сонечко.

Ми взяли її з собою нарешті, щоби розкрити перед нею нашу найбільшу таємницю — нашу Нездійсненну Мрію.

Ми з Мулою повели нашу дівчину в місто, і дорогою вона все дивувалася, чого ми такі незвично мовчазні й таємничі, і сміялася з нас, а ми були врочисті, передчуваючи, як вклякне зачудовано вона, побачивши ЦЕ.

Ми довели нашу дівчину майже до рогу двох великих вулиць, і я попросив її заплющити очі.

— О, та це буде сюрприз! — вигукнула вона. — Та що ж це таке?!..

Ми обережно підвели нашу дівчину до скляної вітрини і попросили тепер розплющити очі.

Вона розплющила та зайшлася сміхом:

— То оце і є ваша Велика Таємниця та Нездійсненна Мрія?.. Машина?.. Це ж дурниця! І навіщо вона вам потрібна?.. Дир-дир-дир... — наша дівчина закрутила уявне кермо та натискала уявні педалі. — Ви — малі діти!

— Ні, — відказали ми з Мулою, — ми придурки.

— Хіба? — з іронією зауважила вона. — Ну, та що, я буду переконувати вас у протилежному? — вона махнула рукою. — Ходімо, сьогодні ще слід прополоти наші грядки...

Коли ми повернулися додому, на нашому городі стояла якась велика вантажівка з ніби невеликою телевізійною вежею на ній. У центрі вежі була влаштована вісь, ця вісь оберталася, занурилася в землю й буравила дірку в нашому городі. Поруч із вантажівкою ходило троє дядьків-робітників.

Ми підійшли до них ближче й зупинилися, здивовані.

— Навіщо нам дірка в городі? — запитав я в робітників.

Один із них зареготав, другий стояв мовчки, а третій, що порався в кабіні, крикнув:

— Воду шукаємо!

— Геодезисти, — сказав Мула.

— Ідіоти! — вигукнула наша дівчина, кинувшись зі стиснутими кулачками до робітника, що стояв мовчки. — Ви не бачили, що це був город!?!.. Наш город!

Тоді мовчазний робітник теж зареготав і сказав:

— Вам заплатять.

— Ходімо, — мовили ми з Мулою нашій дівчині, — все одно тепер з ними нічого не зробиш.

І ми втрюх пішли до хати, де все одно було чути дирчання мотору, що обертав вісь із буром, який свердлив дірку в нашому городі.

А через ніч раптом прийшов *той день* — сонячний весняний день, клятий день — день, коли вбили Продавця лотерейних квитків.

Вона прокинулася так рано, що коли прокинулися ми, вона вже начаклувала силу силенну фантастично смачнющих тістечок та яблучних пирогів. Мула сам не подужав би понести їх на ринок, і я взявся йому допомагати. За якісь дві години ми розпродали все це і поверталися назад щасливі, бо в нас були гроші, а ще ми вже знали, що надокучливого Продавця лотерейних квитків більше не буде. Ця новина огорнула наше невелике село вмить, бо вона з тих новин, які навіть не слід передавати із уст у уста — вона носить себе сама. І знову ж таки, нас із Мулою, як і всіх, цікавило: хто наважився убити Продавця лотерейних квитків?..

Наша дівчина чекала нас на порозі нашого будинку. Вона була усміхнена і промовила:

— У мене є для вас новина.

— Знаємо, — відповіли ми, — нема цього набридайла — продавця квитків.

— Як! — вигукнула вона. — Цього гладенького пузанчика?!.. Невже він більше не завітає до нас?! — і зразу стала сумна.

— Ти хіба не чула? — здивувалися ми з Мулою. — Усі вже знають.

— А я хотіла сказати, що поки вас не було, приїжджали люди від якогось Великого Боса і пропонували за цю хатинку десять тисяч.

— Невже! — вигукнув тоді я. — Вона ж не коштує більше тисячі!

— Я сама здивувалась, — відповіла наша дівчина, — та ті люди сказали, що тут побудують торговий центр.

— Я не продам нашої хати й саду, — сказав я.

— Продаси, — заперечила наша дівчина. — Усе одно продаси. Вас змусять. Великі боси не відступають... А тепер я повинна йти від вас. Дякую, що були гостинні.

І ми не почули від неї більше жодного слова — вона негайно від нас пішла: спустилася зі сходинок ганку, покрокувала далі стежкою до вулиці й вулицею, не обертаючись.

Вона пішла від нас.

Мені й Мулі стало так погано, що ми навіть не змогли її наздогнати, та мені здається, ми знали, що колись той клятий день настане, і ми розлучимось із нашою дівчиною; ми передчували це, бо не могли про це думати. Придурки ж бо не вмють думати. Вони вмють лише передчувати.

Вона від нас пішла. Я пам'ятаю той день до найменших подробиць, і тепер, коли ми з Мулою летимо в прірву, він кипить у моїх очах виставкою кольорових картин. Здається, я зміг би відтворити розташування й обриси всіх хмар на небі того дня, і я переконаний, що запам'ятав

усі зірки в ніч опісля.

Мула і я не спали, хворіли цілий день і ніч до ранку. Мула напик пляцків, і це були плячки горя. Їх неможливо було їсти, на них неможливо було дивитися без сліз: так багато він вклав до них нашої журби, солі, перцю і ще якоїсь гидоти.

Я палив надворі залишки своїх зліплених із чужих слів книжок, а Мула над ранок зник і повернувся аж по обіді. Зі собою він приніс коробку, а в ній — із десятків згорнутих трубочками гумових жінок.

— Навіщо це? — поцікавився я.

— Замість неї, — відповів він. — Покладемо їх у її кімнати.

Ми довго, до потемніння в очах, червоніючи, дмухали в цих жінок, напамповуючи їх повітрям, а затим занесли до кімнати нашої дівчини, поставили й посадовили в усіх закутках. Мула запихав одну жінку навіть під ліжку і, коли це робив, знайшов під ліжком кілька зім'ятих лотерейних квитків.

— Дивись, наша дівчина грала в лотерею, — сказав Мула.

— Ці квитки — усе, що лишилося в нас від неї, — додав я.

Ми поклали їх на її гумбочку. Ми чекали, що наша дівчина повернеться. Але вона не повернулася ані через день, ані ще через день, і тоді нам із Мулою стало зрозуміло, що всі ці десятеро мовчазних гумових жінок в її кімнаті не замінять нашу дівчину.

Я вийшов у яблуневий сад, де вже другу добу сидів на дереві, виглядаючи її, Мула, і сказав:

— Мула, вона не повернеться.

— Я знаю, — відповів він, — але я сумую.

— Я теж, — мовив я. — Треба її знайти.

— Її не можна знайти! — гукнув він мені зі своєї старої яблуні. — Вона ж не загубилася. Вона пішла!

— А може, вона пішла і загубилася, — зауважив я.

— Може! — зрадів Мула і почав спускатися на землю. — Хочеш яблуко? — спитав він, стоячи вже на найнижчій грубій гілляці.

— Хочу.

— Лови!..

Ми вирішили написати оголошення й порозвішувати їх у нашому селі. Але тут перед нами постало відразу багато проблем. По-перше, ми не знали як звати її. По-друге, ми не могли визначити колір її очей. Мула казав, що вони в неї сірі, а я був певен, що карі. Зрештою, ми дійшли згоди, вирішивши, що одне її око було карим, а інше — сірим. і все одно, це нічого нам не давало. Тож після кількох годин роздумів у словесній лабораторії я склав таке оголошення:

«Загубилася дівчина.

Гарна, як квітка,
Спритна, мов білочка,
Світла, ніби сонечко.
Хто її бачив, скажіть це, будь ласка, нам.
Ми з Мулою дуже шукаємо її».

Я написав це оголошення сто п'ятдесят разів, Мула зварив клейстеру, і наступного дня ми обклеїли цим оголошенням майже всі стовпи й паркани нашого приміського селища та стали чекати.

Першою розтривожила нас, загрюкала по наших дверях палкою, закричала в нашу темну хату сусідка — баба Ганка:

— Гей, шалопути, ви тут є?!..

Ми з Мулою вийшли до неї, а вона всміхалася хитро:

— Чули, що робиться?

— Ви бачили її? — нетерпляче спитав Мула.

— Кого її? — здивувалася баба Ганка.

— Нашу дівчину, — уточнив я.

— Вашу дівчину? — ошелешено запитала, але тут-таки її осінило. — А! Ту, що жила з вами! Таж то не ваша. То жінка 'когось великого бонзі, — баба Ганка так називала босів. — Того, що золото знайшов і тепер наше село викупає.

Ми з Мулою пороззявляли роти й презирнулися. Я повторив: «Жінка», а Мула: «Великого бонзі».

— А ви не знали! — знов хитро всміхнулася баба Ганка. — Так ото ж бо. Ви матолки, і мені вас шкода, як вас знов обманють. У селі зара таке коїться! Усі хати, будинки продають і в місто перебираються, бо бонзя великі гроші дає... Бачили тих, із бормашиною?.. Тих, що всім говорили, ніби воду шукають? — ми кивнули. — Так люди кажуть, вони не воду, а золото тут знайшли!.. Не буде села! — її коричневою та зморшкуватою, ніби печене яблуко, щокою, пірнаючи й виринаючи, потекла велика сльоза. Але баба Ганка швидко опанувала себе, витерла сльозу і продовжила:

— Так я попередити хотіла: як прийде хтось і купити вашу хату захоче — беріть з нього багато, велику ціну йому виставляйте: сто тисяч доларів! — і баба зробила великі очі, й видно було, сама злякалася величі та неймовірності названої суми.

— Вона не може бути жінкою Великого боса, — звернувся до Мули я. — Наша дівчина не схожа на дружин босів.

— Так, не схожа, — погодився мій товариш і простягнув бабі Ганці кілька яблук: — Візьміть для онучок.

— Дякую... А ябки зберегли — ніби тепер зірвані! Ви хоч і ледащі, але ж бо щось умієте!.. А я вас попередила...

Наша сусідка вже вийшла на дорогу, а ми стояли на ганку, коли під'їхав до нашої хати темносиній іноземний мікроавтобус. Він іще не встиг зупинитися, а в ньому вже відсунулися набік двері, і з них вистрибнув на асфальт невисокий чоловік у шкірянці, з чорною текою в руці. Він швидко дійшов стежкою до нашого ганку, примружився на нас із Мулою, пошукав щось очима на будинку і мовив:

— А де номер?.. Це тринадцятий будинок?

— Так, — відповів я.

— Ну як, вирішили? — спитав він.

— Що? — спитав я.

— Продаєте дім? — заусміхався він. — Скільки вам пропонували? — він розкрив свою теку і в ній зашарудів аркушами блокноту. — О, десять тисяч умовних!.. Я би за таке халупо баксів триста дав разом із землею...

Цей прибулець був або дрібний бос, або продавець.

Із автобуса тим часом повільно вилізло двійко типових кремезних хробів і стежкою повільно почвало до нас.

— Не продам! — сказав я.

— Шо?! — видавалося з прибульця. — Та у вас за газ два роки не сплачено! Борг за світло, телефон... — він знов зазирнув до своєї теки, — ага... у вас нема телефону... податок на землю... — він дістав мобільник: — На вихід...

Задні дверцята автобуса відчинилися, і з них вилізли робітники в зелених комбінезонах та почали вивантажувати зварювальний апарат.

За чверть години робітники вже працювали, відрізаючи навіщось від нашої хати трубу, якою вже кілька років не надходило ніякого газу: ми опалювали взимку й готували їсти влітку на книжках та на дровах. А від світла ми відмовилися ще минулого літа, і дроти нам повідмикав електрик.

Хроби тим часом познаходили каміння, пішли за нашу хату, і ми з Мулою чули, як вони розбивають шибки.

Автобус же виявився туго напханим людьми, бо скоро з нього вийшло ще два вбрані в костюми чоловіки. Ці показали мені й неписьменному Мулі свої посвідчення, в яких було зазначено, що вони — податкові інспектори.

— Щорічний податок за землю збираємося платити? — ласкаво звернувся до нас один із них, в окулярах.

— Платити? За землю? — намагався зрозуміти його я і зрештою зробив вигляд, що зрозумів; — Так, збирався. І за землю, і... і за небо... Тільки в мене грошей нема.

— Як же ти живеш, урод, якщо в тебе грошей нема? — посунув па мене грізно один із хробів, що вже вернувся з-за хати.

— Подивимось будинок? — запропонував тоді інспекторам чоловік у шкірянці, і вони втрюх, не

звертаючи вже на нас із Мулою уваги, діловито піднялися сходами та розчинилися в нашому темному коридорчику. Ми з товаришем пленталися вслід.

Непрохані візитери зайшли на кухню. Інспектор в окулярах навіщось підняв покришку старезної чавунної, вічно порожньої каструлі, яка стояла на підвіконні, та зазирнув у неї.

Затим вони розійшлися по кімнатах, роздивляючись усе, відчинили двері до покою нашої дівчини — побачили там безліч пухкеньких гумових жінок. Незнайомець у шкірянці плюнув на долівку, один інспектор присвиснув тихенько, а інший сказав: «Збоченці», і далі в кімнату вони не пішли.

У наш коридорчик з вулиці припхалися хроби, бо звідтам стало чути сопіння, тупотіння й матірну лайку. Один із хробів сказав:

— О, блін, яблочки!.. Свежіє! — це він, мабуть, побачив миску з яблуками, що стояла на старому телевізорі.

— Покушаєм, — мовив інший хроб.

— Голота, — сказав інспектор в окулярах. — Що з них брати? — він, певне, мав на увазі нас.

— Заберіть оцей стіл або ту каструлю на кухні, — запропонував я, — вона важка, металу багато, і вам, я бачив, сподобалась.

Чоловік у шкірянці пирснув крізь зуби й відвернувся, а інспектори подивилися на мене якось дивно.

— Або можете тих гумових жінок позабирати, — сказав Мула. — Я за кожную сім гривень платив, і вони майже нові...

— Там, у коридорі, я ніби бачив телевізор! — раптом зрадів інспектор в окулярах, вистромив свого вказівного пальця і, допомагаючи собі цим пальцем як дороговказом, швидко пішов у коридор до хробів. За ним побіг Мула, благаючи:

— Ні, прошу вас, не забирайте телевізор!

— А ти що, ще й телеман?.. Нічого, потерпиш і без кіна, зір поправиш, — відповідав через плече інспектор.

— Та при чім тут зір?! — репетував Мула. — Телек не працює!.. Нам не буде на що миску з яблуками ставити!..

— Не працює, кажеш? — спинив Мулу за плече другий інспектор. — А ми його все одно заберем, щоб ти знав, як від податків ухилятися! Ти не платиш податки, і всі лікарі, що тебе лікують, міліціанти й прикордонники, які охороняють твій мирний сон, учителі, що вчать твоїх дітей, мусять сидіти без зарплати і не можуть придбати собі навіть крайчик хліба!..

Останні слова інспектор вимовив із невідомим тремтінням голосу, і мені вдруге після розмови з дідусем уві сні стало соромно. От, виявляється, який я егоїстичний покидьок. І Мула теж покидьок, і ми вдвох нічим не кращі від покійного Продавця лотерейних квитків, бо через нас мучаться й голодують учителі, лікарі й прикордонники, які все ж виходять на охорону кордонів від когось, і лікують хворих та немічних, і вчать чийхось дітей... І я спитав:

— Мула, ти маєш дітей?

Він на секунду вкляк розгублено, опісля побіг до своєї кімнати, заgrimів там шухлядами, пішов на кухню, зазирнув під стіл, піднявся на горище, затупотів там, спустився назад захеканий і мовив:

— Ні, здається, не маю.

— Мула, а пам'ятаєш, скільки твоя тітка заплатила тому лікареві, що лікував довго, а потім вирвав твій хворий зуб?..

— Більше, ніж коштує новий телевізор, — відповів, помізкувавши, Мула.

— Друже, а від кого охороняє наші кордони невидимий прикордонник? — знову поцікавився я в товариша.

— Н-не знаю, — сказав він. — Мабуть, від ворогів.

— Тоді скажемо, нехай віддадуть цей наш старий телевізор прикордонникам, — запропонував я. — Нехай ті полагодять його та дивляться на своїй заставі. Там він буде корисніший, ніж тут, а миску з яблуками можна лишати на столі.

— Гаразд, — погодився Мула й заспокоївся.

Ми з піднесенням і радістю спостерігали, як робітники виносять важкий дерев'яний ящик телевізора з нашої хати. Мула та я були горді з того, що тепер і ми якось прислужилися нашому народові й державі. І на далекому карпатському, а може, сумському кордоні вдячний прикордонник, а може, одразу кільканадцяттеро вдячних прикордонників, хаваючи крайці хліба, дивитимуться новини по нашому нехай старому, але чесно сплаченому в рахунок податку телевізору.

Податкові інспектори й собі були щасливі, що недаремно до нас завітали, потисли нам руки й подарували дві невеличкі яскраві книжечки, які називалися однаково: «Податкові казки».

— Це ми друкуємо для дітей, — сказали нам інспектори, — але ви зрозумієте.

— Я читати не вмю, — пожалівся своїм мелодійним, майже дитячим тенором Мула.

— Нічого, — заспокоїв його інспектор в окулярах, — там картинок багато — подивисься.

— Подумайте до завтра добре, — сказав нам на прощання чоловік у шкірянці, — а то може бути пізно: прийдуть злі дяді і зроблять вам велику каку.

«Невже в нього теж щось із головою?» — подумав я.

Наші несподівані гості знов завантажилися до свого автобуса, розмовляючи дуже голосно. Ми з Мулою почули, як один інспектор говорив іншому:

— Не вмє читати!.. Хіба такі бувають?

— Та ти ж видів — вони придурки, — відповів другий.

Розчулено помахавши їм на прощання руками, ми з Мулою прибирали з підлоги качанчики поїдених хробами яблук і вирішили лягти спати, бо робити нам сьогодні було вже нічого.

Я лежав на своєму ліжку й не міг задрімати, бо в розтросчених шибках гудів вітер, а під вечір мене стали діставати комарі. Мула теж не спав, і я чув, як він ходить уперед-назад по своїй кімнаті, і під його ступнями риплять дошки підлоги.

Уже пізно ввечері я завісив розбите вікно старим простирадлом і нарешті заснув: у мене на душі було спокійно, і я передчував, що все у нас із Мулою буде добре.

Серед ночі мене розбудили чийсь голосні розмови, гуркіт якоїсь техніки надворі, і все це, здається, прямувало до нашої хати. Я розплющив очі й побачив, що крізь простирадло на вікні до моєї кімнати світить прожектор, і в кімнаті було видно.

Я встав з ліжка, протираючи очі, розгублений і радісний, та подумав: «Ось воно, те добре, що я передчував. Ми комусь потрібні. До нас прийшло це світло, і може, з ним повернеться наше сонечко, наша білочка та квітка — наша дівчина...» І тепер, коли ми з Мулою летимо, розслабившись у зручних сидіннях омріяної машини, я знаю, що тоді не помилявся.

Раптом з кімнати Мули почувся дзенькіт скла, неголосний зойк (так зойкає Мула, коли обпечеться біля пательні), гуркіт, тупотіння (це він, мабуть, через щось перечепився)... Двері до мого покою відчинилися, і в одвірку виник Мула з великими переляканими очима. Він постояв так кілька секунд і нарешті заговорив захоплено:

— Там хтось пляшками з бензином крізь вікно кидається!..

— Друже, перестань, — почав заспокоювати його я. — Хто буде витратити дорогі пляшки і ще дорожчий бензин на нас із тобою?

— Та от, — мовив він, — переконайся, — і Мула повернувся до мене спиною.

Вбраний він був у свою улюблену ватяну куфайку, в якій зазвичай спав, бо не любив ковдр, а в нашому будинку в ці весняні ночі було ще прохолодно. Так от, куфайка ця в нього на спині й на рукавах ззаду справді горіла!.. В цю мить у моє вікно теж щось маленьке й темне залетіло, але зашпорталось в напнутому простирадлі, зірвало його з вікна, повалило на підлогу і під простирадлом несильно вибухнуло та спалахнуло.

— Здається, нам треба йти геть, — сказав я.

І тут наш будинок раптом здригнувся так, що ми ледь не попадали на підлогу, а зі стелі нас добряче притрусило тиньком. Для Мули це було непогано, бо вогонь на його куфайці згас, а лишилися тільки смужки диму.

Ми побігли в коридор, але двері хтось підпер знадвору, і вийти з хати не вдалося. Тоді знову нашу оселю спіткав потужний удар, і ми з Мулою побачили, як одна зі стін затрусилася, пішла вся тріщинами, у ній утворилась діра, і з неї пробивався теж промінь жовтого світла, а в дірі ворухився, мов гігантський хробак, металевий прямокутний ківш бульдозера.

Бульдозер завив двигуном, трошачи нашу веранду, ми з Мулою глипнули один на одного вже трохи перелякано та вигукнули водно: «До підвалу!» І справді, побігли та спустилися туди, зачинивши за собою важку дубову ляду, яку я змайстрував, ще коли жила бабця.

У цьому підвалі, або ж льосі, було безпечно. Мула зберігав тут свої яблука, а в мене тут була гасова лампа і стіл, і ще — кілька аркушів чистого паперу, олівців та кулькова ручка із чорним стержнем — найбільша гордість моєї словесної лабораторії.

Сидячи в льосі, ми запалили газову лампу, їли яблука й розмовляли, а над нами біснувався бульдозер. За його кермом сидів, напевно, робітник, бо хроби і продавці не вміють керувати бульдозерами, не кажучи вже про босів, а робітники, якщо їм добре заплатити, можуть діяти ще жорстокіші речі, ніж хроби.

За якусь годину, а може, дві, бульдозер стих. Ми посиділи в підвалі ще трохи і вирішили вийти. Ми навіть не спробували відчинити знов ляду, а проплазували бічним ходом, яким до підвалу засипали колись з вулиці картоплю.

Нагорі був ранок, і вже щебетали на деревах у яблуневому саду та десь у небі птахи. Втоmlений бульдозер стояв неподалік на дорозі, а нашого будинку не було. Над його руїнами ще курився порох, і ми з Мулою милувалися незвичним виглядом нашого обійстя, а далі, цікаві, пішли досліджувати рештки.

З-під уламків цегли подекуди стирчала присипана пилом рука, ніжка або й спущена пласка голова якоїсь із гумових жінок. І це було кумедно, бо поруйнували ніби магазин іграшок або ляльковий дитячий будиночок.

Ми розчистили вхід до підвалу, і Мула виніс із нього цеберко з яблуками, а я натрапив серед сміття на лотерейний квиток.

— Дивись, — сказав я Мулі, — це вцілів один із тих квитків, що належали нашій дівчині.

— Це знову єдине, що лишилося в нас на згадку про неї, — мовив Мула.

Ми обережно випростили цей кольоровий шматочок паперу та, оскільки обидва бажали носити його з собою, розірвали квиток на дві частини й поховали в кишенях поближче до серця. Мула — до куфайки, а я — до своєї робочої теплої сорочки, яку зазвичай вдягав у вогкуватій словесній лабораторії.

Раптом ми зраділи дужче, бо побачили, що вцілів іще дерев'яний стовпчик поруч зі стежкою до нашої хати. Стовпчик, до якого причеплено нашу зелену трохи іржаву поштову скриньку, в якій замість свіжої преси повно павутиння.

Ми поставили цеберко з яблуками біля цього стовпа і самі посідали біля нього на траву, розмовляючи про те, який сьогодні чудовий день, яка гарна погода, і як співають птахи... Зовсім не так, як тоді, коли від нас пішла наша дівчина. «Той день, — казали ми, — був жахливий: холодний, сірий, вогкий, із мрякою, калюжами... І птахів у той день не було. Моторошно згадувати той день!» — казали ми.

Проте щастя ще раз посміхнулося нам, бо з дороги на наше обійстя приїхав великий, мов вагон, чорний джип, і з нього до нас вискочила вона — наша дівчина!

Ми з Мулою одразу її пізнали, хоч вона й була вбрана не в просту сукню, як при нас, а в дорогу бузкову шкіряну курточку й такі ж штанцята, намальована косметикою, а в її волоссі бігали й стрибали якісь яскраві — жовті, голубі, червоні — великі, ніби мухи, комашки.

Ми підвелися з трави, зачудовані, і вже хотіли бігти привітати її, як із джипа повилазили хроби, дісталися нас, оточили, нечемно повалили на землю й навіщось обшукали, а потім наказали піднятися. Ми повставали й побачили, що з джипа вийшов іще високий добрий і дуже поважний чоловік у білій сорочці з короткими рукавами та білих штанах із великими кишенями на колінах. Одразу було видно — Великий Бос.

Він одягнув темні окуляри і крізь них подивився на нас із Мулою, опісля — на те, що лишилося від нашого будинку та похитав головою, ніби кажучи: «Ай-яй-яй!»

Наша дівчина, весела, підстрибнула до нього, обійняла за плечі, підстрибнула ще й поцілувала Боса в щоку, від чого кілька яскравих комах з її голови миттю опинилося в його волоссі та закопошилося там.

Великий Бос посміхнувся, вийняв з кишені маленький балончик, приснув з нього собі на потилицю, і комахи вмить перестали копошитися, завмерли. Великий Бос пострушував їх додолу, на траву, що росла на нашому обійсті.

— Тепер я знаю, што делать с пасекай Прадавца латерейних білетав! — сказав він.

Я подумав: «Продавець, виявляється, тримав бджіл», а Мула вигукнув від надлишку радісних емоцій:

— Це ж наша дівчина! — і з розпростертими руками добіг до неї та хотів обійняти, і раптом упав на траву, заплющив очі й не ворушився. А вона сховала до кишені електричний шокер.

Усе це наша дівчина добре вчинила, бо я не знаю, що б сталося із Мулою, коли б він здогадався, що можуть зробити з його яблуневим садом.

— Так ви што, не хатіте прадавать? — спитав у мене Великий Бос, і тут на дорозі я помітив двох робітників із бензопилами, які прямували до нас.

— Хачу, — відповів я, уклонившись босові низько й дивлячись щасливо на нашу дівчину, яка збирала з куща равликів.

— І неувідітельно, — сказав Великий Бос, — десять тисяч — бальшие деньгі.

— Ні, не десять, — заперечив я, — а тринадцять тисяч сімсот дві умовних одиниці... Одна умовна одиниця дорівнює одному євро, — так я твердо сказав Великому Босу.

Він зняв свої темні окуляри і під ними виявився здивованим:

— Ви пасматріте! Прідурак, а пробует таргаваться!..

— Скажи, пускай паіщут маі латерейніе білети, што тут аставалісь, — плаксиво попросила Великого Боса наша дівчина. Він кивнув — і кілька хробів побігло на руїни шукати, а один хроб узяв мене за шию та запахав до мого рота холодний і несмачний ствол свого пістолета, запитуючи:

— Шеф, кагда он прадаст, можна его прістреліть?

— Нет! — заперечив Великий. — Беспредела я не дапущу!

І хроб випхав з мого рота пістолет і відпустив мою шию.

— Атсчітатъ деньгі! — наказав Великий Бос, звернувшись до джипа. Тоді джип випустив із себе якусь поважного віку жіночку в окулярах, яка винесла з собою валізу й машинку для перерахунку грошей, поставила все це на капот джипа та почала виймати з валізи та запихати в машинку стосики новеньких банкнот.

Нарахувавши тринадцять тисяч сімсот, жіночка поклала гроші до прозорого пакета й мовила:

— Двух євро у нас нет.

Великий Бос перевірів свої великі кишені та простягнув мені десять гривень:

— Так пайдьот?

Я кивнув та сказав:

— Є одне велике прохання... — тут я змовк, не наважуючись продовжити, а він набурмосився та нетерпляче гиркнув: «Ну што ещо?» А хроб, який весь час стояв поруч зі мною, знову видобув свого пістолета.

— Відвезіть нас тепер у місто, — продовжив нарешті я, — Мула не повинен бачити, що тут станеться.

— Ла-адна, — Великий Бос розслабився та всміхнувся. — Визавіте ім таксі.

Жіночка, яка рахувала гроші, поклала на капот джипа якісь папери з позначками в тих рядках, де треба «падпісацца». Я поставив підписи, і, коли раптом ненавмисне торкнувся рукою блискучого кузова джипа, моїм тілом прокотилася хвиля дрижаків. Я лякливо озирнувся: чи, бува, ніхто не помітив цього зухвальства?.. Та все було спокійно, лише наша дівчина підбігла та зазирнула до підписаних паперів, і від неї дуже пахло парфумами.

— Тринадцять тисяч за ету руїну! — вигукнула вона, звернувшись до Боса. — Зайчік, а не многа?

— Ай, — скривився він, — ти нічого в етам не панімаеш...

Уже приїхало жовте таксі, а хроби між будівельним сміттям та плоскими гумовими жінками все шукали лотерейні квитки. Жіночка дала мені прозорий пакет, де, мов рибки з райдужною лускою, лежали гроші. Я поклав пакет на заднє сидіння таксі й помітив, що водій у дзеркало косить на мене та на ці гроші зляканим оком, схожим на око коня, якого запрягають не господарі. Далі я заніс до авта цеберко з яблуками і нарешті — досі непритомного важкого Мулу.

Дорогою до міста Мула марив, казав, що знає цих великих комах у її волоссі. Що це — генетично модифіковані блощиці, які тому й такі великі, і не ссуть кров, і можуть навіть світитися вночі.

«На базарі... — марив Мула, — ...я бачив — їх продавали на базарі... в банках... по дев'яносто гривень штука... їх носять у волоссі повії, кралі в місті та жінки великих босів...»

Коли Мула в таксі прийшов до тями, я сказав йому:

— Мула, ти марив. Ти казав, що наша дівчина — жінка Великого Боба.

Він здивувався, потягнувся та посміхнувся:

— Так, я справді марив. А це правда, що ми бачили нашу дівчину?

— Правда.

— Слава Богу! — зрадів Мула.

У місті ми попросили водія висадити нас біля крамниці, де продавався одяг. Ми зайшли туди й

постали, усміхнені, перед здивованим продавцем: я — білий, весь обсипаний крейдою та пилом, з прозорим великим пакетом грошей, та Мула — теж білий і в обгорілій куфайці, з повним яблук цебром.

Ми теж були трохи здивовані, бо продавець виявився мулатом, а в нашому, нехай приміському, але селі, ми не часто бачили мулатів.

— Доброго дня! — вимовив нарешті продавець. — Що вас цікавить?

— Нас цікавить одягнутися як боси, бо в такому вигляді нас не пустять до салону, — пробубонів я, а Мула захоплено зашепотів продавцеві:

— Це туди, де охорона-хроби, і де можна побачити крізь вітрину машини!..

Ми віддали мулату сім сотень євро, попросили не економити, і він підібрав для нас два костюми, дві пари лакованих черевиків, нові білосніжні сорочки, краватки згідно з модою, навіть свіжі шкарпетки.

— Вам би ще постригтися, — порадив він. — Моя мама уміє стригти.

— Добре! — погодились ми.

Продавець побіг дзвонити, і дуже швидко приїхала на таксі повновида білява жінка та постригла нас із Мулою затупленими ножицями всього за сто євро.

З магазину Мула та я вийшли схожими на крутих продавців, високооплачуваних робітників або середніх босів. Лишень Мула з підозрою поглядав на своє повне яблук оцинковане цебро:

— Боюся, із цим хроб може не пропустити.

— Міняємося, — я простягнув товаришу пакет із грошима.

— Ні, — запротестував Мула, — так не пустять уже тебе.

— Тоді треба щось із цим відром робити, — замислився я.

— Подаруємо його податковим інспекторам як оплату за небо! — запропонував Мула.

Ми пішли на найближчу пошту та оформили відро посылкою, і адресу я написав таку: «Податкова інспекція. Інспектору в окулярах. Оплата за небо». Посилка нам коштувала десять гривень (тих, що дав Великий Бос), адже євро на пошті не брали.

Завершивши цю справу, ми з Мулою розхвилювалися, бо настав час для найголовнішого: ми попрямували містом до великого салону на розі двох вулиць — туди, де продавали нашу Нездійсненну Мрію.

Дорогою ми бачили повсюди на стовпах та на тумбах для афіш великі кольорові плакати з фотографією життєрадісної, з посмішкою до вух, з витріщеними очима фізіономії Продавця лотерейних квитків та написом поруч:

«Усі на похорон Продавця!

Останній розіграш Щасливого Квитка!

Миттєві лотереї: призи й подарунки кожному!»

Клаптики паперу з таким же написом роздавали перехожим хлопчики й дівчатка на тротуарі, і нам дали теж.

— Хочу на похорон! — заскиглив Мула, коли я прочитав йому написане.

— Я теж хочу, — сказав я, — але сам знаєш: Продавець — шахрай та пройдисвіт, тому може обманути нас навіть у місті, і навіть після своєї смерті. Та й нам не час.

— Я теж відчуваю, що не час, — погодився Мула, і ми рушили далі.

Ми довго не наважувалися зайти досередини великого автосалону, з острахом поглядаючи на хробів при вході: а що як справді вони вгадають, що ми — придурки?..

Нарешті ми наважились, і хроби, побачивши пакет із грошима, зустріли нас дуже привітно, навіть розсунули перед нами двері. Ми з Мулою увійшли та притислися один до одного, злякано озираючись. До нас, цокаючи підборами, підійшла усміхнена миловидна дівчина, і я вручив пакет із грошима їй:

— Це вам.

— Бажаєте придбати автомобіль? — здогадалась вона.

Ми з Мулою перезирнулися, ковтнули слину й кивнули, і в цей момент я найбільше боявся, що грошей раптом не вистачить, а Мула пізніше признався, що він боявся цього теж.

Та грошей, на щастя, було якраз: на яскраво-червону «Шкоду» та різні прибамбаси до неї.

— Ми можемо швидко отримати для вас номери в дорожній інспекції, — запропонувала змовницьки дівчина.

— Нам не потрібні номери, — сказав Мула. — Навіщо Мрії номери?..

На це продавчиня дуже здивувалась, чомусь знітилася і нічого не відповіла.

До здійснення Нездійснених Мрій слід бути готовим завжди, тому я давно вивчив напам'ять брошурку «Керівництво для водія-початківця», і зі стоянки автосалону ми з Мулою виїхали вже на «Шкодi».

Перед тим ми, звичайно, спитали в робітників, які ставили нам магнітолу, заливали пальне й прикручували протитуманні фари, чи ця машина вже наша, і робітники засміялися, бо це, мабуть, було смішно. А я та Мула справді не йняли віри, що наша, і я, набравшись хоробрості, спитав у дівчини-продавця, яка була поруч:

— А можна нам відчинити її дверцята?

Дівчина сказала:

— Авжеж.

— А можна до неї сісти? — запитав обережно Мула.

І дівчина знову знітилася і відповіла:

— Можна.

Опісля вона пропонувала нам узяти гроші — решту з тих, що ми їй дали, але ми відповіли, що ідемо туди, де гроші не потрібні, чим знову її здивували. Тоді я потяг Мулу до салону й ми нарешті поїхали, аби продавчиня не здогадалась, хто ми насправді такі.

Це було сьогодні. Була весна і неділя. Ми покаталися трохи містом, і Мула все повторював, замріяно зітхаючи:

— Жаль, що цього не бачить наша дівчина!

— Шкода, що ми її не знайшли! — додавав теж замріяно я.

Ми опинилися на дорозі, яка вела за місто, до нашого села, і ще деякий час їхали нею без пригод, аж поки не стало видно річку ліворуч і міст над річкою попереду. Тоді з-поміж придорожніх дерев на дорогу вийшов дядько у формі дорожнього патрульного, із жезлом, та показав нам зупинитися. Ми стали на узбіччі.

Патрульний підійшов з мого боку, нахилився, козирнув, мовив недбало:

— Старш...еренко. Чому без номерів?.. Права ваші, — він простягнув руку.

Цей патрульний був дуже серйозним і правильним, і ми з Мулою відразу здогадалися: щось тут не так. Правильна, тиха, ніби невидатна, зовні нормальна та спокійна людина є завше підозрілою, бо всередині це часто неперевершений бевзь і збоченець.

— Права водія? — перепитав я, вдаючи з себе нормального.

— Так, водія, — суворо одповів він.

— Нема! — не витримав напруги Мула. — Нема в нас прав! — гукнув він уже в розпачі.

— Так, Мула правду каже, — мовив я. — Він завжди каже правду.

— Вийти з машини! — дуже суворо наказав патрульний.

— Дякую, — сказав я, — та ми не так давно тут сидимо.

— Ви що — придурки?! — закричав патрульний і навіщось почав розстібати кобуру й добувати пістолета (далися їм ті пістолети).

— З ним справді щось не так, я тепер бачу! — радісно показав пальцем у бік патрульного Мула.

— Вийти з машини!! — дуже-дуже суворо наказав патрульний.

— Хочеш яблуко? — спитав у нього Мула і поліз до кишені.

Охоронець порядку миттю наставив на мого товариша пістолет та почав смикати дверцята «Шкоди». Мула ж дістав яблуко та, як завжди, щиро посміхався.

— Сідай краще до нас, — запропонував патрульному я, — послухаємо радіо, — я опустил на сам низ скло дверцят.

Патрульного лихоманило, в нього бігали очі, руки трусилися, він тис якусь кнопку на рації та кричав:

— Я сьомий, сьомий!!.. Тут якісь... Тьху!.. Стара батарейка!..

— Та не хвилюйся, — почали ми заспокоювати його, — підключись до нашого акумулятора, — я смикнув важіль, що відкриває капот.

— Не рухатись!!! — зойкнув патрульний, притуливши пістолета мені до скроні. — Руки на потилицю!!! — з-під його кашкета чолом текли краплини поту.

— Так ти будеш яблуко? — знову спитав веселий Мула, і охоронець дорожнього порядку сказав:

— Буду!

Ми відчинили всі дверцята, і він, знявши кашкета й витираючи піт з чола рукавом, сів на задню сидішку нашого авта, ногами на вулицю, та заговорив, важко дихаючи:

— Шибайголови... Я ж міг вас убити.

— Ну то й що? — повернулися до нього ми з Мулою. — Ми й так їдемо стрибати з моста.

— Як це? — здивувався він, ховаючи до кобури пістолета й беручи простягнуте Мулою яблуко.

— А отак, — сміявся Мула. — Там, на мості, завжди робітники працюють — лагодять щось. І блок один бетонний відсунуто — машину можна розігнати та стрибнути.

— Разом із цією машиною?! — вирвалося в патрульного, і він перестав жувати яблуко, а його очі раптом запалали якимось жадібним вогнем. — З тієї висоти! — уже захоплено сказав він, і тепер стало до кінця зрозуміло, хто він є — цей нібито правильний дорожній патрульний.

— Ти — придурок? — запитав Мула.

Патрульний похнюпився, повісив голову, похитав нею, підняв, подивився на нас очима вже каламутними й відповів, скривившись, бо далася йому ця відповідь непросто:

— Да. Да! Да!!!

Затим він заплакав. Ми з Мулою, як могли, втішали його, бо де ж це бачено: придурок працює дорожнім патрульним! А він ридав і говорив, схлипуючи:

— Дорожня служба!.. Дороги, машини, водії... Хабарі, хабарі, хабарі... У того візьми — начальнику дай... Цей гад — наш начальник — щур, пацюк нещасний... Візьми — дай, візьми — дай, дай-візьми-дай!.. І всі, всі так!.. Ви розумієте? — Всі!!.. Я такої роботи не можу! — тут він забрав мокрий рукав свого кітеля від очей та подивився на нас: — Слухайте, браття... Візьміть мене з собою! Я теж хочу так: із моста, з кручі — в річку на гарній новій машині. Хай усі заздять!.. Візьміть, га?..

— Я за, а ти? — спитав я в Мули.

— Я теж, — сказав Мула. — Хай летить із нами, якщо так хоче.

Патрульний зрадів та поліз цілувати Мулу й мене, кажучи:

— Дякую!.. Дякую, браття!

— А раптом там — на тому світі — теж беруть і дають хабарі? — несподівано занепокоївся

Мула. — Що тоді робити?..

— Не брати й не давати! — сказав раптом я.

— Не брати? — ошелешено спитав патрульний і смачно зригнув.

— Дім у тебе є? — суворо спитав я.

— Є, — мовив він.

— Діти?

— Так, двоє.

— А Нездійсненна Мрія?

— Нема! — і дорожній патрульний знову розридався.

— Так не буває! — вигукнули ми з Мулою.

— Просто тобі до неї ще треба дожити, — всміхнувся Мула. — Лишишся тут! — підсумував він, і таким невблаганним я свого товариша ще ніколи не бачив.

— А ви?.. — спитав патрульний, піднявши на нас свої червоні очі.

— Мій єдиний дім поруйнували, — розповів я.

— А виплеканий мною сад спиляли, — розповів Мула.

— Та ми здійснили нашу Нездійсненну Мрію, і тепер нам уже нічого тут робити, — сказали ми.

Патрульний перестав плакати, одягнув свого кашкета, виліз із машини, випростався й козирнув.

Він стояв так, посеред дороги, віддаючи нам честь, аж поки наша «Шкода» не в'їхала на міст, і в дзеркало патрульного перестало бути видно.

— Ти помітив? — звернувся я в машині до Мули. — У нього на лівиці бракувало мізинця. Цей патрульний, мабуть, намагався бути хробом.

— Він шукав себе, — відповів Мула.

І тепер ми летимо донизу. Усе йде шкереберть, але так воно в нас, придурків, завжди йде. Для мене та для Мули в цьому нема нічого дивного. Ми лишили вгорі за собою високий міст над річкою. Дорога в нас тепер одна. Але я передчуваю, що ми ще повернемося. Я не можу цього знати, бо ж ми, придурки, не можемо знати. Ми вміємо лише передчувати. Але це ми справді вміємо!

II

Вічно живих не буває.

Так само, як і вічно неживих.

Наш автомобіль увійшов у воду вертикально, немов вправний стрибун. Нас із Мулою смикнуло так, що я подумав: «Гаплик!» Та це ще не був кінець, бо «Шкода» занурювалася глибше, і ми чекали удару в дно.

Здавалось, машина топиться в річці нескінченно довго, а дна все не було. Крізь скло ми бачили безліч дрібних повітряних бульбашок, і вода почала цівками просотуватися в салон та забризкувати наші костюми. У нас виник шанс просто захлинутися, та раптом авто зупинилось, а далі почало стрімко підійматися. Було враження, що ми сидимо в поплавку, який разом із наживкою затягнула вглибину голодна риба, а тепер відпустила.

Автомобіль нарешті вигулькнув на поверхню та ліг на воду. У салоні було вже до півлиток води, і нас несло кудись течією.

Ми розслаблено поклали мокрі потилиці на підголівники сидінь, і я навіть увімкнув магнітолу. На наш подив, вона запрацювала. Засвітилася червоним та зеленим її панель, у віконечку забігали цифри радіочастот, шукаючи станції. Та згодом посунув напис:

«Радіостанцій не знайдено».

Магнітола зашипіла й погасла — це помер наш акумулятор. Мула порухав мене та показав надвір:

— Ніч.

Я глянув теж і розгубився: була вже ніч! Світла зоряна ніч! Було настільки ясно, що вздовж одного берега неширокої річки ми розгледіли багато людей, які зібралися, мабуть, подивитись на нас.

«Шкода» пливла далі, а люди на березі не вичерпувалися, махали нам руками, одягом, щось вигукували, та нам у машині нічого не було чути. Ми з Мулою дивувалися, що наше невдале самогубство привабило стільки народу, а тим часом води в салоні ставало більше.

— Мула, я не вмію плавати, — признався я.

— Я теж! — зрадів мій товариш.

І тут до нас наблизився довгий, схожий на індіанську пірогу човен. На його носі височів голий атлетичної будови чоловік та веслував довжелезним веслом. Ми з Мулою не змогли вгадати, ким є цей човняр, бо хоча він і мав великі м'язи, та був точно не хробом. У човні перебувало ще багацько народу, вбраного досить офіційно, та поміж усіма впадала у вічі немолода жінка в купальнику.

Атлет щось незрозуміле вигукнув і, замість того, аби нас рятувати, штовхнув «Шкоду» веслом до берега. Напівзатоплена машина попливла дуже швидко, і ми з Мулою були вражені силою човняра.

Нарешті, коли в салоні над водою лишались тільки наші з Мулою голови, авто сіло поруч із берегом на мілину.

— Вау! — вигукнула голова Мули, щасливого з цього факту.

— А-а-а! — закричав від радості я, бо що є більш приємне на світі, ніж можливість продовжувати життя?..

Ми повідчиняли дверцята й почвалали у воді до людей на березі, а довга тінь човна із силуетами дужого гребця на носі та його пасажирів виднілася вже поруч із протилежним, зарослим темними хащами берегом ріки.

Коли ми, ковзаючи слизьким глинистим берегом, дістались нарешті на суше, то були здивовані: ніхто з людей, які, здавалося досі, кричали нам і підбадьорювали, не звернув на нас жодної уваги!.. Так, цей нескінченний натовп продовжував волати й вимахувати якимись кожухами, свитинами, сукнями, сорочками, піджаками та бюстгальтерами, але кричав безгучно! Тут панувала неймовірна тиша, і всі люди на березі дивились не на нас, а кудись на протилежний берег неширокої річки. І замішана тисячами ніг холодна глина під ногами плямкала теж безгучно, коли ми з Мулою, ідучи, витягали з неї наші мокрі черевики.

— Гей, послухайте, а де це ми? — запитав я в якоїсь мудрої старенької, яка не стрибала з відкритим ротом, як більшість тут, а спокійно стояла, кутаючись у велику хустину.

Стара здригнулася, глянула на мене сердито, та я й сам злякався свого голосу, що серед цієї тиші лунав, мов грім. Бабуся ж замахала на мене руками й почала, мабуть, сваритись, бо її мудрі очі вирячилися, лице змінилося зі спокійного на шалене, і стара швидко ворушила засохлими губами, за якими не було зубів.

Ми не розуміли її, бо як усі тут, старушенція була німа.

— Ходімо звідси, — прошепотів мені на вухо Мула, й ми пішли.

Натовпу, здавалось, не було меж. Зате яка колекція облич була тут у наявності! Дорогою ми зустріли повно хробів (з головами й без голів), продавців усіх мастей та відтінків, босів зі своїми парадними намистами, а також без усяких прикрас... Зрідка ще зустрічались дивні люди, які не були ані продавцями, ні босами, і яких ми з Мулою ніде раніше не бачили.

І все це темне море ледь погойдувалось і дивилося в один бік — туди, де була ріка.

Ми з Мулою проходили саме повз якогось дуже високого мужчину і раптом почули, що він не мовчить, як усі, а стиха щось буркоче. Він скидався на продавця і, хоча й був велетенського зросту, періодично ставав ще навшпиньки та занепокоєно дивився туди, куди й усі, немов не бажаючи прогавити жодного епізоду якогось неймовірно цікавого видовища.

До незнайомця було високо, тому Мула виліз мені на плечі і тільки так порівнявся з його обличчям та прошепотів:

— Друже, поясни, що тут діється?

Чоловік, не припиняючи уважно дивитися вдалину, занурив руку до кишені костюма, добув ручку та клаптик паперу, написав на ньому й показав нам: «Ви що, придурки? Тут не можна говорити!»

— Де «тут»? — спитали ми з Мулою, але в цей момент щось ухопило Мулу на мені й забрало його кудись наверх. Опісля не вельми чемно — за вуха, висмикнуло з цього стовпотворіння й мене. Я крутив головою, бажаючи роздивитися, що ж воно таке, та це було невидиме.

За мить ми з Мулою опинилися на якійсь зеленій галявині, де був уже день. Ми зраділи яскравому світлу та, трохи ошелешені, звикали до нього.

Перед нами, нахилившись до землі, щось уважно між травною шукаючи, пересувався старий дід

у сандаліях. Замість одягу він був обгорнутий рожевим банним рушником. У лівиці дідуган тримав плетеного з лози невеличкого кошика, а правицею визбирував поміж трави та клав до кошика чорні ягоди.

— Дідусю! — вигукнув я, і старий обернувся до нас, але виявився зовсім не моїм дідом, хоча зі спини був дуже на нього схожий.

— Чого галасуєш? — суворо запитав цей збирач у мене. — І ти чого галасував там, над рікою? — звернувся він до Мули. — Говорити тут не можна!

— Чому? — підняв брови Мула.

— Як чому? — навзаєм здивувався старий. — А що як усі сотні тисяч на тому березі почнуть говорити? Це ж який настане гармидер!.. Болітиме голова.

Ми з Мулою презирнулися.

— А навіщо вони там стоять? — поцікавився я.

— Як навіщо?! — знову дивувався сивий дідуган. — Ви звідки впали?

— З мосту, — сказали ми.

— А-а! — вигукнув старий. — То ви ті придурки!

— Так! — радісно підтвердили ми.

— З вашого одягу й не скажеш. Ач як замаскувались!.. Та зустрічають тут, шановні, не за одягом, а за вчинками. А ви, дорогесенькі, прибули до нас на диво небагатими — один вчинок! Та й то вартий вас — недоумкуватий, похмурий і загалом надзвичайно поганий... Додумались: убиватися, стрибаючи з мосту! І після цього вам стає нахабства стояти тут, перед і мною, та ставити ваші питання? — він ставав усе лихішим.

— Ми здійснили нашу Нездійсненну Мрію... — почали пояснювати ми.

— Придбали купу залізаччя? Труну на коліщатках?.. Ні, ви здійснили значно гіршу річ! Ви стали королями слабих розумом і немічних духом, бо тепер десятки таких як ви недоробків і ледарів мріятимуть про те, як би купити авто покрутіше й розбитися, втопитися, задушитися в ньому!.. І всі вони стоятимуть тут, на цій галявині, рюмсатимуть і витиратимуть мокрі носи, а далі чекатимуть тисячі років в баюрі на березі Стікса, поки їх не перевезе на той бік роботяга Харон!

— Слухай, Мула, що цей старий може знати про здійснення Нездійснених Мрій? — сказав я зі зневагою.

— Він збирає ягоди, то, мабуть, — нічого, — підтвердив мої підозри Мула.

Почувши це, збирач ягід раптом зайшовся сміхом та поставив на траву свого кошика:

— Ти, — він тремтячим від хихотіння пальцем вказав на мене. — Ледар... анархіст... книгопалій. Ти, певно, досі не зрозумів, що просто так нічого робити не можна. Палити книжки не можна, знущатися над їх героями, переінакшуючи зміст, не можна... Навіть монстриків у комп'ютерній грі не можна нищити просто через те, що вони страшні!.. І ти, — старий, усе ще сміючись, звернувся до Мули, — ти ще не допетрав, що не біда, наприклад, втратити сад. Головне — не

втратити надію його виростити... — сивий дідуган знову споважнів: — Усе на світі мусить бути справедливо, бо лівий берег Стікса ніколи не спорожніє, а Харон стане старим, як я, та не встигне всіх перевезти...

— Діду, скажіть, а що там — на іншому березі? — спитав Мула.

— Мене звати Зевс, — мовив старий.

— Діду Зевсе, скажіть... — повторив Мула (іноді, дуже рідко, він міг бути впертим).

Зевс замислився на мить і відповів:

— На тому березі хробаки повертаються туди, звідки прийшли, — у землю. Робітники молодшають і перетворюються знову на робітників або стають продавцями. Продавці стають босами або й не стають... Та й продавці, і робітники, і боси, і навіть хроби можуть перетворитись на придурків.

— А що там стається із такими, як ми? — нетерпляче спитали ми з Мулою.

— Вам нічого там робити. Придурки завжди лишаються придурками. Немає сили, здатної помінати неправильні й неорганізовані голови на такі самі розумні та здорові. Навіть чекання на березі Стіксу не змінить вас. Придурки живуть вічно, і коли вже ти став придурком, значить, є за що! — повчально завершив Зевс.

— А хто ці люди, які не продавці, не робітники й не хроби, і яких ми подекуди зустрічали там, на березі? — поцікавився я.

— Це Творці.

— А чому ми ніколи не бачили їх у нашому селі? — спитав Мула.

— Тому що Творців небагато. Їх не може бути багато, бо тоді б ваш світ не мав сенсу, — посміхаючись, сказав дід Зевс.

— Добре, що Творців мало! — зраділи ми з Мулою і тут же ж засумували: — Так, значить, ми ніколи не потрапимо на той берег ріки?

— Ви вже стоїте на «тому» березі...

Тут кошик, який Зевс поставив був на траву, заворушився, і з нього вистромилась кумедна чорна собача мордочка.

— Це-ербо, гуля-яти хочеш, — розчулено вимовив старий і вийняв собачатко з кошика — воно виявилось таксою.

«Він не клав ягоди до кошика, а годував ними цю таксу!» — здогадався я.

— Цей собака їсть ягоди, — сказав мені Мула, — хороший собака.

— У кожного повинна бути істота, яку можна любити, — мовив Зевс, — навіть у мене.

І ми з Мулою згадали нашу дівчину, і нам стало сумно. А старий вів далі:

— Існує безліч звичайних, цілком здійснених мрій, справдженя яких, тим не менш,

приносить радість. Велику радість!..

— Бачиш, я ж казав: він нічого не тямить у Нездійснених Мріях, — мовив я Мулі, — ходімо від нього.

— Ходімо, — озвався мій товариш. — Я скучив за нашим селом. І шкода, що ми не відвідали похорон Продавця лотерейних квитків. Це, мабуть, було цікаво...

Старий Зевс дивився на нас і посміхався, а такса Цербо бігала галявиною, махала хвостиком та мітила високі будяки. Ми з Мулою повернулись та хотіли йти собі, як невидиме щось спинило нас та розвернуло знову до старого.

— Піти звідси не так просто, як сюди потрапити, — мовив він, зі скреготом нахилиючись та беручи до рук кошик. — Тут ви мені не потрібні, тому, щоби зайве не вешталися, дам вам пораду: назад від цього берега перевізник Харон пливе порожняком... І ще з вами хоче піти Цербо. Давно вже я не відпускав його гуляти, — після цих слів такса радісно вискнула, підстрибнула на всіх чотирьох лапках, а її куций хвостик став майже невидимим — так швидко вона ним махала.

— Тож поведьтєся із Цербо чемно, — додав Зевс. — Хтозна, може колись він стане вам у пригоді...

Ми з Мулою давно мріяли мати на нашому обійсті собаку. Щоправда, не таксу, а когось трохи більшого: добермана або й сенбернара із самовпевненим басовитим «гав!» Та нам було не по кишені придбати й належно утримувати такого собаку, тож ми намагалися підгодувати кількох безпорідних песиків, що вешталися нашим селом. Проте собацюри не бажали куштувати випечених Мулою пляцків. Та й наша жаліслива сусідка баба Ганка щиро пригощала песиків ковбасою.

Отже, ми зраділи можливості хоч тимчасово мати біля себе цю кумедну таксу. Мула взяв її на руки, а я погладив її, і ми рушили до лісу, а дивний дід Зевс ліг на траву на галявині і знову збирав та їв уже сам чорні ягоди.

На узліссі цвірчали коники, тьохкали у вітті дерев птахи, і кожен зелений лист здавався мініатюрним вітражем через дрібні перетинки, які висвітлювалися проти спекотного сонця. Тут було справжнє літо!

— Ми вже в літі, а потрапили сюди з весни, — сказав я Мулі.

— Значить, ми не їли аж від весни й повинні бути дуже голодними, — мовив мій товариш. — Хочеш яблуко?..

У Мули лишилося всього два яблука, і ми зжували їх, а шматочок для проби кинули Цербо (якщо він їсть ягідки!..). Такса згамала соковиту скибку вмить.

— Хороший собака! — похвалив Мула.

— На двох яблуках ми навряд чи далеко зайдемо, — зіпсував йому настрої я. — Треба знайти ще якусь їжу.

І ми попрямували глибше в ліс. Хащі або ставали все похмурішими, або знову рідшали, і тоді на темну підлогу лісу крізь віття падали світлі сонячні краплі.

За деякий час ми вийшли з лісу знов на берег ріки і своєю появою наполохали зграйку дивних створінь, схожих на голісіньких немовлят. Кожне створіння, немов річкова бабка, мало на спині по дві пари прозорих крилець. З криками: «Ховайся! Придурки!» ці чудернацькі немовлята затріпотіли крильцями і з шурхотом позникали в нетрях лісу. Ми з Мулою та малий Цербо, радісні, вибігли на піщаний річковий пляж.

Ми з Мулою поскидали наші вогкі костюми й сорочки, познімали черевики і босими ногами занурилися в теплий пісок, а Цербо почав бавитись. Повискуючи від задоволення, наче маленьке поросятко, пес катався по піску, чхав, біг до води, мочив у ній свої коротесенькі лапки, дріботів знову на сухе; його чорні лапки обліплювалися піском, і такса ніби надягала пісочні панчішки.

Мула ж та я лягли на пляжі й позаплющували очі, засмагаючи.

Я сказав мрійливо:

— Шкода, що з нами немає нашої дівчини!

А Мула ствердно мугикнув.

Згадавши про половинки лотерейного квитка, які лишалися в нас на згадку про Неї, ми познаходили їх у кишнях, акуратно поклали на пласке каміння — висихати.

Ми б лежали так, під теплим сонцем, нескінченно довго, та Цербо не давав нам спокою, тицяючись своїм вологим носом у наші ноги. Згодом у зубах притяг звідкілясь невеликий лук із жовтої деревини та вишитий золотом сагайдак зі стрілами.

— Мабуть, загубили ті немовлята, — припустив Мула, роздивляючись лук.

Я взяв одну стрілу. Виготовлена вона була дуже майстерно й тонко, уся вкрита вигадливим рослинним візерунком. Мула встромив іншу в пісок, і несподівано візерунок почав стікати зі стріли, охоплюючи ніби вусами в'юна ділянку навколо. Стеблини й листя на піску швидко набували об'єму, зеленішали, і невдовзі вже біля встромленої в пляж дивовижної зброї буяв клаптик соковитої зелені. Ще за хвилину із листя виструнчилося вгору кілька пагонів, на них розбухли пуп'янки й раптом розчахнулися червоними квітами невимовної краси.

Ми з Мулою вклякли, збентежені.

— Ці квіти гарні, немов кохання! — сказав нарешті Мула.

— Це і є кохання! — почувлись із близького узлісся смішки: ті створіння з крильцями недалеко втекли.

— Цербо, будь ласка, віднеси туди, де знайшов, — попросив я таксу.

Собака виявився кмітливим: узявши в пащеку лук, а за ним — сагайдак зі стрілами, двічі збігав до лісу й повернувся, висолопивши язика.

Далі ми вирішили просуватися берегом річки за течією.

Невдовзі там, де річка робила крутий поворот і піщаний берег був дуже високим, ми натрапили на кільканадцять темних отворів, подібних на входи до печер. Там хтось мешкав, бо неподалік жевріли залишки вогнища, поруч стояв казанок, а на мотузках вітерець похитував випраний

одяг — то були лише жіночі речі.

Вирізаними в ґрунті сходинками ми з Мулою піднялись до однієї з печер та сказали:

— Стук-стук. Можна увійти?..

Ніхто не відгукнувся, і ми зазирнули всередину. Це була невеличка кімната в піщанику, півтемна, але суха. У кутку її ми побачили низеньку дерев'яну лавку, а на полицях, влаштованих у стіні, — просте кухонне начиння. Вглибині кімнати був ще один круглий отвір, мабуть, вхід до іншого приміщення. Зсередини він був осяяний слабким блакитним світлом.

Ми з Мулою перезирнулись, ступили до печери і, ніби велетенські метелики, рушили до світла. Нам було цікаво: що ж воно таке?

Малий Цербо дріботів на деякій відстані за нами та, чимось наляканий, тулився до стін.

Друга й остання кімната цієї архаїчної оселі виявилася навіть не кімнатою, а невеличкою комірчиною, зовсім порожньою. Але в ній існувало те, від чого ми на мить затамували подих. Між протилежними земляними стінами тут тягнувся срібний промінь світла, завтовшки з людський палець.

Ми з Мулою підсунулись ближче до променя, і Мула навіщось натягнув його трохи, а затим відпустив. Промінь випростався, завібрував та загудів, немов напнута тятива. Цербо за нашими спинами заскавчав. І тут у печерці стало темніше, бо хтось увійшов і затулив собою світло.

— Геть руки від чужої долі! — почули ми жіночий зойк і озирнулися.

Якась чорнява, схожа на циганку жінка, вбрана в темну сукню, підскочила до нас, ухопила мене та Мулу обіруч за комірці сорочок і відтягла геть від казкового променя, лементуючи:

— Звідки ви взялися на мою голову!?!..

Ми, спантеличені, опинилися знову в першій кімнаті, а Цербо, покинувши нас, у паніці вибіг надвір.

— Що вам тут треба? — суворо спитала незнайомка.

— Мене звати Мула, — представився чемно мій товариш.

— А це — я! — відрекомендувався я, бо не завжди можу згадати, як мене звуть. — А ви, перепрошую?..

— Мойра, богиня долі.

— Богиня! — захоплено повторили ми з Мулою.

— Ви хотіли пограбувати мене, блукачі?

— Ні. Ми — придурки, а придурки ніколи нікого не грабують.

— Тоді що ви шукали тут, у моїй оселі?

— Нам треба повернутися до нашого села, і ще ми хочемо знайти нашу дівчину, — мовив я.

— І ми не знаємо поки що — як, а ще ми зголодніли, — додав Мула.

Тим часом паніка в нашого Цербо минула, і ми знов побачили його чорну мордочку, що боязко зазірала до печери.

— Оце слід було дочекатись мене і так сказати, або зайти до оселі іншої мойри, а не вдиратися сюди й не мацати руками промінь доль!

— Вибачте нам, — попрохали ми, похнюплені.

— Ну точнісінько як малі діти! — плеснула руками мойра. — Маю тепер із вами клопіт... Ну гаразд, хочете їсти — мусите приготувати собі самі. Тут вам не ресторан. Уміє хтось із вас поратися на кухні?

— Я! — сказав Мула. — Я печу пляцки!

— Печеш що? — не зрозуміла мойра.

— Ну, тістечка, пироги... — почав пояснювати мій друг.

— Він хороший, — втрутився я, — а ще всіх пригощає яблуками!

— Добре, а ти що вмієш? — спитала богиня в мене, і я зніяковів, бо був ледачим.

— Будеш підносити нові нитки доль і прати старі! — вирішила мойра, не дочекавшись моєї відповіді. — Відпрацюєте кілька днів, а тим часом відшукаються ваші долі, і тоді вирішимо, як буде...

І ми з Мулою, справді, три дні допомагали мойрам. Мула порався, готуючи обіди й вечері над вогнищем, а я навчився прати в річці грубі нитки доль, намотані на великі дерев'яні котушки. Після миття старі долі з сірих та похмурих ставали срібними й сяяли так само, як промінь, напнутий в комірчині знайомої богині.

Мойр на цьому березі мешкало дванадцятро. Вони були так схожі одна на одну, що їх годі було розрізнити. Нас із Мулою рятувало від конфузів лиш те, що богині не мали імен, тож ми зверталися до кожної не інакше як «панно мойро».

Продовольства в мойр було достатньо, і, стараннями Мули, харчувалися ми дуже й дуже пристойно. Наш песик Цербо за три дні примудрився розжиріти так, що, коли рухався узбережжям, його черевце лишало на піску довгий слід. Тому здавалося, що тут сунув не собака, а якась довгохвоста ящірка.

Час від часу я приносив на плечах в печери богинь нові сувої ниток, знаходив кінець і простягав його мойрі. Вона знімала старий промінь доль, а новий напинала. Це означало, що на землі хтось умирав і натомість знову народжувався.

Коли я тримав у руці променисту нитку, то відчував, як у ній пульсує чиєсь серце. «Але ж людей на Землі багато, — дивувався я, — і багато доль, а богинь, що керують ними, лише дванадцятро, і в кожній в комірчині лише один промінь — одна доля».

Якось увечері я розповів про це Мулі, і ми вирішили задовольнити нашу цікавість.

Ми підійшли до печери, де познайомилися з першою мойрою, та сказали в темряву:

— Вибачте...

— Кажіть, чого прийшли?.. — господиня була вдома.

— Ми б хотіли дізнатися, чому доль у людей багато, а промінь у вашій комірчині — один.

— Заходьте...

Ми поскидали черевики та увійшли. Мойра сиділа в малій кімнаті на лавці — промінь струменів якраз на рівні її очей. Ми опустилися навпочіпки поруч із богинею, вона дмухнула, і раптом земляна стіна перед нами — щезла!

За нею розгорнувся нічний мегаполіс із океаном вогнів. Він був видимий ніби з вікна хмарочоса і простягався ген до обрію. У цьому місті ми з Мулою бачили силуети якихось високих веж, довгі будинки із жовтими стрічками вікон, фантастичні підсвічені палаци, широкі магістралі, якими звивалися міради різнокольорових: срібних, червоних, блакитних, зеленкуватих, бузкових... і ще, ще! — ниток доль. Вони були схожі на сліди фар невидимих авто і тяглися, переплітаючись, перехрещуючись на різних рівнях, сходячись та розходячись знов барвистим мереживом кудись за виднокрай.

— Оце так! — тільки й змогли вимовити ми.

— Тут усі долі, — мовила мойра. — Та навіщо втомлювати зір? Достатньо бачити одну нитку, якщо знаєш про решту.

Вона повела рукою, і місто зникло, ставши стіною печери, а в кімнатці знову світив один сріблястий промінь.

— От і віднайшлася нитка ваших доль, — сказала богиня. — Поки що вона у вас одна на двох, бо ви прямуєте в один бік. Хоча... — мойра наблизила своє обличчя до променя, уважно в нього дивляючись, — тут до ваших доль приплелася ще чиясь...

— Мабуть, Цербо, — припустив Мула.

— Поглянемо, — сказала мойра і раптом ребром долоні розсікла промінь навпіл.

Богиня взяла одну половинку й повернула зрізом до нас. Ніби на екранчику крихітного телевізора, ми побачили картинку: Мула та я стоїмо в річці біля берега. Вода доходить нам до колін. Ми сумні й дивимося вслід човнові, на якому веслує кремезний атлет, котрий нас урятував. Його широка гола спина переливається м'язами... На березі за нашими спинами сидить вгодований гладкий Цербо, теж сумний.

— Харон не погодився перевезти вас на той берег, — сказала мойра. — Він не любить випадкових пасажирів, тому відмовив вам.

— Тоді ми побудуємо плота й дістанемося того берега на ньому, — рішуче мовив я.

— Ріка Стікс хоч і неширока, та її не подолає жоден пліт і жоден плавець, — заперечила мойра. — Через цю ріку не можна побудувати моста, усі кораблі світу потонуть у цій річці. Стікс може переплисти лиш човен перевізника Харона... А Харон вам відмовить.

— Ми назавжди залишимося тут, — похнюпились ми.

— Харон мусить вам відмовити. Від долі не втечеш, — сказала богиня.

— А від цього Харона? — раптом спитав Мула. — Від нього можна втекти?

— Авжеж, — здивовано сказала мойра. — Та лише на суходолі. Тут він не такий прудкий, як на воді.

Я поглянув на хитрого Мулу і, здається, зрозумів, що замислив мій товариш.

— Та як нам здібати цього невловимого перевізника? — спитав я. — Ріка ж бо довга.

— Нескінченна, — виправила мойра. — Та хто шукає, той знайде...

Ми подякували богині, розбудили Цербо, який після обіду спав, попрощалися з усіма мойрами, заходячи по черзі в їхні печери, і нарешті вирушили вниз за течією ріки Стікс.

На швидкий успіх у пошуках Харона ми не сподівались, однак незабаром в очереті натрапили на довгий човен-пірогу, що був до половини витягнутий на берег. Ми зраділи, але й одразу занепокоїлися: що як з'явиться сам Харон і нам відмовить?

Ми хотіли вже спустити пірогу на воду й гребти руками, та Цербо раптом запротестував, гавкнув неголосно й по-собачому запрошував іти за ним.

Ми пішли. Такса винюхувала в траві слід, і за хвилину-другу ми почули розлоге хропіння. Під кущем, у затінку, лежав горілиць голий легінь. Однією рукою він обіймав весло.

— Це той! — прошепотів Мула в захваті. — Той, що врятував нас у «Шкоді»!.. Він, як і наш Цербо, любить спати по обіді!

— Не слід його будити, — тихо сказав я, — бо він нам відмовить, як провіщала мойра.

Тим часом Цербо, обережно скрадаючись, дістався до кінчика весла, ухопився за нього пащекою й, сопучи, позадкував із веслом до нас.

Ми з Мулою принишкли.

Коли човнярське знаряддя вже майже вислизнуло з руки Харона, він раптом перестав хропти й повільно вп'явся у відполіроване дерево весла своїми великими зубами. Проте очі перевізника лишались заплющеними — він продовжував спати.

Цербо жалібно глянув на нас, а ми з Мулою боялися навіть дихати.

За кілька хвилин Харон знову захропів та послабив хватку. Ми з товаришем тихесенько підсунулись ближче, ухопили весло та, як могли акуратно, витягли з Харонових щелеп.

Весло виявилось важким, витесаним, мабуть, цілковито з молодого дубка. Ми взяли його за два кінці й тихо зникли з галявини. Дісталися човна в очереті. Мула посадовив у човен Цербо, я відпихнув пірогу якнайдалі від берега, і ми позалазили в неї вже у воді.

Веслом ми відштовхувались від дна, і були вже десь посередині неширокого Стікса, який виявився ще й мілким, аж раптом на березі виникла постать Харона. Він кинувся в воду й поплив за нами, але, подолавши невелику відстань, повернув назад і вийшов на берег. Звідтам перевізник погрожував нам і гукав щось захриплим басом.

— Він плив сюди, щоби нам відмовити, — сказав Мула.

— Іноді корисніше хапати й тікати, ніж просити, — додав я.

Та раптом нам стало шкода перевізника. Він стояв на березі сумний-сумний і зажурений-зажурений, а ще він нас три дні тому врятував. Посеред ріки ми перестали відштовхуватись від дна, і течія зносила нас, а Харон печально біг за нами узбережжям. Ми не могли вирішити: чи плисти нам знов до перевізника й вибачитися перед ним, чи все ж перетнути Стікс, щоби продовжити мандрівку.

— Якщо ми повернемося, то він нам відмовить, і ми назавжди лишимося на тому березі, — здогадувався я вголос, — і тоді ніколи не зможемо знайти нашу дівчину.

— А якщо ми подолаємо цю річку, то зробимо йому погане, а він зробив нам добре, урятувавши, — додавав Мула. — Харон ніколи не перепливе ріки й лишиться без човна. Ми позбавимо його роботи...

І тут між нами виник той вбраний в рушник старий, що збирав ягоди, — Зевс:

— Дещо нечемно підслухав я ваші розмови, шановні придурки, і вирішив втрутитись. Ви дозволите?

Ми кивнули.

— Дякую, — одповів Зевс. — Так от. Не намагайтесь бути поряднішими, ніж це можливо. Ніхто зі смертних не має більше чеснот, ніж небожителі. Та й Харон рятував вас, не сподіваючись на дяку... Яюсь, багато сотень років тому, він вирішив зіграти партію в шахи з мудрецем, якого перевозив, і програв свій човен. Мені довелося відігравати його назад... Цього разу Харон свого човна проспав і тепер біжить берегом та лютує, називаючи вас придурками... А щодо безробіття нашого перевізника не хвилюйтесь: я беруся повернути йому його власність негайно, як ви ступите на протилежний берег. Щоправда, мусите поспішати. Харон одразу пуститься навздогін, і краще не випробувати на собі його лють.

— Та як нам потрапити до нашого села? — спитав я.

— Тим же шляхом, яким ви потрапили сюди, — відповів Зевс і зник. З ним із човна зник також собака Цербо та за хвилину з'явився в пірозі знов.

— Цербо говорить, що мало нагулявся і ви йому подобаетесь, тож він хоче і далі йти з вами, — почули ми голос Зевса. — Лишень дивіться не перегодовуйте його!

— Скажіть, діду Зевсе, а де ж нам знайти той шлях, яким слід іти? — знову спитав я, задержши голову в небо, але відповіді не дочекався.

Ми гукнули «вибач» Харонові, який в розпачі все ще тупав за нами узбережжям, відштовхнулись веслом від дна та попливли до жаданого берега.

Над нами швидко почало сутеніти, а коли ми нарешті вистибнули з піроги й дісталися суходолу, була вже ніч.

Натовп на березі, побачивши човен, мовчки посунув у воду. Люди, обтікаючи мене та Мулу, який ніс на руках таксу, вхопились за борти й хотіли було заповнити човен, та раптом він щез, лишивши по собі на воді тільки хвилювання.

— На протилежному березі в цю пірогу вже сідає Харон, — мовив я.

— Він пливе сюди, щоби нам відмовити! — зробив великі очі нажаханий Мула. — Шкода нас.

— Шкода, — підтвердив я. — Ми не знаємо, де початок дороги назад.

Цербо на руках у Мули зітхнув та жалібно заскавчав.

Ми стояли на грузькому березі Стіксу, а навколо нас, скільки сягало око, колихалось мовчазне людське море.

— Тут узагалі нема доріг, — сказав Мула, все більше похнюплюючись.

— Мабуть тому, що нема автомобілів, — припустив я. — З'явиться автомобіль — з'явиться й дорога.

— Слід знайти нашу Нездійсненну Мрію, — мовив Мула. — Цербо, ти знаєш, як пахне нова притоплена «Шкода»?..

Та наш гладкий пес лише тицьнув чорним носом у білу сорочку мого товариша і знову заскавчав. Звичайно, він ніколи не чув запаху автомобіля.

— Якщо не можна знайти нюхом, слід шукати за слухом, — сказав Мула. — Бо зором теж складно: темрява...

Ми змовкли, Цербо перестав скавчати, і ми дослухались до тиші. Я навіть поприставляв до вух долоні, аби краще чути, і крутив головою навсібіч, немов локаатор.

— Бубонить, — нарешті визначив я.

— Гм, бубонить, — погодився Мула, і ми почали просуватися натовпом на звук чийогось ледь вловимого бубоніння, ніби на сигнал маяка.

Так ми дістались знайомого височенного продавця, який писав записки, і від якого нас перенесло на галявину діда Зевса невідоме щось.

— Цей чоловік дуже розумний, — посміхнувся Мула. — Тут заборонено розмовляти, а стиха бубоніти — ні... — і мій товариш звернувся до високого продавця: — Друже, не міг би ти пригадати, звідки ми прийшли до тебе минулого разу?

Той, секунду поміркувавши, вказав рукою напрям.

— Тепер ми зможемо піти назад на берег, знайдемо мудру бабцю, а неподалік у воді — наше авто, — зрадів я. — Дякуємо тобі, високий продавцю!

Мула теж подякував йому, і ми рушили до берега.

Мудра бабця справді була ще там: Харон не встиг її перевезти. Ми одразу помітили стареньку в натовпі, бо вона стояла нерухомо і, на відміну від решти, ніяк не привертала увагу перевізника. Вона була мудра!..

Ми чемно привітались зі старою, а вона, як і минулого разу, зробилася шаленою й почала безгучно сваритись.

Проминувши її, ми вийшли на берег, що був тут суцільною баюрою. У сутіні над водою справді стирчав краєчок даху нашої «Шкоди»!

Ми з Мулою посідали просто в багно й сиділи так кілька хвилин, а Цербо навіть задрімав у Мули на руках. Нас краяв розпач, бо ми не знали, як добути з води нашу Мрію, а до того ж відчували, що не завадило б попоїсти.

— Ми ніколи не зможемо дістати з ріки «Шкоду», — сказав я, — та ще й будемо голодними, коли лихий Харон припливе нам відмовляти.

— Так, краще бути ситим, коли тобі відмовляють, — кивнув Мула. — Хотів би я оце з'їсти гарнесенький плячок, — додав він і раптом занепокоєно поліз до кишені свого піджака. Звідтам мій товариш добув млинець! Млинець був із сиром і пашів димком, ніби щойно з пательні!

— Той, хто готував їсти мойрам, зможе нагодувати будь-кого в будь-який час, — сказав над нами голос Зевса...

— По десять млинців із сиром кожному! — урочисто виголосив Мула, і ми справді отримали по стосику теплих налисників на одноразових картонних тарілках. І біля Цербо теж виникла тарілка з млинцями.

— Ні-ні, для тебе занадто, бо ти зовсім перестанеш ходити, — сказав Мула, і порція такси зменшилася.

Ми покуштували й сиділи в багні вже вдоволені.

— Сюди б якийсь кран або той бульдозер, що руйнував нашу хату, — мріяв уголос Мула, — він би витяг на берег нашу «Шкоду».

«І якби цей агрегат був розумнішим за хроба — щоб самотужки визволяв машину з ріки: я ж бо не читав інструкцій з керування бульдозерами!» — це так мріяв я.

І тут я ледь не повернув з'їджені млинці назад, бо негайно поруч з нами виріс із баюри велетенський динозавр. Він був чисто-білого кольору, стояв на задніх лапах, таких широких, що під кожною могли б поміститися по дві пари придурків, таких як ми з Мулою.

Ми позадирали голови і вклякли, а динозавр роззявив свою гігантську пащеку, готуючись, мабуть, жахливо закричати. Я згадав, що галасувати тут не можна, та чудовисько просто позіхнуло.

Динозавр-альбінос ступив у води Стіксу. Люди на березі в паніці посунули назад, а тварюка нахилилась, занурила голову до ріки й випросталась уже із затиснутим між ікол нашим автомобілем.

Зі «Шкоди» потоками лилася вода.

Динозавр вийшов на суше, поставив акуратно машину на берег, поглянув на нас із Мулою та чарівно всміхнувся, а відтак луснув і щез, немов мильна бульбашка.

— Той, хто мав справу із нитками доль, теж дещо може!.. — знову почули ми голос і, щасливі, прожогом кинулися до автомобіля.

Дах нашої «Шкоди» виявився прим'ятим щелепами чудовиська, і в тонкому металі лишилися два ряди отворів — сліди зубів динозавра. Двері з водійського боку не відчинялись, Мула дістався в салон з протилежного та вигукнув:

— Хтось позичив нашу магнітолу!..

Хтось позичив також і ключ запалювання, та навіть із ключем машина навряд чи б поїхала: я ще ніколи не бачив, щоби машини їздили із калюжами в салоні.

Ми посідали на подряпаний капот, і Мула сказав:

— Кепський вигляд, одначе, мають здійснені Нездійсненні Мрії!..

Люди на березі тим часом пожвавились, енергійніше замахали руками та бебехами. Ми напружили зір і помітили на річці тінь довгого човна, що ставала все чорнішою та виразнішою. До нас плив Харон.

Перевізник так розігнав свою пірогу, що вона розітнула носом глинистий м'який берег і застрягла в ньому. Харон вийшов із човна, тримаючи важке весло, а ми роздивлялися його постать. Він був дужий та лютий.

Натовп прилинув до перевізника. Сотні благаючих рук простягались до нього. Перед Хароном повзали на колінах, йому зазирали у вічі, і перевізник був би до решти схожий на поп-зірку, якби хтось ще здогадався просити в нього автограф.

Немов справжнісінька зірка, кремезний Харон нікому не дарував своєї уваги. Нікому, крім нас із Мулою. Бо він дивився лише на нас, стискав своє велике весло і великими кроками наближався теж до нас.

Ми були вже в машині, позачиняли зсередини дверцята, повтягали голови межі плечі та принишкли. І Цербо теж принишк, сидів на задньому сидінні і вже навіть не скавчав. Ми не тікали від Харона, бо не було сенсу. Від долі не втечеш — так сказала нам мойра.

Голий Харон заніс весло над нашою машиною і щосили опустив його на багажник. Ми закрили голови руками. Машину хитнуло, заднє скло розбилося на тисячі маленьких кубиків, ніби коштовних камінців. Та, окрім цього дива, від удару сталося ще одне. Хтось під водою витяг із машини ключі й магнітолу, але замість них поставив сигналізацію, якої нам бракувало. І щонайдивніше — ця сигналізація раптом спрацювала! Наша «Шкода» гучно й переливчасто завилала на все потойбіччя!

— Бачиш! — закричав я в машині Мулі, — тут усе справедливо!.. Як казав той старий... Зевс... Ми втратили одне, а натомість отримали інше!..

Харон відступив, здивований виттям сирени, та за хвилю налетів на нашу «Шкоду» з подвоєною люттю і лупцював її веслом із неймовірним завзяттям. Розбивалися фари, розліталися тоновані вікна, м'ялися рівні поліровані боки авта. Цербо бігав по задньому сидінню й гавкав на хулігана.

Нарешті перевізнику набридло плескати машину. Він встромив весло в землю та знайшов собі нову розвагу: вперся ручиськами в автомобіль та почав штовхати нас узбережжям.

— Може, слід йому допомогти? — непокоївся я. — Пхати таку важку машину, ще й з нами, ще й зі застопореним ручним гальмом, — це нелегко.

— Краще не треба, — напружив чоло Мула, — а то Харон ще більше на нас образиться...

Кремезний перевізник штовхав нас узбережжям все швидше й швидше. Попереду ледь встигав розступатися нескінченний натовп. Ревла сигналізація, Цербо гавкав, і раптом ми відчули, що злітаємо!

Харон підняв нас у машині над річкою, немов той сніжно-білий динозавр, але не в пещі, а на руках. Ми з Мулою закричали... Ні, нам не було страшно, ну... майже не було: придурків узагалі важко залякати... Так от, кричали ми просто для годиться. Пасує кричати, коли тебе разом з автомобілем підносить у повітря розлючений велет..

Він таки далеко пожбував нас у Стікс. Цього разу вода вмить нас залила: вікна ж були потрошені. Машина швидко пішла на дно, і останнє, що я бачив у воді, — як Мула притискає до грудей нашого песика та пускає з рота великі бульбашки...

III

Ранок.

Скінчилися сірники.

Я прийшов до тями від того, що хтось лизав мені щоку. Я важко розплющив одне око і хотів уже сказати: «Цербо, відчепися», але розгледів таке, що передумав говорити. Я лежав, а наді мною схилилася жінка. На мить я навіть повірив, що це наша дівчина... але ні, не вона. Жінка ж, побачивши, що я очуняв, зраділа, нахилилась наді мною та притулила свої губи до моїх губ, а затим стала в мене дмухати, як ото ми з Мулою колись дмухали в гумових ляльок. Я відчув у роті печію, почав задихатися, замукав і відсторонив незнайомку від себе.

— Аклемался! — раптом пискляво й радісно закричала вона. — Слишь, Ляль, — аклемался адін!..

Я неквапом підвівся й сів. Неподалік, на росянистій траві, я побачив зім'ятий костюм Мули, а далі — самого Мулу в сімейних трусах у синю смужку. На ньому верхи сиділа теж дівчина в міні-спідниці та дивилася в наш бік.

— Учись, как делать реанимацию! — сказала їй жінка, що дмухала в мене, і тепер я помітив, що вона нафарбована аж занадто яскраво. — Ну'к прівстань... — дівчина підвелася, а натомість на мого бідного товариша сіла «моя» жінка та дала йому кілька легеньких ляпасів, нахилилась і міцно поцілувала.

Мула заворушився.

— Этот тоже будет жить! — сказала незнайомка, а дівчина в міні-спідниці теж зраділа й кліпала очима. Та під шаром макіяжу вгадувалося, що вона не зовсім уже дівчина, а швидше, теж жінка, і вже немолода, хоча й зі стрункою дівочою фігурою.

Мені в голові остаточно розвиднілось, і я огледівся. Ми перебували між молодих дерев у якійсь лісосмузі, неподалік автостради. Був, мабуть, ранок, бо по травинках стікала роса, і було вогко, а над землею клубочився туман. Зрідка з дороги якість авто осявало нас світлом фар. За мить вони перетворювались на два червоні ока, і авто з жалібним стихаючим шурхотом зникало вдалині.

Я підсунувся до товариша й затормосив:

— Мула... Мула... — і Мула розплющив очі...

Нас урятували дорожні повії. Автострада тут проходить поруч із річкою — їх розділяє лише лісосмуга.

— Я в кустікі пашла, — сплескувала в долоні жінка, що дмухала в мене, — зирю — машина в речке!.. Пабітая вся, но возле берега. Думаю — пасматрю. А там мальчікі!..

— Хороша машина, — говорила друга повія, схожа на дівчину, піднімаючи й навіщось розправляючи штани Мули.

— Цербо-кх-кх... — закашлявся я. — Цербо. В машині був собака?.. Такса?..

— Не било сабакі, — повії презирнулись та опустили очі.

Я підвівся й на непевних ногах, хапаючись за тонкі деревця, посунув до річки. За мною із сопінням, мов ведмідь, дерся Мула в самих трусах.

Ми вийшли на берег і справді неподалік у воді побачили нашу «Шкоду». Тільки тепер я помітив, що мені бракує одного черевика. Я зняв той, що лишався, і ми з Мулою полізли в річку.

Ми обнишпорили автомобіль та все довкола, але Цербо не знайшли. Сумні, повернулися до повій.

— Утанула сабачка, жаль, — співчувала «моя» повія.

— А то був кобель чи сучка? — цікавилась інша. — А ким ви, мальчікі, работаете?.. А у вас шо, забрали всі деньгі?..

Та ми з Мулою почувались кепсько й не відповідали. Мула машинально вбрався у свій мокрий костюм, а мій був на мені, і ми подякували цим добрим жіночкам та хотіли вже йти. Але повії нас зупинили:

— Е, мальчікі! А блаґадаріть ви как нас будете?..

Ми з Мулою здивовано презирнулись, вклонилися низько повіям і сказали ще раз голосно по складах:

— Дя-ку-є-мо!

— Юмарісти! — засміялись повії. — Але ж ми на вас время потратілі, водкай вас паілі, іскусственное диханіе вам делалі!..

— Я б дав їм яблук, — сказав Мула, — але в мене нема: ще повинен вирости сад...

— Хочете наше авто? — запропонував повіям я. — У нього антикорозійна обробка, сигналізація... Правда, машина вже не така гарна, як була, але в нас більше нічого нема.

— Нашо нам машина? — образилась повія-дівчина.

— Та ти шо, Лялька, берьом! — голосно зашепотіла їй друга, зробивши великі очі. — Вадіку пазвонім, он витащіт і атремантірует, а нет — так на запчасті прададім!.. — і вона кокетливо всміхнулася: — Спасіба!.. Ви б, мальчікі, ещо нас на чай прігласілі... в рестаран... сагретсья.

— Запрошую вас на чай в ресторан, — сказав сумний і тому не схожий сам на себе Мула.

— І я запрошую, — мовив я, — чому б не запросити?..

— Ла-адна! — поблажливо махнула рукою «моя» повія. — Все ви так запрошуєте... — і вона вийняла з сумочки мобільний телефон, натисла щось на ньому й заговорила: — Привіт!.. Да... Знаєш, а нам тут машину падарілі... Не-а, настоящую... Да-а!.. Пабітую, в реке... Да-а!..

Полишивши цих добрих жіночок, ми з Мулою видибали з лісосмуги на автодорогу. Ми йшли, хапаючи дрижаки й клацаючи зубами, бо вранці, та ще й у мокрих костюмах, було холодно. Мула крокував пилюкою на узбіччі босим — його взуття невідомо де поділося, і я йшов теж босоніж, але тримав у руці свого вцілілого черевика. Та згодом мені набридло його нести, і я викинув черевик у траву.

Мій товариш казав, що ця дорога неодмінно приведе нас до міста, адже він пригадає цей пейзаж. Праворуч було видно річку, і ми все йшли та йшли, а нас обганяли авта, і вогкий ранок поволі змінювався сонячним днем. Та день все одно не міг розвеселити нас — ми шкодували за Цербо.

— Скажи, — звертався до мене Мула, — чому цієї весни ми тільки губимо?.. Від нас пішла дівчина, ми втратили будинок і сад, Харон потрощив нашу Нездійсненну Мрію... А тепер ще й кумедний Цербо!..

І тут раптом попереду, в тремтливому повітрі над узбіччям автостради ми помітили дві чудернацькі плями: чорну й рожеву. Рожева кругла пляма стояла нерухомо, а чорна подовгаста переміщувалась: то нависала над рожевою, то раптом з'їжджала з неї на дорогу. Ми підійшли ближче, і плями перетворились на живих істот — собак. Рожевим був великий стрижений пудель з бантом на шиї, а чорною — такса з гострим хвостиком. Такса намагалася влізти на пуделя, але коротенькими лапками втриматись на високому пуделі їй було складно, і такса весь час падала.

— Цербо! Цербо, паскудник, це ти?! — закричали ми й наввипередки пустилися до собацюр. Пуделиця злякалась і дременула, а такса лишилася й винувато лягла в придорожній пил.

Це був справді наш Цербо. Хоч уже й не такий гладкий, як під час перебування в мойр, брудний, але ж наш! Ми по черзі хапали його на руки й на radoщах ледь не роздерли.

— Ех ти, ми ж через тебе сумували, — сказав собаці я.

— Весна, — мовив Мула, — вона для всіх весна... Пес відривається.

Ми нарешті поставили Цербо на землю і лише тоді помітили, що він поранений: собака шкутильгав на трьох лапках, а четверту підібгав. Мабуть, то був наслідок падіння з пуделиці. Я чекав, що Мула скаже щось на кшталт: «Жертва кохання», та він не сказав, і тому це виголосив я:

— Жертва кохання!..

Опівдні ми справді дістались міста. Наше вбрання на сонці висохло й було тепер чисте, приємне та свіже, немов випране. Ми пов'язали собі ще краватки і знов скидалися б на багатих людей, якби ж не відсутність черевиків.

Бажаючи перепочити, ми зайшли до якогось парку й посідали на лавці, а Цербо поліз під лавку.

Перед нами в парку стояв пам'ятник Великому Босу. Це був незвичайний пам'ятник. О! Я чував про нього багато. Він був зовсім не такий як більшість пам'ятників: завжди сталих, нецікавих, часто запаскуджених птахами... Ні, ця споруда була особливою. Кажуть, двірники з усього міста зрання билися за право прибирати навколо пам'ятника. І навіть тепер, відпочиваючи на лавці, ми бачили поруч на газоні рештки поламаних у баталіях мітел.

Великий Бос існував на високому постаменті, наче живий. Уранці на столі перед пам'ятником завжди парувала у філіжанці гаряча кава та лежав стосик свіжих газет. Коли світило сонце, Великому Босу надягали темні окуляри, а коли йшов дощ, Бос тримав у руці велику парасольку. Вечорами він, сидючи на мармуровій канапі, дивився телевізор. І я не беруся уявити, хто підіймався на цей постамент уночі, і що там робилося... Одне слово, цей пам'ятник був на диво всім. Кожен бос мріє про такий пам'ятник, та не кожен може таку розкіш собі дозволити.

— Дай на морожене! — до нас вимогливо простягнуло брудну руку циганчатко. Воно було як і ми — босе. Та для нього це було звично, і циганча, мабуть, вважало диваками тих людей, що ходять взутими в ці незручні тверді й паркі штуки на ногах. І те, що два дяді сидять на лавці в костюмах, при краватках, але босі, його зовсім не бентежило, бо циганча твердо знало: якщо ти сидиш на лавці на його території, то мусиш дати «на морожене».

— На морозиво? — перепитав Мула й посміхнувся: — На скільки морозива?..

Циганча розгубилося й тільки повторило плаксиво:

— Да-ай.

— На одне, на десять?.. — цікавився Мула.

— Да-ай! — не відступало циганча. І мій товариш поліз до кишені та добув звідтам, одне за одним, зо два десятки пломбів у стаканчиках — заморожених!.. Циганча скинуло їх з лавки до подолу своєї величезної футболки та, серйозне, пішло від нас, знову ж таки нічому не дивуючись і не виказуючи навіть задоволення.

Мула витяг ще три пломбіри для нас та для Цербо, ми втрьох лизали їх і дивилися, як молоді пари фотографуються навпроти пам'ятника, а він дивиться на них крізь темні окуляри: самовдоволений, добрий, трохи пихатий, у білих штанах з великими кишенями на колінах. Такий само, як і в житті, — Великий Бос.

Ми доїдали наше морозиво, коли повз нас пронісся хлопець на роликівих ковзанах і на ходу примудрився тицьнути нам в руки рожеві папірці-запрошення.

— «Усі на похорон Продавця лотерейних квитків...» — вголос почав читав я: — Та ми вже це знаємо... Виходить, його досі не поховали?! — я був приголомшений.

— Цікаво, — сказав Мула. — Тепер слід обов'язково туди піти, тепер уже час, я відчуваю.

Я кивнув на знак згоди, бо мені теж не терпілося дізнатись, як ховають лотерейників.

Розшукати похоронну процесію виявилось нескладно. Там грала запальна музика, туди зусібіч

поспішали святково вбрані люди, ведучи за руки дітей, які тримали в кулачках мотузки яскравих повітряних кульок. З вантажівки, що повільно рухалась у похоронному кортежі, щось захоплююче й вабливе виголошував у мікрофон розпорядник. На вантажівці було нагромаджено силу-силенну якихось великих і малих коробок, і серед них дві гарні дівчини в блискучих сукнях крутили лототрон й виймали виграшні номери.

Натовп, що рухався за процесією, вибухав емоціями. Хтось плескав у долоні, хтось сприкрено рубав рукою повітря, а ще хтось біг до вантажівки й повертався назад щасливий, обіймаючи коробку з намальованим на ній телевизором, пілососом, міксером або ще чимось нам з Мулою невідомим, але теж надзвичайно принадним.

Над натовпом літали впущені кимось різнобарвні повітряні кульки; веселий дядько в чорному смокінгу й циліндрі роздавав дітям яскраві паперові прапорці та панамки. І знову ж таки музика...

Я взяв Цербо на руки, ми з Мулою протислися між людом до голови похоронної процесії і раптом побачили Продавця лотерейних квитків!.. Він стояв на відкритому катафалку, оздобленому зусбіч штучними квітами. Але як він стояв!.. Вірніше — у чому! Продавця лотерейних квитків було заморожено на повен зріст у величезній брилі прозорого льоду! І там, усередині, він зовсім не скидався на покійника: з посмішкою до вух, з усіма своїми тридцятьма трьома зубами, у пляжній футболці в зелених пальмах та яскравохвостих папугах і в таких самих шортах.

Продавця було заморожено ніби вмить у якомусь радісному стрибку, наприклад, коли він дивився футбольний матч, і його улюблена команда забила. Єдине, що заважало Продавцеві бути живим, — так це відсутність запаху від його жуйки. У крижаній брилі складно жувати, хоча ми з Мулою були впевнені, що жуйка в роті лотерейника все ж лежала...

Ми чалапали за процесією, пороззявлявши роти, і раптом почули звернену до нас репліку якоїсь завжди роздратованої старушенці:

— О, босі, з босою собакою! Ще одні придурки!.. Мало придурків, так іще ці... Одного вже третій раз ховають, а до нього такі як він прийшли!.. — сказавши це, стара чомусь злякалася і, повсякчас на нас озираючись, бурмочучи, швидко зашкандибала геть.

— Ховають третій раз?.. — презирнулися ми з Мулою.

— Та вже в тридцять третє! — радісно доповіла нам якась жіночка із вчепленим до блузки круглим значком: «Асоціація розповсюджувачів лотерейних квитків». — Продавець заповів ховати його доти, поки не буде виграно нарешті Щасливого Квитка! — голосно продовжувала незнайомка. — І кожного разу ми влаштуємо це шоу, це неймовірне видовище і свято!.. Придбайте талончик миттєвої лотереї за три гривні або за десять візьміть участь у розіграші Щасливого Квитка! — і вона радісно, але наполегливо простягнула нам якусь розцяцьковану картонну коробку.

— Негідниця, — сказав я, — ви чудово знаєте, що нема на світі ніякого Щасливого Квитка. Усе це вигадки пройдисвіта-Продавця. Ми не купували квитків за його життя і, тим більше, не купимо після його смерті. Правда, Мула?..

— Гм, — погодився мій товариш. — Цей кидала хоче заробити бабки навіть на своєму похороні.

Та жіночка раптом залементувала на всю вулицю навзрид:

— Купіть квитка-а!.. Купіть квитка, бо я не знаю, що собі зроблю!.. Тут усі мусять купувати квитка-а!.. Так, я знаю, — виграшного нема, але Продавець заповіда-ав!.. Наша асоціація повинна щодня його ховати й продавати білети-и... Нам пощастить, нам мусить пощастити, бо це ніколи не скінчиться!.. Купі-іть!

— Бідолашна, — пожаліли жіночку ми з Мулою. — Ми б передумали і придбали у вас білет, але в нас нема грошей...

Та раптом ми згадали, що маємо дві половинки лотерейного квитка, який лишила наша загублена дівчина.

— Ми не можемо купити у вас, але можемо дати вам свого, — запропонував розповсюджувачі я.

— Продати... — виправив Мула (він, мабуть, набрався нахабства на базарі, де збував свої плячки).

— Гаразд, ми можемо продати вам нашого квитка за...

— За десять гривень, — сказав Мула, і я втягнув голову межи плечі, бо, як на мене, для такого розірваного на дві частини папірця це була шалена ціна.

— Добре, — сказала вона, — я згодна навіть на таке, давайте...

Ми вручили їй наші половинки, а вона нам — десять розірваних навпіл гривень.

— Розіграш заплановано на завершення обряду, — додала жіночка і, закличавши заклично: «Щасливі білети!..» розчинилась у натовпі.

— Мула, чому ти вирішив продати їй цього квитка? — поцікавився я.

— Ну як, — здивувався мій друг, — у нас же мусило лишитися щось на пам'ять про нашу дівчину. Тепер ми маємо десятигривневого папірця, і навіть уже розірваного... Візьми, ось твоя половина...

— Який ти мудрий, Мула! — з повагою та захопленням сказав я.

Вервечка похоронних автомобілів, оточених натовпом людей, повільно сунула містом, роблячи деколи зупинки. Ми з Мулою йшли разом з усіма. Неподалік, на сцені, влаштованій з трьох вантажівок, що їхали в ряд, в пасмах білого диму розпочав виступ рок-співак. Конвульсивно завила електрогітара та зайшовся чергами гупів невидимий в диму барабан. За мить до них додався справжній оркестр інструментів, який невідомо де розташовувався на цій невеликій сцені; і співак відкинув назад своє довге волосся й заговорив тихо, чи то розмовляючи сам з собою, чи звертаючись до когось у натовпі, кого добре знав:

— Ти вмєш... надію продавати на щастя?.. Ні?.. То навіщо ти вбив Продавця лотерейних квитків?..

Тут гітара виробила неймовірний звуковий кульбіт, барабан гупнув так, що позакладало вуха, а співак заволав у мікрофон в дикій істеричі: «Хто?!!..» І йому допомогла підспівка з кількох струнких дівчаток, що раптом вигулькнули з диму на сцені. «Хто-у-о?» — мелодійно вивели вони, а співак вів далі свій хрипливатий допит:

— Чий це слід на газоні?.. Хто не виграв мільйонів? Хто багато хотів?.. Хто убив Продавця лотерейних квитків?..

Публіка, що оточувала похоронну процесію, прилинула до рухомої сцени, утворивши тисняву. Та обличчя довкола ми з Мулою бачили лише радісні.

Невидимий оркестр підхопив мелодію з усією своєю могуттю, і співак раптом зіскочив зі сцени й пішов у натовп:

— Це ти вбив лотерейника? — він наставив мікрофон до рота якомусь парубкові, той відсахнувся та відповів злякано:

— Ні.

— А, може, ти-у-и? — співав артист і тицяв своїм мікрофоном у публіку, немов рапірою.

Несподівано якась дівчина вхопила руку співака й запищала зовсім не мелодійно:

— Я! Я вбила Продавця квитків!..

— Справді? — запитав артист, забувши про трагізм свого виступу й розвеселившись. — А, може, ще хтось убив Продавця?..

І, на наш із Мулою подив, за кілька хвилин поруч з артистом зібрався чималий строкатий гурт молоді, що вигукував:

— Я!.. Я вбив Продавця квитків!.. Це я!..

— Супер! — підбадьорював їх співак, а дівчата підспівки йому допомагали:

— Су-о-у-упе-ер!

Я сказав:

— Мула, поглянь, скільки людей вбивало Продавця, а він у своїй брилі льоду, немов живий!..

Тим часом уже й співак з'їхав з глузду та кричав розлого на всю площу:

— Я-а-а-а! Це я вбив Продавця-а-а!.. Ця-ця-ца-а-а!..

Мелодія була запальною, приставучою, і скоро вже навіть ми з Мулою, тихенько співаючи, зізнавалися в скоєнні злочину проти лотерейника, і нам було вже навіть не те що його не шкода, а більше, ми раділи, що Продавця нема. Співак, здавалося, теж радів цьому, і весь натовп гудів, підтанцьовуючи та підспівуючи. А коли останні звуки оркестру стихли, похоронна процесія вибухнула оваціями.

Разом з усіма ми: Мула, я та малий Цербо в мене на руках, потрапили нарешті на майдан перед міським цвинтарем, де процесія зупинилась. На вантажівці знову виник язикатий розпорядник, але тепер він уже стояв не в кузові, хоча й призив там уже майже не лишилося, і місця було вдосталь, а розв'язно виліз на кабінку та сидів на ній наче дитина, бовтаючи ногами.

— Ну от і настав час провести останній на сьогодні розіграш, — розпочав розпорядник, а динаміки рознесли його слова над натовпом проводжаючих в останню путь. — І від того, чи буде цей розіграш успішним, залежить, чи зустрінемося ми з вами невдовзі знов у цьому

видовищі під назвою «Похорон Продавця»; або цей серіал усе ж скінчиться, і Продавець отримає нарешті спокій...

— Г-у-у-у! — несхвально загудів натовп. — Не хочемо! — закричали з нього. — Ми не хочемо, щоб Продавця ховали! Нам подобається грати в лотереї!..

— Так, безперечно, подобається, — гірко всміхнувся розпорядник. — Та уявіть, що відчуваємо ми, ті, хто ходить на цей похорон не для розваги, а на роботу... Так, Продавця багато хто недолюбливав, проте він був званою та заможною людиною; мав величезні пасіки, але ніколи не забирав у бджіл меду, створив бригади для розчистки джерел; він власноруч посадив у нашому місті безліч дерев, а за його гроші впорядковано наші парки... Продавець щоліта організовував фестивалі жартівливих пісень і завжди мріяв мати четверо дітей: двох донечок і двох синів... — тут голос розпорядника затремтів, і він пустив навіть сльозу. — Але навіщо! — чоловік підвів очі до неба. — Навіщо Продавець склав такий дивний заповіт?!..

Натовпу тим часом набрид цей крик душі ведучого, і в нього кинули пластиковою пляшкою.

— Отже, ми розпочинаємо розіграш Щасливого Квитка! — закричав розпорядник знову радісно, і дівчата в кузові теж заусміхались і розкрутили лототрон. — Увага всім, хто придбав білети лотереї «Щасливий Квиток»! — говорив розпорядник. — Приготуйтеся звіряти номери!..

Він власноруч витяг з лототрона папірчик, розгорнув його та прочитав серію й номер.

На мить запала цілковита тиша. Розпорядник повторив дані, потім ще раз, і тут над натовпом почувся зойк.

За кілька хвилин на вантажівку-сцену піднесли півпритомну жінку. Ведучий підсунув їй стільця, вона сіла, і ми з Мулою впізнали ту саму розповсюджувачку, що придбала в нас розірваного білета.

— Ми відчували, що вона виграє, — сказав я.

— Ага, — гордо випнув груди Мула.

— Отже, ви впевнені, що виграли? — запитав у жінки розпорядник тремтячим голосом. — Покажіть вашого квитка...

Вона в кулаці простягнула затиснутий папірець, і на долоню ведучого впали дві половинки.

— О, то ви, мабуть, у пориві радості порвали його, — здивувався розпорядник, — але нічого, — поспішив додати він, — квиток все одно дійсний! Номер справді збігається!.. — тут загрев туш, жінка-власниця квитка знову знепритомніла, і ведучий та дівчата-лототронниці взялися приводити її до тями.

За хвилину туш з аудіоколонок припинився, на вантажівці-сцені все прийшло до ладу, і на машину піднявся якийсь невисокий поголений чоловік у міліцейській формі. Розпорядник підлетів до нього, обійняв, тис руку, припрошував, а відтак оголосив у мікрофон:

— Пан капітан!.. Вітайте пана капітана!

Почулися ріденькі оплески.

До мікрофона підійшов сам представлений, кхекнув, подивився на жінку, що знов уже

опритомніла й сиділа так само на стільці:

— Це ви, значить, виграли Щасливого Квитка?.. — заговорив він лагідним голосом. — Поздоровляю вас сердечно...

— Виграла, — сказала раптом жінка, — це значить, похорон скінчиться?

— Звичайно скінчиться, — весело примружився міліціант.

— І процесії більше не буде? — знов з надією спитала вона.

— Звичайно-звичайно, згідно із заповітом Продавця, ніколи більше не буде ніякої процесії!

Після цих слів щасливиця полегшено зітхнула, і з нею разом зітхнули розпорядник, дівчата-лототронниці, співак, що відпочивав на іншій, великій сцені, а з ним зітхнула й підспівка: «У-у-ф!»

Натовп, що оточував похоронну процесію, розчаровано зашумів і почав розсмоктуватися.

— Лишень дозвольте поставити вам, шановна переможнице, одне запитання, — скрадливо в мікрофон промовив міліціант.

— Ну, — сказала вона.

— Річ у тім... розумієте, що серія вашого квитка... так би мовити... збігається із серією тих квитків, які розповсюджував лише Продавець, і які зникли під час убивства... — люди на площі перестали розходитись та уважно слухали. — Не могли б ви, шановна переможнице, — вів далі капітан, — пригадати, за яких обставин ви придбали або ж отримали цього білета?

— Придбала! Придбала! — зарепетувала жінка. — Я його купила щойно... з годину тому... тут, у процесії, у двох таких... ну... придурків. Босих і з собакою!

Натовп на площі затамував подих, і ми з Мулою також.

— А як же нам тепер їх знайти, не підкажете? — знов скрадливо, нахилившись до жінки та примружившись, мов лис, допитувався капітан. Його слова транслювали на всю похоронну процесію.

Жінка раптом схопилася зі стільця, закрутила головою навсідч, роздивляючись натовп, та зойкнула:

— Ось!.. Онде вони! — пальцем вона вказала прямисінько в наш із Мулою бік.

Люди довкола почали озиратися на нас, шепотіти щось одне одному, відступати, і за мить ми вже стояли окремо від усіх.

— Вони, гади! Це вони вбили лотерейника! — махав стиснутими кулаками якийсь здоровань.

— Бандити!.. Покидьки! — чули ми вигуки.

— Дави їх, бий!! — крикнув хтось, і вільний простір навколо нас почав стискатися.

З облич натовпу було зрозуміло, що ніхто тут не зичить нам нічого доброго.

— Нас зараз роздеруть, і ми потрапимо до лихого Харона! — прошепотів мені Мула.

«Нам не треба до Харона, — подумав я. — Що ж діяти?!»

Зненацька у високу сосну, що росла за кам'яною огорожею цвинтаря, вдарила з тріскотом блискавка, і сосна зайнялася, наче смолоскип. Ще за мить у безхмарному небі почувся страшений гуркіт, ніби грім.

Усі, хто був на майдані, позадирали голови й зачудовано вклякли: над площею розпочався грандіозний, фантастичний, небачений салют! Тисячі зарядів розсипалися в небі на сотні тисяч різнобарвних іскор — таких яскравих, що їх було добре видно навіть цього сонячного дня. Та після вибуху вони не падали і не зникали, як звично, а летіли всі в один бік та складались, ніби шматочки мозаїки, у велетенську райдугу, що нависла над містом.

Скоро салют перетворився на вибухи їжі: ба-бах! — і в блакиті ніби з рогу достатку з'являються, розлітаються навсібіч, опускаються на землю на маленьких парашутиках загорнуті в серветки бутерброди з ковбасою, сиром та шинкою; летять смажені ще гарячі курчата з соковитою хрусткою скоринкою; вітер розносить на парашутах довгі палки копчених ковбас і в'язанки сосисок, а за ними пливе зграя фаршированих щук...

Про нас із Мулою всі забули, і ми, скориставшись сум'яттям, полишили майдан. Я озирався й бачив, як співак та перемашені кулінарним кремом дівчата з підспівки стрибали й ловили руками тістечка, а з іншого боку майдану на асфальт приземлялися десятки тортів у коробках.

— Мула, а яблука?.. — питав я. — Ти забув про них?..

— Ні, не забув, — відповідав мій товариш. — Яблук нема. Ще повинен вирости сад!..

Вулицями міста ми бігли, несучи по черзі Цербо, бо пес на трьох коротеньких лапах не міг пересуватися так швидко, як ми. Але він цього не розумів і тому на руках пручався.

Зупинились ми лише тоді, коли за межею міста побачили ручний водяний насос. Ми зраділи, роздяглися до пояса, качали воду й по черзі підставляли голови й спини під крижаний струмінь. Хотіли скупати ще й Цербо, але герой-коханець здогадався про наш намір і відшкунтильгав подалі.

Тепер ми простували до нашого села шляхом, яким ніколи раніше не ходили, бо він був найдовшим. Обабіч автостради до обр'ю простягалися квітучі поля, і в них ми з Мулою бачили безліч маленьких будиночків — жовтих та блакитних. Між квітів розташовувались справжні містечка, в яких мусили жити дуже й дуже малі мешканці.

— Вулики, — сказав вдоволено Мула. — Тут стоять пасіки Продавця лотерейних квитків.

Мула знався на бджолах, і ми з ним навіть інколи допомагали сусіду-пасічнику качати, мед. Цю роботу я не надто любив, бо мене комахи жалили, а Мулу — ніколи. Мабуть тому, що він їм подобався.

Далеко в полі, поруч з однією пасікою, ми помітили кілька легковиків і автоцистерну, в яких зазвичай возять бензин. Навколо вуликів бігали якісь люди, і вітер з поля приносив до нас звуки пострілів.

Ми з другом вирішили підійти ближче, щоб дізнатись, чи не потрібна допомога.

Від пасіки чулися зойки та лайка. Люди, схожі на нас, — у костюмах, але з пістолетами в руках, кружляли полем, махали руками, кричали, падали й качалися по траві.

За хвилю ми розгледіли, що ті люди зовсім не люди, а хроби, і за кожним із них женеться й жалить хмарка розлючених бджіл. Вся пасіка була розтривожена, загрозливо гула, і з власного досвіду я знав: підходити до такої пасіки близько не слід.

— Атдавайте мьод, жужжащіє! — волав якийсь хроб з обліпленим комахами обличчям. — Атдавайте, а то другой базар будет!.. — і він рукою стер зі своєї розпухлої пики бджіл, пересмикнув затвор пістолета й вистрілив у найближчий вулик.

У дерев'яному будиночку утворилась маленька дірка, з неї вервечкою вилетіли кілька десятків бджіл і накинулись на хроба.

— А-а-а! — закричав він, впустив зброю та побіг у поле.

Один з автомобілів, що стояли неподалік пасіки, завівся та під'їхав до нас. Скло дверцят опустилося на сантиметр, і зсередини в утворену щілину закричали:

— Ми зробимо, зробимо!.. Скоро все зробимо!.. Зачекайте ще хвилинку!.. Ми заберем у цих клятих бджіл мед. Зараз їх усіх потруїмо й заберем! Ви ж бачите: по-доброму вони віддавати не хочуть!..

Раптом до щілини залетіла бджола, скло негайно піднялося, з машини почувся приглушений зойк, дах легковика прошила автоматна черга. Автомобіль рвонув з місця й завихляв по полю.

Ми нічого не второпали, проте, неподалік у траві побачили повалений дерев'яний стовпчик із табличкою:

«Приватна власність Продавця лотерейних квитків.

Пасіка № 12».

Замість нього стояв уже новий, металевий, зі словами: «Медофірма Великого Боса. Вхід стороннім заборонено!»

— Цю пасіку, мабуть, купив Великий Бос, — припустив Мула, коли я вголос прочитав напис.

— А наші невзуті ноги в траві не видно, а видно лише над травою краватки та костюми. Тому ці, в машині, не здогадалися, що ми придурки, — сказав я.

Тим часом із кабіни автоцистерни вилізло двоє екіпірованих, немов пожежники, дворуких і двоногих істот. Неможливо було дізнатись, хто вони, бо на їхні обличчя були вдягнуті протигази.

Бджоли не могли протнути жалом гуму протигаза і лише застрягали в ній, билися своїми брунатними тільцями в круглі скельця, що захищали очі істот.

Дворуки й двоногі перевальцем дісталися шлангу позаду цистерни й почали відкручувати якісь червоні вентиля. На цистерні було написано: «Обережно! Отрута!»

Ми з Мулою побігли до істот у протигазах, кричучи:

— Не можна!.. Усе на світі має бути справедливо!..

Дворуки та двоногі повернули до нас свої пики в протигазах, щось нерозбірливо один одному пробубоніли, нахилились та продовжували відкручувати вентиля. Тоді ми з товаришем накинулися на одного й ухопили його за заховані у срібний скафандр кінцівки: я — за верхні, а Мула — за нижні. Двоногий тривожно забубонів, почав борсатись із нами, і тут раптом я відчув удар по голові. Я озирнувся: за мною стояла друга істота і тримала в руці великий гайковий ключ.

«Зрозуміло, — подумав я, — тепер усе зрозуміло...» — і впав у квіти.

Прийшов я до тями через те, що хтось лизав мені щоку. Я подумав, що це знову дорожня повія, і вирішив ще трохи не подавати ознак життя — поки не почне робити мені штучне дихання... Та я все лежав із заплющеними очима, а щось тепле, шорстке, вологе й велике торкалося моєї щоки, з шурхотом облизуючи її, немов льодяник, і не поспішало робити «реанімацію».

«Якесь воно підозріле, — міркував я, лежачи, — надто велике. Язичок повії був разів у п'ять меншим. А це дихає важко... Мабуть, мене вподобала якась корова», — і я наважився розплющити очі. У мою темну голову порснуло світло, і відразу заболіла потилиця.

Наді мною височів наш Цербо. Так, саме височів! У бійці з істотами ми забули про нього, а тепер Цербо стояв наді мною великий, наче слон. Один лиш його висолоплений язик важив, певно, десяток кілограмів.

«Я зменшився! — істерично здогадався я. — Неймовірно зменшився!» — і тут наді мною став ще й Мула, але звичних розмірів, посміхнувся та сказав:

— Підводься.

«І Мула теж зменшився!» — тихо панікував я, але поволі встав.

— Він їх зжер, спокійно повідомив мій товариш.

— Хто? Кого?.. — не зрозумів я.

— Цербо їх проковтнув, — уточнив Мула.

— Та кого ж?

— Дворуких і двоногих. Проковтнув і збільшився.

Я зітхнув полегшено, але все одно мені не вірилось, тому я спитав ще в таксі, задерши голову:

— Цербо, ти поковтав тих істот?..

Очі собаки були сумні, і пес жалібно вискнув, ніби підтверджуючи: «Так, я їх зжер!»

— Ну, то тепер із півмісяця можеш не їсти, — підбадьорив таксу Мула. — Їжа, то таке марнування сил і часу!

Напевно, велет-Цербо не поділяв цієї думки, бо гримнувся на траву, поклав велетенську голову на землю та зробився ще сумнішим.

Ми позакручували вентиля на автоцистерні, знайшли в кабіні грубу мотузку та зробили для Цербо імпровізований нашійник, щоби було видно, що це хазяйський пес, і щоби його не забрали гицлі.

На автоцистерні ми рушили польовим шляхом. Цербо, не коротший тепер від нашого довгого автомобіля, дріботів за нами, мов лоша за возом. А хвора лапа собаки дивним чином видужала.

Незабаром ми під'їжджали до нашого села. Мула смикнув мене, показуючи щось у вікні зі свого боку. Я поглянув туди й рвучко зупинив машину: у полі, поміж жовтих і білих квітів, стояла Вона — наша дівчина!..

Ми з товаришем, щасливі, вистрибнули з кабіни, пірнули в польові трави та побігли до неї. А наша дівчина була вбрана в простий сарафан, мала на голові віночок із квітів, сміялась і махала нам рукою.

Ми все бігли й бігли полем, плутаючись у траві, а вона не наближалась, а навпаки, віддалялася, манила рукою, розсипала над собою білі пелюстки, що падали на її сарафан, обличчя... Вона купалася в них. Ми з Мулою теж уже з ніг до голови були жовті від пилку і лише тоді зрозуміли, що перед нами видиво, марево, омана...

Ми зупинились, озирнулися на цистерну з отрутою, поруч із якою стояв довгий чорний пес Цербо, — усе це тепер було далеке й маленьке. Коли ж ми знову повернули голови, щоб подивитись на марево, воно зникло без сліду. Лише припікало сонце та дзвеніли на різнотрав'ї золоті бджоли.

Засмучені, ми поволі повернулися назад на дорогу, попросили Цербо стерегти отруту, а самі пішки рушили до нашого села: воно було вже поруч.

— Наша дівчина кликала нас, — сказав я товаришеві. — Вона хоче, щоб ми швидше її знайшли.

— Вона, певно, дуже сильно загубилася, — відповів Мула. — З'їмо бляшанку шпротів?..

Біля напіврозваленної хати, якою починалося наше село, стояв міліційний «бобик». Поряд гуляв дорогою міліціант — той, що був на похороні Продавця. Побачивши нас, міліціант зрадив, пішов до «бобика», витяг з нього пластикову пляшку з водою, закинув до рота й запив якусь пігулку.

— Моє село! — сказав він радісно, коли ми з Мулою наблизились. — Моє рідне село!.. — він показав рукою на наше село і з усмішкою на вустах представився: — Капітан Перелюб.

— Нас заарештовано? — спитав, колупаючись у носі. Мула.

— Ні, — обличчя капітана перетворилося з радісного на здивоване, — не заарештовано. Як можна заарештовувати симпатичних земляків, які печуть такі чудові пляцки?.. — його посмішка була навіть якоюсь сором'язливою. — Просто в мене є до вас кілька запитань.

Ми з Мулою презирнулися.

— Ходімо до машини, — запросив охоронець порядку, — прошвирнемось до міста... У «бобику», правда, нема комфорту, але... але ж не може держава купити всім міліціантам службові лімузини! — він знову посміхнувся, відчинив для нас задні дверцята із заґратованим віконцем, сам сів за кермо, і ми в темному «бобику» коротким польовим шляхом затрусились назад до міста.

— Бачили дива? — обернувшись, крізь сітку кричав нам капітан Перелюб. — З неба смакота всяка на парашутах спускалася... Бутерброди, піріжки... кажуть, був кав'яр і навіть спиртне!.. Я там підбирав дещо... Для експертизи...

— Бачили, — сказав Мула.

— О! — підняв догори вказівного пальця міліціант. — Тікали, але бачили!.. Були б ви в мене в наручниках і заручниках... ги-ги!.. якби не плячки... А так — алібі!..

Ми з товаришем знов здивовано презирнулися.

— Шо, не зрозуміло?.. — показуючи нам свій профіль, шкірив зуби капітан. — Саме я... я у вас на базарі піріжки купував, коли вбили Продавця!

— А! — мовив Мула. — Справді! Пригадую, ти ще клав їх до свого кашкета.

— Точно! — відгукнувся наш новий знайомий.

«Бобик», покружлявши по місту, зупинився біля якоїсь довгої будівлі. Ми вийшли з машини й побачили припарковану поруч новеньку «Тойоту».

— Дідько! — вилаявся міліціант. — Чому, ну чому, щоб нагидити, вони обирають тебе?! — і він білим носовичком стер з даху іномарки свіжий пташиний послід.

— Ваше? — спитав Мула, дивлячись з повагою на авто.

— Та ні, голуби, напевно... — кинув Перелюб.

Ще за хвилю ми з Мулою стояли в якомусь кабінеті, де за столом, за великою друкарською машинкою сидів красень у міліційному однострої. Манікюрною пилкою він шліфував собі нігті. Капітан же лишився в коридорі, тис руку, цікавився життям і справами якогось неголеного типа, котрого конвоювали в наручниках.

Коли ми заходили до кабінету, на дверях я прочитав табличку: «Хабарів тут не беруть!» А в самому кабінеті повсюди на столах стояли й висіли на стінах маленькі іконки-репродукції із зображеннями святих.

Привертав увагу каліграфічно від руки написаний плакатик, що починався з інтригуючого запитання:

«Чим людина відрізняється від таргана?..

Обидвоє мають мозок і здатність осмислено рухатись.

Обидвом притаманні інстинкти самозбереження та продовження роду. Тоді чому так різняться рівні життя цих істот?..»

Далі було пояснення:

«Навіть голодна людина може відмовитися від хабара. Голодний тарган завжди з'їсть отруйну приманку і загине. Беручи хабар, ми розбираємо власноруч місток, по якому йдемо. Під ним —

прірва, де живуть таргани!»

Нижче, мабуть, для ілюстрації, був приколотий до аркуша булавкою справжній дохлий рудий тарган.

«Сильно!» — подумав я.

— Візьміть продегустуйте, — Мула поставив на стіл поруч із друкарською машинкою півлітрову скляну банку. За своїм звичаєм, мій товариш бажав усіх пригощати, правда, вже не яблуками (повинен вирости сад!), а чим заманеться. Та біда в тім, що Мула неписьменний і не прочитав суворих попереджень про наслідки давання хабарів.

Я пихнув товариша ліктем, та Мула лиш спитав у мене голосно:

— Навіщо штовхаєшся?..

— Хабарів не берем, — промимрив красень-міліціант.

— А це не хабар, — посміхнувся Мула, — це желе з агрусу. Скарбниця вітамінів!

— Все одно не берем, — сором'язливо опустил очі міліціант і сховав банку в стіл.

Тут відчинилися двері, і до кабінету ступив капітан Перелюб.

— Ні! — видихнув він тихо й нервово, просвердлюючи підлеглого поглядом. — Не можна!.. Гріх! — капітан миттю опинився біля металевого сейфа, рвучко відчинив його дверцята, натрусив з коробочки собі на руку кілька пігулок та ковтнув. — Молись! — наказав він красеню.

Той із дзенькотом впустив на підлогу свою манікюрну пилку, відсунув стільця, упав навколішки на брудний паркет, руки склав молитовно і забурмотів щось несамовито, дивлячись на картонні іконки.

— І ти покуштуй, — радісний Мула, певно, нічого не зрозумівши, простягнув ще одну банку з агрусовим желе капітанові.

Моє обличчя перекривило, і зо дві секунди я чекав катастрофи.

Капітан же перехрестився, узяв банку, поставив до сейфу, замкнув його, ключ закинув собі за комірець сорочки, висунув з-під канцелярського столу газетку з насипаним на неї битим склом і за мить стояв на ньому теж на колінах та молився на іконки.

— Це чесні люди, — сказав я тихенько Мулі. — Вони нам допоможуть.

— Вони знайдуть нашу дівчину! — зрадів мій товариш...

Помолившись кілька хвилин, міліціанти підвелися. Капітан пострушував зі своїх формених штанів назад на газету уламки скла, а красень підняв з підлоги манікюрну пилку. Капітан позадирав до колін штани, перевіряючи, чи не поранився. Але ні — на колінах у нього були великі мозолі...

Кабінет набув вихідного стану. Перелюб заспокоївся, люб'язно запропонував нам присісти і розпочав розмову голосно й твердо:

— Отож, усе впирається у ваше алібі!..

Ми з Мулою, не надто розуміючи, про що йдеться, поробили розумні фізіономії, замугикали й закивали. Капітан же поглянув на нас з-під лоба підозріло та продовжив:

— Якби ви не мали його, вашу справу вже завтра можна було б відправляти до суду, — він порухав на столі перед собою стос якихось паперів.

— Хм, — знову розумно мугикнули ми.

— Перший і основний момент, — вів далі капітан Перелюб, — це ваше самогубство... Вірніше, як дійшло висновку слідство, — зумисна інсценізація суїциду для... для можливого приховування слідів злочину або низки злочинів, — капітан спохмурнів. — Але... але знов-таки все впирається в алібі... Е-е-х!.. І звідки, не можу допетрати, у вас з'явилися гроші?..

Ми з Мулою уважно слухали.

— Ви, — вів далі міліціант, — продаєте земельну ділянку за... — він перегорнув кілька аркушів, — за сто одинадцять гривень... Смішна ціна за двадцять соток так близько від міста... Цю обладку ви здійснюєте в селі. Незабаром вас бачать уже в місті, у крамниці одягу. Там ви змінюєте зовнішність. Затим з'являєтесь на пошті, звідки до нас оперативно надійшов сигнал. Туди не часто заходять люди з мішками валюти...

Незважаючи на введений у дію план «Перехоплення», вам вдається заплутати сліди. Ви купуєте легкове авто... — капітан вчитався у щось. — Поводитесь дивно, як свідчить старший межер, тьху, менеджер салону Марія Олександрівна... Одним словом, симулюєте розлад психіки... Прослиздаєте крізь дорожні пости і нарешті, при дванадцятьох свідках на мості, організуєте падіння в річку, — тут міліціант посміхнувся. — Я довідався: у цьому місці під рікою була стара соляна копальня. Півроку тому її склепіння провалилось, і глибина на цій ділянці — ніхто не міряв. Але, кажуть, достатня, щоби в машині впасти і не розбитись об дно... А найголовніше, за лічені дні перед усім цим неподобством поруч із вашим обійстям убивають таку фігуру — Продавця лотерейних квитків!.. — міліціант вичекав ефектну паузу та заговорив знов:

— На руїнах вашого будинку експерти знаходять частинки фарби, якою друкувалися білети лише для Продавця. І нарешті, сьогодні ви з'являєтесь у місті і продаєте жінці-розповсюджувачці квиток — Щасливий Квиток, що належав Продавцю! — завершив Перелюб тріумфально.

Ми з Мулою були в захваті від нього і ледь не влаштували йому овацій, але стримались, і вчасно, бо капітан міліції раптом охопив свою голову руками й заговорив уже не до нас, а у свій стіл:

— Яка красива, яка струнка та охайна версія! І — провал, повний провал!.. У вас — непорушне алібі на час убивства Продавця. У момент убивства ви вдвох торгували на базарі пирогами! Гроші, за які ви придбали авто і купували одяг у крамниці — не фальшиві, справжні... Нема пояснення, навіщо ви все це зробили (я маю на увазі падіння в річку). Нема складу злочину... майже нема... Але погодьтеся, забагато ниточок у справі вбивства Продавця тягнуться саме до вас, шановні. Отож, будьте ласкаві, дайте відповіді на кілька питань...

— Добре! — з готовністю випалили ми, а Мула з сяючими очима додав: — Лишень ваша інформація про наші злочини неповна...

— Ну ж бо... — очі капітана Перелюба зацікавлено звузились, він весь подався вперед, ніби готуючись до стрибка, і акуратно натис червону кнопку запису на невеликому бобінному магнітофоні, що був на його столі. Міліціант-красень заніс руки над клавішами друкарської машинки, і з кутику рота в нього текла слина.

— Ми угнали з пасіки автоцистерну з отрутою, — продовжив Мула, — і залишили її на дорозі, неподалік села...

— Тероризм! — зойкнув капітан, хапаючись за телефон, а міліціант-красень виявився слабодухим, бо знепритомнів і шумно впав головою на клавіші друкарки — її каретка заклацала, задзвеніла та від'їхала вбік до краю.

— Я отримав оперативну інформацію, — спокійно, солідно й чомусь із посмішкою на вустах казав у телефонну слухавку капітан Перелюб. — Автомобіль з отрутою, який ми шукаємо, перебуває на дорозі біля села... Так, їдьте негайно... — він поклав трубку на апарат і подивився на нас:

— Ну а звідки у вас, шановні, цей білет? — капітан відсунув шухляду і виклав на стіл заламіновані половинки знайомого нам із Мулою лотерейного квитка.

— Це на згадку про нашу дівчину, — мовив я.

— Вашу дівчину!.. — повільно, з тихим тріумфом повторив міліціант.

— Так, цей квиток — один із тих, що належали нашій дівчині, — підтвердив Мула.

— Хм-хм, так-так, — заохотив продовжувати капітан.

— І тепер ми її шукаємо, — сказав я.

— Шукаєте?.. Виходить, вона — ця ваша дівчина — зникла? — здивувався Перелюб.

— Ні, не зникла, — заперечили ми, — вона від нас пішла.

— У той самий день, коли вбили Продавця? — здогадався міліціант.

— Так, — підтвердили ми.

— А розкажіть-но, розкажіть мені докладніше, які в неї прикмети, як її звать...

— О! Вона дуже гарна! — розпочав я. — Казково гарна...

— Вбрана в шкіряну бузкову курточку і такі ж штанцята або в просту ситцеву сукню, — перебив мене Мула, — і ще з яскравими комахами у волоссі або без них.

— Вона пече чудові тістечка і ще вона — марево в полі, розсипає над собою пелюстки квітів і манить до себе...

— Наша дівчина їздить у джипі Великого Боса, і в неї карі очі...

— Минулого разу ти вважав, що сірі, — зауважив я.

— Ну, то тепер твоя черга доводити, що сірі.

— Гаразд — сірі!

— Карі!

— Сірі!

— Карі!

— Одне — сіре, інше — каре! — пропонував я.

— Ні! Одне — каре, інше — сіре! — не погоджувався Мула.

— Досить! — гримнув кулаком по столу капітан.

Ми змовкли.

— Яке в неї ім'я?

— Не знаємо! — водно відрапортували ми.

Міліціант набундючився:

— Якщо по правді, різного... дуже різного мені про вас нарозповідали, — він знову порухав стосик паперів на столі перед собою.

Почувся тихий стогін — це приходив до тьми красень та підводив з друкарки свою випечену голову, а на щоках у нього лишилися відбитки клавіш і літер.

— На руїнах вашої оселі, — провадив далі капітан, — експерти знайшли багато гумових жінок... — він подивився на нас значуще. — Та мене це не обходить. Це ваші проблеми... Мені не хотілося б застосовувати до вас гумові методи, але... — капітан Перелюб притишив голос, нахилився вперед і знов наготувався за своїм столом до стрибка: — Мені потрібно знати її ім'я! — ці слова міліціант зловісно прошипів.

Тут на його столі задзвенів телефон. Капітан підняв трубку і кілька секунд слухав мовчки, опісля спитав:

— Шо, так швидко?.. Шо, і мобільні їхні не відповідають?.. Ну, пошліть туди когось іще... Всі поїхали?.. Холера, невже потруїлись? — він зиркнув на нас. — Ну, то я вам дам мого коханого. Розбереться, — капітан поклав слухавку і звернувся до красеня:

— Лейтенант Коханий, підготуватися до бойового виїзду! — красень підвівся зі стільця і виструнчився. — Візьмеш у зброярні на всяк випадок протигаз і кілька марлевих пов'язок... там побачиш — на верхній полиці зліва...

— А ви?.. — тремтячим тихим голосом спитав лейтенант.

— Я з тобою не поїду, — суворо сказав капітан, — ти ж бачиш: багато роботи...

Лейтенант зітхнув, дістав з шухляди пістолета та з ним у руці поволі виплентався за двері.

— Ледар, — сказав нам Перелюб, коли двері за лейтенантом зачинилися, — але в нього гарні сідниці... — і капітан змовницьки нам підморгнув. Поглянув на настінного годинника: — О-о! Таж робочий день давно скінчився!.. Час біжить, час летить. І скоро, скоро ніч... — він підвівся,

підійшов до вішака та вбрався у форменого піджака, далі глипнув на нас: — Переночуєте в камері тимчасового утримання: там прохолодно і добре спиться...

Уночі в камері, що виявилась справді холодною, ми з товаришем влаштували грандіозну пиятику. Ми прагнули лише повечеряти, але не так воно вийшло...

У гарній просторій камері ми опинились одні. На нарах лежали старі засалені матраци, більше ніякого постільного причандалля не було. Тоді я намалював у своїй уяві пару подушок, теплі ковдри, комплекти постільної білизни — усе це негайно з'явилося на нарах. Ми з Мулою зраділи, повлаштували собі постелі і, зголоднілі, посідали на відкидну лавку під стіною.

— Зроби стола, — попрохав Мула.

Я зробив. Стіл був довгий, на всю камеру, — точнісінько такий, як я бачив колись у сусідів на весіллі.

— Гарно, — похвалив мій товариш.

Я окрилювався і придумав ще по боках від столу два ряди стільців з високими, оббитими червоною тканиною спинками та різьбленими ніжками.

— Сіно, — підказав Мула.

А, так-так, не можна вечеряти без сіна! Розкидане довкола столу з наїдками трохи підсохле сіно додає до повітря особливих пахоців і робить кожну вечерю незабутньою.

У кутку вже стояв стіжок чудового сіна, ми з товаришем порозкладали його на підлозі, повішали на стіни каземату затишні в'язанки цибулі й жовтої кукурудзи — дарма, що надворі весна. На стіл я поставив чотири запалені гасові лампи — щоби було краще видно.

Тоді настала черга Мули. На столі з'явилося колесо голландського сиру, покряний батон, подібна на діжку банка з медом, кавалок масла та дві високі склянки кефіру.

Ми посідали за стіл, передчуваючи добру вечерю, та ледь устигли випити кефір, як у дверях камери відчинилось віконце, і в нього зазирнула пика наглядача.

— Хробр, — посміхнувся і показав пальцем на здивовану пику Мула, жуючи сир.

— Давай до нас! — помахом руки запросив наглядача я.

Однак пика не відповіла, а з гуркотом зачинила віконце, і за стіною ми почули бурмотіння та швидкі важкі кроки.

— Пішов звати своїх, — припустив Мула, — треба приготуватись...

Коли за хвилину до нашої камери справді завалилося кілька наглядачів-хробів із гумовими палицями, довгий стіл був весь укритий найвишуканішими стравами. Тут стояли в малій діжці квашені огірки, на тарілках лежала нарізана копчена ковбаса, молода цибуля та часник. В каструльках у гарячій підливці парували голубці. Точилися пахощами кілька велетенських, обкладених тонкими скибками цитрин та зеленню, коропів у сметані. Свого часу чекали десерти: блискучі полуниці та великі черешні у скляних вазах, а в дальньому кінці столу, у сутіні, висвічував білосіяним кремом височезний торт. У графінах на столі ще похитувалась горілка, а з великого срібного відра, з уламків льоду, стирчало... ні не шампанське, а білі від

інею пляшки пива.

— Просимо-просимо до столу! — гречно припрошували гостей ми з Мулою.

Хроби довго мовчки дивились на найдки та на нас, нарешті один заусміхався, за ним почали усміхатись інші, заговорили, загуркотіли стільцями, відсуваючи, зашурхали ногами по сіну, познімали кашкети і всілися нарешті за стіл. Але не всі. Хтось побіг у коридор, і за кілька хвилин поприходили ще якісь люди у формі та в цивільному, дивувалися, раділи і вмоцувалися на стільцях навколо столу: благо, місць було вдосталь.

Гамір і гучний сміх запанували в нашій камері, а ми з Мулою сновигали довкола гостей, пропонуючи покуштувати те й те, і були вже захекані. Проте що далі тривали посиденьки, то легше нам ставало. Гості освоювались і брали все самі, наливали з графінів холодну горілку, а вона не вичерпувалася, сьорбали просто з пляшок пиво, голосно реготали, гикали, плювали на стіл риб'ячі кістки і розмовляли про своє, міліцейське...

Коли минула перша година посиденьок, у дверях раптом з'явився здивований капітан Перелюб із пом'ятим заспанним обличчям. Отетерілими очима він оглянув камеру, де веселились міліціанти, та сказав:

— Мені телефонують, а я не вірю...

— А-а-а! — загули й зареготали лавиною застільники. — От жук! Виставляє, а сам іде спати!.. Кидай!!.. — і всі міліціанти повилазили з-за столу, поперекидавши стільці, гуртом підскочили до капітана Перелюба, підхопили його на руки і почали не підкидати, а хитати знизу вверху, бо стеля була невисокою. Ошелешений капітан лиш охав та крєктав, притримуючи рукою свого форменого кашкета.

Перелюба нарешті поставили на ноги, і він погойдувався з боку на бік, немов напідпитку, а справді вже захмілілі міліціанти тисли йому правицю, обіймали та поздоровляли з купівлею нового автомобіля:

— Ми думаєм: хто? Ну хто предоставив удовольствіє — такий стол?.. А потім понялі, що ета ж ви, Пал Перович!..

— Гарна «Тайота», не то що мій «Жигуль»...

— Во неажіданнасть!.. Думалі, на піво паведьоте, а во какой празнік устроілі!..

— Дякую... спасіба... — повторював, ледь усміхаючись, капітан і стривожено дивився на нас із Мулою, як ми з перевішаними через руки рушниками, немов справжні офіціанти, відкорковуємо все нові й нові пляшки пива.

Скоро вже «Пал Перович» Перелюб теж сидів за столом і веселився разом з усіма. Хтось вийшов у коридор і кричав у старий телефон на столику чергового:

— Альо! Цигане?..

І за часину, що здалася нам із товаришем миттю, виникли в коридорі ізолятора, зашаруділи сукнями, заспівали, заграли на гітарах молоді хлопці й дівчата, вбрані як цигани, але на обличчях бліді та схожі швидше на росіян. Серед них, правда, був і зовсім чорний африканець, одягнутий у гуцульський стрій. Він хвацько витанцьовував гопака в колі, утвореному веселими міліціантами, що плєскали в долоні.

У камері стало тісно, немов на різдвяному розпродажі. У повітрі парувал винний спирт, і всі, напившись і надихавшись його, були п'яні, і ми з Мулою теж були веселі та хмільні, і цигани були п'яні...

В'язні сусідніх камер гатили в стіни та у двері, вигукуючи, що час уже припиняти балаган, що вони вже хочуть спати, або, якщо всі гуляють, то випустили б і їх. Якийсь хроб із ключами побрів до камер і справді відчинив усі. Повиходили ув'язнені в смугастих робах і дуже швидко повпивалися геть. О п'ятій ранку вони впереміш із міліціантами лежали та спали просто на підлозі широкого коридору, а хто був витриваліший, обіймав одну або й двох циганок.

Африканець, чомусь без штанів, у самій брудній вишиванці, із заплющеними очима сидів, прихилений до стіни, і тихо бурмотів щось нікому не зрозумілою мовою.

Капітан же Перелюб виявився молодцем, бо, лежачи горілиць у великій червоній калюжі, вітально підіймав руку та весело підморгував нам із Мулою.

— Мула, що це? — я з тривогою показував пальцем на підозрілу калюжу.

— Не було вина... Червоного вина не було! — хитав головою Мула.

Я нахилився, вмочив у калюжу пальця і спробував на смак:

— Сеча.

Мула теж спробував:

— Хм, сеча.

— А чому червона? — знову занепокоївся я.

Мій товариш замислився на мить, а далі розплився посмішкою:

— Буряк під майонезом з грецькими горіхами... На столі його було багато — чотири миски!..

Ми зітхнули полегшено, узяли капітана попід руки, підвели й, тримаючи між собою, потягли сходами на вулицю.

— Е-е!.. А ви що, не пили? — почулося раптом позаду чиєсь звинувачувальне мимрення.

Ми з Мулою обернулись та побачили, що вслід повзе на самих руках, тягнучи ноги, підкошений та знесилений випивкою дядько з червоною пикою та одним погоном на плечі.

— Нам пити не можна: ми й так придурки.

— А-а-м-мм, — простогнав міліціант співчутливо, — а я харашо розслабився, віддихнув... — промовивши це, він, мов риба, судомно заплямкав ротом й виблював (даруйте) на сходи невеличке озерце...

Опинившись у ранковій прохолоді, ми відчули полегшення. Нашому вантажу — капітану Перелюбу — теж стало краще. Він попросив пустити його. Ми з Мулою послушались і посадили капітана на бордюру. Перелюб вдячно забурмотів, посміхнувся, дістав з однієї кишені маленьку іконку, з іншої — велику пігулку, запхав її до рота, а святе зображення прилаштував поруч на асфальті і, промовивши непевним язиком: «Обжиратись — гріх, обпиватися — гріх!» — молився, ледь похитуючись у такт словам.

І на наших із Мулою очах ставалося диво: чим довше Перелюб замолював гріхи, тим помітніше тверезів.

Коли міліціант нарешті поцілував іконку та сховав її назад до кишені, його очі були вже сповнені сенсу. Капітан самотужки повільно підвівся з бордюра, оглянув свою одежину, обтрусився та почав стривожено обмацувати голову, шукаючи формений картуз.

— Ось, — простягнув картуз Мула, — я взяв.

— Дякую... дякую... А ви обидва гарні хлопці. І маєте здібності... Ходімо, — і він поманив нас рукою та побрів до найближчої забігайлівки.

Ранкова кав'ярня чепурилась після нічних відвідувачів. Двоє дівчат підмітали підлогу, а кульгавий молодик протирав столи й оглядав стільці — чи не поламані.

— Зачинено в нас, — втомлено сказав він Перелюбу і підозріло принюхався.

— А в нас відкрито! — нахабно заявив капітан, плескаючи себе по черевцю, і всівся за столик: — Нам би пива...

Ми втрюх сиділи за столом, кривилися, але сьорбали з кухлів тепле гірке пиво.

— А знаєте, — раптом, нахилившись до нас, тихо й довірливо заговорив Перелюб, — я теж цілком міг убити Продавця... Сам я робітник і з дитинства не терплю цих пройдисвітів-продавців. І пістолет у мене завжди з собою... — він розстібнув пасок, поліз рукою в мокрі свої штани, пововтузився там і справді добув важкий чорний пістолет.

— Але в тебе є алібі, — сказали ми з Мулою, — ти купував у нас пиріжки. Ти не міг одночасно їсти пиріжки і вбивати Продавця...

Уже зовсім розвиднілось, але на вулиці ще горів одинокий ліхтар. Капітан вилив своє пиво на землю. Ми з полегшенням зробили те саме і замислено дивилися крізь порожні гальби на ліхтарну пляму.

— Усі — мафія! — шепотів нам Перелюб, боязко озираючись. — І все я насправді знаю: і звідки у вас гроші, і що Великий Бос пасіки Продавця викупив та розорив, і про золото в нашому селі... Але в моєму кабінеті про це говорити не можна. Там «жучки» всюди: за сейфом, під столом... Слухають мене, а потім розповідають про все господарю... Великому Босу... і ця ваша дівчина, виходить, теж має до нього стосунок. Багато чого з ним пов'язано. Та я ніяк не можу викликати його на розмову. Стільки вже запрошень посилав — не відгукується... Ні, я розумію, звичайно: ну хто я такий?.. Простий капітан міліції. А йому пам'ятник у місті стоїть, він — Великий Бос!

Ми з розумінням закивали головами.

— Весь особовий склад мого підрозділу вчора кудись подівся, — продовжив тихо капітан. — Навіть мій Коханий зник... А ви мені до вподоби. Хочете отримати роботу в міліції?..

— Роботу! — зрадів Мула.

— Роботу? — злякався я.

— І ми зможемо знайти нашу дівчину? — поцікавився в капітана мій товариш.

— Ви будете шукати її з міліційним посвідченням. Це легше.

— Що ж, — зітхнув я, — заради того, щоб знайти нашу дівчину, я згоден навіть працювати.

— Вважаю, домовились, — зрадів капітан і потис нам руки. — Правда, зарплатня в міліції невелика — сімдесят євро на місяць, але що поробиш...

— Сімдесят євро! — в захваті видихнули ми. — Це на двох виходить сто сорок!.. І майже тисячу сімсот євро на рік!.. Через шість років, складаючи, ми зможемо купити собі нову Нездійсненну Мрію, і нам навіть вистачить на сигналізацію!.. Ви на своє авто, мабуть, довше збирали?..

— Хм, — лукаво мугикнув Перелюб та, зачекавши, поки міне наш захват, сказав: — Перше ваше завдання — секретне завдання! — доставити до мене на допит Великого Боса... У живому, звичайно, стані.

Ми з Мулою виструнчилися і вигукнули водночас: Мула — «гей-йа-а!», а я — «ура!..»

IV

Чорт забирай, вона згодна!..

Ми з товаришем простували ранковою вулицею, обійнявшись, співаючи куплети пісень і підтанцювуючи. Ми ж бо сунули не абикуди — ми йшли забирати до міліції Великого Боса!..

— Гей ви-н, ідійонти!.. — долинув до нас згори гугнявий голос. — Зачиніть пельки-н!.. Недьоля. Шонста ранку!..

Ми позадирали голови й побачили на балконі панельного будинку старенького дідуса в самих шортах. У руках він затискав мисливську рушницю.

— Вибачте, але ми не можемо йти мовчки! — гукнув йому я. — У нас секретне завдання, ми повинні маскуватися під п'яниць!..

— Йой! — відкрив рота дідусь.

— Ми співробітники міліції і йдемо забирати Великого Боса! — заволав на всю вулицю Мула.

— Он воно йок! — сказав дідусь і раптом двічі вистрілив з рушниці в повітря.

Від несподіванки ми з товаришем присіли й руками позатуляли вуха.

Звуки пострілів відбилися від стін будинків тисячею гучних лун. Одразу ж зарипіли, відчиняючись, вікна квартир, загупали двері балконів. Розтривожені невиспані мешканці бажали дізнатися: хто непокоїть їх цього святого недільного ранку?..

— Еге-гей!! — закричав, вимахуючи рушницею, дід. — Слухай усьйо-н!.. Усьйо слухай!!.. Онті двоє, — він тицяв пальцем на нас, — з мільоції і йдуть Боза Великого арештовувати!.. Смерть кровопивинцю!..

— З міліції... арештовувати... великого... — тихим шелестом пронеслося між вікнами й балконами.

— Я допоможу! — тупцював на балконі озброєний старенький. — То боговгодна справа-н! Я ветернан світових воєн!..

— Допоможемо... допоможемо... піддержимо... — загуло з будинків навколо. І за якісь хвилини з під'їздів на вулицю почали витікати струмки люду. Чоловіки, жінки, молоді й старшого віку міщани гомоніли, мали в руках дрючки, металеві прутки, дехто тримав лопати й невідомо звідки добуті коси... Плакали жінки, верещали на radoшах діти, хтось смикав нас із Мулою за рукави й обіцяв за нас молитись, хтось наполегливо пропонував пригостити нас горілкою, салом... Дід, що його ми бачили на балконі, був уже внизу, оперезався патронташем, показував усім свою рушницю та галасував:

— Я того упиря — з обиндвох ствонлів... Же би не вижив... Я ветернан світових воєн!..

Ми з острахом поглядали на вируючий натовп, що сунув за нами до вілли, в якій мешкав Великий Бос. Та, на щастя, що меншою ставала відстань до помешкання майбутнього арештанта, то далі відставали від нас учасники несанкціонованої маніфестації. Нарешті, коли ми з Мулою спинилися перед вишуканою брамою — входом до резиденції Боса — поруч лишився тільки дід із патронташем, але чомусь уже без рушниці.

— Ну-н, ви стункайте або-н дзвоніть, — уже пошепки прогугнявив він, — а я пінду до церкви за ванші душі свінчку станвити, — і дід швидким підтюпцем полишив нас...

Ми натисли кнопку дзвінка, приязно всміхнулись у вічко відеокамери, що, оживши, спрямувалася в наші обличчя. Брама розсунулася, і за нею ми побачили... танк. Темний отвір його гармати був націлений на нас. Обабіч грізної машини стояло кілька хробів у чорному, з автоматами. Ще кілька сиділо на броні.

Ми розгубилися, а хроби зареготали, кажучи:

— Ета, блін, ви прішлі арестовивать шефа?.. Басіком?..

Ми подивилися на наші ноги — справді, ми зовсім забули, що нам бракує взуття.

Хроби дуже швидко поздирали з нас піджаки, краватки й сорочки, і ми з Мулою лишилися в одних штанах, а хроби реготали, навіщось роздираючи наш одяг на дрібне шмаття:

— Ані прішлі арестовивать без аружия, слишь!?..

Раптом поміж них виникла якась маленька худорлява жіночка зі зморшкуватими руками і молодим обличчям, вбрана в червоні брючки та гольф. Хроби миттю змовкли.

— Чево раскрічалісь, далбайоби!?!.. — заверещала жіночка несамовито. — Ви ж ево разбудіте!.. — тут таки почулося шурхання по камінних плитах, і перед нами постав сам Великий Бос у халаті й шльопанцях. Його обличчя виказувало невдоволення. Бос покліпав очима та сказав жінці:

— Мам, не арі. Я сегодня рана встал. Што здесь праісходіт?..

— Ми прийшли, щоб доставити вас до міліції на допит, — сказав Мула.

— Бо ви не відгукуетесь на офіційні запрошення, — додав я.

Кілька хробів порснуло сміхом.

— Я? На запрошення?.. — стурбовано перепитав Великий Бос. — А! Ета ат таво капітана... Перелюба!.. Ета он докатілся до таких жестокіх метадав, што паслал ка мне вас... — хроби знов засміялися. — Ну, раз так, — продовжив Бос, — то мне прідьоцца падчініцца. Власть нада уважать. Без власті все будуть жить в анархії, в первабитнам строе... — сказавши це, Бос поліз на танк.

Спочатку він поскидав у люк свої шльопанці, а далі спустився всередину сам. За мить з люку знов з'явилася його голова:

— Да! Етіх дваіх свяжите для прафілактікі... — і наші з Мулою руки пов'язали мотузками, а протилежні кінці мотузок прикріпили до металевих скоб позаду танка.

Бойова машина загула, випустивши нам в обличчя хмару їдкогo диму.

— Как же, синок, — без мене?.. — жалібно простогнала жінка в червоних брюках.

— Я в следуючій раз тебя пакатаю, мама... — гукнув Великий Бос.

Зненацька з нетрів саду вибігла згряя гончих псів. Один із них — біло-рудий, із тонкими довгими лапами й подовгастою мордою — плигнув на броню і заскавчав. Проте, коли танк знову заревів мотором, пес зістрибнув на землю.

Бойова машина виїхала з вілли, а ми з товаришем бігли вслід, бо ж були прив'язані. Навколо нас, ніби почесний ескорт, граційно дефілювали гончі.

Танк опинився на дорозі, і водії легковиків, забачивши його, налякано тисли свої машини до бордюрів обабіч. Ми ж ледь встигали бігти за танком.

— Вигадай щось! — благав мене захеканий Мула.

Я давно б і сам був радий якось полегшити наш марафон, та ніяка путяща думка не приходила до моєї придуркуватої голови. Аж раптом на тротуарі я помітив дітлахів, що вибалушилися на нашу кавалькаду, а в руках тримали дошки з коліщатками.

«Скейтборди!» — подумки зрадів я, і тієї ж миті ми з Мулою стали ногами на такі самі дошки. Їх коліщата порипували, а ми ледь не попадали, однак дуже скоро навчилися втримувати рівновагу.

Танк повернув, і ми опинились на тій самій вулиці, де починався наш похід на чолі народних мас. Дід — ветеран світових воєн, стоячи під своїм балконом, ладнав велосипеда. Вздрівши танк, він на секунду вкляк, опісля вихопив з кишені новорічну хлопавку, бахнув нею, звільнивши хмарку конфеті, та закричав щодуху:

— Хур-р-ей!.. Слухай усьо-н!.. Усьо-н слухай!!.. Повз нас проїнжжає Вельонкий Боза!.. Сто літ Вельонкому Бозу!.. — дід у поспіху заліз на свого ровера та, вихляючи, їхав за нами та вигукував у захваті:

— Він самий!.. Самий Боз!..

У вікнах з'явилися людські обличчя. Хтось викинув над танком пелюстки троянд, а ще ми почули розмови та приглушений сміх:

— О, дивіться! Тих двох придурків везуть!..

— От недоумки... Боса — арештовувати!.. Га-га...

— Тепер будуть мати... ги-ги-ги...

Ми проминули довгу лавку, на якій сиділи три товсті тітоньки. Побачивши нас, тітоньки поперезиралися і підло захихотіли в кулачки.

— Чому всі глузують із нас тепер? — запитав Мула в діда, що ледь наздогнав нашу кавалькаду і їхав поруч.

— Бо-н вас лиш двійко-н, і ви нічого б не вдіяли з ним-н, — він показав на танк.

— Навіщо ж було нас підтримувати? — поцікавився я.

— А вдруг би-н у вас вийшло?.. — відповів герой світових воєн, усе далі відстаючи, бо сили полишали його. — Слава-н Бонзу!.. Во віки слава-н!..

Танк під'їхав до будівлі, де ми бенкетували цієї ночі, і де містився кабінет капітана Перелюба. Зачепивши і добряче пом'явши два міліційні «бобики», керована Босом машина повалила ще пару ялинок на газоні перед будівлею і, не думаючи гальмувати, в'їхала просто в стіну із вікнами, чим спричинила страшений гуркіт.

Наступної миті ми тікали, бо танк позадкував і ледь нас не почавив.

Від'їхавши з проламаної діри, військова машина протяжно застогнала та зупинилась. Мисливські собаки, що весь час бігли за нами, тепер попідгинали хвости, висолопили довгі язики та злякано тулилися до вцілілих ялин.

На танку відчинився люк, з нього вистромиласть і поставила на броню пару капців Босова рука. Собацюрки з радісним гавчанням пострибали на танк, виляли хвостами, зазирали в люк, лизали Босові обличчя.

Бос нарешті повідвертав від себе собачі морди, позіштотхував псів з танка, взувся в шльопанці й зістрибнув на землю. Ми з товаришем тим часом спостерігали, як у проламаному в стіні отворі, з пилу, ступаючи по уламках цегли, з'являється капітан Перелюб. Він покашлює, мружиться, захищає обличчя рукою, а в іншій несе великий букет квітів.

Великий Бос і собі вибаннячився на капітана та грізно зсунув брови:

— Ета ти, недаумак, прислал ка мне тех дваїх? — Бос через плече глянув на нас із Мулою.

— Пане капітане! — гукнув я Перелюбу, намагаючись звільнити руки від мотузок. — Ми привели до вас цього Великого Боса, як і обіцяли. І ми гарантуємо, що він в усьому вам зізнається!

— Добре, дуже добре, молодці, — лагідно похвалив нас капітан, опускаючись перед Великим Босом на одне коліно:

— Момент приходить довгожданий — вітати радий вас!.. Ясновельможний милий пане, прийміть оце від нас!..

— Схоже на вірші! — прошепотів мені ошелешений Мула, а капітан простягнув Босові квіти.

Несподівано для нас Бос узяв букет, обійняв капітана і щось прошепотів йому на вухо. Обличчя

Перелюба засяяло. Він випростався, раптом ухопив Боса з букетом на руки і поніс у проламаний отвір. Мисливські собаки, ревнучи, погавкували й бігли слідом.

— Гадаєш, оце капітан його заарештував і несе на допит? — спитав у мене здивований Мула.

— Так, мабуть, — знизав плечима я. — Якщо Бос зізнався, міліціант мусив його заарештувати...

Кількома хвилинами пізніше ми звільнились таки від мотузок і почули в міліцейській будівлі якусь метушню, а далі побачили на даху нашого капітана і Боса. Вони кидали вниз свій одяг та кричали:

— Гей, ви всі! Йолопи!.. Чуєте?!.. Ми кохаємо один одного!..

— Я люблю тебе, Перелюб!.. Люблю!..

Перехожі підозріло косили очима наверх і зі стурбованими фізіями пришвидшували крок. Ми ж дивилися вгору неперервно, тому високо в небі помітили ключ дивних крилатих немовлят. Ми вже бачили їх на березі Стіксу. Тепер нам здалося, що немовлята в небі дзвінко тоненько деруть лаха.

Ми попідбирали скинуті з даху речі, вбралися, взулися (там чомусь було багато пар черевиків) та, озираючись, пішли геть. Ми бачили, як до заґратованих вікон міліційної будівлі тулилися зсередини налякані обличчя, а один мужчина, зовсім голий, прикриваючись руками, вибіг з будівлі на вулицю, ухопив якусь одежину і чкурнув назад.

— Наш капітан та Великий Бос закохались, — говорив Мула з побожністю. — Це прекрасно!.. Чи не час нам провідати Цербо?..

Неподалік нашого села дорога була перекрита червоною стрічкою. Її* тримали за кінці двоє змучених сонцем солдатів.

— Не можна далі, — сказали вони нам. — Запретна зона.

— Яка-яка? — перепитали ми.

— Запретна... Ніхто оттуда не повертається.

— Раз ніхто не повертається, значить, там добре! — зрадів Мула. — Тримайте, вояки, шоколадки...

— Нам би сіґаретку... і мінералки, — мріяли солдати, розгортаючи золоту фольгу. І добрий Мула негайно вручив їм по пачці цигарок, коробку сірників та добув з-за пазухи дволітрову пляшку мінеральної води, чим викликав непідробне здивування.

Незважаючи на наполегливі поради вояків не ходити в «кляте місце», ми все ж рушили, і над нами швидко пролітали дирижаблі хмар.

Ми очікували побачити грандіозний силует нашої такси, одначе, були засліплені здалеку яскравим сяйвом. Здавалось, ніби посеред полів хтось покинув велетенську ялинкову прикрасу, в якій тепер відбивається сонце. Вражені, ми посунули далі й обабіч траси зауважили групи людей, що сиділи й лежали просто на збіжжі. Переважно це були чоловіки в міліційній або військовій формі. Рідше можна було бачити цивільних, а також жінок міцної статури, певно, селянок.

Хтось спав, хтось стиха розмовляв, ще хтось меланхолійно жував зелену травичку. Сяяла ж — тепер це стало зрозуміло — автоцистерна з отрутою, яку кільканадцятьох осіб завзято начищало сіном з дорожною пилюкою. Нашої такси досі ніде помітно не було.

— Біжи-и-ить!.. — раптом долинув до наших вух чийсь протяжний крик.

— Біжи-ить!.. Біжи-ить! — луною почулося з гуртів.

Люди заворушились, повставали з землі, тривожно заозирались. Ті, хто був далеко в полі, бігли до дороги, а гурти поблизу нас у паніці кидалися то в один, то в інший бік, немов косяки оселедців.

Халамидники, які полірували цистерну, почувши зойки, запрацювали енергійніше. Серед них ми впізнали й лейтенанта Коханого. Він утратив колишню печеність, був тепер стомлений та змарнілий.

— Чим усі так настрашені? — спитали ми в нього.

І лейтенант тремтливо мовив:

— Це пекельний пес!.. Це жах!..

Люди в полі зліпилися тим часом в один величезний гурт, що рухався теж хаотично, ніби сахаючись невидимого нам страхіття.

Врешті-решт, людське стадо, зойкаючи, попрямувало в наш бік. Трохи відставало лише кілька неповоротких селянок.

— Цих людей ніби хтось випасає, не дає розбігтися, — зауважив Мула, примружившись і зацікавлено дивлячись у поле.

Тим часом кількасотенна юрба вивалилася на дорогу й зупинилась. Люди тислися один до одного, мов діти в темній кімнаті, і їх очі були налиті тваринним жахом.

Минуло ще кілька мовчазних хвилин, аж поки з трави на дорогу не вислизнув раптом Цербо. Наша кумедна такса була звичайного розміру й дріботіла до нас, радісно виляючи гострим хвостом.

— Ненажеро! Ти схуд! — вигукнув я, хапаючи собаку на руки.

— Привіт, Цербо, — мовив Мула, — а що це за натовп?.. — і мій товариш попрямував до юрби.

— Ми хотіли забрати отруту, — загуло з важко дихаючого гурту, — а той страшний собака нас за це ув'язнив.

— Не дає нам нікуди звідси йти... Змушує цистерну чистити до блиску... Ми добу не їли, — скаржилися міліціанти та військові.

— Цербо, ти організував концтабір просто неба!?!.. — вигукнув я, розгнівавшись.

Та пес лишень винувато дивився на нас із Мулою і помахував приспущеним хвостом.

Я звернувся до людей:

— Ви всі вільні!..

Ще з годину ми з Мулою переконували юрбу, що боятися нашого Цербо не слід, і він уже ні за ким не поженеться. Нарешті, коли остання селянка зникла на дорозі під обрієм, а сяюча цистерна поїхала до міста, ми з Мулою сіли перепочити.

— Я не очікував такого від нашого собаки, — сказав я.

Та Мула мовив примирливо:

— Добре, що він цього разу нікого не зжер.

Тут я уважніше придивився до товариша й вигукнув:

— Мула! Поглянь, у що ти вбраний!

— У що? — злякався він, обмацуючи себе.

— На тобі міліційна форма!

Мула відтягнув на грудях тканину сорочки, роздивляючись:

— Правда... О! І на тобі теж!

Я в паніці порозстібав гудзики і скинув із себе верхню частину вбрання:

— Та це ж піджак капітана!.. Ходімо повернемо!..

Та попервах нам кортіло відвідати наше село. Ми скучили за ним і, хай там що, бажали бачити продане обійстя. Тож ми скерували свої взуті в міліційні черевики ноги саме до села. Цербо дріботів за нами, раз по раз зупиняючись та чухаючись: у полях він нахапав чимало звичайних, безоплатних, генетично не модифікованих і тому дуже надокучливих блощиць.

У селі нас чекала приємна несподіванка, бо ніяких видимих змін воно не зазнало і жило своїм буденним життям. Усі будинки нашої вулиці стояли на своїх місцях і мали тих самих господарів. Лиш на руїнах нашої оселі де-не-де вже пробивалася молода зелень. Безнадійно заріс бур'янами город, а на місці, де бурувала землю непрохана машина, тепер звивався й плюскотів струмок.

Ми закричали й застрибали на radoщах, побачивши недоторканим яблуневий сад, і я навіть обійняв та поцілував невисокий грубий стовпчик, що тримав на собі нашу поштову скриньку.

— Ми не втратили надію — і сад виріс, — сказав розчулено Мула.

— Ми не втратили надію — і наша скринька так само зелена, — радісно мовив я.

— І хоч ця скринька та цей сад тепер не наші, — сказали ми з Мулою, — добре, що вони є. Добре, що збереглася ось ця стежка, якою ніби вчора ходила Вона — наша дівчина...

Раптом з дороги почулося ойкання і сплески долонь. За хвилину, безперестанку охаючи, підбігла наша добра сусідка баба Ганка й почала навіщось обмацувати нашу форму:

— Ох!.. Живі!.. А люди казали — втопилися... Вір тим людям... А ви в міліції тепер працюєте?!

— В міліції... але не працюємо, — застидавшись, почав виправдовуватись я. — Ми шукаємо нашу дівчину.

— Вашу дівчину?.. Вір тим людям. Наплетуть такого, що... А я вам скажу: не жінка вона Великого Боса. Не любить він узагалі жінок... Такий уже. Тільки свою маму.

— Але наша дівчина була тут із Великим Босом, — сказав я, — ми бачили.

— На джипі, — додав Мула.

— Та хіба то була ваша? — здивувалась баба Ганка. — Ваша симпатична була, добра, метка, бідно вбрана... А ця — розцяцькована, як мегера, зла... Мулу струмом вдарила — я з вікна дивилась... А вам усі дівки з лиця однакові: що живі, що гумові... — баба Ганка махнула рукою й саркастично всміхнулась.

— Ні, — заговорив я, — не однакові. Разом із Босом була наша. Хоч і не схожа на нашу, але — вона. І квитки вона в нашій хаті мала.

— Так, — підтвердив Мула, — то була вона.

— Дідько вас розбере! — махнула рукою баба Ганка. — Ваша — не ваша... Мені яке діло?..

— А хіба Бос не викупив село? — перемінив тему Мула.

— Відмінилось, — щасливо видихнула сусідка. — Купив був вашу землю і ще кілька будинків, а потім силою назад гроші забрав. Нема тут, певно, золота... Онде — вода! — баба Ганка вказала на джерельце і стала поправляти хустину. — Піду, бо робота не жде...

Оголошення про розшук нашої дівчини, які ми порозклеювали колись по селі, вицвіли на сонці, пообтріпувалися вітром, і рідко на якому ще можна було прочитати слова: «Загубилася... гарна... світла... скажіть...»

— Навіть якщо хтось і бажає розповісти нам щось про нашу дівчину, він навряд чи розшукає нас у місті, — сказав я Мулі.

— І якби вона сама хотіла повернутись, то нема куди, — зітхнув Мула.

— Мула, я вирішив! — схопив товариша за руку я. — Ми викупимо назад цю ділянку. Будемо служити в міліції і заробимо грошей. Нам потрібно відпрацювати лише шість років!..

У відповідь Мула посміхнувся та простягнув мені величезне червонобоке яблуко.

Переночувавши в підвалі нашого зруйнованого будинку, ми прокинулись пізно, нашвидку поспідали і негайно рушили до міста. По дорозі зупинилися біля сільської дерев'яної церкви. Ранкова служба вже скінчилась, але перед храмом стовбичив самотній чоловік. На сходах перед ним лежав капелюх з копійками. Та як на жебрака, вбраний незнайомец був добре. Руки він тримав піднесеними вгору, підставивши долоні під якийсь невидимий тягар. Утримувати його було важко, бо засмагле чоло жебрака було напруженим, він закусив губу, тупцював на місці й важко дихав.

Ми наблизились, і Мула насипав перед диваком гірку яблук, а я поклав до його капелюха пачечку американських доларів (я знайшов її в кишені капітанського піджака). На папері, що оперізував долари, було написано олівцем: «От Серьожі Б.»

Цербо негайно прилаштувався цвіркнути на жебрацьку ногу, але ми з Мулою зашикали, і пес відбіг.

— Ви гадаєте, я несповна розуму?.. — заговорив раптом жебрак здавленим голосом. — Усі так думають... А я тримаю небо!.. Сто тисяч років, а може, більше... я збився з ліку... Я роблю все, щоби воно не впало.

Ми з повагою подивились на нього, і Мула сказав:

— Тебе, мабуть, годують податкові інспектори, які збирають податки за небо.

— Ні, — заперечив жебрак, — з мене вони теж беруть податки... — він нахилився до капелюха та однією рукою вкинув долари за пазуху.

Небо з хмарами теж похилилося!!.. Ми з товаришем страшенно перелякались, навіть попідставляли руки, щоб його втримати. Незнайомець швидко випростався, і небеса набули рівноваги.

— Це тепер мені доводиться жебрати тут, біля церкви, — мовив він. — Коли був живий Продавець лотерейних квитків, він опікувався мною... Платив щомісяця гонорар, приводив до мене перукаря, ми навіть інколи обідали разом. Продавець сам з ложечки мене годував... Небо ніколи не хиталося... Мудрий був чоловік. Шкода.

— І ти тримаєш небо навіть тоді, коли всі сплять?! — в захваті спитав я.

— Звичайно. Так було завжди... Хтось мусить тримати небо, коли ти спиш...

— Ми вдячні тобі, — вклонився головою Мула, — та не подужаємо тобі допомогти.

— І не треба, — одповів тримач. — Кожен має свою роботу.

— Навіть придурки? — спитав я.

— Навіть вони, — ледь всміхнувся він і несподівано додав: — Хочете літати?..

Ми з Мулою несподівано відчували, що то дуже просто!.. Цербо теж відділився від землі й, тривожно перебираючи лапками, завис в кількох сантиметрах над тротуаром.

— Дякуєм!.. Дякуємо!.. — загукали ми тримачеві, підносячись до хмар у поривах теплого вітру.

Наш новий знайомий не відповідав, бо був надто зосереджений, пильнуючи свій тягар.

— Я змінив свою думку щодо Продавця! — кричав я в небі Мулі. — Продавець був хорошою людиною!.. І мені соромно тепер, що я так його не любив!..

Мула, летячи, кивнув, і це означало, що він зі мною згоден. Його волосся, заплетене ззаду в куцу косичку, розплелось і тріпотіло на вітрі. Я прикривав рукою очі від сліпучого сонця, спостерігаючи, як під нами повільно пливе вузька стежка якоїсь дороги, оточена по боках зеленими кронами дерев.

Наша такса теж швидко при звичайлася до повітряного простору. Опецькуватий Цербо бешкетував, ганяючи очманілих ластівок. Але йому годі було навіть наблизитися до швидких птахів.

Ми не зауважили, коли поруч із нами виник Зевс. Він летів мовчки, напівлежачи на великому банному рушнику, ледь примружений, сивий, вбраний у яскраво-білу туніку. Цербо, побачивши господаря, зрадів по-собачому і, тонко повизкуючи, з усіх сил грів до нього лапками й виляв хвостом.

— Ти так забарився з прогулянки, що я мусив полишити справи й розшукувати тебе, — сказав Зевс, весело набурмосившись.

Пес дістався рушника, ліг на ньому перед Зевсом та поглядав на господаря.

— Ви забираєте вашого собаку? — спитав я.

— Це не його світ, — мовив Зевс. — Прощайся, Цербо...

Такса негайно скочила на лапки, підлетіла до нас, ми з Мулою ласкаво тріпали її за вуха, гладили по голові, а пес лизав нам руки.

— Бувай, Цербо, — казали ми. — Ми будемо згадувати тебе...

— Щасливо й вам, — відповідав замість собаки дід Зевс. — Але не ходіть до мене в гості, стрибаючи з моста!..

Рушник, несучи на собі Зевса, який махав нам рукою, та таксу, що виляла хвостом, набрав швидкості, поменшав, віддаляючись, і невдовзі розчинився в блакиті.

Попереду, під шапкою сизих димів, завиднілось місто. Ми наближались до нього, а воно наближалось до нас.

Ми зробили кілька кіл над будинками і по спіралі опустилися просто на дах міліційної будівлі.

Голоси капітана Перелюба та Великого Боса чулися крізь двері знайомого нам кабінету з табличкою «Хабарів тут не беруть». Тепер я передбачливо прочитав це Мулі, і він, замислившись, промурмотів:

— Мабуть, їх беруть у решті кабінетів, де нема таких табличок... — і нечемно, без стуку, увійшов. Услід досередини ступив і я.

Великий Бос сидів за столом капітана, а Перелюб стояв біля вікна й дивився на нас. На столі перед Босом лежала коробка дорогих цукерок, а по столу були розкидані зім'яті срібно-золоті обгортки. Ще поруч із Босом стояла маленька відкоркована пляшчина коньяку. Бос тримав вимашченими в шоколаді пальцями цукерку, а побачивши нас, затрусив рукою, збільшив очі й тихо промимрив.

— Живі, — констатував, оглядаючи нас, Перелюб.

— Хм-хм, — мугикнув Бос і, глянувши на Перелюба, плеснув себе по коліні: — Садись, скушай канфетку...

— Не можу, — скривився Перелюб, — сідниці болять.

— Ета ат непрівичкі-чкі... — чавкнув шоколадом Бос. — Целую ночь ездить на воднам матацикле!..

— Та, я до таких розваг не звик, — погодився Перелюб і звернувся до нас: — Ми вас уже, шановні, нагородити хотіли почесним знаком «За мужність»... А ви от... живі, — він розвів розгублено руками. — Не роздерло вас, виходить, те пекельне чудовисько... — з виразу Перелюбового обличчя не зрозуміло було, радіє чи шкодує він з цього факту.

— Ми прийшли, щоб повернути вам форму, — сказав я, простягаючи капітанові піджак.

— Не треба, — великодушно всміхнувся Перелюб, — я вже не капітан, а полковник.

Великий Бос, по-американськи задерши на стіл ноги, закивав й зауликав схвально.

— Поздоровляємо, — сказали ми з Мулою. — Яким буде наше наступне завдання?..

Перелюб знітився:

— Розумієте... Недоречність виходить... ви... як би то... працювали на громадських засадах... як волонтери. І ви маєте тим пишатися, бо не кожен може стати нашим другом... Ви гарно впоралися із поставленим завданням, і я вручаю вам грамоту... — Перелюб підійшов до сейфа, довго порпався там, нарешті добув і тицьнув Мулі якийсь жовтуватий вимпел із зображенням щита й меча. Мула зрадів і сказав:

— Спасибі!

— Так ви не приймете нас на службу? — щиро здивувався я.

— Зрозумійте, — зробив страждальницьке обличчя новоспечений полковник, — я не можу!.. Є інструкції... Я не маю права брати на роботу будь-кого... Ви, між нами кажучи, придурки, і вам заборонено давати табельну зброю...

— А як же наша дівчина? — спитав Мула, вивчаючи свій вимпел. — Хто її знайде?

— Уже нашлі, — посміхнувся на всі зуби й узяв з коробки наступну цукерку Бос.

— Як!! — вигукнули ми. — Коли?!

— Учора, — сказав Перелюб. — Вона прийшла до нас із каяттям. В усьому зізналася.

— У чому? — презирнулися ми з Мулою.

— О! — подав голос Великий Бос. — Ета аферістка ещо та!.. — він забрав ноги зі столу. — Неделі две назад вишел я на утренью прабежку, как всегда... Джіп чьорний грязний у дарогі маторам гудіт. За рульом — девушка. Вся нещастная, іспуганая... Глупенькая такая... Матор ревьот, дождь перед тем прашол, машина всьо глубже вязнет, хоть і джіп... Но танкам я витянул. Слово за слово — прігласіл девушку на чай... Я еслі і імею што-та с женцінами, то с неабичними. А ета мне предлаженіе сделала. Делавое... У мами ещо сердце разбалелась, і не зря. Патом аказалась — ета ваша дівчина две ложкі серебряние чайние украла... Сучка.

— Наша дівчина не така! — твердо сказали ми з Мулою. — Вона добра й ніколи не буде красти.

— Добрая ана, может, і добрая, — мовив з усмішкою Великий Бос. — А меня крупна кінула. І ещо убіла Прадавца... Но ета па тваей часті, Перелюб.

— Вчора ваша дівчина власноруч, без будь-якого тиску чи примусу, от за цим столом, — Перелюб показав на стіл, за яким сидів Великий Бос, — написала зізнання в скоєнні злочину...

Та я й без цього заарештував би її, бо всі докази проти неї... Ви, до речі, теж проходите в цій справі як свідки... А справа гучна!

— І очень, между прочім, харашо і вовремя ти справілся, — знов лучисто всміхнувся до Перелюба Бос, — патаму шта горадам папалзлі сплетні... К етаму делу с Прадавцом приплетали меня. Гаварілі даже, будта я сам єво убіл... Канешна, Прадавец бил сволач, і ми не дружилі, но убійства — ета беспредел. А беспредела я не дапущу! — він долонею легенько гримнув по столі. — В назіданіє другім бандітка далжна бить строга наказана.

— Бажано публічно, — ласкавими очима подивився на Боса Перелюб.

— Да, — кивнув Бос, — можна і так.

— А як саме вона шахраювала, дозвольте спитати? — звернувся я до Боса.

Він помовчав, дивлячись у вікно. Нарешті мовив:

— Знаєш, дарагой... Я б нікому не рассказивал... но ви прідуркі, і всьо равно не паймьоте, паєтаму слушай... В етам вашем селе па прагнозам далжна била бить нефть. Многа нефті.

— Ні, там повинно бути золото, — сказав я.

— Ну да, — знизав плечима Великий Бос, — нефть — ана і єсть чьорнає золата.

— А золото — золоте золото! — вигукнув Мула і втішився, немов дитина.

— Но, кагда я влажил деньгі в акціі, — продовжив Бос, не звертаючи уваги на репліку Мули, — нічерта там не аказалась!.. Вмєста нефті — вада!.. Многа вади!..

— А до чого тут наша дівчина? — здивувався Мула.

— Да ні прі чьом ана! — розізлился й закричав на нас Бос. — Ана глупая, как авца! Я нікагда би не сделал всьо так, как ана гаваріла!.. Но ана вінавата!..

— Крім ложок, — втрутився Перелюб, — на ній висить іще тринадцять пограбувань ошадних кас і принаймні чотири розбійних напади на казино... От вам і ваша дівчина!

— Да што ти всьо «ваша дівчина — ваша дівчина»! — кинув сприкрено Великий Бос, якому зіпсувався настроій. — Скажі ім, как єйо завут... — Перелюб відсунув шухляду стола та підніс до очей якогось папера.

Але тут двері кабінету з гуркотом відчинилися, і ми з Мулою відсахнулись, бо в одвірку, пригнувшись, стояв могутній голий Харон!.. Його руки й ноги були закуті в кайдани, Харон ричав та пручався. Перевізника ледве втримувало четверо міліціантів.

— Пал Перович!.. — закричав один із них, важко дихаючи. — Буйний дуже!.. Ми його в карцер!

— А шо таке? — поцікавився Перелюб.

— Нарушав общественый порядок. Бегав у таком віде по місту, з веслом, лякав людей... Заліз у фонтан... Біля «Інтуриста» позривав з групи женщин-мусульманок паранджі... Будем оформлять як хуліганськіе...

— Ага, — сказав Перелюб. — Ну, посидить у карцері — охолоне...

Харона забрали, а повз відчинені двері коридором два міліціанти пронесли довге весло.

— Деньгі ви мне далжни вернуть, — вставши з-за столу, тицьнув на нас пальцем Бос. — Сделка па прадаже земельнава участка судом признана незаконнай... Десять тысяч евро... А ещо трі с капейкамі я, так і бить, вам пращаю...

— Але ж у документах проходить сто одинадцять гривень, — хитро всміхнувся Мула.

— Ета вас не касається! — гримнув Великий Бос. — Ета для налогавай... Ішь, умнік какой!.. Ілі через місяц верньоте деньгі, ілі — вас замучает совесть!.. — полковник Перелюб після цих слів Боса зітхнув, скрушно глянув на нас і співчутливо похитав головою...

Міліційну будівлю ми з Мулою полишили раді-радісінькі, бо нам було зрозуміло, що заарештовано аж ніяк не нашу дівчину. Дуже схожу на нашу, але іншу. Наша дівчина добра і не здатна вчинити тих зухвалих злочинів, про які говорили Перелюб та Великий Бос.

Через кілька днів у місто прибув пересувний кат. Він приїжджав щомісяця, вірніше, його привозили, бо кат був хробом і не мав голови. Та він мав кількох помічників, тому свою роботу виконував добре. Розказували, що, покаравши на горло засуджених, кат отримував платню, навпомацки пакував до футляра свою велику сокиру і, зазвичай уночі, переміщався з помічниками до наступного міста.

Ми завжди знали про прибуття ката, бо сусідка баба Ганка гукала нам: «Доброго ранку!..» або «Доброго дня!..» чи «Вечір добрий!.. Чули?.. До міста привезли передвижного...»

Ми мешкали так само в селі, на колишній нашій ділянці, у вогкому підвалі. Баба Ганка, як завше, розносила новини і якось крикнула нам з вулиці радісно:

— Гей, шалопути! Поштарка до вас рано-вранці заходила. Чого б це?..

Ми наввипередки побігли до поштової скриньки, відкрили її та, приємно здивовані, добули білого конверта. «Міський суд. Повістка», — прочитав я на конверті і сказав Мулі:

— Друже, нас завтра по обіді викликають як свідків.

— Куди? — позіхнув він.

— На стадіон.

— Значить, буде прилюдна страта, — зробив висновок Мула. — Слухай, а раптом ця заарештована дівчина все ж наша?

— Ні, не може бути! — заперечив я. — Якби вона була наша, нас би не викликали. Ми б відчули і прийшли самі.

— Твоя правда, — знову позіхнув мій товариш.

Наступного дня, страшенно хвилюючись, ми повбиралися в чорні фраки з червоною підкладкою (ми не знали, і баба Ганка теж, якого кольору має бути підкладка фрака). Одягли білосніжні сорочки й, довгенько наморочившись, начепили на шиї метелики. Завершивши цей обтяжливий ритуал, ми вийшли далеко в поле, піднялися в небо і взяли курс на захід — до міста...

Діставшись стадіону в зазначений час, ми зі здивуванням побачили, що там нікого нема. Мула припустив, що ми спізнилися або прилетіли зарано. Однак, коли я показав старенькому білетеру при вході судову повістку, той закректав, підвівся з табурета й особисто проводив нас до пофарбованого в червоний колір сектора, сказавши коротко: «Для свідків».

За чверть години на футбольне поле з вичовганою травичкою виїхав автобус пересувної телестанції. Навколо автобуса заметушилися робітники, розмотуючи дроти і встановлюючи на полі прожектори й телекамери. Але трибуни надалі лишались порожніми.

Ми з Мулою, сидячи в секторі на лавці, пріли у фраках, проте терпляче чекали.

У супроводі охоронців на трибунах навпроти нас з'явилися Великий Бос та Перелюб. Вони були вдягнені в однакові тенісні шорти й футболки. Хроби-охоронці несли за ними два плетені крісла-гойдалки та конвоювали продавця пива. Той мав за спиною діжку-наплічник і був обвішаний пакетами солоних горішків, чіпсів та стосами одноразових кухлів.

Перелюб з Босом довго мостилися на стадіонних жорстких лавках, але врешті посідали-таки в крісла на біговій доріжці. Хроби миттю розгорнули над ними тент від сонця, а продавець із блискучого шланга наливав у кухлі пінисте пиво.

На футбольне поле, під об'єктиви телекамер, тим часом винесли й поставили звичайний віденський стілець. Нарешті з дальнього проходу стадіону, повільно, в оточенні помічників вийшов безголовий кат. Він був дебелий, вбраний у чорний комбінезон та білу футболку без розрізу для шиї. В одній руці езекутор ніс великий футляр у формі сокири, а іншою тримав за руку дівчину в довгій темній сукні. І вже здалеку ми вгадали, що ця дівчина не наша.

Почувся раптом тривожний барабанний дріб. Ми з Мулою заозирались і помітили вгорі, за останнім рядом лавок, вервечку піонерів-барабанщиків, які невідомо коли прийшли та оточили стадіон.

Езекутор підвів дівчину під світло телевізійних ламп. Помічник у напівмасці вийняв її руку з руки ката й обережно прихилив дівчину до стільця. Вона, ставши навколішки, поклала свою голівку на дерев'яне сидіння. Ми з Мулою побачили, що дівчина Боса.

Помічник відкинув з тонкої дівочої шиї попелясте розпущене волосся, а інший дістав із футляра й двома руками підніс катові важку сокиру. Той узяв її легко, ніби невагому, зняв з леза запобіжний чохол. Барабанний дріб стих. Якийсь дядько в навушниках, з довгою вудкою в руках, звисив над катом і дівчиною волохатий мікрофон.

На великому стадіонному екрані раптом з'явилося обличчя Великого Боса, який пив пиво й хрумтів чіпсами:

— Не люблю етіх публічних казней с кучей зевак... вонью... давкай... — заговорив він через стадіонні гучномовці, роблячи паузи для того, щоб стихла луна. — Но ета казнь всьо равно публічная... патаму што транслірується па телевізару і в інтернете. Єйо могут відеть все... Вот так, как я: удобна сіда в кресле... Раньше ето била невазможна... но сечас демакратія, каторая дайот многа преімуществ... — з динаміків полинули гучні оплески. Бос зробив рукою заперечний жест, і оплески припинились. — После реклами ми увідім, как за жізнь етаї нальотчці і варовкі будут сражаться пракурор і адвакат. Адвакат будет защіщать єйо, а пракурор — нет... то есть, он будет єйо абвінять... Всьо. Реклама!.. — на екрані замість Боса з'явився великий апетитний апельсин і під запальну музику стрибав, ніби м'яч...

На біговій доріжці тим часом виникли двоє мужчин у синьому й жовтому спортивних костюмах.

Мужчини підбігли до Боса, вклонилися йому, а затим потисли один одному руки.

— Ей, свідетелі, пива с арешками будем пакупать? — пролунав поруч голос. Ми озирнулись. За нами на лавці сидів той самий торговець пивом, який щойно прислуговував Босу з Перелюбом.

— Вибач, але ми не маємо грошей, — сказали ми.

— Як?! — здивувався він, перейшовши на українську. — А фраки?.. Міняю два кухлі пива на два фраки!

— Ні, — сказав Мула, — це буде нечесно. Один кухоль на один фрак.

— Гаразд, — знизав плечима торговець, уважніше придивляючись до нас.

— Оп! — сказав я, і уявив торговця у фракі. Фрак негайно з'явився, вмістивши під собою навіть наплічник-діжку з пивом.

— А-а-а... е-е-е... — сказав торговець, розглядаючи свої нові фракні рукави. — Навчіть мене, як то робити.

— Я... я не знаю, як то виходить, — розгубився тепер я.

— То продайте цей ваш дар, — наполягав торговець пивом.

— Це вміння, мабуть, не можна продати, — всміхнувся Мула.

— Усе можна купити, тому все можна продати, — доводив своє торговець. — Ваша ціна?..

— Оно дивись! — смикнув мене Мула, і я негайно забув про торговця, бо чоловіки в спортивних костюмах влаштували бійку. Той, що був у синьому, тримав жовтого за груди й гамселив його вільною рукою по пиці. Так тривало кілька хвилин. Нарешті втомившись, жовтий мужчина впустив синього, який впав, але негайно скочив на ноги й зарядив жовтого ногою. Той скоцюрбився й покотився по траві. Бос та Перелюб підбадьорювали бійців вигуками й оплесками.

Врешті-решт, жовтий завалив синього на землю й сидів на ньому верхи доти, поки синій не захарчав жалібно. Тоді Бос із Перелюбом показали переможцеві кулаки з відстовбурченими догори великими пальцями. Боець у жовтому костюмі відпустив синього, і обидва мужчины встали й виструнчилися. Проте, хоч билися вони запекло, на їхніх обличчях ми з товаришем не помітили ані крові, ані яких-небудь інших видимих ушкоджень.

Далі спортсмени кидали в тонку дерев'яну рейку ножі та грали на траві в карти. За всім слідкував телеоператор з камерою. Тепер двічі вигравав мужчина в синьому костюмі.

— Так хто же із вас пракурор, а хто адвакат? — спитав із стадіонних динаміків Бос, коли змагання припинилося.

— Ми ещо не решілі, — вклонившись, відповідали спортсмени.

— Ну, тагда апределяйтесь скарей і начньом суд, — вальяжно махнув рукою Бос. Мужчини підкинули монетку, і синій став адвокатом, а жовтий — прокурором.

— Давай пиво! — невідривно спостерігаючи за дійством на стадіоні, простягнув назад руку Мула. Але ні обіцяного пива, ні торговця у фракі позаду не було.

Над стадіоном пролунали фанфари — це піонери відклали барабани й узяли до рук сурми. І відразу, ніби розтривожений їх звуком, з невеликої хмарки на футбольне поле закрапав дощик.

Спортсмени заспішили, і жовтий прокурор, підбігши до ката, закричав у мікрофон, показуючи на схилену до стільця дівчину:

— Ана вінавата!.. Ана ачистіла сберегатеельніе касси!.. Ана аґрабіла казіно!.. Украла сребряніе ложки і убіла Прадавца латарейних білетав!.. — помічник у напівмасці смикнув безголового ката за руку, і той заніс над схиленою головою дівчини страхітливу сокиру.

— Ана не вінавата! — заволав у свою чергу синій спортсмен-адвокат. — Как адна худенькая девушка магла аґрабіть столька касс?.. Как ета нежнае хрупкае сазданіе магло савершіть нальоти на казіно, каторіе ахраняют магучіе парні?.. Разве ета вазможна, спрашіваю я вас?.. Разве такое может быть, а?..

— Ета, чьорт вазьмі, убедітельна! — заявив усьому порожньому стадіону, гойдаючись у кріслі, Великий Бос. — Не магла ана адна столька натваріть... Но ведь ей не памагали?.. Правда, Перелюб?..

— Ні, не допомагали, — погодився новоспечений полковник і захлинувся пивом. Виникла хвилинна затримка: Перелюб випав із крісла-гойдалки і навкарачки відкашлювся, а Бос плескав його по спині.

Нарешті, коли Перелюб, знов сидячи в кріслі, безперешкодно дихав, Бос мовив у мікрофон:

— Стала бить, ана не магла аґрабіть сберкасси і казіно, патаму шта ета нереальна... — синій адвокат зрадів і вигукнув, стиснувши кулаки: «Є-єс!» Керований помічниками кат забрав сокиру з-понад дівчини.

— Но ведь астаются ещо ложечкі і Прадавец латарейних білетав! — ехидно зауважив намоклий під дощем прокурор. — Еті преступленія ана впалне магла савершіть.

— Ложечкі атменяются, — мовив зі свого місця Великий Бос. — Ані вчера нашлись... їх утащіла наглая птіца, што жівьот в майом саду.

Обвинувачення розвалювалося, мов пісочний будинок.

— Да-да! — підхопив адвокат. — Я же ґаваріл — ана не вінавата!.. — помічники ката вже пакували сокиру до футляра.

— Но не забивайте: есть ещо Прадавец, — вставив своє прокурор. — Тачнее, он би бил, еслі би ана его не убіла... І ана сама прізналась ва всьом.

— Так-так, — поспішив додати Перелюб і розгорнув перед телекамерою аркуш паперу: — Ось її власноручне зізнання. Тут докладно описано, як саме і заради чого вона його вбіла... — кат знову отримав сокиру і заносив її над дівочою шиєю.

— Ви только вдумайтесь! — потрясав рукою прокурор. — Ана убіла челавека із-за нескалькіх паршівих бумажек... даже не денег!.. Латарейних білетав!.. Какой нечелавеческій цінізм і жестокасть скриваются в етам, как правильна сказал адвакат, нежнам і, на первий взгляд, хрупкам теле!..

— Він має рацію, — закивав на екрані Перелюб, — це жахливий злочин.

— Да, — погодився Бос, тримаючи в руці порожній кухоль, — ета преступленіе может іскупіть толька адекватнае наказаніе... — він повернув голову до Перелюба: — Ти не відел, куда падевалась хадячая півная бочка?..

Знову почувся моторошний барабанний дріб. Дощ припустив сильніше. Кат, над яким тримали парасольку, замахнувся сокирою.

— Зачекайте!!.. Стоп!!.. Це я!!.. — почули ми раптом надривний крик. Футбольним полем бігла гладка людина в сірому плащі й бейсболці: — Це я. Продавець!!.. Продавець квитків!!.. Лотерейних!!..

Ми з Мулою повідкривали роти, а гладка людина хлюпала по калюжах, зірвала з голови бейсболку, скинула на траву свій плащ, і тут уже всі пізнали Продавця лотерейних квитків. А він біг і волав:

— Стоп!!.. Стоп!!.. Зачекайте!!..

— Він живий! — прошепотів я.

— Він є! — подивився на мене отетерілими очима Мула.

— Значить, ця дівчина — н-а-ш-а!!! — закричали ми і притьмома кинулися на поле.

Та безголовий кат нічого не міг чути, а його помічники, як і всі, розгубилися та забули спинити ексекатора.

Кат опустив сокиру...

— Ну як, ви вже передумали? — перед нами ніби з-під землі виріс усміхнений торговець пивом. — Продаєте дар?.. — він запопадливо зазірав нам в очі. — Я маю грубі гроші...

І ми, дивлячись повз нього, безживно прошепотіли:

— Забирай.

V

Завжди тримайте відчиненими двері для Продавця лотерейних квитків.

Сумні мелодії мокрих вулиць. Далекі жовті вікна багатоповерхівок. Самотні перехожі. Дивний вечірній щем... Осінь.

Мула застудився, температурить і кашляє. Я щодня прокидаюсь о п'ятій і плентаюсь на міське звалище. Вертаюся в обід та пізно ввечері з ліками і чимось їстівним.

Мулі гіршає. Крім нього, у мене нікого нема.

Лікарі бояться приходити до нас, бо жоден лікар навіть за гроші не хоче лізти в люк неподалік котельні та спускатися металевую драбиною під землю, в бетонний тунель теплотраси, де ми тепер мешкаємо.

Мула зустрічає мене щоразу радісно, тулячись до величезних гарячих труб, слухняно ковтає

пігулки, намагається жартувати.

— Чому ти не хочеш іти до лікаря? — кожен раз наполягаю я.

— Ця велика труба краща за лікаря, — ледь посміхається він. — Вона додає мені сил.

— Я домовлюсь із кимось на звалищі, ми підніmemo тебе нагору і понесем до лікарні.

— Так, я знаю, ти зможеш заподіяти мені таке, — ображено бурмоситься Мула, — удвох із якимось п'яницею насильно тягти мене до лікарні... Бо ж на звалищі, крім тебе, всі п'яниці. А я не люблю п'яниць... Та й до якої лікарні?.. Туди ж не приймуть без грошей. Тут є ти, тепла труба і якісь ліки, а там цього не буде... — він бере мене за руку своєю кволою рукою. — Краще попідуйся про свій флюс...

Я тікаю в далекий закуток тунелю і там часом нечутно коротко плачу. Так, я плачу, хоча й чоловік, бо знаю, що Мула має рацію.

Конкуренція на звалищі з кожним днем стає все жорстокішою. Цінного мотлоху, за яким у приймальних пунктах платять хоч якісь копійки, на всіх не вистачає. Пункти закриваються, а ті, що лишилися, зменшують розцінки. Такі, як я, збирачі ділять територію. Часто трапляються бійки.

Ми пішли з нашого села, бо там усе нагадувало про Неї. І навіть тепер я не можу спати вночі: мені сниться жахливий безголовий кат з блискучою сокирою, і я прокидаюсь. Я чую, як важко дихає і хрипить уві сні Мула, запалюю шматок паперу і спостерігаю за великими сірими щурами, що лежать на трубах і гріються.

Ми не чіпаємо щурів, а вони не чіпають нас. У цих тварин розумні очі. Коли продавці, робітники та хроби на чолі з босами знищать самі себе, панівним видом на Землі стануть щури. Але якщо й вони будуть жадібні, даватимуть і братимуть хабарі, обманюватимуть одне одного, то їх світ чекатиме теж сумна доля.

Якогось дня мене прогнали зі звалища. Уранці, коли я прийшов на свою невелику ділянку, там уже працювали двоє чоловіків і одна добре вбрана жінка. Побачивши мене, жінка почала вигукувати матюки, а чоловіки кидали в мене каміння й погрожували обрізками водогінних труб. Жінка влучила мені в спину гнилим яблуком, і я пішов.

Лишалися ще сміттєві контейнери в місті, але всі вони були поділені між безробітними, і якщо б мене спіймали поруч із якимось, то негайно б затовкли. А я ще потрібен Мулі.

Кілька разів я намагався жебрати на міських вулицях. Мені вдалося навіть пристойно заробити, але невдовзі з'ясувалось, що вступний внесок в гільдію жебраків складає п'ять тисяч євро, і кілька молодих хробів швидко переконали мене «не паявляться».

Після того випадку я став іноді шепелявити і зрозумів, що жебраки — багаті люди. Мені дуже потрібні були гроші на їжу та ліки для Мули, і якимось я підійшов до замурзаного чоловіка з кривою ногою, який жебрав на центральному проспекті.

— Вибачте, — сказав я, — але не могли б ви дати хоч трохи грошей... Ні, не для мене... Для мого друга, який лежить в тунелі і хворіє... Мули.

Інвалід почав копошитися у своїй подертій одежині, вийняв мобільного телефона, приклав до

вуха й заторохкотів рипучим голосом:

— Ребятчкі, срочна памагіте!.. Ка мне тут какой-та псіх прістал!..

Зубів у мене лишалося не так уже й багато, тому я щодуху тікав, поки, до решти знесилений, не опинився в нашому тунелі.

Мулу біла пропасниця, і я не відходив від нього дві доби. Добре, що в нас була заздалегідь припасена каністра з водою, а згори у відчинений люк залітали й радували нас перші несміливі сніжинки.

Третього дня нам уже зовсім не хотілося їсти. Мула казав, що йому покращало, кутався в стару ковдру і все запитував тихо:

— Скажи, друже... там, на стадіоні... то була неправда?.. То все нам наснилося, так?..

— Так, бешперечно, — впевнено шепелявив я. — Хіба се могло бути правдою? То була чиясь нехороша вигадка.

Після моїх запевнянь Мула починав посміхатися, його більше не турбувала пропасниця, і він засинав. Я теж стуляв повіки й бачив приємну картинку: вечір, велике червоне сонце скочується за західний пагорб; наш яблуневий сад увесь вбраний у біло-рожевий цвіт. Чути, як шурхотять у кронах яблунь хрущі, а під деревами, за столиком, який я так і не встиг змайструвати, сидять та чаюють наша дівчина і товстий веселий Продавець квитків. Вони тихо розмовляють, і Продавець запитує в нашої дівчини з недовірою:

— Це правда, що ти — останній Творець?

— Так! — відказує вона, заходячись дзвінким сміхом...

Під вечір Мула сказав, що хоче побачити землю, вкриту першим і останнім снігом, і попросив мене допомогти.

— Я мрію ще, — сказав він, — подивитися на сільську стежку, якою ходила вона, і зазирнути в нашу поштову скриньку... Ми давно її не перевіряли.

— Звичайно, — мовив я, — як тільки ти видужаєш... Я відчуваю, що в скриньці може бути не один, а цілих два листи!..

Чому я це сказав? Я ж чудово знав, що, окрім судової повістки, поштою нам ніколи нічого не надходило.

Я допоміг Мулі підвестися з матраца, вбратися якнайтепліше й узяв товариша на спину. Але несподівано ноги мої виявились настільки немічними, що я осів на бетонну підлогу.

Довго різними способами я намагався допомогти Мулі видертись металевою драбиною нагору, але без успіху. Нарешті, коли сам спробував дістатися зтягнутого сірим небом люка, то зрозумів, що мені це теж несила.

— Ми бранці, — проказав я, спершись на велику трубу і часто дихаючи.

— Так, — всміхнувся Мула, — ми себе ув'язнили.

— Давай тут померемо, — запропонував я. — Тут тепло і спокійно.

— Ми не можемо померти, — захитав головою Мула, — ми ж придурки.

— Можемо, — заперечив я, — просто знову не так, як усі...

Мула позіхнув і влігся на свій старий матрац, а я — на купу дрантя, що слугувала мені ліжком. З напівтемряви за нами спостерігали намистинки щурячих очей.

Я все частіше забувався і кожного разу бачив дива. Переді мною поставав галасливий, сповнений кольорів східний ринок, де смагляві торговці майже задарма віддають незвідані ласощі; де повно найрізноманітнішої їжі, а особливо багатим є рибний ряд... Ще я бачив вишукані ресторани з оздобленим позолотою інтер'єром. Пихаті офіціанти пливли їх залами, а в їхніх руках, на тацях, ховалися під срібними і кришталевими накривками найдорожчі смакоти... Мені привиділось також, як ми з Мулою відчиняємо і не подужаємо відчинити височезний холодильник. Якась дебела жіночка в білому куховарському фартусі відпихає нас однією рукою, сміючись і кажучи басом:

— Ек, доходяги!..

Вона відчиняє холодильник, і з нього виривається водоспад продуктів, які з головою завалюють її, а відтак і нас із Мулою...

«Смердить!» — почув я і повільно розплющив очі. Згори в люк колодязя світили ліхтарем.

— Хм, не досить приємно пахне, — додав ще хтось нагорі, і мені здалося, що цей чоловічий голос я вже колись чув.

— Онде подивіться... вони? — знов долинуло зверху, і ліхтарне світло засліпило мене.

— Вони!.. Вони!.. Знайшлися!.. — загули голоси. — Та там повно щурів!..

Я знову забувся, а прийшов до тьми від гуркоту ударів. Нагорі працювали якісь люди, і на труби опалення падали уламки бетону.

Вкотре я поринав у мрії й нереальність і був невдоволений, коли мене затормосили. З люка вже звисала лампа на мотузці — тунель був освітлений. Наді мною схилився масивний розпливчастий силует.

— Прокинься, — сказав він голосом Продавця квитків. — Прокинься!..

— Навіщо?.. — ледь чутно вимовив я. — Облиш... Дозволь нам піти спокійно.

— Ні, не дозволяю! — гаряче прошепотів силует Продавця. — Бо все зміниться!.. Ви повернете ваші втрачені статки, отримаєте належну по праву шану, набудете вірних друзів... Хіба ти не бажаєш, щоб у скринях на горіщі твого будинку лежали хороші книжки?.. Хіба Мула не радітиме разом із тобою щовесни, коли буде квітнути яблуневий сад?.. Хоч як нелегко було вас розшукати, та я приніс вам Щасливого Квитка!

— Нам не треба шани... статків... — почувся слабкий голос Мули. — Ми хочемо піти туди, де тепер наша дівчина, і де був ти.

— О ні! — заперечив голосно Продавець. — Я ніколи не вмирав. Просто якимось вдавився м'ятною

жуйкою, а коли очуняв, то лежав навznak. Наді мною було синє небо, і я подумав: навіщо я живу?.. Я нікому не потрібен зі своїми лотерейними квитками. Люди купують їх, сподіваючись виграти передовсім гроші, і ніхто не прагне отримати просто Щастя. Я продаю білети, бо маю до цього хист, але за мої старання мене не люблять. А дехто навіть ненавидить. І я вирішив покинути все й померти... Ну, звичайно, не по-справжньому. Не для себе, а для всіх... Тому організував свій похорон. Звідки я міг знати, що когось звинуватять у моїй смерті?..

— Все одно, ми вирушимо за нашою дівчиною, — сказав я.

І раптом поруч із силуетом Продавця я побачив її обриси!!..

— Милі мої придурки, — мовила наша дівчина, і слова звучали лагідно, як тече струмок. — Я знала багатьох людей, але серед них не було шляхетніших від вас... За мною можна йти багатьма дорогами, але є одна найкраща, найкоротша путь...

— Ні, — сказав я, ледь ворущачи губами, — ти знову марево...

— Так, — погодилась вона, — я марево, бо пішла від вас. Я мусила піти, адже ви були схожими на інших: ви так само не любили Продавця... Не слід бути лихим на того, хто бажає принести у твій дім щастя. Тепер усе змінилось. Шукаючи мене, ви зрозуміли та полюбили лотерейника, і я хочу повернутися...

— Якщо кат не має голови, то ним головують помічники, — заговорив Продавець. — Якщо на Землі не стане Творців, нею керуватимуть жадібні боси. І тоді занепадуть продавці, непотрібними стануть робітники, повбивають одне одного хроби... У мене є зв'язки, гроші, але я — продавець. Я знаю лише, що все на світі повинно бути на своїх місцях. Інакше світ загине.

— То нехай, — сказав я. — Нехай прийдуть щурі.

— Це станеться нескоро, — зітхнув Продавець, — а до того пануватиме суцільна пустка. Не буде книжок і не цвістимуть сади... Допоможіть відвернути це лихо.

— Це неможливо, — відказав з гіркотою я. — Ми ж придурки. Ми не вміємо робити нічого чеснішого, кращого і розумнішого, ніж діяли дотепер. І от де ми.

— Так, змінитися ми не можемо, — прошепотів Мула.

— Вам не треба змінюватись, — залунав голос нашої дівчини. — Вам слід лише змінити тих, хто навколо вас... Бувають важкі хвилини, — продовжила вона, — коли здається, що тебе забули, що ти нікому не потрібен. Насправді ж увесь світ думає про тебе і в найнесподіваніший момент готує найщедрішу винагороду!.. Полюби життя і знай, що хтось до часу тобі не відомий, далекий, так само широко і віддано любить тебе.

— Тоді настане пора веселих пісень, — піднесено додав Продавець, — настане час отримувати дарунки, і ваша дівчина повернеться до вас. Ви мусите повірити!..

Я повільно повернув голову до Мули:

— Зевс казав, що все на світі має бути справедливо... Пам'ятаєш?..

— Пам'ятаю... — прохрипів Мула. — Ми завжди в це вірили...

Я швидше відчував, ніж бачив, як дивні білі примари підносять мене та мого друга з наших

теплих лігвиськ, тягнуть нас угору, до великого отвору, що виник замість вузького люка.

Надворі було темно й холодно. Я протестував, кажучи, що зараз підведуся самотужки, а ви піклуйтеся про Мулу, бо він хворий. Та мене чомусь ніхто не слухав, і я, так само лежачи, опинився в мікроавтобусі, зсередини яскраво освітленому й нафаршированому моторошною технікою.

Білі примари схилились наді мною, і я чув ніби здалеку якісь незрозумілі слова й вимовив, як мені здалося, суворо:

— Мулу негайно везіть до лікарні!..

— До лікарні? — дивувалися примари. — Він і так у важкому стані... Ми доправимо вас у набагато комфортніше місце...

І мене кудись везли, і несли на ношах у ніч, а потім я опинився голим в теплій воді, у ванні. Повновида усміхнена жіночка в лікарняному халаті мила мене великою мочалкою. Пахло сосновим лісом.

— Де Мула? — спитав я стурбовано.

— Той другий?.. — добросердо всміхнулась жінка. — Теж, миється... Все з ним добре...

Пам'ятаю, як нас із товаришем стригли та голили в перукарні, і Мула просив не зрізати його косичку. Ще пригадую звернену до мого товариша репліку лікаря з розумними очима:

— Все могло бути значно гірше за тих умов...

Два тижні Мула та я мешкали в просторій затишній кімнаті, з вікна якої, з висоти, можна було бачити мальовничий пейзаж: давній мур із бійницями, звивисту річку за ним та жовто-червонуваті осінні дерева.

Нам швидко кращало. Продавець особисто проводив мене до стоматологічного кабінету поверхом вище, і невдовзі я вже не шепелявив. Ми з Мулою хрумтіли морквами-цукривками, їли кілограмами фрукти й сосиски зі справжнього м'яса, ходили на прогулянки і в тренажерний зал, де дивилися на тренажери...

— Безперечно, вам відомо вже, яке це незвичне місце, — мовив Продавець, завітавши до нашої кімнати якось уранці.

— Так, — відказав Мула, — це фортеця.

— Правильно, — всміхнувся наш рятувальник. — Ці укріплення були збудовані дуже давно, до речі, вашим, Мула, далеким пращуром... Так-так, ви є нащадком знаного роду і, між іншим, єдиним нащадком...

— Ні, не єдиним, — заперечив ошелешений Мула. — У мене десь є ще тітка. Вона платила за лікування мого зуба.

Продавець всміхнувся ніяково:

— Мені прикро вас розчаровувати, але вашою тіткою був я... Тобто, я виконав те, що зробила б вона, якби вона у вас була... Я знав, що ви не маєте грошей на лікування, тому надав їх

лікареві.

— Дякую, — сказав Мула, — але чому?.. Чому ти такий добрий?

Лотерейник споважнів і мовив:

— Літописи оповідають, що ваші, Муло, предки з давніх-давен прагнули плекати сади. Натомість вони змушені були захищатися від ворогів і звели ці мури. Проте тут завжди надавали притулок і захист усім знедоленим, вигнанцям, підтримували зневірених... Я придбав свого часу й оновив цю пам'ятку. І теж прагну оселити в моєму серці шляхетність, за змоги діючи людям добро.

— Мула, ти, мабуть, барон або граф!.. Оце так! — захоплено мовив я.

— Ні в якому разі! — запротестував мій товариш. — Чи ти чув, щоб граф чи барон не вмів читати й писати?..

— Я перепрошую, — втрутився Продавець, — та я завітав до вас не просто так. Лікарі гадають, ви вже достатньо дужі, щоб здійснити прогулянку фортецею. Мені не терпиться показати й розказати вам чимало цікавого. Згода?..

Неабияк заінтриговані, ми в товаристві Продавця вийшли надвір. Вбрані ми були в лахміття, в якому нас привезли сюди. Щоправда, його повернули нам ретельно випраним, випрасуваним і зацерованим, навіть трохи накрохмаленим. Продавець же був у стильному синьому з блискітками костюмі, і на вилогах його піджака лежав великий гострий комірець білої сорочки.

Жестом наш гід показав на будівлю, в якій ми лікувалися й мешкали. Це був чотириповерховий, складений з того ж каміння, що й фортечні мури, з черепичною покрівлею дім. До кожного склепінчастого вікна внизу були вчеплені квітники з яскравими квітами.

Кілька днів тому квітів не було, але тепер осінь майже завершилась, старе листя з дерев попадало і на гілках швидко набухали весняні бруньки. Скоро знову мало прийти літо. Вночі термометр не показував менше десяти градусів тепла, і рослини виставили надвір.

— Хочу відрекомендувати вам людей, що працюють в цьому будинку, — сказав Продавець. — Вони лікарі. І хоч зараз вони зайняті, ми їх не бачимо, але ви, мабуть, відчули, що кожен з них є фахівцем. І я сказав би навіть Фахівцем з великої літери.

— Так, — погодилися ми з Мулою, — тут до нас ставилися добре. Нас навіть лікували.

Продавець всміхнувся:

— Повірте, друзі, у найкращій клініці світу ви не одужали б швидше. А все тому, що кожен тут працює за покликанням. І, що важливо, отримує за це гідну винагороду. Адже існує особливий талант, особливе вміння — уміння винагороджувати...

— Вам, мабуть, здається, що я вихваляюся, — додав за хвилину Продавець, — але не я придумав цю систему. Я лишень продовжую давні традиції...

— Ми бачили тут схожий будинок, — сказав Мула, — у ньому лікують тварин.

— Там працює дорожній патрульний, якого ми не взяли з собою, коли стрибали з моста, — додав я.

— Він здійснив свою Нездійсненну Мрію, — озвався Продавець. — Я приніс йому Щасливого Квитка, і він тепер щасливий... Спеціалізується на птахах, багато про них знає. Його навіть вчити не довелося — так буває з тими, в кого є Нездійсненна Мрія...

Ми посідали в чотиримісний електромобільчик з дахом, але без дверей, і широкою цегляно-червоною доріжкою поїхали вздовж фортечних мурів.

Територія цього стародавнього укріплення була значна, але дбайливо впорядкована. Ми їхали, і Продавець повсякчас вітався із зустрічними такими ж автомобільчиками та перехожими, показував навсібіч:

— Отам їдальня і ресторан... Онде пральня... Бібліотека... Пасіки...

Шеренги вуликів, закиданих сухим листям, стояли між деревами саду, впираючись у стіну фортеці.

— У тій стіні всередині — цукерня, що робить шоколадки, — розплився посмішкою наш гід.

Ми з Мулою побачили, як із дерев'яної брами патлатий хлопчина в робочому комбінезоні виносить і кладе в кузов вантажного електромобіля картонні коробки.

— На цукерні підробляють поети й поетки, — пояснив Продавець. — Поети вантажать готовий продукт, а поетки слідкують за якістю й дегустують. Пишуть рекламу. Решту робить автоматика.

«Солодкі марення збуваються», — подумав я, а Продавцеві сказав:

— Тут у вас просто утопія.

Мула подивився на мене запитально, а наш гід відповів:

— Це наша маленька країна мрій, спілка порядних людей... Більш-менш порядних... — Продавець примружився й посміхнувся.

— А той, що тримає небо... — раптом стривожився Мула. — Його тут нема?..

— Не хвилюйтеся, я забрав його з паперті. О-он там, — Продавець показав пальцем в небо.

Високо над фортецею висіла повітряна куля з гондолою. Звернений до сонця бік кулі грав веселковими кольорами.

— Тримач неба любить хмари, сонце, — оповідав нам, кермуючи, Продавець. — Спускається раз на тиждень, бере запас їжі, заряджає газові балони та акумулятор свого маленького телевізора і — знову підноситься... Тримачеві чим вище — тим легше. У гондолі він може тримати небо лиш однією рукою... Ніхто йому там, угорі, не заважає. Там йому добре.

Наш «мобіль» зупинився перед входом до невисокої вежі.

— Неподалік, на річці, є ще електростанція, — махнув рукою Продавець, — її подивитесь іншим разом. А тепер — наша гордість! Виставка старовинних автомобілів та колекція зброї...

Рипучими дерев'яними сходами, над якими висіли чийсь облуплені роги, ми втрьох піднялися на другий поверх вежі. На стінах, тьмяно підсвічені, висіли шаблі, алебарди, арбалети, сокири, списи, кинджали, старовинні рушниці, щити, ножі, пістолі, ба навіть автомати часів Другої

світової!.. Тут було безліч моторошних знарядь смерті й убивства — свідків великих та малих побоїщ і кровопролиттів усіх часів та народів.

На підлозі стояла порохова гармата з пірамідкою ядер поруч.

— Усе ми познаходили в полях довкола, коли орали наші лани, — пояснив Продавець.

— Класно, — сказав я.

— А де ж машини? — спитав Мула.

— А ось, — наш гід клацнув вимикачем і освітив стелаж, припасований до стіни.

Під склом ми побачили іграшкові моделі автомобілів. Поруч із кожним була табличка з назвою та переліком технічних характеристик.

— Так сталося, що одразу кілька мешканців фортеці колекціонували модельки старовинних авто, — пояснив Продавець. — І я теж. Ми склали все до купи та зробили експозицію.

— А що там, нагорі? — поцікавився я, показуючи на сходи, які вели поверхом вище.

— А-а... — ніяково потягнув лотерейник, — там теж... зброя. Тільки сучасна... — і він додав тихо, ніби лиш самому собі: — Колись існувала думка, що зброя нам допоможе...

— Допоможе в чому? — спитали водно ми з Мулою.

— Ну, якщо прийдуть вороги... — неохоче відказав Продавець.

— А вони прийдуть?..

— Прийдуть?.. — стурбовано перепитав наш гід і, на мить замислившись, відповів: — Обов'язково.

Оглянувши музей, ми зійшли сходами повз роги й опинилися знов на вулиці. Наші обличчя освіжив осінньо-весінній вітерець.

— Дивись, — показав мені рукою Мула, — тут навіть є цирк!

Справді, вдалині, між дерев саду, видніло велике зелене шатро з тріпотливим прапорцем на маківці.

— То не цирк, — заперечив Продавець, — то театр. Наша аматорська трупа дає тут вистави.

— Як цікаво, — сказав я. — А що за вистави?

— В основному — класика. Але люди мріють поставити й побачити якусь сучасну п'єсу. Тепер от збираємо матеріали про вашу дівчину.

— Розкажіть, що ви знаєте про неї, — попросили ми.

— Загалом мало, — поглянув на нас Продавець. — Я думав, вам відомо більше... — він зітхнув. — Кажуть, вона була хороша дівчина. Правда, полюбляла грабувати казино... Але тільки казино — ніякі не ощадкаси! — Продавець, наголошуючи, підняв догори вказівного пальця. — Казино — то була її жіноча слабкість...

— А чому вона зізналася, що вбила вас? — спитав я.

Продавець спохмурнів:

— Річ у тім, що за нею давно полювали. Боси ненавиділи її, бо вона хоч і мала гроші, відрізнялася від усіх... Вашу дівчину все одно стратили б... їм не було важливо — за що... І їй, мабуть, теж...

— Я хочу написати про неї, — сказав я. — Написати п'єсу.

— Будь ласка, напиши, — кивнув серйозний Мула.

— Так, напиши, — підтримав мого друга Продавець.

— В який бік від нас місто? — спитав я раптом.

— Там, — лотерейник показав на схід.

О третій годині прийдешньої ночі ми з Мулою мовчки вийшли з будівлі, де мешкали. Навколо було тихо. Територію фортеці освітлювали матові плафони ліхтарів. Ми посунули доріжкою між клумб і побачили жовтий бік припаркованого під зовнішнім муром електромобіля.

Ми наблизились. Я сів за кермо, Мула — поруч, спитавши: «Впораєшся?» Я невизначено мугикнув.

Ногами я намацав лише дві педалі, вирішивши, що ще, мабуть, газ і гальма. Поруч із кермом розташовувався невеличкий важіль. Над ним був напис «уперед», під ним — «назад». Тепер важіль стояв посередині, навпроти слова «стоп». Я перемістив його вгору. Клацнуло, і простір перед нами залило синювате світло — увімкнулись фари.

Мула зрадив.

Я натис на педаль, що мала бути «газом», — двигун ледь чутно задзижчав, і автомобільчик рушив, але одразу ж загальмував, і позаду почувся хрускіт.

Мула зіскочив на землю і за мить, хитро примружившись, демонстрував мені товстий червоний дріт з електровилкою на кінці, кажучи:

— Лімузин заряджався... Розетку ми трохи поламали...

За хвилю ми знову рушили. Керувати електромобілем виявилось просто. Я тільки крутив кермо та тримав ногу на педалі газу: натискав — зростала швидкість, відпускав — і ми їхали повільніше. Мула повсякчас озирався, пригадуючи шлях, яким ми подорожували вдень із Продавцем, і притишено казав іноді:

— Тут ніби направо... Туди, он до того муру... О, ні-ні, назад... Шатро!..

Побачивши у світлі фар пересувне приміщення театру, ми полегшено зітхнули, бо таки не заблукали серед серпантину доріжок, подвір'їв із фонтанами, місточків, живоплотів, вузеньких вуличок та грандіозних кам'яних мурів.

Нашою метою, одначе, був не театр, а вежа-музей поруч. Її двері були незачинені — фортечани не любили що-небудь замикати.

Ми злодійкувато заозирались і прислухалися, а далі, не відчувши й не помітивши нічого підозрілого, зайшли до вежі. Навпомацки дісталися другого поверху. Мула в п'яті наштовхнувся на гармату, і я почув, як з гуркотом розкотились ядра.

Нам вдалося нарешті знайти вимикач, і заповнена зброєю кімната осяялась. Мула кривився й потирав коліно:

— Може, візьмемо тільки оце, — він показав на вчеплений до стіни довжелезний мушкет.

— Мул-а-а, — з докором захитав головою я і зійшов сходами вище.

Третій поверх вежі був уже не музеєм, а швидше складом. Складом зброї. Посеред кімнати та вздовж стін тут містилися металічні стелажі з безліччю акуратно поскладаних дерев'яних і жерстяних ящиків та ящичків: квадратних, високих, подовгастих, плескатих, але чомусь лиш двоколірних: або темно-сірих, або брудно-зелених. І цей сіро-зелений світ чомусь викликав у мене тихий захват.

Уся тара була позначена якимись літерними скороченнями, стрілками, значками й цифрами, в яких я нічогосінько не тямив. Та мені допоміг Мула. Він клацнув клямками довгого, зеленого, мов крокодил, ящика, підняв його кришку, і я побачив, як брови товариша піднялись:

— Гранатомети!

Так, там було чотири невеличкі трубки з інструкціями користування, надрукованими просто на корпусах.

— Берем, — сказав я. І ми знесли ящик униз та поклали на сидіння нашої машини. Услід ми завантажили до електромобіля великокаліберний кулемет з кількома комплектами стрічок, дві упаковки ручних гранат, трохи пластикової вибухівки, схожі на консерви банки з детонаторами, пару автоматів, заряджені патронами різки до них, снайперську гвинтівку... Невеличка ракетна установка в нашу машину не помістилася...

Я зупинив автомобіль перед головною брамою фортеці. Крізь неї в наші обличчя світив надкушений місяць. На тлі нічного світила видніли довгі ікла піднятих ґрат.

У самій брамі, над віконечком сторожі, горів світильник на кованій ніжці. До стіни було прихилено довгий спис з пов'язаною біля вістря стрічкою. З прочинених бічних дверей линуло стишене хропіння вартового.

Ми заїхали до брами й зупинилися під світильником. По той бік фортечної стіни простягались похилі спини полів з блискучою під місяцем рікою. Я розглядав силуети облетілих далеких дерев, обвішаних, мов новорічні ялинки, соковитими зорями.

— Ми повертаємося, — тихо сказав Мула.

— Так, повертаємося, — мовив я, і ми потисли один одному руки.

— Гей, а ви куда зібрались? — прогудів з вартівні невдоволений заспаний голос.

— На схід, — відповіли ми.

— А-а, — і за мить з-за дверей знов стало чути сопіння.

Наш майже іграшковий автомобільчик, завантажений зовсім не іграшковою зброєю, їхав широкою дорогою набагато повільніше, ніж нам хотілося. Але за годину ми були вже далеченько від фортеці.

На узбіччі автошляху стояв трейлер з увімкненими фарами. З його тентованого черева зрідка чулося сумне мукання корів.

— Їх везуть, щоб зробити з них фарш і ковбасу, — сказав я.

— Друже, що ти любиш більше: смачну ковбасу чи живу корову? — спитав у мене Мула.

— Коли ситий, то люблю корову, а коли голодний — ковбасу, — зізнався я чесно.

— Друже, будь людиною, — сказав Мула, — поглянь на все очима корови.

Я на мить замислився: корови, виявилось, потрібні не лише для молока і м'яса, а й для духовного вдосконалення...

Ми зупинили машину, взяли автомати і, підійшовши до трейлера, відчинили й опустили, ніби місток, двері причепа. Тварини спочатку відсахнулись, але, постоявши, одна за одною стали виходити.

— Ей ви... блі-ін!.. Ей ви!.. Шо ж ви робите!?! — вивалився з кабіни трейлера й підбіг до нас, надягаючи шкіряну куртку, якийсь дядько з божевільними очима. За ним з'явився ще один робітник із ножем, однак, побачивши наші автомати, сховав його. Обидва перевізники корів вклякли та стояли мовчки. Худібка й далі виходила і, не затримуючись, прямувала далеко в поля — їсти свіжу осінньо-весняну травичку.

Ми посідали в «мобіль» і поїхали далі.

За кілька кілометрів від міста знову зупинились. Я знайшов ріжки з трасуючими кулями й спорядив ними автомати.

— Де ти навчився? — дивувався мій товариш.

— Либонь, серед моїх пращурів були вояки й зарізяки, — знизав плечима я. — Ну, почнемо?

— Гайда! — вигукнув Мула й вистрілив з ракетниці.

Зелений вогник зі свистом пронизав повітря, загубився вгорі, з'явився знов та плавно спускався, згасаючи. Услід вже летіли червоний і жовтий. Я з автомата випустив у небо довгу чергу трасуючих куль... Розстрілявши один ріжок, зарядив другий. Мула тим часом цілив зі снайперської гвинтівки в зірки. Інколи влучав, і зірки падали.

Потім ми кидали ґранати... Довколишніми полями розлягалась гучна луна пострілів та вибухів, і мабуть, здалеку було видно сигнальні ракети, зо два десятки яких випустив Мула.

Ми чинили цей гвалт, щоб хтось сказав у місті: «Подивіться, як там весело!» або — «Гляньте! Там війна!» і зрозумів, що в місті війни немає. А якщо нема війни, значить, усе в місті добре. І з цього теж треба радіти.

Використавши більшу частину нашого боєкомплекту, ми вирушили до міста. Я керував автомобілем, а Мула знічев'я ліпив із м'якої вибухівки, наче з тіста, веселого їжачка. Очами їжачка стали денця автоматних гільз, а замість голок йому в спину Мула понастромляв патички

детонаторів.

Коли ми в'їжджали до передмістя, вже потроху світало. Одинокі перехожі довго озирались услід нашому незвичному засобові пересування.

Я зупинив електромобіль біля міліційної будівлі. Проламаний колись босовим танком отвір у стіні було закладено червоною цеглою, але не заштукатурено.

— Зброю не можна лишати в машині, — сказав Мула. — Вона може комусь сподобатись...

У нас зостався ще ящик із чотирма гранатометами та великий кулемет, бо автомати і снайперську гвинтівку ми підірвали в полі гранатами. Я взяв кулемета, а Мула обвішався трубками гранатометів і ніс у руках свого їжачка.

За дверима міліційної будівлі, у заграбованому вікні, видніла голова чергового.

— Де карцер? — спитав я в нього, поклавши на поличку під віконцем кулемета — він був до біса важкий. Черговий роззявив рота, але нічого не сказав, а лиш показав пальцем на сходи, що з вестибюлю вели донизу — мабуть, у підвал.

Уже на сходах я озирнувся й помітив, що черговий кудись гарячково телефонує.

На шляху в нас були грубі ґрати. По той бік стояв стіл, на якому лежала скинута з телефона слухавка і майже порожня пляшка горілки. Під столом навкарачки стояв дядько у формених штанах та розхристаній сорочці, з-під якої видніла вовна грудей.

— Відчини нам, будь ласка, — попросив я, бряцнувши кулеметом, а Мула з їжаком у руках, наче з хлібом-сіллю, приязно всміхнувся.

Дядько під столом мученицьки застогнав, і ми побачили, що він руками нишпорить по темній підлозі.

— Відчиняй, бо мені гранатомет падає, — стривожено мовив Мула, і переляканий дядько виліз з-під столу і тремтячими руками відсунув засув.

Ми увійшли, і мій товариш негайно вручив міліціантові всіяного детонаторами їжачка:

— На ось, потримай.

Червоні очиці стража порядку стали круглими, як місяць уповні, і міліціант видав тонкий короткий зойк.

Ногою я зачепив щось на долівці — почувся металевий брязкіт. Я нахилився й підняв пістолет:

— Ти не це шукав? — я поглянув на міліціанта. Та він лиш судомно ковтав слину й тремтів губами, дивлячись на вибухового їжачка, якого тримав у простягнутих руках.

Я поклав пістолета на стіл. Мула тим часом знайшов десь в'язанку ключів і, сказавши: «Відчуваю, що він десь тут», — пішов коридором.

Усі двері камер були прочинені, крім однієї, на якій було криво намальовано велику червону літеру «К». Мула відчинив віконце у дверях і зазирнув, потім поглянув на мене. Я подивився у віконце теж і побачив лиш морок.

— Він там, — сказав Мула.

— Хіба? — не повірив я.

Замість відповіді Мула, брязкаючи ключами, відчинив двері. Смуга світла впала з коридору до камери, і на нарах під стіною я розрізнув людський силует. Чоловік сидів, спершись ліктями на коліна й обхопивши руками голову. Він був голий.

— Вони й досі тримають Харона в карцері! — тихо сказав я.

Могутній перевізник повільно підвів голову й подивився на нас.

Я очікував, що в ньому заяріє лють, та постать Харона випромінювала невимовну тугу. Він знов опустив голову й пробубонів щось невідомою мовою.

— Ходімо з нами, — ласкаво сказав перевізникові Мула.

— Так, нумо звідсіль, — мовив я.

Харон зітхнув, піднявся з нар, і ми помітили на його боках та спині червоні смуги — певно, сліди гумових палиць.

З вулиці долинуло виття сирени. Ми втрюх вийшли до коридору. Харон кульгав. Раптом він став занепокоєно озиратись, говорити й показувати нам щось. Ми здогадалися, що йому потрібно.

— Де його весло? — спитав я в на смерть переляканого небезпечним їжаком міліціанта. Охоронець порядку самими очима показав на прочинені двері навпроти.

Це була кімната чергового. Упоперек неї, спираючись на дві шафи, простягалось знаряддя Харонової праці. На веслі скраю висіла пара шкарпеток, ремінь до штанів, вішак із форменим кітелем. Мабуть, воно слугувало ще чимось на кшталт волейбольної сітки, бо на одній із шаф лежав м'яч.

Побачивши весло, перевізник помітно зрадів, вигукнув щось неголосно басом і ручицею ухопив свою цяцьку, від чого всі речі з весла попадали.

— Будівлю оточено! — загугонів з коридору мегафон. — Здавайтеся!

— Благаю!! — почувся зойк заїжачкованого міліціанта. — Саперів!..

Харон занервував, спробував вистрибнути у вікно, але там були ґрати.

— Отак-от, друже, — співчутливо проказав Мула. — Хотів ти подивитись на наш світ, а вляпався в нього по вуха!

Визирнувши до коридора, ми побачили двох людей у чорних масках. «Бандити», — подумав я, а Харон плеснув їх веслом. Незнайомці в чорному, впустивши маленькі автомати, з'їхали стінкою на підлогу.

Ми дременули коридором, а далі — вгору сходами.

За хвилину Харон, Мула та я з усім нашим озброєнням і веслом вже розташувались на плоскому даху будівлі.

Унизу, на вулиці, стояли два легковики з блимавками та автобус із темними вікнами. З нього виходили озброєні люди в камуфляжі.

— Іще бандити, — сказав Мула. — Щось їх багато.

По нас вистрілили, бо над моєю головою свиснула куля.

— Слід їм відповісти, — мовив я, — нехай знають, як стріляти по придурках! — і я підсунув на край даху кулемет.

Кулемет засмикався і заговорив голосно: «Та-тара-та!» від чого всі бандити внизу погепалися на асфальт. Я прицілювався в один із припаркованих міліційних легковиків, наробив у ньому дірок і став чекати, поки авто займеться чи вибухне (якщо з великокаліберного кулемета продірявити машину — вона обов'язково має вибухнути. Про це я знав з американських кінострічок). Однак, на мій подив, підірвався й повільно перекинувся сусідній міліційний автомобіль: Мула поцілів у нього з гранатомета.

Харон звівся на повен зріст і, вимахуючи кулаками, гортанним басом переможно закричав.

Затим ми знищили ще спорожнілий автобус унизу й забралися з даху.

Перевізник жестом попросив у мене кулемет. Я з радістю віддав, бо для мене він був заважкий. Натомість отримав від Харона непідйомне весло.

— Мула, допоможи! — захарчав я, притиснутий веслом до підлоги. Мій товариш простягнув свій гранатомет Харонові, і ми вдвох ухопили й понесли знаряддя човняра.

На сходах, за камінним поруччям, невміло причаїлися кілька міліціантів. Вони чигали на нас.

Харон широко посміхнувся, показавши великі зуби, тицьнув пальцем в напрямку міліціантів і чергами з кулемета з неймовірним гуркотом і криками зруйнував чи не весь сходовий майданчик...

Ступаючи за міліціантами, які у хмарах куряви нахивали п'ятами, ми дісталися першого поверху. Тут стояла шеренга бандитів у камуфляжі й бронежилетах.

Харон пострілами з кулемета позбивав штукатурку над їхніми головами, і бандити шанобливо попростягались долі. Перевізник вишкірився, глянув на нас і рушив просто по вбраних у бронежилети спинах. Ми з Мулою, несучи весло, — за ним.

— Стоять!!.. Кинуть зброю!!.. — в нас із рушниці цілився міліціант.

Від несподіванки ми з товаришем впустили весло — бандити під нашими ногами зойкнули. Харон же пожбурих у міліціанта гранатомет. Почувся брязкіт — це рушниця вилетіла з рук охоронця порядку. Гранатомет теж упав на підлогу й самовільно вистрілив. Граната з шипінням, обертаючись, полетіла долівкою, пострібала по сходах у вестибюль, підкотилася до кабінки чергового і там вибухнула. Ґрати з кабінки впали, скло розбризкалося, а сам черговий шкереберть злетів у повітря, вчинивши поросячий вереск. Приземлившись, він навкарачки підповз до нас, став навколішки й підняв руки...

Ми з Мулою узяли весло, а Харон, співаючи своєю мовою якоїсь хвацької пісні, вже виходив надвір: замість відчинити, вивалив двері ногою.

— Дивися — лежать! — у захваті сказав Мула, обернувшись і показуючи мені на припишклих міліціантів. — Вони нас поважають!

— Та де там, — заперечив я. — Вони нас бояться.

— Ні, вони бояться мене, — з куряви виступив знайомий дядько-міліціант у розхристаній сорочці, з їжаком-бомбою в руках. Дядько вже не тремтів, виглядав тверезо, і тільки його очі палали німим благанням.

— Зробіть щось, — смиренно попросив він, — я родич генерала Перелюба... А їжачок цокає...

Ми з Мулою прислухались: з їжака справді виразно долинав розмірений хід годинникового механізму.

— Півгодини ніхто в місті не повинен рухатись, — прошепотів міліціанту Мула. — Потім лишиш їжака тут і разом з усіма втечеш із будівлі. Тоді все буде гаразд.

— Вір йому, — сказав я дядькові, — Мула завжди каже правду.

Міліціант вдячно всміхнувся і заблимав очицями.

— Наш капітан Перелюб уже генерал! — у захваті казав я Мулі, коли ми, ступаючи по виламаних Хароном дверях, виходили з веслом надвір.

— Це не дивно, — відгукувався мій товариш. — Дивно, чому перевізник стільки часу був у карцері й не намагався отак висадити двері.

— Мабуть, був морально пригнічений, — припустив я. — Недобрі міліціанти, чужий світ, лиха країна...

— Навіщо воно йому було?.. Га, Хароне? — питав Мула вже в перевізника, який чекав нас біля перекинутої й дотліваючої міліцейної машини. Однак Харон не розумів і тільки широко всміхався, споглядаючи, як ми марудимося з веслом.

Перевізник викинув далеко непотрібний гранотомет, узяв від нас своє знаряддя, і ми втрьох пішли ловити таксі.

Водії сахалися нас. Я їх розумію. Я б теж крутнув кермо в протилежний бік, коли б на узбіччі помітив голого велетня, а поруч — двох лахмітників, що голосували.

— Увага! — задеренчали раптом гучномовці на стовпах уздовж траси. — Усім!.. Розпорядження Великого Боса!.. Від цієї миті до сьомої години будь-який рух у місті заборонено!.. — автомобілі на дорозі негайно позупинялись.

Ми скористалися цим і полізли до кабіни фургона з написом «Пиво».

— Куди!?! Ні! — закричав розлючений водій, випихаючи нас із Мулою, але тут до кабіни зазирнув Харон, і водій вдавився словами та змовк.

— О! Та я тебе впізнаю! — вигукнув Мула, дивлячись на водія. — Ти торговець пивом, який був на страті!

— А-а, — водило теж звузив очі, — так оце ж ви... ті, у фраках...

— Ага, — сказав я. — Ну, поїхали.

— Нікуди не поїду, — скоромовкою заявив торговець, — у мене колеса спущені й бензину нема.

— Ну, будь ласка... — почав просити Мула.

— Ні! — відрубав торговець. — Хіба що віддасте мені ваш дар!

— Ми ж уже віддали! — здивувались ми.

— Дідька лисого, — крізь зуби процідив водій. — Прибіг додому радісний, чаклував-чаклував — нічого!

— Бо ми віддали, а ти не взяв, — посміхнувся Мула. — А тепер їдьмо!

— Рух на півгодини заборонено, — заперечив торговець, — їхати не можна...

Харонові, певно, набридла ця дискусія, він дмухнув на водія, і торговець вилетів з машини на далекий газон, немов пір'їнка.

Я, не гаючи часу, сів на його місце, Мула — поруч. Харон з веслом завантажився до фургона ззаду, і ми негайно рушили.

За півгодини півний фургон стояв на мості, високо над річкою. Це був міст, з якого ми з Мулою вирушали в нашу останню путь.

Верхівки хмар золотив ранок, робітників на мості ще не було, але один бетонний блок досі лишався відсунутим.

— Усе як треба, — зрадів Мула, стоячи поруч із машиною і дивлячись туди, де сходило сонце.

Здалеку долинув тихий гуркіт вибуху. Я подумав: «Шкода їжачка».

Щасливий Харон, передчуваючи швидке повернення додому, низько мурмотів якусь мелодію.

— Час, — сказав, підійшовши до нього. Мула.

— Так, час, — кивнув я.

Могутній перевізник раптом схлипнув, охопив нас із товаришем своїми велетенськими руками й обережно притис до себе, обіймаючи. Нам теж шкода було розлучатись із Хароном, бо він виявився чудовим хлопакою.

Залізаючи в кабінку фургона, перевізник із добрим сумом глипав на нас і гугонів щось приємним басом.

— Ні, ми лишимось тут, — відказав я, здогадуючись, про що мова. — А ти лети.

— Ти пізнав наш світ, друже, — озвався Мула. — Тікай...

Харон вистромив у вікно руку, махав нею, а ми ретельно зачинили двері фургона — щоб ненароком не вилетіло весло, та, впершись руками, покотили машину до прірви. Під колесами та нашими ногами шурхотів дрібний гравій...

— Мабуть, перевізник уже сідає до свого човна, — сказав Мула за хвилину, вдивляючись у щільний туман, що плив понад рікою.

— Мабуть, він вантажить до човна ще й барило з пивом, яке було у фургоні, — посміхнувся я.

Раптом поруч із нами на мості зупинився і засигналив чудернацький автомобіль. Він був рожево-червоний, розмальований серцями, жіночими губами та силуетами, а на даху в нього сидів великий м'який іграшковий ведмедик. У лапах ведмедик тримав табличку з написом англійською «Sexy gerls».

— «Сексуальні дівчата», — переклав Мула. — Тільки «Girls» пишеться через «i».

Від здивування я роззявив рота:

— Мула-а!.. Ти знаєш англійську?!.. Ти можеш нею читати!?!..

— А що?.. — знітився мій товариш. — Я добре розмовляю ще французькою, німецькою, польською, трохи — корейською...

— Ей, мальчікі! — закричали нам з машини, опустивши скло, дві жіночки з яскравим макіяжем. — Ви што, апять тапітьса сабралісь?..

Так, це були дорожні повії, що колись робили нам штучне дихання.

— Чому, хлопчікі, в такому поганому віде? — співчутливо запитувала молодша повія, визираючи з вікна авта. — Вас шо, кинули па бізнесу?..

— Знаєш, Свет, ані мне пачему-та нравятся, — звернулась до неї старша. — І дела у нас на їхней машині харашо ідут...

— Нездійсненна Мрія! — прошепотіли ми, оглядаючи розмальоване авто.

— Давай увезьом іх с маста — ат греха падальше. Накормім і напоім, а?.. — пропонувала тим часом молодшій повії старша.

— Краще підкиньте нас до фортеці, — попрохав я.

— «Фартеця» ета што — замак? — перепитала старша, зацікавившись. А молодша плеснула в долоні й вигукнула:

— Вони подарять нам палац!..

VI

Коли ти — сонях, то спочатку будеш зелений та малий, і ніхто на тебе не зважатиме. І ти не зважай — рости, міцній, підведи нарешті свою велику жовтопелюсткову голову, і всі скажуть: «Погляньте, яке диво!.. Він став соняшником!..»

— Ми були в місті, — повідомили ми Продавцеві, коли нарешті розпрощалися з повіями та відшукали його у фортеці.

— Знаю, — всміхнувся він, — у теленовинах казали... — ми з Мулою презирнулись. —

Показували ще ваші фотороботи, — вів далі лотерейник, — не дуже схожі... І ще з вами хтось третій був — так це взагалі потвора...

Ми опустили очі й роздивлялись дрібно покришену цеглу в себе під ногами.

— Що ж нам робити? — пробубонів Мула.

— А нічого, — гладкий Продавець розвів руками — верхній гудзик його піджака луснув та відпав. — Ви зробили все, що могли. Тепер слід чекати.

— На що? — спитав я.

— Ну, швидше за все, спочатку сюди завітає міліція. Буде розпитувати про вас, — відказав Продавець, мусолячи нитки на місці відірваного гудзика. — Потім, гадаю, не пізніше завтрашнього дня, фортецю оточать війська і поставлять ультиматум...

— То слід готуватися! — вигукнув Мула, стривожившись і гарячково озираючись. — Зачинити брами, видати людям зброю — у тій вежі ще багато лишилося...

Мула викрив нас, і я закусив губу, однак Продавець тільки засміявся:

— Зброя у великих ділах не допоможе... Хоча в невеличких іноді помічна, — він підморгнув нам. — А от і міліція!..

Поруч з гуркотом і димом зупинився старий міліційний «бобик». Ми з Мулою приготувались тікати, але Продавець жестом нас спинив.

З машини вийшло два міліціанти, і ми їх одразу пізнали:

— Це вони! — загукали ми, тицяючи на охоронців порядку пальцями. — Це одні з тих бандитів, які в місті полювали на нас!.. Ловіть їх!.. Ловіть!..

Міліціанти, побачивши мене з Мулою, на секунду вклякли. Потім повільно, крадучись, ніби два вгодованих коти, почали наблизатися й витягати на ходу пістолети та кайданки. Водночас на наші зойки звідусіль рушили мешканці фортеці: садівники в комбінезонах, з великими ножицями та городниками, повновиді пралі, що несли кошики з білизною; кондитери-поети та кароокі романтичні поетки у замашених шоколадом білих фартухах. Під'їхав молодий спортивний прибиральник на чудернацькому жовтогарячому, схожому на моторолер агрегаті. За ним поспішала до нас ще валка людей — чоловіків та жінок...

Продавець став між нами та міліціантами, заступивши мене й Мулу своїм великим тілом.

Розуміючи, що події набувають небажаного перебігу, бандити-міліціанти зупинились і стривожено озиралися.

— Відійдіть, бо ми тих двох шукаємо, — похмуро сказав один з них Продавцеві.

— Ну то й що? — здивувався Продавець. — Це не дає вам ніяких переваг. А я захищаю не їх, а навпаки, — вас...

— Так-так, — підтвердили ми, визираючи з-за спини Продавця, — ви в небезпеці!

Навколо тим часом вже зібрався та гудів гурт фортечан.

— Повбирали форму і думають, що все отак і можна!.. — кричала гучним голосом праля міцної постави. — Отак просто людей забирати!.. Зразу видно — бандити вони!.. Бандити!..

Натовп схвально загудів та посунув на міліціантів. Ті зі словами: «Ну, ви ще увидите... Увидим, хто бандит...» відступили до свого «бобика», бряцнули дверцятами, авто завило сиреною, надсадно гуднуло мотором і, розсікши людей, виїхало з фортеці...

— Як вони нас знайшли? — дивувався Мула, коли ми йшли разом до будинку, де мешкали.

— Дуже просто, — відказав я. — Ми ж лишили в місті «мобіль». Такі машини, певно, є лиш у цій фортеці...

— Перша частина Продавцевого передбачення справдилась, — уголос міркував я вже в нашій кімнаті. — Тепер слід очікувати справдження другої.

— Не пізніше як завтра фортецю оточать війська! — врочисто виголосив Мула.

Ми добряче потомилися за минулу ніч, тому, навіть не поснідавши, негайно полягали спати.

Прокинулись ми так рано, як, мабуть, ще ніколи добровільно не прокидалися. Годинник на моїй тумбочці показував п'яту ранку. За вікном ледь жевріло. До сніданку було ще далеченько, тож ми вдягли наше дрантя і вийшли з будинку в ранкову сутінь.

Мула показав на східці, прироблені до зовнішнього муру. Ми давно хотіли помандрувати ними.

Зійшовши нагору, ми опинилися на мурі, на майданчику, де, певно, колись стояли гармати. Ми розмовляли, дихаючи ранковим повітрям й дивлячись на чудовий краєвид унизу. Та раптом водночас змовкли. На наших очах із землі довколишніх полів, один поруч одного, почали рости гриби! Проте навіть з висоти муру ці гриби видавались велетенськими.

У перших променях сонця, що сходило, ми бачили, як оголена осінньо-весняна земля спочатку набухала, ніби піднята зсередини чиєюсь парасолею; затим розтріскувалась, немов яечна шкаралуща; опісля всередині невеличкого пагорба, що утворився, з'являлась купка землі — отак бува, коли працює підпільник-кріт — і нарешті з неї виростала людська голова!.. Голова піднімалась вище, обтрушувала з себе землю та відпльовувалась, і з ґрунту вилазили вже плечі й тулуб. На світ, матюкаючись, з'являлася людина... О, ні-ні! Не людина! Ми з Мулою вже знали, що це були не люди. Навіть нам, придуркам, відомо: так народжуються лише хроби.

Хроби виходили з землі вже в повній амуніції: вбрані в чорні шкіряні куртки та чорні джинси, із ножами за поясом та великими дрючками в руках.

Поволі над полем розлігся гамір, що складався з одного лиш лихослів'я. Хроби не вміють інакше говорити, а надто, коли обтрушуються та протирають очиська від піску й землі.

Ми стрімголов скотилися з муру і побігли до апартаментів Продавця. Лотерейник мешкав у невеликому котеджі й, на нашу радість, не спав, а спокійно поливав зі шланга газон.

— Біда! — вигукнули ми з Мулою, зупинившись поруч і важко дихаючи.

— Що таке? — стривожився Продавець.

— На полях ростуть хроби!.. Повно!.. Десятки, сотні тисяч!!..

— А, — сказав лотерейник і полегшено зітхнув. — Це ще не біда... Це не біда, поки не приїхав Великий Бос. А він, наскільки я знаю, рідко прокидається раніше дев'ятої. Навіть задля війни.

— Війни? — презирнулись ми.

— Ну так, — всміхнувся Продавець. — Поки Бос прокинеться, поки почистить зуби та поснідає... Ще з годину забере дорога сюди... У нас є час принаймні до одинадцятої. Облога не розпочнеться раніше... У нас повно часу! — Продавець квитків видавався цілком щасливою людиною. — Я ще встигаю полити зелень. Не люблю, коли це робить автоматика. Вранішнє власноручне поливання квітів — запорука доброго настрою впродовж цілого дня!.. — лотерейник поклав шланга на землю. — Але, на всяк випадок, скажіть сторожі, нехай позачиняє всі брами й запустить до рову воду... І крокодилів!.. — гукав Продавець уже в наші спина.

Умить діставшись головної брами, ми довгенько тормосили старенького вартового, який солодко спав. Він лежав на лаві й покритий зверху великим щитом, мов черепаха.

— Га?.. Шо таке?.. Шо сі стало?.. — глипав він на нас напівсонними очима, підводячись та позіхаючи.

— Фортецю облягають хроби, — сказав Мула. — Чуєте гамір?.. — знадвору справді линув дивний гуркіт, ніби океан розлився по той бік мурів.

— Ага, — мовив вартовий флегматично. Відтак він поглянув на наручного годинника, відсунув щит, побризкав на обличчя водичкою з крана і аж тоді підійшов до якоїсь круглої дірки в кам'яній стіні та закричав у неї:

— Іване!.. Василю!.. Вставайте!.. Війна!..

Опісля дідок-вартувий озброївся довгим списом та обережно визирнув з брами.

По той бік глибочезного широкого рову, над яким нависав перекидний міст, у пасмах ранкового туману, стояли нескінченні лави хроб'ячого війська. Передні ряди хробів чухались, тупцювали з ноги на ногу, точили камінцями ножі, вимахували важкими дубцями... Усі довколишні поля ожили й ворушилися.

— Вправляються, щоб не змерзнути, поки приїде Бос, — прошепотів мені Мула, з цікавістю оглядаючи велетенське військо.

Вартувий тим часом відчинив вмуровану в стіну невеличку шафу, попорпався в ній, і раптом десь поруч загуділо, а обабіч перекидного мосту з'явилися і з брязкотом напинались металеві ланцюги. Місток почав підійматися.

Звідкілясь знизу теж почувся гуркіт. Ми з Мулою схилилися, зазираючи до викладеного замшліми кам'яними брилами рову, і побачили, що туди зі стін фортеці вливаються потужні струмені води. Вода швидко затоплювала заросле травою та низенькими кущами дно.

Скоро перекидний міст піднявся й затулив собою головний вхід до фортеці. Ми з Мулою зайшли в невеличкі двері у брамі та спустилися кудись вузькими стрімкими сходами. Попереду шкандибав, світячи ліхтарем, вартовий. Він попросив нас допомогти.

— Поки ті Іван з Василем свої брамки позачиняють та сюди прийдуть, — облога мине, —

буркотів вартовий, — а крокодилів уже треба випускати...

Ми вийшли на невелике подвір'я і відразу притислись до стіни, бо просто перед нами лежав, роззявивши пащеку, довжелезний крокодил.

— Нічо-нічо, — всміхнувся вартовий, — він добрий, — і дідок долонею плеснув рептилію по верхній щелепі, кажучи: — Сніданку не буде, Геню... А обід сам собі зловиш.

Крокодил стулив пащу.

— Вони механічні, — пояснив дідок, — справжні тут би не жили... Але цей все 'дно дуже лінивий... Ну, пішов! — вартовий тупим кінцем списа пхнув крокодила в бік. Рептилія хижо вишкірилась і знехотя повільно стала розвертатись.

— У-ух і вредний! — бурчав дідок. — Я його до рівчака зажену, а ви шлюз піднімете...

Посеред подвір'я був влаштований довгий басейн з каламутною водою, над якою стирчали коричневі спина інших крокодилів. Ми з товаришем зайшли на металевий місток над басейном та вдвох почали крутити ручки рипучого коловорота.

Гнаний вартовим лінивий крокодил Гена тим часом перехилився через бордюр рівчака і з плескотом упав у воду, від чого інші механічні крокодили злякано потулилися до стінок.

Шлюз під містком, на якому ми стояли, почав підніматися, і вода полишала басейн.

— Скоріше крутіть! — командував дідок. — А то будем тварюк руками витягати!

Ми впріли, працювали щосили, допоки шлюз не піднявся до краю, і рептилії разом з водою, немов торпеди, одна за одною кудись загули.

— Попадали до великого рову, — прокоментував старенький. — Там тепера ліпше не плавати...

Великий Бос з'явився раніше, ніж на нього очікували, — о пів на одинадцять. Звичайно, то був не він сам, а його гуркітливий танк, що швидко їхав дорогою до фортеці. За танком плив довгий білий лімузин, далі — автокран, кілька бульдозерів та вантажівка, у кузові якої височіло щось, закрите брезентом.

Сотні тисяч хробів привітали Боса моторошним гейканням, піднявши догори свою зброю. Тисячами люстерок над полем засяяли леза ножів, і забілів ліс палиць.

Хробів, що оточували фортецю зусібіч, було без ліку. Здавалось, самими лиш зойками ці потвори спроможні завалити товстелезні фортечні стіни.

Ми з Мулою спостерігали за всім, що діялось, з вікна вежі над головною брамою. Сюди нас привів старенький вартовий. Згодом до нас приєднався ще Продавець із біноклем та маленьким мегафоном.

Танк, а за ним — решта машин зупинились за кількасот метрів від фортеці.

Дверцята лімузина відчинилися, і з нього вийшла жінка в яскраво-червоній сукні. Услід з лімузина вистригнуло зо два десятки мисливських собак.

— Мама Боса, — сказав Продавець, дивлячись у свою оптику.,

Лотерейник простягнув бінокль нам, і ми побачили, що стріла автокрану видовжилась, а на гаку похитувався велетенський гучномовець. Дріт від нього тягнувся до танка.

— Будуть присягати, — прорипів дід-вартовий. — Нові хроби завше перед Босом присягають...

Гучномовець завис над лавами хробів, і з нього полинуло:

— Ей ви!.. Скати!.. Клян'ютесь бити мене верними?..

— Чіста клян'юмся! — на диво злагоджено відповіли хроби. Цей вигук був такий гучний, такий потужний, що шибки в нашому вікні затремтіли й потріскали, й у вухах тонко противно задзижчало.

Мама Великого Боса тим часом дивилась на нашу фортецю в підзорну трубу.

Робітники стягнули брезент з вантажівки, і під ним відкрився пам'ятник Великому Босові — той, що стояв у парку.

— Напевно, сумно в парку стовбичити, і він хоче спостерігати за облогою, — припустив Мула.

Босова мама підняла руку, і незліченне хробське військо вмить опустилось навколішки, викинувши догори руки з ножами.

— Зара мізинці собі відтинатимуть, — похитав головою вартовий.

Та він помилився: хробаки знову повставали й затупотіли ногами.

— Вшановують пам'ятник, — озвався Продавець, уважно дивлячись у вікно. — А зараз буде найцікавіше...

Над обрієм, ніби велетенські чорні птахи, з'явилося кілька гелікоптерів. Вони підлетіли ближче та зависли над лавами хробів. Ті розступилися, і гвинтокрили посідали. Хроби почали вантажитись до машин.

— Невже організують десант? — скрушно і стривожено шепотів дідок.

Танк Боса загуркотів і, рушивши, підкотився майже до краю рову з крокодилами.

«Ні, крокодили навряд чи допоможуть», — подумав я, а з башти танка тим часом виліз Великий Бос, а за ним — капітан-генерал Перелюб. Обидва були в плямистій військовій формі, тільки Бос — у білій з коричневатими плямами, а Перелюб навпаки: у коричневій з білими. Бос тримав у руці мегафон і дивився знизу просто в наше вікно:

— Прадавец! — закричав він. — Вийді!.. Паг'аварім!..

— Даруйте, — всміхнувся нам лотерейник і, поправивши краватку (а вбраний він був, немов на співбесіду), вийшов у сусідню кімнату і там відчинив віконниці.

— Прадавец! — вишкірився, побачивши гладуна, Бос. — Дарагой, ти зря васкрес!..

— Гадаєш?.. — відповів у свого мегафончика лотерейник.

— Да уверен!.. — пихато глузував Бос. — Мала таво, што ти надаєл всем са сваімі білетами, каторие нічого не виігривают... Помню, сам у тебя на десять тысяч купіл... Так вот... Мала таво,

што ти абманщик і гад... Но ти ещо укриваєш у себя тех, хто должен мне деньгі!.. — Бос почав судомно смикати рукою — певно, у нього починалась істерика. — Но мала!! — майже зойкнув він з мегафона. — Еті придуркі і галадранци, каторих ти пріютіл в свайом гнізде, шляються па гораду, нарушають пакой і парядак... Берут заложнікав і взривають дама!!.. — Бос зробив паузу, відсапуєчись. — Прадавец!!.. Ти знаєш, гдє лежат те, каторие думалі, што я бандіт?.. А?!..

— Знаю-знаю, — прогугонів Продавец з вікна. — Але я знаю також, што ти і твоє військо прийшли сюди не через тих двох хлоп'ят...

— Да, Прадавец, да! — шкірився Бос. — Я прішов сюди із-за тебя!.. Мне нікагда не нравілась то, што ти себе пазваляєш!.. Я хачу убедітьса сам, што ти больше нікагда не васкреснеш!..

Тут танкова гармата націлилась на Продавця, ми з Мулою та вартовим відсахнулись від вікна, а лотерейник з криком: «Лягайте!» з неочікуваною спритністю вибіг із суміжної кімнати та повалив нас на кам'яну долівку.

Підлогу трусонуло. Я побачив, як у отворі дверей, у диму, літає каміння, і лише за мить почув страшений гуркіт, і блискавкою нас осяяло полум'я.

Продавец, не гаючи часу, ухопив нас трьох: Мулу, мене та худого старенького вартового, і ми шкереберть покотились по старовинних сходах униз — геть із вежі над брамою...

— Стіни товстелезні, — важко дихав і посміхався Продавец вже на вулиці, під захистом мурів. — Танк — не біда...

Упевнившись, що ми не постраждали, лотерейник покинув нас, бо мав нагальні справи. Пошкандибав до свого поста й вартовий.

Ми з Мулою лишилися самі. У подвір'ях фортеці, у великих казанах поети варили навіщось шоколад, і запахи какао, схрещуючись з димом березового вугілля, могли б звабити будь кого. Але не тепер, бо всі знали: починалась війна...

Якщо не враховувати пострілу з танка, бойові дії розпочалися з атаки гелікоптерів, які скидали на спорожнілі фортечні вулички бомби, стріляли з кулеметів, вибиваючи зі старих стін порох та псуєчи бруківку. Мешканцям, на щастя, цей напад не завдав шкоди, бо всі встигли схватись у будівлях та пивницях.

Обстрілявши фортецю, вертольоти опустились нижче й повипускали довгі мотузки, якими на землю почали з'їжджати хроби. Один з гелікоптерів ледве не зачепив повітряну кулю тримача неба — вона захиталась, і тієї ж миті небо похилилося.

Гелікоптери з тривожним виттям почали теж хилитися і ковзати до землі, ніби втративши в повітрі невидиму опору. Пілоти, остерігаючись зачепитися за мур або якусь вежу, підняли машини вище, але встигли не всі, і пара вертольотів торкнулась-таки зовнішнього муру і, перевалившись через нього, заgrimіла до крокодилячого рову.

Решті машин теж не вдалося врятуватись, бо, хоч гелікоптери й проминули високі фортечні стіни, їхню зграю несло далі. Машини з хробами на борту нарешті зійшлися до купи, мов мухи навесні, і зруйнувались просто над лавами війська.

Перша невдача лиш додала хробам люті. Скориставшись вертольотами в рові як містками, вони, наче чорні таргани, посунули до стін фортеці. У штурханіні багато хробаків падало у

воду, де на них чекали голодні механічні крокодили.

Моторошний низький, схожий на протяжне мукання, крик хроб'ячого війська розлягся полями, і до нього додавались короткі верескляві лементування тих, що потрапляли в рів.

Хроби виявились досить здібними поторочами, бо ті, кому вдалося дістатись стіни, почали ставати один на одного й будувати таким чином піраміду. Хтось дерся камінням самотужки, встромляючи в щілини кладки ніж, але такі швидко падали, теж потрапляючи до крокодилів.

Піраміда швидко росла, і верхній її ряд мав уже дістатись якогось прорубаного в мурі вікна. Коли це вікно відчинилося, і кілька поетів перекинуло відра з гарячим шоколадом... Обпечені хроби заойкали, піраміда затрусилася й осипалась у рівчак.

Бос із Перелюбом, маневруючи на танку довкола рову, теж потроху чавили хробів, бо тих було справді, як колорадських жуків, і не чавити їх було неможливо. Отже, маневруючи, вони стріляли по фортеці і добряче поруйнували вежу над головною брамою. Що ж до власне головної брами, зачиненої мостом та грубезними ґратами, то її штурмував спочатку керований робітниками автокран. Видовживши стрілу, він зачепив гаком один із ланцюгів і намагався опустити міст. Коли це не вдалося, під'їхав розлючений Бос і кількома пострілами з танкової гармати вщент зруйнував моста.

Ми з Мулою тим часом видобули з вежі-музею наші улюблену зброю — гранатомети і, знайшовши собі зручну позицію на мурі, поцілили спочатку в автокран, а згодом — у танк. Башту його заклинило, і вона шалено оберталась. Перелюб з Босом, однак, полишили машину неушкодженими...

Незважаючи на втрати, хробів на полях лишалося ще без ліку. Вони гойдались хвилями, напливали своєю масою на фортецю і бились у її стіни. Невдовзі вже і рову з крокодилами не було — його весь заповнили собою вбрані в чорне тіла хробаків. Інші, галасуючи, тупали по них, лізли на стіни, гризли ковані ґрати, намагались виламати менші брами та будь-що опинитись у фортеці. Їм допомагали робітники, які на бульдозерах теж дісталися мурів...

Розказували, що під час усієї катавасії мама Боса спостерігала за перебігом подій, стоячи на постаменті поруч із пам'ятником сину. Удвох зі скульптурним зображенням вони пили з філіжанок чорну каву. Граційні мисливські собаки були внизу, обабіч вантажівки зі скульптурою, переступали з лапки на лапку, але чемно чекали повернення господаря.

Не минуло й двох годин облоги, як до фортеці таки просоталися перші ватаги хробаків. Вони перехлюпнули мур на тій ділянці, де під стіною стояли вулики.

Бджолам поторочі в шкірянках не сподобалися. Добряче пожалені, із матюками та лементом, хроби пустились по фортечних вулицях. Мешканці кидали у них з вікон горщики з квітами, кухарі влучали в пики хробів помідорами й картоплею, пралі молотили по спинах бандитів дрючками, а лікарі жбурляли в них списи, до кінчиків яких було прилаштовано шприци зі снодійним або послаблюючим.

Проте з іншого боку укріплення вже були зірвані бульдозером двері, й валом повалили до фортеці, наче вода у пробойну корабля, нові потвори.

Люті роздрочені хроби бігали фортецею, мов іспанські бугаї, шукаючи ворога. Над ними літали й жалили бджоли, але потвор було, певно, більше, ніж комах. Хробам зоставалось лишень поруйнувати останні перешкоди, щоб дістатися до бідолашних мешканців.

Захистом фортечан були тепер тільки двері та стіни будинків.

Ми з Мулою переховувались на даху вежі-музею, коли побачили, як кілька потвор змотують канат і опускають повітряну кулю тримача неба. Ми негайно спустились надвір: тримач неба і з ним разом усе небо й земля були в небезпеці.

Мула озброївся вогнеметом, а я на ходу вхопив зі стіни музею гостру татарську шабелюку.

Хроби негайно оточили нас, але Мула випустив із вогнемета такий моторошний стовбур полум'я, що бандити попадали з жаху і поповзли геть (хроби, як більшість хижих тварин, дуже бояться вогню).

Ми помчали до катушки, на яку намотувався канат, і мій товариш полум'ям відігнав від неї хробаків. Кілька потвор наскочило на мене ззаду, та я відбився від них шаблею.

Ворогів довкола ставало більше, вони вигукували прокльони й матюки, махали ножами, і Мула, обертаючись, мов дзиг'а, ледве стримував їх вогнем.

— Палива мало! — жалівся він.

— Ліземо нагору! — кричав я. — Більше нікуди! — і Мула кинув палаючий вогнемет у хробів та почав дряпатись товстим канатом. Я — за ним, ухопивши шаблю зубами.

Хроби аж збісилися від люті й негайно почали лізти вслід. Їм не спало на думку, що простіше було б покритити ручку катушки, на яку змотувався трос!

Я нахилився, кілька разів ударив шабелюкою канат — і хроб'яча нечисть погепалась на землю. Повітряна куля полинула у височінь, піднімаючи нас за собою, а моя шабля полетіла униз та луснула якогось хробеняку по пиці.

Ми підносились усе вище й вище і, мабуть, злякалися б, якби не мали досвіду самостійних польотів. Та тепер літати ми не могли, тож щосили вчепилися в рятівний канат.

Вітер ніс кулю, і під нами пропливли веселі черепичні покрівлі фортеці. Вона видавалася тепер не справжньою, а іграшковою.

Я підтягнув до себе нижній кінець канату і примудрився зав'язати на ньому вузол. Вузол вийшов великим, і я сів на нього, а Мула — мені на плечі. Тепер нам було зручно, і ми почали роздивлятися пейзаж унизу.

Куля проминула вже зовнішні мури, і ми опинились над полями. Тут було ще ген-ген як багато хробів!.. Здавалось, вони знов понаростали з землі та очікували своєї черги, щоб напасти на фортецю.

Почувалися ми з Мулою кепсько.

— Що ж буде з усіма... З Продавцем?.. — запитував мій друг. — Як ми можемо їм допомогти?.. Чому все так нечесно й несправедливо?..

— Поглянь, Мула! — я показував униз. Там, біля ріки, хтось косив брутальних хробеняк, немов траву, бо в їх лавах з'являлась широка просіка.

На річці ми розгледіли довгий, пришвартований до берега човен.

— Це Харон! — загукали ми з Мулою один одному. — Він іде до фортеці на допомогу!

Справді, могутній перевізник, махаючи своїм дубовим веслом, просувався в натовпі хробів і обтинав їх, мов газонокосарка... Але тут до наших вух долинув гуркіт, що пересилив навіть гудіння багатотисячного хробського війська. Ми, обіймаючи каната, повернули голови в інший бік і здивувались та зраділи ще більше: з флангів на хробеняк ішли численні стада корів!.. Вони зібралися, мабуть, з усіх довколишніх полів та ферм і тепер вклинились у лави хробів, колючи їх рогами та затоптуючи копитами.

Унизу залунали зойки потвор та переможне мукання.

— Все одно! — з прикрістю закричав я наверх, товаришеві. — Вони не встигають!.. Хробаків занадто багато!..

— Але з вами я, — пролунав раптом поруч спокійний голос. І це був голос Зевса.

Він сидів у повітрі на низькій лавці, а в руках тримав таксу Цербо. Пес загавкав радісно, вислизнув із рук старого і перелетів до нас, лижучи нам обличчя й по-собачому вітаючись.

— Прощання солодке зустрічанням, — сміявся Зевс, а його біла туніка тріпотіла на вітрі. — Але не гай, Цербо, часу — до роботи!.. — такса, вильнувши хвостом, пірнула донизу.

Пес летів, розпластавшись і щомиті збільшуючись. Біля самої землі в нього раптом виростало ще дві голови, і такса приземлилась у валки хробів уже триголовим велетом.

— Ходіть до мене на лаву, — скомандував нам Зевс. — Нічого там телпатися!

Ми з Мулою не наважувались відпустити канат, але якась невідома сила розчепила нам руки і перенесла до діда на лавку.

Повітряна куля, скинувши наш баласт, почала швидко підійматися все вище й вище, меншала, увійшла в білу баштоподібну хмарину та зникла в ній.

— Що буде з тримачем неба? — запитав я.

— Не турбуйтеся, — відказав Зевс. — Тримач злився з небом в одне ціле, перейшов у нього та звільнився від його тягаря. Тепер усе буде гаразд, і небо ніколи не хитатиметься...

Тоді ми поглянули вниз і не могли повірити очам: хробів на полях довкола фортеці не стало!.. Хробаки перетворились на щурів!

Зграї переляканих ошелешених пацюків тупотіли полем, а Цербо ковтав їх усіма трьома своїми пащеками.

Мама Великого Боса зачинилась у білому лімузині, і з нього було чути її істеричний вереск, а щурі бігали по машині, сиділи на капоті й багажнику. Бідолашні мисливські собаки, попіджимавши хвости, скупчились біля дверей лімузина та дряпали їх, просячись увійти. Лише пам'ятник Босові незворушно спостерігав за всім з висоти свого постаменту та смоктав кубинську сигару...

Зненацька на дорозі, що вела до фортеці, ми помітили розцяцьковану Нездійсненну Мрію. Машина повій їхала якось невпевнено, вихляючи, нарешті зупинилась, і з неї вистрибнув здоровенний хробеняка з дивною головою. Ми придивились і зрозуміли, що на його верхню

кінцівку натягнуто презерватив. Хроб махав руками й захлинався. За ним з машини вибігли знайомі повії, гамселячи потвору по вбраній у шкірянку спині парасольками:

— Сволач, бандюга!.. Спрятайтесь у нас хател!..

— Свиня!.. Недолюдок!..

Бідолашний хроб упав на землю і за мить перетворився на щура, тільки в презервативі...

Зевс не зважав ні на що, замислився й потирав рукою підборіддя.

Ми втрюх на лавці летіли до фортеці. Земля під нами була всяяна тисячами хробських палиць та ножів.

— Скільки сміття, — хитав головою Мула.

— Воно прибореться, — сказав, примружившись, Зевс. — Ножі підуть на переплавку, а з палиць виростуть гаї, де житиме веселе птаство, світляки, а солов'ї співатимуть щоночі...

У потрощеній головній брамі нас зустрічав усміхнений Продавець. Довкола лотерейника юрмились мешканці фортеці. Побачивши нас у повітрі, вони загукали вітально, махали нам руками та всміхалися.

Перекидний міст було зруйновано, та ми на лавці пропливли над ним і побачили, що в рові вже нема ані води, ні хробів. Лиш на його дні видніли силуети поламаних механічних крокодилів.

Лавка приземлилась у брамі, і фортечани на чолі з Продавцем вклонилися Зевсу та подякували за допомогу.

— Потерпілі є? — спитав Зевс у лотерейника.

— У людей тільки синці та подряпини, — відказав Продавець, — а фортецю доведеться ремонтувати.

— До завтрашнього ранку ці мури загояться, — всміхнувся Зевс. — А міст полагодять робітники, що прийшли разом із Босом.

— А де тепер Бос і Перелюб? — запитали ми з Мулою.

— Нікуди вони не втечуть, — заспокоїв нас Зевс. — Вони ще будуть тут... Наразі ж мене хвилюють залишки минулого страху в очах фортечан. О, він великий хитрун, цей страх! Він не мине швидко, якщо його гарненько не полікувати, — Зевс плеснув у долоні. — Ніщо так не допомагає подолати стрес, як веселощі та гарний обід!.. А вже половина другої! Нумо перебирайтесь в усе святкове, мийтеся чепуріться і мерщій до столу — старий Зевс пригощає!..

Раптом позаду нас почувся жіночий зойк, і весь натовп мешканців фортеці, що вже рушили були готуватись до обіду, стривожено озирнувся... Дужий Харон і на цьому світі взявся бути перевізником, бо, користаючись своїм веслом як шестом для стрибків, переносив через рів до фортеці молодшу повію. Інша чекала ще по той бік, і саме вона верещала...

Такого грандіозного обіду за всі віки ця фортеця, мабуть, не знала. Ніколи не приймали її господарі таких незвичайних гостей, і ніколи ще гості не влаштовували тут веселощів

господарям.

По всіх вулицях і вуличках, у всіх подвір'ях, навоколо клумб із квітами, навколо фонтанів і алей з'явилися накриті білими скатертинами столи з лавами поруч. Дивні золоті, схожі на немовлят створіння зліпилися з повітря і, хихочучи, з шурхотом прозорих крилець літали та швидко розставляли на столи тарілки тонкої порцеляни. Світило сонце, відбиваючись на кожному зубчику срібних виделок та в заглибинах ложечок, що лежали на рожевих серветках. Деся високо на мурах і в кущах свіжої зелені співали весняних пісень птахи. Чоловіки-фортечани поприносили й порозставляли на столах букети квітів, і терпкий весняний аромат збуджував уяву.

Невдовзі вже всі мешканці, чепурні й святково вбрані, гомоніли довкола казанів з паруючим українським борщем, набирали його хохлею, мліючи від неземного запаху найсмачнішої в світі страви, і до червоного вогню її додавали білий холод сметанних айсбергів.

Чарівні золоті немовлята пурхали довкруг, встигаючи нашепотіти на вухо кожному: «Забуваймо про дрібні втрати, геть печаль! Нехай лякається і тікає горе від наших веселих вигуків!.. Веселімся і співаймо!.. Радіймо життю, бо ми перемогли!»

Жіночки роздавали з таць пахучий житній хліб. Зевс сидів на лаві неподалік нас і гомонів із Продавцем, тримаючи на виделці шматок смугастого шпондера. Ми з Мулою мастили хліб хріном та зачерпували ложками вогненний борщ.

Старенький вартовий казав, що нема нічого кращого за сосиску в гірчиці й пригощав нею крокодила Гену, що невідомо як вцілів у битві і лежав тепер під столом... Навіть бджоли як подяку за допомогу в обороні від хробів отримали миски з прозорим нектаром, радісно дзижчали й хоботками смоктали трунок.

За живою зеленою огорожею, поруч із фонтаном, загравав чудову мелодію відомий на весь світ оркестр — оркестр міських сажотрусів. Музикам з кущів та дерев підспівували птахи.

Перевізник Харон сидів за столом вже не голий, а оперезався, ніби шотландець, картатим пледом. Обабіч нього були повії з ненадпитими келихами домашнього вина в руках. Харон розповідав щось басовито, і жіночки якимось дивом розуміли його мову і захоплено дивились в очі велетневі.

Частувалися і сміялись неподалік мойри, вбрані в однакові сіро-сині сукні і тому схожі на черниць. Ми з Мулою посміхнулись їм і вклонилися на знак вітання, а богині долі помахали нам руками.

Позаду нас, на широких сходах старезного храму, бігали з вереском діти, граючись у хробів і переможців.

— Так добре, так цікаво й дивно! — чомусь із сумом в очах спостерігаючи за дітлахами, казав Продавець Зевсові. — Ви, з іншого світу, тепер тут, із нами...

— Це тому, — сміявся старий Зевс, — що наші світи невід'ємні й нероздільні. І я сказав би навіть, що цей світ і той світ — одне ціле...

По завершенні обіду члени Асоціації розповсюджувачів лотерейних квитків роздавали всім бажаним щасливі білети. Зевс запевнив особисто, що кожен власник такого квитка отримає те, чого таємно бажає і на що заслугоує. Опісля він попросив нас із Мулою супроводжувати його, і ми миттю перенеслися за межі фортеці, на очищені від хробів поля, де подякували

стадам корів.

До нас приєднався ще Цербо, який, пожерши щурів, набув свого звичайного виду й розміру і весело гавчав.

Зевс говорив коровам:

— Хроби перетворились на чудове добриво. Тепер на полях виросте соковита молода трава — смакуйте нею, давайте молоко і живіть весело й довго!..

Худібка мукала схвально, тельняка дзвониками на шиях та рушила полями до затишних ферм, де ніхто не робитиме з неї ковбасу.

Ми знов опинилися у фортеці, де тривала роздача щасливих квитків, і раптом у натовпі помітили капітана-генерала Перелюба і з ним — Великого Боса! Вони мали вже повні жмені білетів і хапали ще...

Невідомо звідки на майдані перед шатром театру з'явилися вуличні актори, жонглери та клоуни. Щасливі квитки нарешті вичерпалися, і всі мешканці фортеці та гості гуртом перемістились до артистів, оточивши їх.

Жонглер вправно ловив палаючі смолоскипи, актори ставили віршовані веселі сценки, акробати стрибали одне на одного й виробляли вигадливі кульбіти, а клоуни — веселий та сумний — смішили публіку.

— Послухай, Жорику, — плаксиво казав веселому рудому сумний білий клоун з великою намальованою на щоці сльозою. — Уже ж п'ята година!.. Який жах!..

— Чого ти, Балабахо! — дивувався й вигукував рудий. — Ти боїшся п'ятої години?!..

— Ну, так, — похнюплено кривився сумний Балабаха. — Це час віддавати дарунки.

— А! — підстрибнув веселий клоун. — Хіба можна забути!.. Справді!.. П'ята година — це час роздавати дарунки всім-всім!.. — і він підскочив до натовпу і висмикнув з нього знайомих нам повій, запитуючи: — А де ваші квитки?..

— А от... І вот, — мовили повії, кокетуючи й показуючи лотерейні білети.

— Ким ви хотіли б стати? — не вгавав рудий клоун. Повії всміхнулись, знизали плечима, і молодша мовила:

— Міліціантками.

— О! Як чудово!! — заволав клоун. — Гарзд!.. Зараз, одну хвилинку!.. — і він пірнув знов у натовп глядачів і виволік звідтам капітана-генерала Перелюба. Той був уже не в камуфляжі, а в цивільному, страшенно переляканий і нервово озирався.

— Ваш квиточок, будь ласка, — ввічливо попросив клоун, і Перелюб тремтячою рукою дістав з кишені одразу кілька.

— А, то ви багач! — гукнув артист. — Ви можете замовити в нас будь-яке своє бажання! І ми неодмінно його виконаємо! Як вас звати?..

Капітан-генерал у відповідь лише витріщив очі й заекав. Глядачі засміялися.

Зненацька Перелюб упав перед клоуном навколішки та заголосив навзрид:

— Я втертись в довіру до нього хотів, я спеціально терпів приниження, збирав матеріали, щоб його посадити — цього бандита, цього нелюда!.. Не вбивайте!.. Пожалійте мене!..

Веселий клоун здивувався й заговорив уже іншим голосом:

— Ніхто вас і не думав убивати. Ми прагнемо лише виконати ваше бажання, оскільки ви узяли свій щасливий квиток. Та пам'ятайте, що кожен за своїм квитком отримує лиш те, на що заслуговує...

Тут бруківка під Перелюбом провалилася, і він на мить зник під землею і вистрибнув знов, але в новому образі. Його одяг кудись зник, а натомість капітан-генерал був вбраний в сітчасті колготи, червону міні-спідницю, а груди його стягував чорний блискучий бюстгальтер. Губи Перелюба були намальовані помадою, і все обличчя капітана зазнало макіяжу і, слід сказати, Перелюб міг би стати цікавою жінкою.

— От і перший подарунок віддали! — опустив руки сумний білий клоун, а з трубочок за його вухами забризкали, імітуючи сльози, цівки води. — Такий шматок щастя!.. Я заздрю цьому чоловікові!..

— І є чому заздрити! — жваво відгукнувся клоун-веселун, підстрибом оббігаючи шокованого Перелюба. — Цей пан набув вигляду, що відповідає його внутрішній сутності!

— А він брав у людей гроші й робив те, що ті люди захочуть, — прикривши долонею рота, став жалітися глядачам сумний клоун. — І при цьому порушував закон, тобто, продавав свою совість так само, як, наприклад, повія продає тіло!

— Ти нудний, Балабахо! — рудий клоун наступив сумному на кінчик довжелезного черевика, від чого цівки сліз у того перетворились на справжні водоспади. — Людина щойно стала щасливою!.. Знайшла себе!.. І цей пан, як і раніше, їздитиме на чудовому гуркітливому «бобику» на виклики, але тепер він не заарештовуватиме й не каратиме людей, а буде робити спраглих щасливими!

— І я не сидітиму більше в нудному міліційному кабінеті? — раптом засяв Перелюб. — Не заповнюватиму цих проклятих офіційних папірців? Не розслідуватиму безнадійно довго справи?..

— Так! Так! — загукали клоуни, плескаючи Перелюба по плечах. — І брехати буде не слід, і замолювати гріхи — теж!.. І напиватися за компанію до свинячого рохкання — і поготів!..

— Ура! — закричав Перелюб. — Я за!.. Я все життя справді про це мріяв! — глядачі заглушили його оплесками, і перевдягнений в жінку сяючий капітан-генерал відсалютував руками й щез.

Тут усі побачили, що повії змінилися теж: на жіночках були вже чорні спіднички вище колін й елегантні міліційні піджачки, які дуже їм личили. І повії крутилися одна перед одною в захваті і, здалося, помолодшали.

— На вас чекає відповідальна служба, — мовив, пускаючи мильні бульбашки, рудий клоун. — Та я спокійний, бо знаю, що вона вам до снаги... І навіть ми з Балабахою — базіки й вар'яти — одразу побачили, що ви добрі й мужні жіночки. Вам без зброї вдасться втихомирювати шибеників. А злочинці самі приходитимуть до вас каятись у провинах...

— До в'язниці буде черга! — вигукнув із глядацьких лав чоловічий голос.

— Але знаєш, Жорику, — жалібно мовив сумний клоун, — як не дивно, існують люди, що ладні втекти від свого щастя якнайдалі... — він втер рукавом свого червоного круглого носа. — І я скажу навіть: один такий пан у цей момент втікає...

— Він не розуміє, що від свого подарунка не втечеш! — вигукнув рудий артист. — Нумо, як Діда Мороза, покличмо його сюди!..

Сумний Балабаха тихо тоненьким голосом писнув:

— Ве-ли-кий Бо-се!

— Бо-са! Бо-са! — загукав розлого й голосно рудий вар'ят, під'юджуючи руками публіку, і всі весело підхопили й загукали натовпом: — Бо-са!.. Бо-са!.. Ве-ли-ко-го!..

І, не змушуючи довго на себе чекати, постав на майдані перед клоунами невідомо звідкіль Великий Бос, з ненавистю оглядаючи присутніх.

— Чи не чудово це, Жорику, — сумно заговорив білий клоун, — уміти іноді пірнати з дорослості в дитинство. У той сповнений фантазій світ, де все можливо й весело, де повно дивацтв і див... Як це гарно: щиро радіти подарункам, забувши на мить, що ми завше самі даруємо їх собі, — клоун знову ледь не плакав.

— Не ламайте комедію, казли, — плюнув на землю Бос та скривив рота. — Вот маї білети, — він жбурнув у клоунів папірці, які підхопив і поніс легенький вітер. — Іспалняйте майо сакравеннає желаніє!..

Рудий Жорик миттю наготував ручку й блокнота і уважно вслухався.

— Я хачу жіть вечна! — заричав Великий Бос і агресивно посунув на клоунів.

— Гаразд-гаразд! — замахали руками ті. — Ніяких проблем! Так і буде!.. Лишень ви повинні вирішити, хто буде за вами доглядати...

— Как ета — хто? — здивувався Бос. — Я сам себя буду даглядать!

— От і добре, — погодились клоуни. — Живіть вічно!..

— І што, мнє уже можна ідті? — криво всміхнувся Бос.

— Відпустимо його? — спитав у глядачів веселий клоун.

— Так... Так... Най забирається під три чорти! — загув натовп.

Бос, підозріло озираючись, порачкував, розвернувся й поважно пішов геть. Про нього відразу ж забули.

Від гурту глядачів відділився й вийшов на майдан Зевс, кажучи клоунам:

— Від імені всіх обдарованих щиро дякую вам, друзі, за чудові подарунки (бо, здається, в захваті дехто забув це зробити)... Однак є серед нас людина, — вів далі старий, — яка своїми вчинками заслуговує на найвищу винагороду. І цю винагороду я буду щасливий вручити особисто...

Ми з Мулою побачили, що фортечани розступились. У натовпі утворився коридор, яким до Зевса рушив, ніяково посміхаючись, Продавець лотерейних квитків. Над лотерейником, узявшись за руки та кружляючи повітряним танком, виспівували веселу й водночас якусь таємничу мелодію золоті немовлята.

— Бідолашний Продавцю, — мовив старий Зевс, добросердо всміхаючись до лотерейника, — ти приносив людям Щасливі Квитки та сам у житті зазнав чимало лиха. Ми негайно виправляємо цю несправедливість і даруємо тобі твоє щастя!..

Четверо діточок: два хлопчики років шести і дві трохи старші дівчинки з радісним вереском вибігли з-поміж здивованого люду і з криками «татусю!» обіймали батька; а він, Продавець лотерейних квитків, присів навпочіпки і сміявся, обіймаючи їх.

У перших рядах натовпу стояла ще гарна, зі смаком вбрана жінка. Сльози скочувалися по її щоках, а навколо чувся шепіт:

— Марічка!.. Марічка, його дружина... Він так про неї мріяв!.. Він шукав її та чекав на неї все життя!..

— Ви будете щасливі!.. Ви будете щасливі! — залунали над мешканцями фортеці дзвінки голоси, що належали, мабуть, крилатим золотим створінням. — Не робіть лиха... Той, хто бореться, отримує вічне життя!.. Лише ниці боягузи зазнають долі переможених...

Ми з товаришем стояли в натовпі, зачудовані. Я поглянув на Мулу і побачив, що він тепер інший: злегка звивисту світлу чуприну мого друга покрила яскрава хустина-бандан; з-під неї ззаду випиналась куца косичка, а обличчя прикрашала чорна іспанська борідка. Вона робила Мулу схожим на флібустьєра. Лиш бракувало до цього образу Мулі золотої сережки у вусі.

Тієї ж миті, як я подумав про сережку, в мене за вухом щось засвербіло. Я обережно підніс туди руку й добув довге гусяче, розщеплене на кінці перо. Лахміття з мене теж невідомо коли зникло, і я був уже в жовтій, як сонце, сорочці з широкими рукавами, а замість подертих штанів на мені з'явилися картаті шорти-бриджі.

Затим на нас із Мулою, мабуть, зійшло натхнення, бо я вирішив писати, а Мула — пекти, і ми негайно полишили майдан, побігши робити те, що вирішили. Навколо нас розкривалися великі квіти, припікало сонце, дзижчали вбрані в дорогоцінні блискучі обладунки мухи... Минулої ночі скінчилась весна і почалося літо.

До ранку я написав п'єсу, а Мула на кухні фортеці випік такого грандіозного й гарного торта, що всі жінки, поглянувши на нього, втрачали свідомість, а чоловіки відходили вражені, мовчазні й замислені, і довго ще мовчали, розмірковуючи про сенс буття. А віднайшовши його, раділи, мов діти.

Ми з Мулою зустрілись по обіді. Я прочитав йому свою п'єсу, а він пригостив мене шматком торта, і ми здогадалися, що світ навколо нас зазнав змін. Змінилося щось невловиме, але важливе — те, що визначало наше життя. Ми зрозуміли, що Творці приходять тихо. Не так, як галасливі хроби. А для перемоги над злом слід просто усвідомити себе Творцем, відчути й зрозуміти себе як Творця. І при цьому завжди лишатися придурком.

За тиждень репетицій у театрі-шатрі відбулася прем'єра моєї п'єси про нашу дівчину. Надворі шуміла літня злива, гримів грім, блискавки висвічували хмари.

Ми з Мулою дивилися виставу, сидячи в першому ряду. Мула прошепотів:

— Наша дівчина пішла сонячного дня, а повернутись мусить із дощем. Я відчуваю.

Я кивнув на знак згоди і тихо звернувся до Зевса, що сидів ліворуч:

— Вам усе про все відомо... Мій дідусь казав про Великий Скарб...

— Предки завжди мають рацію, — озвався Зевс, лоскочучи за вухом маленьку таксу Цербо, яка, мов кіт, прилаштувалась у Зевса на колінах.

Я озирнувся і вглибині переповненої зали розрізнув силует могутнього Харона. Перевізник дивився виставу, стоячи за останнім рядом, бо сидіти не міг — крісла були для нього замалі...

Скромність ніколи не була моєю головною чеснотою, тому скажу: постановка мала гучний успіх. Ось зал плескає, кричить захоплено, і на сцену кілька разів виходять та розкланюються перед публікою актори. Але зала не вщухає, і тоді на кін піднімаємося ми з Мулою, ведучи за собою ще мудрого Зевса й могутнього перевізника Харона. Назирці на сцену чимчикує сімейство Продавця лотерейних квитків. Його діти бавляться з кумедною таксою Цербо, яка, повернувши загальну увагу, намагається стати на задні лапки.

Вогні рампи засліплюють мене та Мулу, і, тимчасово невидима, навшпиньки підкрадається й бере нас за руки виконавиця головної ролі — талановита й симпатична шкільна вчителька молодших класів... Ось вона веде нас до краю сцени... плескає шалено й підносить квіти зал... Ми втрюх вклоняємося, і я розумію, що тепер з нами Вона — наше сонечко й білочка, наша квітка — наша дівчина...

Вона посміхається нам і простягає потерте вітром і сонцем оголошення:

— Ви шукали мене?.. Я знайшлася!..

P. S.

Минуло небагато часу. Мула мріяв про власний найбільший у світі ресторан і збирався відкривати поки що свій перший, невеликий. Великий же Бос доглядав за пам'ятником собі, що стояв так само в міському парку. Пам'ятник капризував, багато смітив, і Бос із ним мучився.

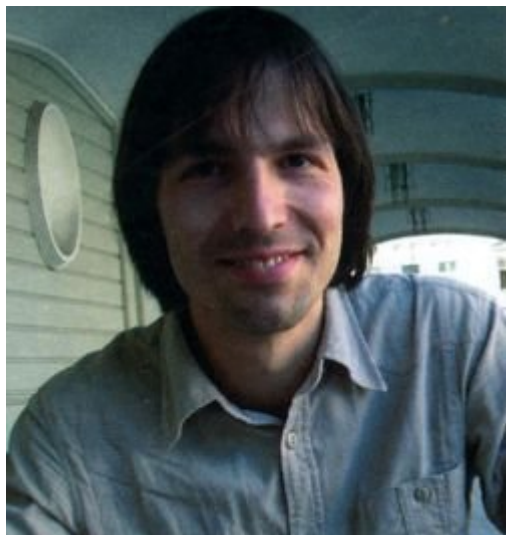
Мав, бідака, ще одну гризоту: його мама щодня вигулювала в парку мисливських собак. Ті обов'язково цвіркали на постамент, а Бос сварився з ними та матусею, став похмурий і дратівливий. Єдиною його втіхою було красти в пам'ятника недопиту філіжанку кави і смакувати вистиглим напоєм десь у кущах, перечитуючи старі газети (на відміну від кави, Бос не передплатив їх на десять років).

Тож двічі або навіть тричі подумайте перед тим, як ставити собі пам'ятника за життя... Ага, і ще: коли дітлахи, граючись, випрали в джерельці на нашому городі стару хустину баби Ганки, у вовні лишилося кілька часток золота...

...У колекторі теплотраси робітники котельні знайшли муміфіковані рештки двох осіб.

За інформацією міліції, це бомжі, що померли від виснаження. Вочевидь сухе повітря сприяло муміфікації.

Про автора

Петро Яценко народився в 1978 році у Львові. Він — автор романів «Йогуртовий бог» (2002), «Повернення придурків» (2004) та повісті «Дерево бодхі» (2006). Лауреат конкурсів «Нові автори» (2002) та «Смолоскип» (2006). Член Національної спілки письменників України, редактор літературного сайту www.text-context.org.ua.

Примітки (до електронної версії)

Перелік помилок набору, виявлених і виправлених верстальником

Стор. 60: *Насправді ж уся глобалізація [полагає] => полягає в усередненні.*

Стор. 62: *([Релігійник] => Релігійник вісник).*

Стор. 71: Я ніколи не наважувався зайти досередини: вже дуже було там помпезно і врочисто, а може, такого [близня] => блазня, як я, узагалі б не пустили.

Стор. 111: Та ми з [Милою] => Мулою почувались кепсько й не відповідали.

Стор. 112: [Опівні] => Опівдні ми справді дістались міста.

Стор. 123: Так, саме [височив] => височів!

Стор. 166: — Дивись, — [покав] => показав мені рукою Мула, — тут навіть є цирк!

Стор. 180: Відтак він поглянув на наручного годинника, відсунув щит, побризкав на обличчя водичкою з крана і аж тоді підійшов до якоїсь круглої дірки в кам'яній стіні та [закрчав] => закричав у неї...